

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת וירא | גיליון 195 | מרחשוון תשפ"ב

המושל בכל ארץ מצרים

פרקי חייו ומפעליו הגדולים של החכם הראשי ליהודי מצרים ושב על מדין ועומד בפרץ ספרא רבה בחיבוריו הנפלאים

האי גאון וצדיק רבי **רפאל אהרן בן שמעון** זצלה"ה מחבר הספרים נהר מצרים, מצור דבש, ועוד לרגל יום פטירתו י' במרחשוון תרפ"ט

לעילוי נשמת ר' **שמעון** (מילוי) ב"ד צבי **קנול** ז"ל י"א מרחשוון תשע"ב ת.נ.צ.ב.ה

אי אפשר לעולם בלא מנהיג הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל בדברים לזכרו של **מרן הגרא"מ שך** זצ"ל מובא במלאות 20 שנה להסתלקותו

השבוע ב"אוסף גיליונות"

תמצית

תמצית משנה ברורה - חודשי תמצית הדף היומי

עומק הפשט

נושאים אקטואליים בהלכה עציץ בתוך הבית בשמיטה

שיעורי דעה

הגאון רבי **גרשון מלצר** שליט"א דיני שביעית - אוצר בית דין

תוספת שבת

מכתבים ודברי חיזוק ממרנן ה'חזון איש' וה'אבי עזרי' זצוק"ל והמשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל

הפרשה המהכימה

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע ביקור חולים מהגדול לקטן ועוד

השבת דרכי

נקודות אור במשנתו של הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל חדש!! - סדרת שיעורים בעניני תפילה

תפילות אבות תקנום - בכח התפילה אנו נמצאים במקום שהכינו לנו האבות

בנתיבות יצחק

הגאון רבי **יצחק זיסמן** זצ"ל חסד לאברהם

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א חומרת העוון של ביזוי תלמידי חכמים שבדורנו

מתוקים מדבש

הגאון רבי **יעקב ישראל בייפוס** שליט"א גודל מעלת התפילה

עטרת השבת

הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א האם מהני 'שומר' שנים יחד

שיעורי בינה | נחל אליהו | יעלת חן | פניני הלכה | עינינו גל | יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | אז נדברו | דרישה וחקירה | מים זכים | לענין הלכה | הנתיבות העיון | שמונה בפרשה | בית היין | עם הספר

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וירא

ר"ת	יציאה	כניסה	
ירושלים	18:35	17:24	19:10
בני ברק	18:36	17:38	19:12
חיפה	18:35	17:29	19:11
מודיעין עילית	18:35	17:33	19:11
בית שמש	18:36	17:23	19:11

הגר"מ שטרנבוך שליט"א בהמלצתו לראשי גמ"ח אושר בכבוד:

"עשו תיקון גדול הנקרא זכרון דברים לשטר תנאים המהודר, ועוד תיקונים"

ראשי הגמ"ח הציגו בפני הראב"ד הרב שטרנבוך את פעילות הגמ"ח ואת ההכוונה של גדולי מורי ההוראה שמלווים את הפעילות של הגמ"ח // הגר"מ שטרנבוך עודד את הפעילות וכתב "הנני מצטרף להמלצת הרבנים הגאונים שליט"א בברכה לכל המצטרפים בארגון 'אושר בכבוד'. שיצליחו בכל מעשי ידיהם, ויזכו להקים בתים נאמנים בישראל בקדושה וטהרה, מתוך הרחבה ויישוב הדעת"

תחושת התרוממות רוח ועידוד רב שאבו ראשי גמ"ח עזר נישואין 'אושר בכבוד' מהביקור שערכו אצל ראב"ד העדה החרדית הגאון רבי משה שטרנבוך, שהודיע על המלצתו החמה לציבור להשתתף בתוכניות של הגמ"ח.

בביקור המיוחד שהתקיים במעונו של ראב"ד העדה החרדית הגאון רבי משה שטרנבוך ראשי הגמ"ח הציגו בפני הראב"ד הרב שטרנבוך את פעילות הגמ"ח ואת ההכוונה של גדולי מורי ההוראה שמלווים את הפעילות של הגמ"ח.

בנוסף, הציגו את שטר 'זיכרון דברים המהודר' המיועד למי שמבקש לדקדק ולהדר ולהימנע מחשש של איסור ריבית, בהלוואה הניטלת ע"י הזוג לצורך קיום התחייבות ההורים ב'תנאים', הן בנטילת משכנתא והן נטילת הלוואה מכל מקור אחר.

רבני הגמ"ח ציינו כי השטר נכתב בעידודם של גדולי הפוסקים ונערך ע"י רבני ועד ההלכה "גלאט הון" המפקח על פעילות הגמ"ח והוסכם ע"י גדולי הפוסקים שליט"א, כדי למנוע חלילה מצב של איסור ריבית בנטילת הלוואה לצורך קיום ההתחייבות של ההורים ב'תנאים'.

לאחר הביקור חתם הגר"מ שטרנבוך על המלצה חמה לתוכניות הגמ"ח.

במכתב ההמלצה המפורט נכתב: "הן הופיעו לפני אברכים היקרים מנהלי גמ"ח עזר נישואין 'אושר בכבוד', והציגו את תכנית הגמ"ח שנועדה לאפשר הלוואות בסכומים נכבדים ובתנאים נוחים לצורך נישואי הילדים. ועי"ז לא יזדקקו ליקח הלוואות מבנק, אשר ידוע שבזמנינו המצב

בבנקים גרוע יותר מבעבר (אפילו באותם הבנקים שנותנים להשתמש בנוסח משופר) והינו היתר דחוק מאוד עם פקפוקים. וכן גם מצוי ארגונים להלוואות לעזר נישואים שהם באיסור ריבית בלי הית"ע.

ובגמ"ח הנ"ל תיכננו שההלוואות יהיה באופן שלא יהיה בהם שום חשש ריבית, אמנם היות וידוע שא"א שלא יזדמן מתוך כל ההלוואות שלא יהיו היכי תימצות של הלוואות עם איסור ריבית, לכן תיקנו היתר עסקא מהודר אשר יכולים לסמוך עליו בלי פקפוק. גם ידוע שברביי הלוואות אשר מורכב משני אנשים, מזדמן לפעמים שיהיה איסור ריבית ביניהם לבין עצמם, לכן סידרו שגם הם יחתמו ביניהם לבין עצמם על עוד היתר עסקא, שבאם יתקלו באיסור ריבית יחול על ידי ההיתר עסקא שביניהם ולא יכשלו בשום איסור ח"ו [ועיניהם פקוחות שאף לצד שלישי לא יצא שום איסור ריבית בלי הית"ע, בגרמא שלהם] וכמו כן נתנו דעתם ועשו תיקון גדול בנוסח ואופן התחייבות ההורים

ב'תנאים' (לזוג הצעיר) הנקרא "זכרון דברים לשטר תנאים המהודר", ועוד תיקונים.
"אשר על כן הנני מצטרף להמלצת הרבנים הגאונים שליט"א בברכה לכל המצטרפים בארגון "אושר בכבוד" וזהירים מחשש איסור ריבית החמורה, שעליהם קראו בגמ' 'עושה אלה לא ימוט לעולם', שיצליחו בכל מעשי ידיהם, ויזכו להקים בתים נאמנים בישראל בקדושה וטהרה, מתוך הרחבה ויישוב הדעת".
"וכל הנותנים מכספם לגמ"ח מקיימים מצוות גמילות חסד והכנסת כלה שאוכלים פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ובזכות זה נזכה לעורר רחמי וחסדי הקב"ה עלינו, כי כאשר אנחנו מתחסדים עם אחרים הקב"ה נוהג עמנו בחסד, ויה"ר שנוזכה במהרה לישועת ישראל בביאת גוא"צ בקרוב. והנני מצטרף לתיקון גדול שכבר הסכימו לזה גדולי תורה וגם חתני מחב"ס טעם ריבית."

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים

ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות” בחיפוש קופת ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ’אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה’אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

עינינו גל | 45

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 49

דיוני הלכה אקטואליים

שיעורי דעה | 53

הגאון רבי גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 55

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 57

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 63

מעלת השבת וקדושתה

דרישה וחקירה | 65

קובץ תורני לכל המשפחה

מים זכים | 67

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 71

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לענין הלכה | 75

הערות הלכתיות מעשיות

לעורר לב המעיין

בנתיבות העיון | 77

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

שמונה בפרשה | 80

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

המושל בכל ארץ מצרים | 83

פרקי חייו ומפעליו הגדולים של החכם הראשי ליהודי מצרים יושב על מדין ועומד בפרץ ספרא רבה בחיבוריו הנפלאים

האי גאון וצדיק

רבי רפאל אהרן בן שמעון זצללה"ה

מחבר הספרים נהר מצרים, מצור דבש, ועוד לרגל יום פטירתו י' במר חשוון תרפ"ט

בית היין | 87

לקט נבחר מהעלון הנפלא מבית ארגון "אחינו"

עם הספר | 94

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

חשבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

אי אפשר לעולם בלי מנהיג | 11

הגאון הגדול רבי משה שפירא על הגרא"מ שך זצ"ל

בנתיבות יצחק | 13

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל

שיעור חומש | 15

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 17

שיעורים על סדר המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 19

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ראש ישיבת "נתיב הדעת"

נחל אליהו | 21

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

על פרשת השבוע ועניני דיומא

מתוקים מדבש | 25

ליקוט נטפי לקח מפרשיות השבוע

מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א

בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

עטרת השבת | 27

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

סדרה חדשה - שיעורי השבותים

יעלת חן | 29

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

אב"ד חיפה

תמצית משנה ברורה | 31

מבחן בחפץ חיים

תמצית הש"ס | 35

תמצית דף היומי

לדעת | 38

מבחן בדף היומי

לדעת | 39

מבחנים בחפץ חיים

פניני הלכה | 40

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עילית	בת ים	אלעד
ישיבת "מיר" כולל "עשרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג) בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי	רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלק) גבעת זאב החדשה בית הכנסת "בית אליהו" בית הכנסת "בני הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "מסילת ישרים" טלזסטון בית הכנסת "קהילת בני תורה" יסודות בית הכנסת המרכזי ירושלים ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה" אופקים בית הכנסת "שיויתי" בית שמש ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל" ביתר עילית בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A בני ברק כולל "פוניבז" כולל "חזון אי"ש" כולל "בית הלל" כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול" ישיבת "אורחות תורה" ישיבת "בית מדרש עליון" ישיבת "תפארת ציון" ישיבת "סלבודקא" ישיבת "גאון יעקב" בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה' בית הכנסת "נחלת משה" בית הכנסת "רמת אלחנן" בית הכנסת "משכנות יעקב" בית הכנסת "נאות יוסף" בית הכנסת "בית אריה" בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה בית הכנסת "לדרמן" בית הכנסת "הליכות חיים" בית הכנסת "דרכי איש" בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז "גל פז" רחוב רבי עקיבא 88 רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)
נתיבות		
בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"		
פתח תקוה		
ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר		
ראשון לציון		
ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד		
רחובות		
בית הכנסת "כולל בר שאול"		
רכסים		
בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'		
תל אביב		
מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב' רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)		
תל ציון		
בית כנסת החסידי		
תפרח		
ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"		

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת וירא – ענייני תפילה ג' - תשפ"ב | גליון מס' 191

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

תפילות אבות תקנום – בכה התפילה אנו נמצאים במקום שהכינו לנו האבות

תקן תקנות, אולם כאן לא מדובר בזה, המדובר פה על עצם ההתגלות של האבות, כך התגלו האבות.

לעניינם של האבות בסדר ההתגלות של דברי תורה, מצורף לזה שאברהם התפלל שחרית יצחק מנחה ויעקב ערבית, התפילות האלה, תפילות אבות תיקנו, זה שייך לעצם שמם של האבות. באופן, בסדר התפילות של שחרית מנחה וערבית שאנו מתפללים היום, חוץ מזה שהן כנגד תמידין, תמיד של שחר תמיד של בן הערביים ואברים ופדרים המתעכלים והולכים כל הלילה, הרי שאף להלכה נפסק שאבות תקנום, היינו, שכאן אנו כאילו מגלים את האבות, ועל ידי זה, כאן נמצאים האבות אצלנו, זה הגילוי של האבות על ידי תפילת שחרית מנחה וערבית.

להלכה נפסק (עי' משנ"ב תקפ"א סק"ד) שכל תפילה שאינה מסדר התפילות, מתחילים אותה באמירת 'אלקינו ואלקי אבותינו', כך אנו מתחילים כל סליחה שאינה מתחילה בשם, וכך צריכה להתחיל תפילה, הפניה היא אלקינו ואלקי אבותינו, אם אנחנו מתפללים, הרי שזה מכוחם של אבותינו, אלקינו ואלקי אבותינו, אליו אנחנו פונים, אנחנו פונים כביכול לבורא עולם, מכוחם של אבותינו, מכוחם של שלושת האבות. מעתה, כיוון ששלושת האבות מסודרים באותו סדר, אין קורין אבות אלא לשלשה, הם האבות, לכן, גם התפילות מסודרות באותו סדר, והסדר הזה מקביל לאבות, אברהם שחרית וכן הלאה.

עיקר המושג אב – עיקרו ושורשו של דבר

נקדים להבין מה הוא המושג אב בתורה, בכלל ישראל, מה ביאור עניינו של אב, מה פירוש המילה אב.

באופן רגיל, השגרה תופסת שאב זה מי שמוליד, המוליד נקרא אב, אכן, בהמון מקומות בתורה אנו רואים שלא זה עצם עניינו.

הנה, זה כלל גדול שנמסר לנו על ידי כל רבותינו כולם ובראשם הגר"א שמרחיב בזה, וכך כותב האבן עזרא בתחילת שמות, אם רצונך לעמוד על עיקרו של שורש מסוים ולדעת מה הוא, שים ליבך על המקום שהוא כתוב ראשון בתורה, ושם נמצא עיקרו ושורשו של אותו דבר.

הפעם הראשונה שכתוב אב בתורה היא בפרשת בראשית (ד' כ-כ"א) 'ותלד עדה את יבל הוא אבי יושב אוהל ומקנה. ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תופס כינור ועוגב', נמצא שעיקרו של אב הוא לא דווקא מי שמוליד, יבל הרי לא הוליד את כל יושבי אוהל ומקנה, הם לא היו תולדותיו וצאצאיו, אלא כאן מתבאר המושג אב כדרך שאנו אומרים אבות הטומאות או אב מלאכה. באב הטומאה עדיין ניתן להבין שמי שנוגע בו הוא תולדה ממנו, אבל המושג אב מלאכה או אבות נזיקין הרי זה בפירוש לא כך, אין כאן תולדה כמוכח הזה.

לשון זו של אב היא שגורה בפי חז"ל, כך אנו מוצאים לדוגמה ב'בניין אב', כמידות שהתורה נדרשת יש בנין אב מכתוב אחד ויש בניין אב משני

התפילות הן חלק מסדר ההתגלות של האבות

הרמב"ם בתחילת פרק תשיעי מהלכות מלכים מביא את סדר הדברים איך היה סדר התגלות של דברי תורה מאדם הראשון וז"ל "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון, על ע"ז ועל ברכת השם, כו' הוסיף לנח אבר מן החי כו' נמצאו שבע מצוות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרים במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו".

לכאורה, את אותה הלשון "וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם" אפשר היה לנקוט גם כלפי נח, וכך היה הדבר עד שבא נח, אבל כנראה שאדם ונח זה היה סדר והמשך אחד, והשינוי היה אצל אברהם, והשינוי הזה היה "בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית". משמע מכאן, שהעובדה שאברהם התפלל שחרית, יש לה חלק במפנה שקרה כאן על ידי שבא אברהם ונשתנה כאן שינוי מהותי ממה שהיה עד אז, וכך הוא גם בהמשך "ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפילה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית".

בגמרא בברכות (כ"ו ע"ב) יש שתי דעות, "רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום", והרמב"ם פוסק את שניהם, את אבות תיקנו הוא פוסק כאן, ובהלכות תפילה הוא פוסק שכנגד תמידין תקנום, שניהם יחד אמת. על כל פנים למדנו כאן בדברי הרמב"ם, שהאבות והתפילות שהם התפללו, התפילות שתיקנו האבות, הם לא היו תקנה בעלמא, אלא שהדבר הזה שייך לעצם סדר ההתגלות של דברי תורה, ולעצם ההתגלות של האבות.

הנה, ברית מילה היא אכן ציווי, שנצטוונו בו מכות אותו מעשה של אברהם, הציווי הוא להכניסו בבריתו של אברהם, וכן בגיד הנשה אנו מצווים על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה עד היום הזה, כמו שכתוב בפסוק, אצל אברהם ויעקב אלו מצוות התורה, אולם כאשר הרמב"ם אומר "וכן יצחק הפריש מעשר" זה לא ציווי, זה לא הכרח, לא מכות אותו מעשר שיצחק הפריש אנחנו מצווים, אלא כתובים כאן שני דברים שיצחק עשה, הוא הפריש מעשר והתפלל מנחה, נמצא שכך אף התפילה, היא חלק מגילוי האבהות של האבות, הגילוי החדש של כלל ישראל שהתחיל באבות, מצורפת אליו העובדה שהאבות התפללו, התפילה שכל אחד ואחד מהם התפלל. וכך, אברהם, שינה את פני העולם על ידי זה שהוא נצטווה יתר על אלו במילה והתפלל שחרית, יצחק שינה את פני העולם על ידי שהוא הפריש מעשר והתפלל מנחה, ויעקב, נתווסף על ידו גיד הנשה והוא הוסיף תפילת ערבית. כתוב כאן שהתפילות שהאבות תיקנו אינם תקנה בעלמא שנתקנה על ידי האבות כדרך שיש הרבה תקנות, יש תקנות שתיקן משה רבנו, תקנות שתיקנו נביאים שביניהם, תקנות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, רבן גמליאל

כתובים, היינו, הדבר הזה נתפס כאב, זה עיקר, וממנו לומדים דברים אחרים, אולם אין כאן שום פעולת הולדה. וכן בגמרא בשבת (כ"ב ע"א) "אבוהון דכולהו דם", שם הגמרא אומרת כי המקור והשורש לכל פרטי הדינים שנאמרו בדין ביזוי מצווה הוא בכיסוי הדם, שבו דורשים "ושפך וכסה, כמה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מצות בזויות עליו", וזה אבוהון דכולהו, זה מקור האיסור לעשות שימוש של חול בדבר שהוא מצווה או להתנהג ביחס בזוי לדבר שהוא מצווה, וכגון להשתמש בנרות חנוכה או לשקול כנגד מעות מעשר שני, ולזה קוראים אב.

התפיסה שלנו, שימוש הלשון הרגיל, זו תפיסה מצומצמת מאד, ובפירוש לא נכונה, ענינו של אב הוא בחינת היותו עיקר, תמיד. הגמרא ביבמות (צ"ח ע"א) אומרת "אין אב למצרי", [מסתבר שזו אשמת הצנזור, והכונה לכל האומות], וכפי שכתבו תוס' (כתובות ג' ע"ב ועוד מקומות) בשם ר"ת, דרחמנא אפקריה לזרעיה, הוא לא מתייחס. אין אצלו את הענין הזה שנקרא התייחסות אל אב, בחינת עיקר ותולדותו, התייחסות אל עיקר. או שאין בחינת עיקר בכלל או שכל אחד הוא עיקר לעצמו באותה מידה, אין שום הבדל ביניהם, כדרך שאין בבעלי חיים הבדל בין אב לתולדותו, היחס מגיע עד לגבול מסוים ואז הם מפסיקים לזכור את זה בכלל, הם כלל לא זוכרים שזה יצא מחלציו, הם נלחמים זה בזה ונושכים זה את זה באותה מידה, מתנהגים כמו יתר העדר, אין יחסי משפחה אלא רק עד כמה שנוחן כדי שהוא יגדל, לקיום המין, כך זה נראה, אבל אין אצלם את המערכת הזו שמאפשרת אב.

אנחנו משתמשים במילים שאיננו מבינים, אנחנו משתמשים בלשון הקודש כאילו שזו היתה שפה בין יתר השפות בעולם, אבל המושגים שלנו, המושגים של לשון הקודש, לשון התורה, הם שונים לגמרי. מה שנקרא אצלו אב, מסתבר שאין לזה בכלל מילה בעולם. אפשר לתרגם זאת, צריך לתרגם באיזה אופן או מתרגמים, אבל אין שם את העומוק, את התפיסה הזו. בכל העולם לא משתמשים בשימוש אחד לאב המוליד כמו לאבי יושב אהל ומקנה, לא מתרגמים אבות נזיקין באותו אופן שמתרגמים אב וכן, אלו שני מושגים שונים, ובלשון תורה זה מושג אחד.

מעתה, הפירוש ב'אב' אינו בזה שהוא נתפס בבחינת מוליד, לא זה הדבר שעושה את האב לאב, אלא משום שהוא עיקרו של דבר, ולהיפך, אבי המושג נמצא באבי כל תופס כינור ועוגב, פה אבוהון דכולהו, זה מה שנקרא אבות, זה המושג הראשון של אב, והאב הפשוט, האב המוליד, אין זה עיקר המושג, אביו של שימוש השם אב הוא דווקא לא באב ביולוגי, אלא בבחינת העיקר שבו, כדרך שאתה אומר אב מלאכה, כדרך שאתה אומר אבות נזיקין, אב, זה מה שמאפשר דבר, מה שהוא עיקרו של דבר, ועל בסיס זה מתאפשרים התולדות, כלשון הגמרא בתחילת כבא קמא "אבות מכלל דאיכא תולדות", היינו, דבר שמאפשר כל מיני תוספות, כל מיני דברים שנלמדים, שהם הנקראים תולדות. מה שמאפשר את כל זה הוא הנקרא אב. אב ותולדות, זה עיקרו של דבר והאפשרות להרחיבו, כדרך שנוף מתרחב מתוך עיקר.

שורש המילה אב הוא רצון – כלשון 'אבה'

בפירוש המילה אב מבואר, גם בשורשים, גם בכמה ראשונים, והדבר גם נמצא בחז"ל, ששורש המילה אב הוא משורש אבה, היינו רצה, כלשון הפסוק "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם", הכונה בזה למי שרוצה מאד דבר מסוים, אלו הם השורשים 'אבה' ו'תאב', אדם התאב לדבר מסוים, מה שאנחנו קוראים בפשטות בשפה המדוברת שלנו תאבון, ועל כך כתוב שזה שורש המושג אב. עניינו של אב, זה מי שמכין, מי שרוצה את הדבר הזה, מי שהולך לקראתו, הוא אב, כך זה בלשון הקודש, זה פירוש המושג אב, וכאשר מוסיפים את האות ה', אלו הן המילים 'אהב' ו'אבה', כך מתבאר בראשונים וגם המהר"ל מרחיב בזה, ונבאר.

המילה אבה זה צירוף של אבה, כמו "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם". אבה זה מלשון רצה, אבל התוספת של ה' בין ה' והב', היינו, התוספת בעצם השורש, מתכוונת לנוכחות מסוימת, כאשר אדם רוצה בדבר מסוים זה נקרא אבה. אבה, זה רצון שיכול להיות סתום, אבל אלה זה התייחסות למישהו מסוים שאליו זה פונה, האות ה' בלשון הקדש תמיד מתייחסת לנוכח, לדבר גלוי, כמו "הא לכם זרע וזרעתם את האדמה", הדברים עתיקים וידועים, וכך, השורש אבה הוא אבה, אלא שהוא עם התייחסות מיוחדת, התייחסות אישית שיהיה לדבר נוכח מסוים, או שהוא נוכח פיזית או שהוא נוכח בדת. התוספת של ה' בעצם השורש עניינה לרצות בדבר מסוים ולהתייחס אליו, לכוון את הרצון כלפיו, בשונה ממה של אבה שהיא ה' נוספת אחרי עיקרו של השורש, כששמים את ה' באמצע משנים את עצם הפעולה.

נמצא שזה שורש המילה אב, עתה עלינו להבין איך הדבר הזה מתפרש בהעתיקתה למושג אב, והנה, אם היינו מפרשים שעיקרו של המושג הוא באמת באב המוליד, אולי היה נחא, אף שגם זה היה מתפרש בדוחק, והיינו מבארים כי כאשר המדובר במשפחה שיש בה אב ויש בה ילדים, בנים, אבות

מכלל דאיכא תולדות, ניתן להבין שהאב הוא זה שרוצה בדבר, הוא המחדש את הרצון בדבר הזה, לאחר מכן האם פועלת מה שהיא פועלת, וכך נולדים התולדות, אבל אם אנו רואים שעיקרו של המושג הוא דווקא לא באב המוליד, אלא כ"אבי כל תופס כינור ועוגב" או "אבי יושב אהל ומקנה", איך אנחנו יכולים לפרש זאת שם, איפה אפשר למצוא פה את השורש הזה של האב של האבות, בבחינת רצון.

האב יוצר את המקום והאפשרות לקיום הדבר

הפירוש הנכון והאמיתי של המושג הוא, דהנה, תמיד, אין אפשרות ואין שום מציאות בעולם שדבר יחול אלא בתוך מקום שמאפשר אותו, וכפי ששינונו באבות (פ"ד מ"ג) "ואין לך דבר שאין לו מקום", אין שום אפשרות שדבר יחול, שדבר ימצא, אלא בתוך מקומו, בתוך מסגרת מקום שמאפשרת אותו, המקום הוא מה שמאפשר קיומו של כל דבר ודבר.

נתבונן בזה מהצד הנמוך ביותר של הדברים, לא יתכן שאדם יוכל לאכול בלי שיש לו תיאבון, אדם יכול לאכול ולהכיל כמידת התיאבון שיש לו, אם הוא אוכל לגמרי בלי תיאבון, הרי שלאוכל אין שום מקום והוא יקיא אותו, אין לזה מקום.

כשהתורה אומרת "אבי יושב אהל ומקנה", הכונה בזה, הוא זה שיצר את האפשרות הזאת, המציאות הזאת נוצרה על ידו, וכן "אבי כל תופס כינור ועוגב", הוא יצר את האפשרות הזאת בעולם, בלעדיו המציאות הזאת לא היתה קיימת, זה הפירוש אבי, זה עניינו של אבי, הוא אבי כל דבר שתולדתו זה אותו האב, האב הוא זה שיצר את החלל, את המקום, את בחינת האפשרות לקיומו של אותו דבר, והתולדה הזאת קיימת בתוך אותו חלל שיצר האב.

כל דבר קיים בתוך מסגרת האפשרויות, זה דבר פשוט וברור וידוע, תמיד אפשרות היותו של דבר קודמת להיותו בפועל. דבר לא יכול להמצא בפועל אלא אם כן יש אפשרות לקיומו מקודם. הדבר מתאפשר ובתוך האפשרות שם הוא קיים. כל מה שנקרא אב, זו היא תחילת האפשרות, כשאנחנו אומרים בניין אב, פירוש הדבר שמכאן מציאנו שהדבר הזה אפשרי, ומכאן אנחנו מוציאים גם את האפשרות של הדבר הזה.

יצירת עיקר, כלומר בסיס ואפשרות לקיום של כל הענפים, זה מה שנקרא אב בלשון תורה, זה פירוש המושג אב. נמצא שעיקרו של המושג אב הוא להיפך משימוש הלשון שלנו, האב המוליד הוא רק תולדה של המושג אב, זה לא עיקרו של האב, זה לא האבוהון דכולהו של הדבר.

האב יוצר את המסגרת והאם את הבפועל

רבותינו, ובכללם המהר"ל, לימדו אותנו את פירוש המושגים אב ואם. אב הוא זה שיוצר את כלליותו של הדבר בבחינת אב, בבחינת אבה, בבחינת רצון. שם הדבר הוא לא מוגדר עדיין, הוא לא עובדה, וכדרך שהמקום הוא תמיד כללי, החלל עצמו סובל כל מיני צורות, בכל חלל מסוים יכולים להתקיים הרבה מיני צורות, כל מיני דברים יכולים להתקיים.

קיום בפועל צריך להיות קיום של דבר מסוים, קיום בפועל זה לא חלל, חלל לא קיים בפועל, אין שום תפיסה בחלל, היינו, חלל בבחינת ריקנות, דבר ריק, בבחינת מקום שאין בו שום תפיסה, התפיסה היא רק בדבר מסוים, ודבר מסוים צריך להיות דבר כזה או כזה, איזה שהוא דבר מסוים.

זה הפירוש באב ואם, אב פירושו, כאמור, שהוא מאפשר את הדבר באופן כללי, הוא נותן אפשרות לדבר, והאם, כשמה, היא מקנה את הדבר, היא נותנת את הצורה, ומסיימת את הדבר הזה שיהיה קיים, אם כך ואם כך. חז"ל דורשים את הפסוק במשלי (ב' ג') "כי אם לבינה תקרא", מלשון כי אם לבינה תקרא, היינו, שאותו פסוק מדבר על בחינת האם. מה שבינה עושה לחכמה זה מה שהאם עושה ביצירת הולד. האב נותן את הכח הכללי ביותר, הוא נותן אך ורק את כל מערכת האפשרויות של קיום אותו דבר, את כל הבכח שלו, אבל האם מסיימת אותו בצורה כזאת או כזאת, היא נותנת לו את כל צורתו, וזה באמת מה שמונח במושג אם, אם, הכוונה היא, שהדבר הזה יהיה קיים אם כך וכך, אם הוא תמיד הגבלה, התנאה, לקחת את המערכת הכללית ולשים אותה באופן שזה יהיה רק אם יהיה כך. אם זה לשון תנאי, ולא כלשון תנאי של על מנת, שהדבר חל למפרע, אלא בלשון תנאי של אם, רק אחרי שהדבר הזה יתקיים, אז יתקיים עיקרו של דבר, כמו שאומרת הגמרא (ע"י גיטין ע"ב ע"א) אם כלאחר דמי, היינו כל דבר המונח בתנאי של אם, ענינו שיש יהיה הדבר הזה אז עיקרו של דבר יתקיים, אבל רק אחרי שהדבר הזה יהיה, רק אחרי שאותה הגבלה תתקיים, רק אז יתקיים עיקרו של דבר.

זה הדבר שעושה האם ביצירת הולד, האב נותן את כל מלוא האפשרויות, את כל מלוא הבכח של הדבר, את כל הפריסה המלאה של כל האפשרויות כולם, אבל הדבר הזה אינו מוגדר איך הוא יתקיים, איך הוא יצא לפועל, כאן באה האם ואומרת "כי אם לבינה תקרא", כדרך שהבינה עושה למה שנקרא חכמה, כדרך שהבינה פועלת בחכמה, כך פועלת האם ביצירת

הולד. בינה, פירושה, להבין דבר מתוך דבר, פירוש, לשים את כל מה שנתפס כחכמה, כל דבר במקומו, לשים כל דבר במסגרת ולהוציא ממנו את המסקנות הנכונות. כשהדבר נתפס בצורה כללית, הוא לא נתפס באופן כזה שאפשר להוציא דבר מתוך דבר, חסרה שם ההבחנה של כל דבר ודבר, שם הכל נתפס בדרך כלל, זאת הערה כללית מאד, אין דברים נפרדים, אבל בינה מתנה את הדברים האלה, ואומרת שהדבר הזה נתפס כך וזה נתפס כך, מדובר פה בפירוט ובהתנאה של כל דבר ודבר, שמתנה באופנים ובצורות של הקיום, כך, בצורה כזאת, כך הוא יתקיים, כך הוא יתקיים, אם יתקיים כך אז הוא אמנם יתקיים, אלו הם האב והאם.

למדנו, שפירוש עניין האבות, שהם אלו שיצרו את המערכת המאפשרת את קיומם של כל תולדותיהם, כל הענפים שיוצאים מהם.

האבות יצרו את המקום של כלל ישראל

עתה, זה פירוש המושג אבות, הם אלו שיצרו את המקום, את החלל, את האפשרות לקיום של כל התולדות. האבות, בבחינת רצון, הרי שאותה בחינת הרצון, היא זאת שיצרה את המקום, את האפשרות, את אותו חלל שבתוכו הדברים כולם יכולים לחול, כל מה שנמצא. כלל ישראל נמצא בתוך מערכת, בתוך חלל מסוים, אין לך דבר שאין לו מקום, והמקום זה מה שיצרו האבות, זאת המסגרת וזאת המערכת, שם קיים ונמצא כלל ישראל, הדבר הזה יש לו מקום, והמקום הוא מה שיצרו האבות, זה מה שהם פתחו. זו היא תחילת האפשרות של כלל ישראל.

וזאת עלינו לדעת, כאשר מדברים על אבות בכלל ישראל, הרי שהאבות הם לא רחוקים מאיתנו, הונוה ב'אבות' אינה לייחוס של ההולדה. כי הנה, לכל אומה יש אבות, לכל בעל חי יש אבות, במידה מסוימת אפילו לכל צמח יש אבות, אולם הדבר ברור כי לא זאת הנקודה, לא זה מה שנתחדש אצלנו בשם אב, השם אב הוא שם שחל גם עלינו, היינו, כדרך שאברהם יצחק ויעקב היו אבותיהם של הדור הראשון, כך אברהם יצחק ויעקב הם אבותינו שלנו, וכך גם כל גר שנכנס תחת כנפי השכינה, אברהם יצחק ויעקב הם אבותיו, כך נפסק להלכה שהוא יכול להגיד אלקי אבותינו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, לדינא גר הוא בנו של אברהם, כך צריכים לקרוא לו לתורה וכך צריכים לכתוב את שמו בגט, הוא בנו של אברהם, כדרך שכל אדם קורא לעצמו בן על שם אביו. היחס הזה של האבות הוא לא יחס של מרחק. כמולידים הם רחוקים מאיתנו, אבל שם אבות זו חלות שם כזו שחלה בצורה שמתייחסת לכל אחד ואחד מישראל שהם אבותיו, זה שם מיוחד שנקרא אבות בכלל ישראל.

זה עניינם של האבות. אם אנחנו נמצאים, אם אנחנו קיימים, אם ישנה מציאות כזו שנקראת כלל ישראל, הרי שהיא קיימת ונמצאת בתוך אותה מסגרת, בתוך אותה מערכת שיצרו האבות. כפי שהדברים הם במשל הנמוך יותר שלהם, כפי שהזכרנו את עניין התיאבון שאף הוא מאותו שורש של אב, כך הם פני הדברים גם גבוה יותר, עד כמה שהדבר נחשק ונרצה, עד כדי כך יש לו מקום. בכל המערכת האלה, בכל המערכת הפנימית והרוחנית, הדברים קיימים רק עד כמה שרוצים בהם, ככל שיש 'אב', כך יש את הדברים, כך יש את האפשרות לתולדות, והדברים הם תמיד תולדותיהם של אותו אב, של אותו אבה, של אותו רצון, וככל שהאב מצומצם יותר, אף התולדות יהיו באותה מסגרת מצומצמת, וכפי שאפשר כך הם יהיו.

אבהותו של אברהם זו יצירת מערכת חדשה

כפסוק נאמר "ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי", כלומר, אברהם אבינו פקפק כאן בזה, הוא לא ידע אם הוא אמנם אב או לא, האם באמת הוא יהיה אב, לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי, כלומר, זאת לא בחינת אב, "והנה דבר ה' אליו לאמר לא ירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא ירשך, ויוצא אותו החוצה וגו'", על הפסוק ויוצא אותו החוצה, דורשים חז"ל, שהקב"ה הוציאנו מחוץ למערכת כולה, מחוץ למערכת הכוכבים. הגמרא בשבת "קני' ע"א) מאריכה בזה, ואומרת שב'ויוצא אותו החוצה' אמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך, היינו, צא מהצמצום שאתה מצומצם בתוך המערכת הקיימת. כאן נוצר מקום חדש, מערכת חדשה שלא היתה קיימת קודם.

בתוך המסגרת של המערכת הקודמת, אברהם אינו מוליד, אין שום אפשרות שהוא יוליד, אין אפשרות שהוא יהיה אב, אולם במערכת החדשה הרי נאמר לו "כי אם אשר יצא ממעיך הוא ירשך", כלומר, אתה תהיה אב, כאן זה המקום שהאבהות הובטחה לו, "ויוצא אותו החוצה", הוא הוציא אותו מחוץ למערכת כולה, נוצר כאן מקום חדש, נוצרה כאן מסגרת חדשה, וכמסגרת החדשה שנוצרה, שם אברהם מוליד, אברם נהיה אברהם, ונהיה כלל ישראל, ושם חלה כל האבהות.

זה הדבר שקרה, כאן נולדה אבהותו של אברהם, וכאן אנו רואים שהאבהות היא באמת הבחינה הזאת שמאפשרת את התולדות, בתוכה, בתוך האבהות הזאת, קיימים כל התולדות, האבהות יצרה את אותה מסגרת, את אותה מערכת, את מה שנקרא מקום, מה שנקרא עיקר. המקום הוא

המקיים של הדבר, לכן הוא נקרא 'מקום', כי הוא עיקרו של דבר והמקיימו, כל דבר עומד על עיקרו, הוא בחינת המקום שלו, עליו הוא עומד, הוא אביו. זה מה שנקרא אב, זו בחינת המקום שבתוכו כלל ישראל עומד. אותה מסגרת, אותה מערכת, אותה בחינת מקום, זה מה שיצר אברהם, וכמוכח "אין קורין אבות אלא לשלשה", צריך היה את אברהם את יצחק ואת יעקב, כולם היו נצרכים, [וזאת סוגיא נוספת כשלעצמה], אבל מכל מקום, הם כולם נקראים אבות, הם כולם יצרו את המערכת שבתוכה כלל ישראל יכול להתקיים, צריך את שלשתם.

אלקינו ואלקי אבותינו – כך אנו עומדים לפניו

עתה נשוב לענין שאנו עוסקים בו, עניין התפילה. אברהם אבינו התפלל שחרית, וכאמור, העובדה שאברהם התפלל שחרית שייכת לעיקר אבהותו, היינו, כך הייתה ההתגלות של אברהם אבינו כאב, כאברהם אבינו. תפילות אבות תקנו, אכן, התפילות לא נתקנו כתקנה, כעצה או כדבר טוב, אלא התפילות נתקנו כאופן איך אנו נמצאים בתוך אותה מסגרת של האבות. כשאנו עומדים בתפילה, אנו פונים לבורא עולם ואומרים לו אלקינו ואלקי אבותינו, כך מתחילה כל תפילה, כאשר אנו פונים לפניו, ואומרים לו אלקינו ואלקי אבותינו, הפירוש בזה, שכך אנחנו עומדים לפניו, העמידה לפניו היא כאלקינו ואלקי אבותינו, בבחינה הזאת. העובדה שהוא אלקי אבותינו היא כמוכח שורש אלקינו וזה שורש לאפשרות לעמוד לפניו. כך אנחנו פונים אליו, זאת הפניה שלנו אליו, זאת הצורה של העמידה לפניו.

בתחילת תחילתו של אברהם אבינו, כאשר הוא נבחר מלכתחילה, נאמר לו "לך לך מארצך ממולדתך מבית אביך אל הארץ אשר אראך", ומה יהיה, "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה", כאן בהבטחה הזו מונח כל העתיד, כל מה שצריך לבוא עליו, כל מה שצריך לצאת מאברהם אבינו, כל העתיד כולו מובטח כאן, זאת ההתחלה, ולקראת זה אברהם אבינו הלך.

אומרים על כך חז"ל, ומביא זאת רש"י, "ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלקי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלוך, תלמוד לומר והיה ברכה, כך חותמין ולא בהם", תחילת ההבטחה, ההבטחה הראשונה, מה שיצא מאברהם, זה "ואעשך לגוי גדול", כלומר, שיהיה דבר כזה שנקרא אלקי אברהם. אברהם אבינו פתח את האפשרות הזאת לפנות כביכול אל בורא עולם בשם זה. "זהו שאומרים אלקי אברהם", הכוונה, כאן נפתחה אפשרות של פניה כביכול אל בורא עולם באלקי אברהם.

כשכתוב "זהו שאומרים אלקי אברהם" וזה פירוש "ואעשך לגוי גדול", נאמר כאן שזה הבסיס שעליו כלל ישראל בנוי. כלל ישראל הוא "גוי גדול", הפירוש ב"גוי גדול" הוא כמו שכתוב "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", גוי גדול, זה מי שמסוגל לעמוד לפני בורא עולם ולהגיד לו אלקינו ואלקי אבותינו, אלקי אברהם, וכמוכח, באלקי אברהם נמצא השורש גם לאלקי יצחק ואלקי יעקב, אכן, החתימה היא מעין הפתיחה, "בך חותמין ולא בהם", כלומר, אתה הוא השורש לכל הדברים האלה, כך הכל נמצא, בבחינת שורש. העובדה שאנחנו יכולים לעמוד לפניו, ולומר לפניו אלקינו ואלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב עד מגן אברהם, ענינה, בברכה הראשונה של שמונה עשרה מתקיימת כל ההבטחה כולה שהבטיח ה' לאברהם, בגלל זה הוא אמר לו "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", ומה שהובטח לו, זה, ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה.

חובה עלינו להבין זאת, כי הנה, אותה תפילה שאנחנו מתפללים, אותה תפילה שעליה נפסק תפילות אבות תיקנום, והמדובר בתפילה המסודרת, שחרית שהיא תפילת ההתחלה שאותה תיקן אברהם שהיה ההתחלה, וכן הלאה, התפילות המסודרות האלה, כשאנחנו אומרים תפילות אבות תיקנום, פירוש הדבר, שכך האבות השאירו את עצמם אצלנו, כך נוצר הגוי גדול. אותו גוי גדול, אותו כלל ישראל [שהוא אנחנו], כך זה נוצר. אם אנחנו מבינים שהאבות יצרו את אותה מסגרת, את אותה מערכת, את אותו "ויוצא אותו החוצה" שבתוכו אנו קיימים, בתוכו כל התולדות קיימות, הרי שאם אנחנו רוצים היום להתעמד ולהיות באותו מקום, איפה המקום הזה נמצא היום, התשובה לכך היא "תפילות אבות תיקנום". כל מי שעומד בתפילה, עומד באותו מקום, שם זה נמצא.

התפילות הן השייכות שלנו עם האבות

האבות תקנו את התפילות, לא כתקנה שתקן משה רבינו את שבעת ימי המשתה, זו לא תקנה בעלמא, אלא תפילות אבות תיקנום, זה מצטרף לאבהותם, התפילות האלה הם האופן שבו האבות נמצאים אצלנו. הקשר שלנו, השייכות שלנו, ההיות שלנו עם האבות, זה בתפילות האלה. אברהם אבינו, בזה שהוא התפלל שחרית, כך היתה צורת המפנה שאברהם אבינו הפנה את העולם משני אלפים תורה לשני אלפים תורה עד לימות המשיח, כאן היה המעבר מעולם בלי כלל ישראל לעולם עם כלל ישראל. הוא היה

אב, היינו, הוא יצר מקום חדש, מקום חדש לצורת אדם חדשה. תפילות אבות תיקנום, היינו, אם אנו רוצים להימצא באותו מקום, להמצא בשייכות עם האבות, אנו צריכים להתפלל. להתפלל, זה המקום שבו אנחנו עומדים ואומרים אלוקינו ואלוקי אבותינו, אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, זה המקום של התפילה, המקום ששם אנו נמצאים באותו מקום שיצר האבות, שם אנו עומדים על העיקר שלנו, על בחינת האבות שלנו.

הגמרא בברכות (ו' ע"ב) כבר אומרת על הפסוק "כרום זלות לבני אדם, אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם", ומפרש רש"י "דברים העומדים ברמו של עולם כגון תפלה שעולה למעלה". הפירוש הפשוט של "דברים העומדים ברומו של עולם", זה מקום שיותר גבוה מהמקום שבו אנחנו נמצאים, ובני אדם מזלזלים בהם, היינו, הם עושים זאת קל יותר, אבל הדבר הזה בעצמו הוא דבר שעומד ברומו של עולם.

ענינו של אברהם הוא אברם, עליו נאמר "ואעשך לגוי גדול", היינו, הוא יצר את האפשרות הזאת להיות עומד לפני ה', "ואברהם עודנו עומד לפני ה'". אברם, זה מי שיצר את הדברים העומדים ברומו של עולם. [האות ה' שנוספה לשמו לא שינתה זאת, אלא היא אומרת שהוא נהיה אב להמון גויים, היינו, הוא צריך את כולם לבחינת האב רם, אבל עיקר שמו זה אבר רם], הוא יצר את הדברים העומדים ברומו של עולם.

"ויצא אותו החוצה", הוא הגביה אותו מעל למערכת הכוכבים, כמו שכתוב בגמרא, הבורא שם אותנו במקום גבוה, יותר במקום רם יותר, אנחנו נמצאים במקום אחר, אלו דברים העומדים ברומו של עולם, אולם בני אדם מזלזלים בהם, אנחנו אשמים, אנחנו אלו שמקטינים את הדבר, מאפסים אותו, עושים ממנו כלום, זה פשוט וברור, בצורה כזאת אנחנו מנתקים את הקשר שלנו עם כל מה שנוצר ונפתח על ידי האבות. כל מי שרוצה להיות שייך למה שנפתח על ידי האבות, השייכות היא אך ורק לעמוד לפניו ולומר אלוקינו ואלוקי אבותינו, זו פניה אישית, פניה שהיא אך ורק שלנו.

החידוש בתפילת כלל ישראל זה "אלקים קרובים"

אנחנו היחידים, רק עלינו נאמר "ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליי", אכן, לכאורה, איך זה מתבטא, הרי כל העולם כולו מתפלל, כולם מתפללים, שלמה המלך אף ביקש שתפילת הנוכרי תשמע יותר מתפילת ישראל, וכפי שכתוב רש"י על הפסוק ויתן לך האלקים "מהו האלקים, בדין, אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר שממני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך, וממנו למד שלמה כשעשה הבית וסידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר, לפיכך ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגוי ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר", לכן, כדי שיתקדש שם שמים, צריך לתת לנכרי את מה שהוא מבקש אפילו אם זה לא מגיע לו.

החידוש שנתחדש אצל כלל ישראל הוא "ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליי", אלקים קרובים, פירושו, אלוקינו ואלוקי אבותינו, זאת קרבת משפחה עם פסול לעדות, עם אהבה שמקלקלת את השורה, קרובים אינם יכולים לדרוך זה את זה, שורת הדין מתקלקלת מתוך האהבה והקרבה. מי גוי גדול, זהו שאומרים אלוקי אברהם, כביכול פונים כמו שפונים אל קרוב, הוא אלוקי אבותינו, היחס המשפחתי מצטרף כאן לפניה. זה כל החידוש כולו שנתחדש על ידי האבות, החידוש של תפילות אבות תיקנום. לכאורה, האם זה כל מה שעשו האבות, אכן זה מה שלמדנו מהפסוק "לך לך מארצך ממולדתך מבית אביך אל הארץ אשר אראך", מה שיהיה מזה, זה אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, ומגן אברהם, זה מה שיקרה, כלומר, כאן טמון שורש הכל, כאן טמונה האבהות של כל הדברים כולם.

תפילות האבות הן הבסיס לעצם קיומנו

מה היא הקרקע שעליה אנו עומדים, מה הבסיס והעיקר שעליו אנחנו נשענים, העיקר שאנחנו נשענים עליו זה זכות אבות, בזכות אבותינו, בזכותם אנחנו קיימים, [וכפי שמביאים התוספות בשבת (נ"ה ע"א) את דברי ר"ת, אפילו אם תמה זכות אבות אבל ברית אבות לא תמה], רק בזכות אבות אנחנו קיימים, בלי זה, חלילה, אין לנו פתחון פה, אין לנו מקום בכלל, אנחנו לא נמצאים, אנחנו כלל לא קיימים, כבר מוזמן אנחנו לא נמצאים. אכן, אנחנו אכן כן נמצאים, הרי שזה המקום שלנו, זה העיקר שעליו אנחנו עומדים, על זה אנחנו נשענים, על זה אנחנו נסמכים, זה הדבר שעליו אנחנו ניצבים, זה מקומנו. בלי מקום שום דבר לא קיים, בלי מקיים שום דבר לא קיים, אין לך דבר שאין לו מקום, המקום שלנו זה האבות, זה פירוש המושג אבות, והדבר שהם נתנו לנו, זה "תפילות אבות תיקנום", כך אנחנו נמצאים בתוך המערכת שיסדו האבות.

בזה שאנחנו מתפללים את התפילות, את תפילת שחרית, צלותה דאברהם, זו תפילת ההתחלה, את תפילת מנחה צלותה דיצחק, [ואף היא נקראת צלותה דאברהם ע"י יומא כ"ח ע"ב], ואת תפילת ערבית, תפילתו של יעקב, הרי שזה הבסיס ועליו אנחנו עומדים, זו האפשרות שלנו בכלל להתקיים. כרום זלות לבני אדם, אוי למי שמזלזל בדבר שהוא עומד ברומו של עולם, מי שמזלזל בו, כמובן יורד מרומו של עולם, ומרומו של עולם יורדים רק למקום אחד, וזה לא טוב להיות שם, טוב יותר להיות באותו מקום שיצר בשבילנו אברהם, ואעשך לגוי גדול.

הואיל, והגמרא כבר אומרת כי אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, כמובן שזה מהדברים הצריכים חיזוק [ע"י ברכות ל"ב ע"א].

כל מי שיתפוס, כל מי שיתבונן, יראה עד היכן הדברים מגיעים, איזה מידה מרעית יש לך, עד כמה חשוב ונורא ענין העמידה לפניו, על זה אנחנו בנויים, זה העיקר והבסיס שאנחנו עומדים עליו, אין לנו בסיס אחר זולת האבות. אוי לנו אם נצטרך להתקיים על זכויותינו שלנו, הדבר ברור שהרבה למפרע כבר לא נהיה קיימים, אם אנחנו קיימים, אנחנו קיימים אך ורק בזכות הזאת, בעובדה שאנחנו בני אברהם יצחק ויעקב, אין לנו יותר מזה, והלוואי והיה לנו משהו מזה. אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב, על זה אנחנו קיימים, והקיום של בני אברהם יצחק ויעקב מאיר יותר, מתאפשר יותר, עד כמה שאנחנו באותה מסגרת של מה שהאבות תקנו לנו כאבות, האבות נתנו לנו את המקום שהוא יהיה המקיים שלנו, עליו אנחנו נתקיים.

הקובע מקום לתפילתו – תפילה היוצרת מקום

הגמרא בברכות (שם) אומרת "אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו", כל מי שקובע מקום לתפילתו זוכה לעזרה מיוחדת, אלוקי אברהם בעזרו, והגמרא לומדת זאת מפסוק שנאמר בתפילתו של אברהם "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'". הדבר מובן, כי הקובע מקום לתפילתו, זה לא מסתיים בעובדה שהוא נמצא בזוית זו או אחרת של בית הכנסת, כמובן, זו ההלכה לדינא, אבל הקובע מקום לתפילתו, זה מי שיוודע לתת לתפילתו את הבחינה הנכונה של מקום, הקובע מקום לתפילתו זה מי שלוקח את תפילתו ועושה אותה כאילו למקום בפני עצמו, מי שעושה זאת, אלוקי אברהם בעזרו, זה מה שעושה אברהם, כך מבארים זאת רבותינו, כך מתבאר במהר"ל ובעוד מרבתינו, זה הפירוש, כך צריך ללמוד את דברי חז"ל, זאת הבחינה של קובע מקום לתפילתו, הכוונה בזה, שתפילתו עבורה היא כניסה לתוך מערכת קיום אחרת.

המתפלל האמיתי נקרא מי שעומד מול, לפני. כמובן, איננו יכולים להתפלל כל היום, אדם לא יכול להתפלל כל היום, [רבי יוחנן אכן אומר (שם כ"א ע"א) "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו", אבל גם רבי יוחנן כבר התפלל על זה, זאת תפילה, הלוואי שזה יהיה אפשר, אבל בכל זאת בפועל אי אפשר]. אכן, אותם זמנים מיוחדים לתפילה, צריכים להיות נתפסים בבחינת הקובע מקום לתפילתו, היינו שבזמנים האלה אנחנו עוברים מקום, אנו עוברים ממקום אחד למקום אחר, המקום ההוא זה המקום של האבות, שם זה המקום שיצר לנו האבות, שם זה המקום שבתוכו אנחנו עומדים לפני בורא עולם ואומרים לפניו אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב, אנחנו נמצאים הלאה באותו מקום שאברהם אבינו פתח. אברהם אבינו היה זה שהלך מארצו ממולדתו ומבית אביו, והוא הלך אל הארץ אשר אראך והובטח לו ואעשך לגוי גדול, אנחנו יכולים, וגם חייבים, להיות אותו גוי גדול שהובטח לאברהם, הרי אנחנו אלו שעלינו זה מדובר, אותנו כביכול בורא עולם הבטיח לאברהם, ההבטחה מתקיימת היום על ידינו. איך אנחנו מקיימים זאת, איך אנחנו גוי גדול, אשר לו אלקים קרובים אליי, בזה שאנחנו יכולים לעמוד לפניו, ולומר לפניו אלוקינו ואלוקי אבותינו, אנחנו ממשיכים את מה שפתח אברהם.

אברהם היה זה שהפקיע את עצמו מארצו ממולדתו ומבית אביו והלך אחרי בורא עולם אל הארץ אשר אראך, בזכות אותה יציאה מכל מה שאדם קשור אליו הובטח לו ואעשך לגוי גדול, ואנחנו אותו גוי גדול שהובטח לו לאברהם בזכות אותה הליכה, אנחנו אלו שיכולים לפנות כביכול אליו יתברך בפניה של אלוקינו ואלוקי אבותינו, אם מבינים משהו ממה שאנחנו מוציאים מהפה, הרי שאחרי המילים האלה קשה להמשיך. עלינו לנסות להבין עד היכן הדברים מגיעים, ולתפוס משהו מהרום של כרום זלות לבני אדם, מאותם דברים שהם עומדים ברומו של עולם ולצערנו בני אדם מזלזלים בהם, ננסה להחזיר אותם קצת חזרה לרומו של עולם.

אי אפשר לעולם בלי מנהיג

מתוך דברים שנאמרו ע"י הגאון הגדול רבי משה שפירא זצלה"ה
במעמד סיום הש"ס ביום השנה השלישי להסתלקות
מרון הגרא"מ שך זצלה"ה
בבית המדרש המרכזי בשכונת רמת אלחנן בבני ברק

איתא בגמרא (ב"ב צא): "אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה".

מפרש המהרש"א את כפילות הדברים:

"אוי לו לעולם שאבד מנהיגו" - חידושו של אברהם היה שאי אפשר לעולם בלא מנהיג. כל עוד פעל אברהם בעולם היתה עובדה זו שיש מנהיג לעולם, ברורה לכל בית אברהם והאלפים והרבבות שהלכו עמו. אך בעת שאברהם נסתלק, נעלמה ההבנה הזו שאי אפשר לעולם בלא מנהיג.

"אוי לה לספינה שאבד קברניטה" - ספינה בלב ים חייבת הנהגה שתשייר אותה ותוביל אותה. אם לא כן, היא לא תגיע לשום מקום. גם זה היה כוחו של אברהם אבינו, יושר ההנהגה לדעת כיצד להנהיג את הספינה.

אלו שני דברים שעליהם בכו גדולי אומות העולם. שאבדה לעולם הברירות של 'אי אפשר לעולם בלא מנהיג' ושכבר אי אפשר להנהיג את הציבור ביושר. מעתה ההנהגה חסרה את אברהם.

מרון ראש הישיבה זצ"ל עסק בשני הדברים הללו, עליהם הוא נתן את נפשו.

אוי לו לעולם שאבד מנהיגו. את כל כוחו מסר ראש הישיבה זצ"ל, להסביר וללמד את האי אפשר לעולם בלא מנהיג, לבאר את עיקרי האמונה ולחזור ולשננם בכל הזדמנות. במסירות נפש עמד בפרץ כנגד המזייפים. הוא לבדו עמד יחיד כנגד הזיוף הנורא של "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח", וכך בכל עיקרי אמונתנו. בכל כוחו העמיד הוא את ההבנה שאי אפשר לעולם בלא מנהיג.

משהסתלק רואים בעליל שכל מיני מזייפים יכולים להרים ראש. מזייפים בכל מיני עיקרים. בעיקר הזה וגם בעיקר "אני מאמין באמונה שלימה שבל התורה המצויה בידנו היא שניתנה למשה בסיני". משהסתלק יש היכי תימצי ואפשרות לכל מיני מזייפים להגיד דברים שלא היו מעזים לאומנם כשהיה ראש הישיבה על משמרתו. אוי לעולם שאבד מנהיגו. אבדה ההכרה שאי אפשר לעולם בלא מנהיג. ואוי לה לספינה שאבד קברניטה - בהסתלקותו של ראש הישיבה זצ"ל נתטשטש וירד יושר ההנהגה גם במקומות חינוך וגם בהנהגת הציבור.

לא בהספד עסקינו עתה. המכוון הוא לומר דברי זיכרון. מדינת דגמרא דבריהם של צדיקים הם זכרונם. ועל כן צריך להשתדל כמידת היכולת להעמיד, לקבוע ולשנן את העיקרים שלא יתטשטשו כשאבד לעולם מנהיגו.

לחזור על עיקרי האמונה שוב ושוב כדי שעד כמה שאפשר, לא יחסר אצלנו חלילה מנהיגו של עולם. שלא יתטשטש בנו האמונה אחר הסתלקותו.

נרחיב מעט בענין האמונה.

הבית הלוי מבאר שעיקר סיבת חורבן בית שני ועיקר אורך הגלות הוא בגלל כת הצדוקים שכפרו בתורה שבעל פה.

נראה להוסיף שה'שנאת חינוס' שהחריבה את בית המקדש כמבואר בגמרא, נבעה אף היא מאותה מחלוקת עם הצדוקים עליה כתב הרמב"ם בספ"ב מתפילה: "בימי ר"ג רבו האפיקורסין בישראל והיו מצירים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם. וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסין וקבע אותה בתפילה כדי שתהיה ערוכה בפי הכל". התפילה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה עוסקת בכל צרכי בני אדם, יש בה בקשה על דעת, תשובה, גאולה ורפואה. אך בית דינו של רבן גמליאל ראו שכל אלו פחותים מהצורך להתמודד עם ההסתה של הצדוקים לשוב מאחרי ה' עד שהוסיפו ברכה מיוחדת לאבדם.

הצדוקים והויכוח עמם הם שהביאו עלינו את החורבן ולכן האמונה היא הנושא עליו סובבת כל הגלות. המידה של הגלות שלנו היא שלא נתגלה קיצם' מפני שענין גלותינו הוא נסיון האמונה. עד כמה אנו מאמינים בדברי תורה ומצפים לגאולה אף על פי שמתמהמהת. עד כמה אנו לא זזים מעיקרי אמונותינו על אף אריכות הגלות. ומבואר שם בבית הלוי שהנסיון הגדול שהגלות מבררת, הוא האמונה בתורה שבעל פה. היות ועל עיקר זה בפרט התווכחו הצדוקים ומחמתו חרב הבית. על כן האמונה היא זו שבכוחה לסיים את הגלות.

על דבריו אלו מביא הבית הלוי את הגמרא: "בא חבקוק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד). עומק הדברים הוא כך. מלכתחילה בזמן מתן תורה היה החיבור עם בורא העולם דרך התרי"ג מצוות שהם כנגד קומת האדם וכנגד סדר הזמן. רמ"ח עשין כנגד רמ"ח איברים, וש"ס לאוין כנגד ימות החמה. זה החיבור שיש בינינו לבורא עולם. חבקוק העמידם על אחת היינו שהחיבור בינינו לבורא עולם עומד כעת על האמונה, היא הדבר היחידי שמחבר בינינו ובין בורא העולם.

ראש הישיבה זצ"ל טרח הרבה לנטוע את האמונה בלבבות. הרמב"ם מעיד על עצמו: "חביב בעיניי ללמד ענין מענייני האמונה מכל אשר אלמדו". ראו אצל ראש הישיבה זצ"ל את החביבות לנטוע בלבבות את האמונה הצרופה בטהרתה כמו שנמסרה לנו מאבותינו, ואבותינו מאבותיהם עד מעמד הר סיני. זו היתה כל היגיעה שלו. ואנו צריכים ללמוד את הדברים הללו, שכן דבריהם הם זכרונם ועי"כ לא יהיה חלילה טשטוש בזמן שאבד לעולם מנהיגו.

נעמוד לפי ערכנו על עיקר גדול, עיקר האמונה בהשגחת ה'.

החינוך בסוף מצות תפילה (תלג) כותב שלפי דעת הרמב"ן דס"ל דמצות תפילה מדאורייתא היא בעת צרה, אזי מי שצר לו ולא קרא אל ה' להושיעו, ביטל עשה זה ועונשו גדול מאד שהוא כמסיר השגחת השם מעליו.

כתוב כאן שאנו מאמינים באמונה שלימה בהשגחה שה' משגיח על כל מעשי בני אדם ויודע כל מחשבותם ושהכל בהשגחה מפורשת מאיתנו. וכל מי שמבטל תפילה בעת שצר לו, מראה בנפשו שהוא לא מאמין בהשגחה, הוא לא מאמין שבורא העולם הוא זה שגורם לאדם את הצער שבא עליו, ואינו מאמין שבכדי לסלק את הצער מעליו הוא מוכרח לפנות אל ה'. מי שלא פונה אל ה' להושיעו ביטל עשה זו ועונשו גדול מאד לפי שהסיר השגחת ה' מעליו.

אם נרצה לעורר מעט דברי התעוררות אחרי סילוקו של ראש הישיבה זצ"ל, אנו צריכים לעורר בעצמינו את העיקרים כפי שהיה מעורר הוא עצמו, אילו לא אבד לעולם מנהיגו.

אנו חיים בזמן של צרה. וכל מי שלא זועק להקב"ה, כל מי שנדמה לו שאנו לא בעת צרה, זאת ממש כפירה בהשגחה. כל מי ששקט כל מי שהמצב לא מפריע לו, המצב לא נורא לו, מראה כאילו חלילה יש על מה לסמוך גם בלי תפילה, רחמנא ליצלן מהאי דעתא. הוא כמסיר השגחת ה' מעליו. האמונה בהשגחת ה' מחייבת להבין שמוכרחים ממש תפילה ותורה.

חז"ל אומרים במדרש איכה: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו. כל זמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידיים ידי עשיו". כנראה שכוונת הדרוש לומר שהידיים עשויות להיות שייכות למי שקולו קול יעקב. אז יש לו גם את הידיים. אבל בזמן שאין קולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות בקול תפילה ובבתי מדרשות בקול תורה, הידיים נמצאות אצל עשיו. ועשיו עם הידיים שלו נוהג באופן נורא.

הגמרא ביבמות אומרת: "מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים", והנה מצינו שכל האבות והאמהות היו עקורים חוץ מיעקב. וכפי הנראה הסיבה לכך מאחר ויעקב הוא עמוד תורה - "איש תם יושב אוהלים". לא חיכו לתפילתו כי הוא פעל את מה שפעל - בתורתו. כל מה שהיה צריך לעשות עשה יעקב בתורתו. על רשב"י כתוב שלא התפלל בכלל. יש נידון אם היה מפסיק לק"ש אבל לתפילה לא היה מפסיק. תוס' מקשים (שבת יא) דבגמרא מפורש שרשב"י היה משי ידיה ומצלי. ומתמצים האי מצלי היינו ק"ש, את כל מה שהיה צריך רשב"י לתקן עשה הוא בתורתו.

אלו הם שני הקולות שרק מכוחם יש קיום לעולם. אלו היו דבריו של ראש הישיבה זצ"ל, זה מה שהיא לימד אותנו ואת זה הוא נטע בלב כולם. חלילה מלשכוח לרגע שכל חיינו בהשגחה. כל חיינו. חלילה מלסלק את השגחת ה' יתברך מעלינו. אם יש לנו איזו שהיא אפשרות של חיים וקיום, הרי זה אך ורק בכוח ה'קול קול יעקב'. קול בתי כנסיות וקול בתי מדרשות קול תפילה וקול תורה.

פסוקים

כתוב בגמרא: "אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא. ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה" (סופ"ק דב"ב).

רבינו בחיי בתחילת פרשת יתרו מבאר שהאבן טובה היא ההליכה שהלך אברהם בעולם וקרא בשם ה'. אך צריך להשלים ולבאר את מה שאמרו בגמרא שתלאה הקב"ה בגלגל חמה אחרי שמת אברהם. מה התחדש בגלגל חמה שלא היה בא קודם אברהם? כפי הנראה, גלגל חמה מכוון למה שכתוב בתורה: "ופן תישא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם" (דברים י ט). כתוב כאן שהסתכלות אל השמים מביאה לעבודת כוכבים, לאמירת אלה אלוהיך ישראל". אברהם חידש את האפשרות לשאת עינייך לשמים ולראות דבר אחר. הוא לימד את העולם: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". בזהר כתוב ש'מי-אלה' הם אותיות אלוקים. קודם אברהם היו אומרים "אלה אלוהיך ישראל", והאבן הטובה של אברהם גרמה לכולם לומר 'מי ברא אלה'.

אחר שנסתלק אברהם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אחרי שאברהם חידש את חידושו בעולם והסתלק. נקבעה בגלגל חמה האפשרות להסתכל על השמש ולראות 'מי ברא אלה'.

חז"ל דורשים על מי שהסתלק: "דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות" אימתי דברי תורה נטועים באדם בשעה שבעליהם נאספים מהם" (במדבר יד). כל עוד שבעל דברי התורה חי, הדברים נשמעים ממנו ישירות. לאחר מיתתו הקב"ה תולה אותם בגלגל חמה. כעת הדברים האלה נמצאים בעולם וכל אחד יכול להגיע אליהם.

ראש הישיבה זצ"ל מסר את נפשו גם על יושר הנהגה וגם על שאי אפשר לעולם בלא מנהיג. דברים אלו נמצאים כעת בעולם, ואסור להסיח דעת מהם. לא לפרוש מהעיקר הנורא. לא לסטות כל שהוא מהעיקרים שהם קיום מצות האמונה. הוא נתן את נפשו להשריש בנו את כל העיקרים ואת כל יושר הנהגה בכל עניני העולם. בעניני ציבור, בעניני חינוך ובעניני הקמת והחזקת בתים. בכל הדברים הללו אחרי שבעליהם נאספים מהם, צריך להשתדל שיהיו דבריהם נטועים באדם. צריך לחזור עליהם כדי שיתקיים בנו 'אימתי דברי נטועים באדם בשעה שבעליהם נאספים מהם'.

הקב"ה יעזור לנו ונזכה לשמור את כל מה שראש הישיבה זצ"ל לימד אותנו לא לסטות חלילה מהעיקרים שהוא נתן את נפשו לנטוע בנו, ושדברי תורתו יהיו נטועים בנו אחרי שבעליהם נאספו מהם. את קריאתו בקול גדול לזכור ולהיזהר מכל מיני זיוף סטייה ונטייה קלה מדברי רבותינו. את זה אנו צריכים לזכור, אם נשתדל בדבר הזה ודברי תורה יהיו נטועים בנו, נמעיט ככל הניתן בחסרון מנהיגו של עולם. ויהיה לנו זכרון לקברניטה של ספינה.

עיקר הכינוס כאן הוא לסיום הש"ס שקבעו ללמוד לזכרו. הגמרא דורשת "גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם" (הושע ח) פסוק זה בלשון ארמית נאמר, אי תני כולהו עתה אקבצם (ב"ב ח). פירוש דברי הגמ' - אי תנו כולהו - אם יהיו שונין ועוסקין בתורה. ובילקוט (שם) מבואר "אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות משניות". הלימוד שעסקו בו כל המתאספים כאן הוא לימוד בצוותא. לימוד של רבים, ובפרט כשנעשה בצורה של משנה - בחזרה ושינון, הוא הדבר שעל ידו בעזרת ה' יהיו הגלויות מתכנסות במהרה בימינו אמן.

חסד לאברהם

שהיו רעים לה' מאוד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועוות הדין וגלוי עריות, ועם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות, שנאמר (יחזקאל ט"ז מ"ח) 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה'. והטעם שאנשי סדום נענשו על ביטול מדת החסד אף שאין זה מד' מצוות בני נח, הוא כנ"ל שדבר המחויב ע"פ שכל גם בן נח מחויב בדבר.

וזוהי היתה מדת החסד של איוב, שהיטיב עם הבריות מחמת שהשכל מורה על מדה זו לדאוג לצרכיו של הזולת, ותכליתה של מדה זו היא לדאוג לצורך של המקבל, ולכך איוב האכיל כל אחד מה שרגיל לאכול ומי שרגיל לאכול פת חטין האכילהו פת חטין, ומי שרגיל לאכול בשר האכילהו בשר, אך לא האכיל לאדם יותר ממה שרגיל לאכול, שהרי דבר זה לא חסר לו, ולכך ג"כ איוב אינו מחפש אורחים, אלא אם מזדמן לו אורחים הצריכים אוכל הוא מיטיב עימם כפי צורכם.

אך מדת החסד של אברהם אינה מחמת צורך המקבל אלא בבחינת 'והלכת בדרכיו', דהנה מטו משמיה דהסבא מסלבודקא דהחסד של הקב"ה אינו מחמת צורך הבריות, שהרי ידוע שתכלית בריאת העולם היא בבחינת 'עולם חסד יבנה', שהקב"ה ברא את העולם מחמת רצונו של הבורא להיטיב, והרי קודם בריאת העולם כלל לא היה בריות שהיה חסד להם דבר, והקב"ה ברא את הבריות בשביל להיטיב איתם, הרי שבחינת החסד של הקב"ה היא מדת חסד עליונה שאינה מחמת צורך המקבלים, ולכך גם אברהם אבינו שהיה חפץ לידבק במדותיו של הבורא יתברך, עסק במדת החסד עבור שלמות נפשו להידמות לבורא.

ולכך אברהם היטיב עם האחרים בשביל להיטיב ולא בגלל שחסר למישהו, ולכך היה מאכיל לכל אחד יותר ממה שרגיל לאכול, וגם מי שאין דרכו לאכול פת חטין האכילהו פת חטין, ואף מי שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר. ולכך אברהם גם כשהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה וכל אחד היה בביתו, ולא באים לביתו אורחים, בכ"ז אברהם אבינו מחפש אחר האורחים, שאף שלא חסר דבר לאף אחד מהבריות, בכ"ז אברהם אבינו יושב ומצטער ומחפש עם מי להיטיב בשביל שהיה חפץ לידבק בדרכיו של הבורא יתברך בבחינת 'והלכת בדרכיו'.

אהבת חסד

ואפשר לומר שיש עוד חילוק בין אברהם לאיוב, והוא דהנה החפץ חיים (אהבת חסד ח"ב פ"א) מדייק את לשון הכתוב (מיכה

החילוק בין החסד של איוב לחסד של אברהם

כתב הרמח"ל (דרך עץ חיים ד"ה ולהיות) "זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמצא נגד היצר, והיא קלה ופעולתה גדולה ופריה רב, שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי מכל המחשבות לחשוב רק על הענין הזה שאמרתי ויבקש בלבבו מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם, ויעלה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו". ומכיון שאברהם הוא איש החסד וכדכתיב "חסד לאברהם", א"כ כל אדם צריך להשתדל ולעסוק במידת החסד.

איתא בחז"ל (אבות דרבי נתן פרק שביעי) "א"ל הקב"ה לאיוב, איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם, אתה יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסין אצלך, את שדרכו לאכול פת חטין האכילתו פת חטין, את שדרכו לאכול בשר, את שדרכו לשתות יין השקיתו יין, אבל אברהם לא עשה כן אלא יושב ומהדר בעולם וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו, את שאין דרכו לאכול פת חטין האכילהו פת חטין, את שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר, את שאין דרכו לשתות יין השקהו יין".

ונראה לומר שהחילוק בין מדת החסד של איוב למדת החסד של אברהם, אינו רק חילוק בכמות שאברהם היטיב עם האורחים יותר מאיוב, אלא יש כאן חילוק באיכות ובמהות ובשורש בין מדת החסד של איוב למדת החסד של אברהם, ונבאר בזה ב' דרכים בביאור החילוק בין החסד של אברהם לחסד של איוב.

החסד של אברהם הוא בבחינת והלכת בדרכיו

הדרך האחת בביאור החילוק בין החסד של איוב לחסד של אברהם הוא שמדת החסד של איוב היתה מחמת צורך המקבל, אך מדת החסד של אברהם אינה מחמת צורך המקבל אלא מחמת שלמות נפשו של הנותן וכפי שיבואר.

הנה יסוד מדת החסד של איוב היה מחמת השכל הישר המחייב הנהגה טובה, וחייבו זה נתחייבו בו גם קודם מתן תורה, ומשום שכל דבר שהוא ע"פ שכל גם בן נח מחויב בדבר, כמבואר ברבינו נסים גאון (בהקדמה לש"ס מודפס בתחילת מסכת ברכות בד"ה ואם ישיב) שכתב "כי כל המצות שהן תלוין בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום שברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים".

ולכך גם אנשי סדום עיקר עונשם היה על ביטול החסד, וכפי שכתב רבינו יונה (שער ג' אות ט"ו) "ומצינו בענין אנשי סדום

ו' ח) "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד", ולכאורה היה לו להכתוב לומר 'כי אם עשות משפט וחסד', או 'אהוב משפט וחסד', וכתב הח"ח לבאר "הורה לנו הנביא בזה ענין גדול ומחודש, שכמעט אנו בעוונותינו הרבים כולם נכשלים, והוא כי אף שכולנו עושין חסד, אבל ענין החסד שלנו הוא רק מצד ההכרח, דהיינו כשהאיש העלוב הצריך לחסד הוא בא אצלנו פעם אחת ושתיים, וקשה להשתמט ממנו, אז אנו עושים עמו חסד, וגם אין עושין זה ברצון ובלב טוב כלל, ולזה בא הנביא ואמר 'ומה ה' דורש ממך כי אם וגו' ואהבת חסד', רצונו לומר שלא תחשוב בנפשך שבזה שאתה עושה לפעמים חסד אתה יוצא בזה בשלימות, כי אם שהאדם צריך להיות לו אהבה למדה זה של חסד.

וידוע שיש נפק"מ גדולה בין דבר שהאדם עושה מצד ההכרח לדבר שהוא עושה מצד האהבה, והאות לזה ההנהגה שכל אדם מתנהג עם בנו במזונותיו ובמלבושיו ובנשואין שלו ובכל דבר, מצד האהבה שהוא אוהבו הוא מתנהג עמו הרבה יותר מכפי חיובו בכל זה ומתבונן תמיד איך להיטיב עם בנו אף שאיננו מבקש מאתו דבר, והוא שמח וטוב לב כשמיטיב עמו, כן ממש בענין זה של חסד כשאדם יהיה לו אהבה למדה זו יהיה מחפש בכל כחו איך לעשות חסד עם חברו וגם יעשה הכל בעין יפה" עכ"ל.

ועפ"י י"ל שהחילוק בין איוב לאברהם הוא שאיוב מדת החסד שלו היתה בבחינת 'עשיית חסד' ולכך עשה כפי חיובו ליתן לכל אחד כפי צרכו ורגילותו ולא יותר, אך מדת החסד של אברהם היתה בבחינת 'אהבת חסד' וכשהחסד מגיע מתוך אהבה לחסד, ממילא אדם מחפש כיצד להיטיב עם חברו, ולכך הוא מיטיב עם זולתו גם מה שאינו מחויב בדבר, שאף שחבירו אינו מורגל בפת חטין או באכילת בשר, אך מחמת אהבת החסד שיש לו הוא מחפש כיצד להיטיב.

חסד לאחר שניתנה תורה – 'ואהבת לרעך כמוך'

והנה ב' הבחינות הנ"ל בחסד הם גם קודם שניתנה תורה, אך לאחר שניתנה תורה נכללה מדת החסד לאדם מישראל ב'ואהבת לרעך כמוך', וכפי שכתב הרמב"ם בביאור מצוה זו (סח"מ עשה ר"ו) "שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו, ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי, כחמלתי ואהבתי לעצמי, בממונו ובגופו וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו וכו', הוא אמרו יתעלה ואהבת לרעך כמוך".

וזו פרשה חדשה של חסד, והיא להרגיש שכשחסר לשני כאילו הוא עצמו חסר לו, וכמו שאחז"ל עה"פ "אם כסף תלווה את עמי את העני עמך" הוי רואה כאילו אתה עני, וכמו שאדם אוהב את עצמו כך צריך לאהוב את השני, ולכך גם את מצבו של חברו שהוא עני, אדם צריך לראות כמצבו ידידיה, שהרי חבירך הוא אחיך וכמוך ממש, שצריך שיהיה לאדם הרגשת אהבה וקורבה ממש לכל אדם מישראל.

וכן בתומר דבורה (פרק א') בביאור מדת 'לשארית נחלתו' כתב לבאר "הנה הקב"ה מתנהג עם ישראל בדרך זה לומר מה אעשה לישראל והם קרובי, שאר בשר יש לי עמהם שהם בת

זוג להקב"ה וקורא להם בתי אחותי אמי כדפי" רז"ל, וכתוב "ישראל עם קרובו", ממש קורבה יש לו עמהם ובניו הם, והיינו 'לשארית נחלתו' לשון שאר בשר וסוף סוף הם נחלתו, ומה אומר אם אענישם הרי הכאב עלי דכתיב 'בכל צרתם לו צר' וכו'.

ולכך ראוי לאדם להיותו חפץ בטובתו של חברו ועינו טובה על טובת חברו וכבודו יהיה חביב עליו כשלו שהרי זה הוא ממש, ומטעם זה נצטוונו 'ואהבת לרעך כמוך', וראוי שירצה בכשרות חברו ולא ידבר בגנותו כלל ולא ירצה בו כדרך שאין הקב"ה חפץ בגנותו ולא בצעריו מטעם הקורבה, אף הוא לא ירצה בגנות חברו ולא בצערו ולא בקלקולו וירע לו כאילו הוא ממש היה שרוי באותו צער או באותה טובה עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו שמצות ואהבת לרעך כמוך היא להרגיש עם כל אדם מישראל כאילו יש לו קורבה עמו ושאר בשרו הוא, ושיהיה חפץ בטובת חברו כפי שהוא חפץ בטובת עצמו ממש.

חסד אפילו עם רשעים

ומצינו באברהם אבינו שהתנהג בחסד עם כל באי עולם אפילו עם רשעים, וכמו שמצינו שהתפלל אפילו על אנשי סדום שהיו רשעים, ותפילה הוא ממידת החסד וכמו שאחז"ל שיעקר מצות ביקור חולים הוא התפילה על החולה (וכמבואר באהבת חסד ח"ג פ"ח), הרי שתפילה על חברו היא ג"כ ממידת החסד, והקב"ה שיבח את אברהם על זה שאמר לו "אהבת צדק ותשנא רשע" אהבת לצדק את בריותי, הרי שאברהם אבינו נשתבח בזה שגמל חסד אפילו עם רשעים.

מעלת מדת החסד

ועל כן כל אחד מחויב להרבות בחסד ועי"ז גם הקב"ה מתנהג עמנו בחסד, וכפי שכתב באהבת חסד (חתימת הספר אות ג) "ידוע שכח הצדקה והחסד מגביר מדת הרחמים וכמו שאחז"ל עה"פ 'ונתן לך רחמים ורחמך' כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכהיום שאנו רואין בעינינו שמדת הדין גוברת מאוד בעולם מדי יום ויום בכמה מחלות ומתות משונות וחסרון השפעה בעולם עד שאין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, כמה צריך להרבות בצדקה וחסד אולי עי"ז נזכה לכפות את כח הדין ויתמלא רחמים בעולם".

ובתומר דבורה (פרק א') בביאור המדה הוי' כי חפץ חסד הוא) כתב "שיש היכל ידוע של מלאכים הממונים לקבל גמילות חסדים שאדם עושה בעולם הזה, וכאשר מדת הדין מקטרגת על ישראל, מיד אותם המלאכים מראים החסד ההוא והקב"ה מרחם על ישראל, מפני שהוא חפץ בחסד, ועם היות שהם חייבים אם הם גומלים חסד זה לזה מרחם עליהם".

על כן כמה מוטלת החובה על כל אחד ואחד להתחזק מאוד במידת החסד, והדרך להגיע למידת החסד היא ע"י התבוננות, ותורה מביאה לידי זהירות, ויקבע לימוד בספר אהבת חסד, וחסד הוא גם להאיר פנים לחבירו וכן תפילה על חברו וכנ"ל, וע"י החסד יהיה לקב"ה נחת רוח מזה, ויאהיל עלינו חסדו וטובו, ואם האדם לא יעורר עצמו לא יועילוהו המוסרים, וכל מי שיש בו לב ישום הדברים אל לבו ועי"ז נזכה לחסדי שמים.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וירא תשפ"ב

אכילת המלאכים אצל אברהם

במדרש רבה פרשת יתרו (פכ"ח) איתא שבשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה בקשו מלאכי השרת לפגוע בו, עשה בו הקב"ה קלמטרין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם ואכלתם בתוך ביתו. ומבואר דמפני שאכלו אצל אברהם היו צריכין ליתן למשה לקבל את התורה.

ובפשטות היינו משום הכרת הטוב, שהיו צריכין להכיר טובה לאברהם אבינו על ההכנסת אורחים שהכניסן לתוך ביתו.

ונראה לבאר הענין דבזה שהמלאכים נתארחו ואכלו אצל אברהם, בזה נעשה אברהם אבינו המשפיע על המלאכים, דזהו עצמו של הכנסת אורחים שבשל הבית משפיע מטובו על האורח, ואם כן בזה שנתארחו ואכלו אצל אברהם נעשה אברהם אבינו המשפיע על המלאכים, והם המקבלים ממנו, ונהגם שחיו מלאכים, מ"מ באותה שעה שבאו אצל אברהם, היו צריכין למאכלו של אברהם אבינו, ולא רק שהם מקבלים מהמשפיע, אלא שהם גם תלויים באברהם, שצריכים וזקוקים הם לו שיתן להם ממאכלו.

והנה בנפש החיים (ש"א י) כתב שבדבר אחד יש יתרון גדול לאדם יותר מהמלאכים, והוא הכח להשפיע ולהאיר בכל העולמות, וגם המלאכים עצמם משיגים עליה ותוספת קדושה על קדושתם מכה מעשה האדם, ולכן אין המלאכים אומרים קדושה עד שישאלו מקדישים קדושה למטה, מפני שאין בכוחם ויכלתם כלל מצד עצמם לפתוח פיהם להקדיש ליוצרים עד עלית קול קדושת ישראל אליהם מלמטה. וזהו גם ענין אמירת פרק שירה המבואר בחז"ל, שעל ידי אמירת האדם אותו, הוא נותן כח למלאכים והשרים של כל אלו הבריות שיאמרו אלו השירות, ועל ידי זה הם משפיעים שפע בכל התחתונים עכ"ד הנפש החיים, ומבואר דכה ההשפעה של המלאכים תלוי בישראל, ובענין זה גדולים ישראל מהמלאכים. וכוחם של ישראל הוא ע"י התורה, כמו שהאריך בש"ד שהכח של ישראל להשפיע בכל העולמות הוא מכה התורה דקודשא בריך ואורייתא וישראל חד הוא. וא"כ נמצא דבקבלת התורה מקבלין ישראל את הכח להיות המשפיעים על המלאכים, והמלאכים נעשים זקוקים ותלויים בישראל, שישאל יביאו עליהם השפעה.

מעתה יש לבאר, דזהו שאמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו שאכלתם בתוך ביתו, דכיון שאכלתם בתוך ביתו ואתם המקבלים ממנו, והוא המשפיע אליכם, וכבר הוקבע הענין שאברהם הוא המשפיע, והמלאכים הם המקבלים ממנו, אם כן ראוי הוא גם עכשיו לקבל את התורה, וע"י קבלת התורה יהיה להם כח התורה להשפיע

על המלאכים, ושיהיו המלאכים תלויים, ומכה המעשה שאכלו אצלו ונעשה הוא המשפיע והם המקבלים, ממילא אין להם הכח לעמוד כנגדו ולעכבו מלקבל את התורה ולהיות המשפיע אליהם.

והנה במדרש (פמ"ח) הקשה דבתחילה כתוב 'שלשה אנשים נצבים עליו, ואח"כ כתוב 'זהו עומד עליהם, ומתריץ המדרש דקודם שאכלו אצלו, היו הם נצבים עליו, ואחר שאכלו אצלו הוא עומד עליהם ואימתו מוטלת עליהם. ולפי דברינו יש לבאר דברי המדרש, שעל ידי שהמלאכים אכלו אצלו, נעשה אברהם עומד עליהם, היינו שהוא מעליהם והוא המשפיע להם, והם נעשו מקבלים ממנו, ובה הוטלה עליהם אימת אברהם.

בתם לבכי ובנקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו האלוקים כחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבכך עשיתי זאת וגו'. (כ', ה-ר).

וכתב רש"י אמת שלא דימת מתחילה להטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. נראה לבאר בזה, דהנה בהידושי מרן רי"ז הלוי ביאר דבזה שלקח אבימלך את שרה, יש בזה כ' עבירות, האחת עבירה דערויות, שהרי היא הייתה בעולת בעל, והעבירה השנית, משום איסור גזל, כמבואר ברמב"ם הל' מלכים לגבי שכם דנתחייב מיתה על שלקח את דינה בחזקה ובכיבוש, ודבר זה נחשב אצל בני נח לגזל, וכן אצל אבימלך, כיון שלקח את שרה בכה, עובר בזה באיסור גזל.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר לו הקב"ה, דבתם לבכי יש כאן, אבל נקיון כפים אין כאן, ר"ל דאמנם לגבי איסור ערויות דבעולת בעל, הרי שעשה כן בתם לבכו, כיון שהוא אמר לו שאחותי היא, וגם היא אמרה לו שאחי הוא, אבל כל זה מועיל רק לגבי איסור דערויות, אבל נקיון כפים, שזה מכוון לגבי ענין איסור גזל, דנקיון כפים, היינו כלפי דבר התלוי בנטילה ולקחה, והיינו לקיחת דבר שאינו שלו, וזהו איסור גזל, ועל זה אמר לו דלגבי איסור גזל אינך נקי, דגם אם היא אינה אשתו ורק אחותו, מ"מ יש כאן איסור גזל, ואין כאן נקיון כפים.

ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'. (כ"א, ט). צריך ביאור למה לא קראו הכתוב בשמו 'ישמעאל', אלא סתם שמו וקראו בן הגר. עוד צריך ביאור למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, ומאי נפק"מ בזה שהיא מצרית.

והנה שרה אמרה לאברהם שיגרש גם את הגר, ולכאורה צריך ביאור למה אמרה לגרש את הגר, והרי כל הטעם לגירושו של ישמעאל היה מפני שהיה מצחק, ואם כן הוא טעם לגרש את ישמעאל, ומה זה נוגע לאמו, ולמה אמרה לגרשה, ואם ישמעאל חטא אמו מה חטאה.

ויש לבאר דמעשיו הרעים של ישמעאל שהיה מצחק באו לו מרוח אמו, והשורש לכל דרכו הרעה הוא מהמת היותו בן מצרית שהם שמופי זימה ועליהם הכתוב אומר 'בשר המורים בשרם וגו', ולא היה זה הנהגה שהידש מעצמו, אלא היה זה הליכה בדרכי מצרים, שבאו לו מכה אמו שהיתה מצרית, ולכן אמרה שרה שיגרש גם הגר, שהיא היתה שורש דרכו הרעה.

ולפי זה יש לבאר דלכן קראו הכתוב 'בן הגר המצרית', ולא הזכיר את שמו, שבה לומר שראתה שישמעאל בהנהגתו מתייחס אחר אמו, ולומר שהוא מושפע מאמו. וכן מבואר למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, דזהו עיקר ושורש כל ההנהגה הרעה, וראתה שרה שישמעאל נוהג כמנהגי מצרים הבאים לו דרך אמו, ועל כן אמרה לגרש אותם, אע"פ שרק את ישמעאל ראתה מצחק.

אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך וגר. (כ"א, י"ב).

צריך ביאור דלעיל כתוב 'זירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו', ומבואר דרק על ישמעאל היה רע בעיני אברהם, אבל על שילוחה של הגר לא נזכר בכתוב שהיה רע הדבר בעיני אברהם.

ונראה לומר, דהנה כתוב 'זירע הדבר מאוד בעיני אברהם', וצריך להבין מהו מאוד, דמאוד הוא ריבוי, והוא שייך היכן שיש שני דברים והאחד נמדד כלפי השני, בזה נופל הלשון מאוד, אבל כאן לא היה אלא דבר אחד שהיה רע בעיניו על אודות בנו. ונראה דבזה מבואר דבאמת גם על הגר היה רע בעיניו, רק שעל ישמעאל היה רע בעיניו יותר, ועל זה אמר הכתוב וירע הדבר מאוד בעיני אברהם, שהיה זה רע בעיניו יותר ממה שהיה רע בעיניו אודות הגר.

ובזה יש לבאר הכתוב 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', ויש להעיר מה אתא לרבות כמה שאמר לו כל אשר תאמר.

ולפי המבואר דעל שניהם היה רע בעיני אברהם יש לומר דבא לומר לאברהם דישמע בקול שרה בין על הגר ובין על ישמעאל. וועיין בתוספתא סוטה פ"ה.

ויעקוד את יצחק בנו. (כ"ב, ט).

הכם אחד שלישי"א שאל למה בכל מקום נקרא מעשה העקידה על שם העקידה, וגם הזכות נקראת על שם העקידה, ומבקשים שיוכר את זכות עקידת יצחק, וכמו שאומרים בתפלת מוסף דראש השנה

השנה, 'זתראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח', ולא נקרא על שם עיקר הדבר שזהו הקרבתו של יצחק, וזהו עיקר הזכות שמכוחו אנו מכבדים, והרי לכאורה העקידה לא הייתה אלא מכשירי קרבן גרידא, ולא זהו עיקר התכלית, וא"כ למה נקרא כל הענין על שם מעשה העקידה.

ויש לבאר דאמנם עיקר התכלית היתה בהקרבת יצחק לעולה, אבל המסירה של יצחק שמסר עצמו להעלותו לקרבן, זה נשלם ונגמר בעת שנעקד, דמעת שנעקד הרי הוא כבר מסור ביד אחרים לעשות בו כרצונם, וניטלה ממנו ממנו הבחירה, ואם כן נמצא דעיקר המסירות נפש של יצחק היתה במה ובשעה שהסכים להעקד, ובה להמסר ליד אברהם להעלותו לעולה, ואם כן זהו המעשה שמכוחו יש את זכות העקידה, ועל כן נקרא כל המעשה על שם מעשה העקידה, ומכה מעשה זה הוא עיקר הזכות.

והנה בכתוב מבואר שאברהם אבינו עקד את יצחק קודם שהעלהו על המזבח, וכמו שכתוב בפסוק 'ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח', הרי דקודם עקדו, ורק אח"כ שמו על המזבח, ולכאורה צריך ביאור למה היה צריך לעקדו קודם שהעלהו על המזבח, ולמה לא היה סגי במה שיעקדו אחר שיהיה על גבי המזבח.

ואא"ז מרן הגר"י וצ"ל אמר בזה בשם המהר"ל דיסקין ויע"א דכיון שאברהם נצטוו להעלותו על גבי המזבח, וכמו שכתוב 'והעלהו לעולה', ובגמ' בשבת דף צ"ד ע"א איתא, דהי נושא את עצמו, ובכפות אינו נושא את עצמו, ועל כן אם היה אברהם מעלהו קודם שעקדו, לא היה נחשב שאברהם העלהו, אלא שיצחק עלה מעצמו, ועל כן עקדו, ועל ידי זה כבר אינו נושא את עצמו, ובה מתקיים ההעלאה על ידי אברהם אבינו.

ולפי זה נמצא דבזה שמסר עצמו לעקידה, בזה מסר עצמו גם לקיום עצם הדין העלאה, והיינו כמו שנתבאר, דהמעשה שבו נמסר יצחק להיות נתון ומסור לאברהם אבינו היה במה שנעקד, שעל ידי שנעשה כפות, שוב אינו ברשות עצמו, ועל כן מבואר היטב שעיקר הזכות הוא מה שיצחק נעקד, ועל ידי זה היה מסור ונתון ליעשות בו ההעלאה וההקרבה לעולה, ועל כן גם נקרא שם המעשה, על שם העקידה.

הכוחות להתחלת השנה החדשה הבעל"ט

מתוך פתיחת הזמן לתלמידי המכינה לשיבה לצעירים 'שמחת התורה' - חשון תשפ"ב

הנה זמן זה הוא התחלת של שנה חדשה, וכל שנה הוא דף חדש, הוא התחלה חדשה, וכל אחד מתחיל את העבודה שלו ואת ההתעלות והשטייגען מחדש, ובשביל להתחיל מחדש צריך כח, הכח שלנו להתחיל מחדש הוא מהתקופה של הימים הנוראים וחג הסוכות ושמחת תורה, שבהם כל אחד זכה להתעלות, לקרבת ה', לטהרה והזדככות, לשמחת התורה, לקנות קניינים ומעלות רוחניים, אם זה בעבודת התפלה בימי ראש השנה ויום הכיפורים, שכל אחד בודאי זכה שעבודת התפלה תהיה ברוממות מיוחדת, אם זה בעבודת התשובה ובהתחזקות ביראת שמים בימי הדין, אם זה בשמחה הגדולה עם התורה ביום שמחת התורה, כל אחד לפי עניינו וכל אחד לפי כוחו ומדרגתו, אבל אין מי שלא היה לו התעלות, לכל אחד יש רגעים וזמנים שהיו לו בהם התעלות ורוממות מיוחדת בימי המועדים. ועכשיו עם תחילת הזמן, אנו צריכים מתוך ההתעלות הזו ומכה הרוממות הזו להמשיך את הקניינים, ולהמשיך את ההתעלות, להמשיך לגדול, לצמוח, ולהתרומם, בכל הכח ובכל העוז. צריך לדעת שברוחניות שום דבר לא נאבד, אם אדם קנה התעלות ברגע מסוים, ההתעלות הזו, הקנין הזה, נשאר לו לצנח, הוא נהיה בדרגה גבוהה יותר, הוא נהיה מרום ומעולה יותר, זה לא חולף עם הזמן, זה נצח, זה נשאר עמו לעד. כתוב בכוזרי שהענין של שלושה רגלים, הוא כי ברגל הראשון האדם מתעלה, ומכח אותה ההתעלות בימי הרגל הוא צריך להשאיר בדרגה מרוממת זו, אבל עם משך הזמן, הרי חומריות גופו משפיעה על נפשו, ומכניסה בו קדרות מענייני העולם הזה, ובשביל לנקות נפשו, לכן ניתן עוד רגל, וזהו סדר הרגלים, כדי שעם התמשכות הזמן לא ירד מדרגתו וממעלתו, ויהיה לו מנין לשאוב ולקנות כוחות ודרגות כדי להתעלות ולהתקרב אל הקב"ה. עבודתנו היא, שכל אחד יראה יתבונן ויבחין בנפשו את אותם העניינים ואת אותם הזמנים שבהם הייתה לו ההתעלות והרוממות, ועמם ימשיך גם בחודשי זמן החורף הבעל"ט, ואתם בני העליה שעסקכם הוא בתורה, אז תקחו את השמחה של התורה, ומוזה יהיה לכם כח להתחיל מחדש את עבודת עמל התורה, בשקידה, בקבלה מפי הרב, בפלפול התלמידים, בהבנה ועיוק הסוגיות, ועל ידי זה תזכו לגדול תלמידי חכמים.

מצוה קכה

להביא בכורים לבית הבחירה

שנאמר ראשית בכורי אדמתך וכו'

שיעורי רה"י הגאון רבי ישראל בונים שרייבר שליט"א

מצד קדושת הארץ אלא הם כתרומה שאין חיובם מצד הקדושה אלא הם חיוב בפ"ע שחל על קרקע ארץ ישראל¹. ולכאור' יש לתלות את חילוק הגירסאות בשני תירוצי התוס', דלתירוץ הא' ביכורים היא מצוה התלויה בארץ, ולכך אין לכלול אותה עם מצוות של קדושת הארץ כשם שלא נשנו תרומות ומעשרות עמהם, אך להת' הב' ביכורים היא מצוה שאינה תלויה בארץ והרי היא כעומר ושתי הלחם הבאות מחמת קדושת הארץ [ואעפ"כ לא נשנו עמם מתנות לקט שכחה ופאה, דהם חולין שבחולין ואינם שייכים כלל לקדושת הארץ].

ותירוצם הראשון של התוס' טעון הסבר, דלכאור' טענת הרשב"א נכונה דכיון דאין הביכורים טובלים את הפירות, א"כ אינם חובת הפירות ואמאי חשובים הביכורים כשאר מצוות התלויות בארץ.

פלוגתת רש"י והרמב"ן אם ישראל שמכר קרקע לעכו"ם מחויב להביא עליה ביכורים

הגמ' בגיטין (מז-מזא) דנה אם יש כח לקנינו של עובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר או לא, ובהמשך מביאה הגמ' להנידון גם לענין הבאת ביכורים משדה של עכו"ם. והצדדים בזה אי חשבי' לקרקע של עכו"ם כארץ ישראל וחיובים בכל מצוות התלויות בארץ או שהיא כקרקע חו"ל ופטורה מכל חיובי קרקע הנוהגים בא"י. ומפרש רש"י דישאל שמכר קרקע לעכו"ם בא"י גם להצד שאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר, פטור ישראל מלעשר על פירותיו של העכו"ם כיון דמעשרות הם חובת גברא המוטלת על בעל הפירות ולא מצוה דרמיא עליה הוא. אבל ביכורים היא מצוה דרמיא עליה, ומחויב ליקח פירות ולהביא ביכורים על הפירות של העכו"ם דכיון דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיעה מקדושתה, חשובה הקרקע כאילו משכנה ישראל אצל העכו"ם ולא נפטרה מביכורים. וברמב"ן הביא את פירוש רש"י וכתב - "ומה שפי' משום דביכורים כחובת הגוף הן, אינו מחוור".

ולכאור' תליא בנידון הנ"ל, דזה פשוט דאף אי נימא דאין קנין לעכו"ם בא"י, מ"מ פירות הקרקע שייכים לעכו"ם דיש לו קנין נכסים (כלשון הירושלמי פאה פ"ד ה"ו), וא"כ יש לדון בחיוב ביכורים, דאם הם חובת קרקע אפשר דהחיוב גם על קרקע של עכו"ם שלא פקעה מקדושתה, אך אם נאמרה הלכה על הפירות שאין מביאים אלא מארץ ישראל, יתכן שכאשר יש לעכו"ם קנין פירות בקרקע, אין אלו פירות ארץ ישראל ופטורים מביכורים.

חיוב פירות שביעית בביכורים

ובעיקר חיוב ביכורים הדין פשוט דבעינן שיהו הפירות שלו הואיל וכתוב בהם 'אדמתך' ובעינן כל גידוליו מאדמתך. וכן שנינו בריש מס'

מצות הבאת ביכורים מחייבת להביא בכל שנה את הפירות שביכורו לירושלים וליתנם לכהנים, שנאמר (שמות כג יט, לד כו) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוך". חובת ביכורים היא על פירות ארץ ישראל בלבד, ונאמרו ב' טעמים לכך - א) בגמ' בב"ב (פא) ילפי' מקרא דכתיב "אשר תביא מארצך" (דברים כג ב) למעוטי פירות חוץ לארץ, [ובתוס' שם הביאו דאפשר דממעטינן מדכתיב "אדמתך"]. ב) במשנה במס' ביכורים (א) אמר רבי יוסי הגלילי דאין מביאים ביכורים ממקום שאינו 'ארץ זבת חלב ודבש'.

ב' תירוצי התוס' בטעם חיוב ביכורים בארץ ישראל

והקשו בתוס' (ב"ב שם) אמאי איצטרך קרא למעוטי פירות חו"ל מהבאת ביכורים, הא קיי"ל במתני' (קידושין לו) "כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, ושאיינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ", וכיון דביכורים היא מצוה התלויה בארץ בלאו האי קרא יש לפטור פירות חו"ל מביכורים. ותירצו בשני אופנים -

א) דאחר והוקשו ביכורים לבשר בחלב בפסוק "לא תבשל גדי בחלב אימו", ס"ד שיהיו נוהגין אף בחוץ לארץ כמו בשר בחלב, קמ"ל קרא למעט פירות חו"ל מביכורים.

ב) בשם הרשב"א (הר"ש משאנץ מבעלי התוס') תירצו דהבאת ביכורים אינה בכלל מצוות התלויות בארץ כתרומות ומעשרות וכיו"ב, דבתרו"מ יש חיוב על גוף הפירות שהם טבל ואסורין באכילה קודם הפרשה ולכך חשובים מצוות התלויות בארץ, אבל ביכורים הם חובת גברא ולא חל חיוב על הפירות, ואם לא הופרשו ביכורים אין הפירות נאסרים אע"פ שבעה"ב ביטל את המצוה. וכיון שכן הו"א שיהא חיוב הבאת ביכורים אף על פירות חוץ לארץ, דאינם חובת הארץ.

וה"נ יש לפרש לענין חיוב לקט ושכחה ופאה, דבעינן קרא למעט דאין חיובם נוהג בחו"ל כדילפי' בירושלמי (פאה פ"ב ה"ה) מדכתיב "ובקוצרכם את קציר ארצכם" (ויקרא יט ט). והטעם פשוט דחיוב נתינת לקט שכחה ופאה אינו חובת קרקע אלא חובת גברא כעין חובת נתינת צדקה, ואם לא הופרשו לא נאסרו הפירות באכילה, ולכך אי לאו קרא הו"א לחייב בהם אף בחו"ל.

חילוק הגירסאות אם ביכורים מחמת קדושת ארץ ישראל

שנינו בריש כלים (א) "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאים כן מכל הארצות", וכן היא גירסת הרמב"ם הר"ש והרא"ש ושאר המפרשים. אמנם הגר"א מוחק את הביכורים, ומפרש באליהו רבה הטעם מאחר וביכורים אינם באים מכח קדושת הארץ אלא שהם חובת הארץ, ואהכי אינם כעומר ושתי הלחם הבאים

¹ וכן הראוני דבקינות לטי' באב חילוק חיוב תרו"מ מחובות הבאות מכח קדושת הארץ - 'ארצך מלאה במו עשר קדושות, וכל מעשר תרומה וגם מבחר דגניך'.

ביכורים - "אלו שאינן מביאין, הנוטע לתוך שלו והבריק לתוך של יחיד או של רבים, וכן המבריק מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו, הנוטע לתוך שלו והבריק לתוך שלו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע ה"ז אינו מביא". אמנם, בסוף פר' משפטים (שמות כג"ט) פירש"י דפירות שביעית חייבים אף הם בביכורים, וכבר צווחו קמאי ובתראי (ה"א ו"ג"א ועיין מנחת חינוך מצוה צא) היאך שייך לחייבם בביכורים הא הפקר הם ואמאי חייבים. וכי תימא דהגם דהפירות הפקר בשביעית, עדיין אין הקרקע מופקרת וחייב בעל הקרקע בביכורים על פירות הפקר הגדלים באדמתו, אך הוא מופת גדול דאם הקרקע שייכת לאחד והפירות שייכים לאדם אחר, אינו מביא, ומאי שנא הכא.

מאיך, כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' ביכורים ה"ד) דהלוקח פירות תלושין אינו מביא ביכורים [ודלא כר"מ בגמ' ב"ב שם] מפני שאין לו קרקע, אך אם אחר שלקח המוכר את הפירות מן הלוקח, חזר ולקח את הקרקע, מביא את הביכורים שהרי יש לו קרקע ופירותיה. ואי נימא דס"ל לרש"י כהרמב"ם ניחא, דאפשר דכוונת רש"י דבעל הקרקע חייב בביכורים באותם פירות שהותר לו ליקח לעצמו בשיעור מזון ג' סעודות, דהקרקע שלו והפירות שלו מביא מהם ביכורים. דלדעת הרמב"ם א"צ להביא דווקא מפירות של בעה"ב שצמחו מתוך הקרקע שלו אלא גם פירות הפקר שזכה בהם מחויבים בביכורים אחר שצמחו בקרקע שלו, וה"ל הזוכה בפירות שביעית שגדלו בקרקע שלו, לא גרע מלוקח פירות תלושין ויביא מהם ביכורים.

אולם עצם חידושו של הרמב"ם צ"ב, דאע"פ שיש לו קרקע ופירות, לא שייכי הפירות לקרקע, דקנה פירות בפני עצמם וקרקע בפני עצמה.

פירות שבעמקים

עוד דין מובא במשנה (ביכורים א ג) דאין מביאין ביכורים מפירות שבעמקים לפי שהם גרועים, ובגמ' במנחות (פ"ד) פליגי רבי יוחנן ור"ל במי שהביא מפירות שבעמקים, רבי יוחנן אמר אם הביא לא קדש כדליפי' מדכתיב 'מארצך' ולא כל ארצך למעוטי פירות שאינם מובחרים, ור"ל אמר אם הביא קדש דנעשה ככחוש שבקדשים שאין להביאו לכתחילה ואם הביא כשר. ובפשטות נראה דמי שיש לו 'שדות חייב להביא ביכורים מכל שדה ושדה, וא"כ מה יעשה בשדה שפירותיה כחושים, הא מחויב להביא משדה זו דווקא, ולא דמי לכחוש שבקדשים שצריך להביא בהמה מובחרת לקרבן שהוא מחויב בו, וכאן השדה היא המחויבת (ויעיין בדרך אמונה ביכורים פ"ב ציון ההלכה ס"ק קפ שהאריך בזה).

חובת ביכורים - ראשית הפירות שייכים לגבוה

ונראה לפרש את גדר חובת ביכורים בשדה באופן אחר.

הובא בעבר (מצוה ק"ט - נטע רבעי) ביאורו של הרמב"ן (ויקרא י"ב כג) בטעם איסור ערלה, דציוותה תורה - "לכבד את ה' מראשית כל תבואתינו מפרי העץ ותבואת הכרם, ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הילולים לה', והנה אין הפרי בתוך שלוש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד לפי שהוא מועט ואין האילן נותן בפריו טעם או ריח טוב בתוך שלוש שנים... ולכך נמתין לכולן ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שנטענו, כל פריו הראשון הטוב קודש לפני השם ושם

יאכלוהו ויהללו את שם ה'". ומסיים הרמב"ן - "והמצוה הזאת דומה למצות הביכורים", דהמצוה היא שראשית הפירות שייכת לגבוה, ולכך כתב בחינוך (מצוה צא) שיש להביא את הפרי הראשון שמתבשל באילן וכמו ששנינו (ריש פ"ג) "כיצד מפרישין הביכורים, יורד אדם בתוך שדה ורואה תאנה שביכרה... קושרו בגמי ואומר הרי אלו ביכורים". וא"כ הביכורים הם חובת הקרקע, שהפרי היוצא ראשונה שייך לגבוה, והבעלים הוא המחויב ליתן את הראשית לגבוה. ואין זה חובת גברא כצדקה וכיו"ב אלא כתרו"מ דדין הפירות להפריש מהם את התרו"מ והבעלים מופקד ליתן את התרו"מ לגבוה.

ומבואר במשנה (שם) דאפשר לקרות שם ביכורים גם במחובר, ור"ש חולק וסובר שצריך לחזור ולקרות להם שם אחר שיתלשו, וצריך לומר דקריאת שם במחובר אינה אלא לקבוע שזהו הפרי הראשון ועליו חל שם 'ראשית' לענין חיוב ביכורים, ואח"כ חוזר וקורא לו שם ביכורים.

ולפי"ז מובן מש"כ הרמב"ם שיש חובת ביכורים אף על פירות תלושין שהרי ה'ראשית' שייך לגבוה וקדשו מעצם היותם ראשית הפירות. אך קבעה התורה דהחיוב מוטל על בעל הקרקע דווקא ולא על בעל הפירות, ומש"ה היכא דקנה פירות ואח"כ קנה את הקרקע חייב, כי הפירות קדושים מצ"ע, וכיון דעתה הוא בעל הקרקע מוטל עליו להביאם.

ובזה יש לבאר את דבריו של ריש לקיש דס"ל דאין מביאים פירות מן הכחוש, דהחיוב אינו תלוי בבעלים אלא בקרקע עצמה, והראשית מתייחסת לכלל הפירות הגדלים בכל ארץ ישראל, אלא שהיא מתחלקת לכל שדה ושדה וכל או"א מחויב להביא את הראשית שלו. וא"כ כל שהפירות כחושים לא קרי להם ראשית, והגם שהוא מחויב להביא מכל שדה ושדה מ"מ כשאין 'ראשית' משדה זו צריך להביא משדה אחרת.

ביאור הפלוגתא אי ביכורים היא מצוה התלויה בארץ אי לא

ומעתה נתבאר הנידון אי חובת ביכורים היא מצוה התלויה בארץ או לא, דהגם שאין הביכורים טובלים את הפירות אפשר דחשובה מצוה תלויה בארץ, דשאני ביכורים מלקט שכחה ופאה שחובתם מוטלת לגמרי על הבעלים אבל הביכורים הם חובה על ראשית הפירות שבקרקע שהם שייכים לגבוה, ולפיכך יש מקום להחשיבה כמצוה התלויה בארץ. ובזה פליגי ב' תירוצי התוס' וזהו החילוק בין גירסת הראשונים לגירסת הגר"א במשנה במסכת כלים.

וכן יש לפרש על דרך זו את הויכוח בין רש"י לרמב"ן בישראל שמכר לגוי, דלמ"ד דאין קנין לעכו"ם בא"י והקרקע שייכת לישראל אך מ"מ היא מגדלת פירות השייכת לעכו"ם. והיות ויש קדושה על הפירות מצד עצמם פליגי רש"י והרמב"ן מי הבעלים שעליו מוטל להביאם לגבוה. דרש"י סבר דבעל הקרקע הוא המחויב בביכורים והרמב"ן סבר דבעל הפירות מחויב בהם וכאשר הם ברשות הגוי אין בעל הקרקע מחויב להביא עליהם ביכורים.

נומא - חובת ביכורים היא חובה על הפירות הגדלים בארץ ישראל, דאמרה תורה שהראשית קדושה לגבוה, ומוטלת הבאתם על בעל הקרקע. ופליגי רבנותא אם היא מצוה התלויה בארץ או לא.

ועד ליל שבת

דברי מזכר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בו בשיה"ק

חומרת העוון של ביזוי תלמידי חכמים שבדורנו

מכיר מספיק את פרטי גוף האדם - באותו רגע הוא יאבד את משרתו, והמבט עליו יהיה ככסיל גמור, יש כאן אנשים שלמדו והתנסו במשך עשרות שנים, ואילו אתה שבקושי קרית ובקושי שנית, ובא להתלמד מהתחלה, חושב כאילו אתה מבין יותר... מה חשובה הדעה שלך ביחס לדעות של אנשים שעברו הרבה יותר ממך ומבינים את עומק העניין בלי שום השוואה.

הת"ח רואים מה שאין כל אחד יכול לדעת

אנחנו צריכים רק לתאר לעצמנו את ההרגשה המרוממת שמלווה אותנו לאחר סדר רצוף של לימוד, כל שכן לאחר יום שלם של התמדה בלי דברים בטלים, ובן בנו של קל וחומר לאחר שבוע גדוש בדברי תורה בלי להסיח דעת, ולהכפיל את אותה הרגשה בחיים שלמים של שקיעות בתורה בלי הפסק של רגע. איזו יכולת יש לנו לדמיין כזו רוממות הרוח וקרבת אלוקים? אותה רמה רוחנית קטנה שיש לנו, שעל ידה אנו מרגישים כיצד אנו גבוהים ומרוממים ורוחניים הרבה יותר, יש לתלמידי החכמים בכפול כפליים בלי שום השוואה, לאחר שכבר עבדו על עצמם במשך שנים רבות ביגיעה עצומה עם מושגים שכלל לא שייכים אלינו. אם כן איזו זכות יש לאחד שנמצא היכן שנמצא להעזי ולהביע דעה אחרת מאותם גדולים? מה שהם רואים אין כל אחד יכול לדעת, הם חיים בעולם אחר, עולמה של תורה, ויש להם דעת תורה.

המשנה לא באה לומר שאין לנו שום דעה, אלא שכל החכמה שיש לנו אינה יחסית לחכמתם של הגדולים מאיתנו. לא כל סוגיא שאנו לומדים אנו מבינים עד תכליתה, ולא כל קושיא שעולה לנו אנו מצליחים ליישב, ואם כן היאך זה פתאום עלתה על דעתנו שיש לנו חכמה מספיקה יותר מכל אלו שירדו לעמקי הש"ס וזכו לדיעת התורה? גם מה שאנחנו יודעים אנחנו לא יודעים, ומהיכן נפצה פה להבין כל מילה של הנהגה שנשמעת מפי גדולי הדור, לנתח אותה לצדדיה עד שנגיע להבין אפילו את מקום הטעות שיש בה...

זוהי החומרה היתירה שיש בביזוי תלמידי חכמים, שאינה דוקא מנהג ביזיון בעלמא, אלא העמדת האדם את עצמו במקום גדולים לחשוב את מחשבתם וללחום את מלחמתם, שכולה נובעת מטפשות ומחוסר חשיבה מוחלט, כביכול הוא המבין והוא היודע ואין דבר נעלם ממנו.

כבוד הספרים

פירוש נוסף כתב רש"י "המכבד את התורה - שאינו מניחה אלא במקום קדוש ולא על ספסל שיושבים בו בני אדם, גם לא תורה ע"ג תורה", וכן כתב רבינו יונה בתחילת דבריו: "ואיזהו כבוד תורה, שלא יניח ספרים בקרקע ולא ישב בספסל ובכסא כנגדם בשוה".

בימינו אין זה מצוי הדבר שמניחים ספרים בקרקע או אפילו שיושבים יחד עמם באותו ספסל, אבל גם בזמננו מצוי שהלומדים מוציאים את הספרים מהארונות, ובמקום להחזירם למקומם הראוי להם מניחים אותם על גבי הספסלים עד שהם מפוזרים בכל רחבי ביהמ"ד.

אין לך דבר השחתה גדול מאשר אדם שחושב על עצמו ורק על עצמו בלי להבחין מה יהיו תוצאות מעשיו. ראשית כל, אין לך אדם שלא מעדיף שכל ספר יהיה כבודו במקומו מונח, וכאשר ירצה לעיין בו לא יצטרך לחפש אחריו סדר שלם בכל רחבי בית המדרש. אם כן מדוע הוא מסוגל לעשות כך כלפי אחרים? וכי הוא חושש מביטול תורה או מאיבוד הריכוז אם יקום רגע אחד להחזיר את הספר שלקח?

ומלבד זאת יש לעיין טובא מה חושב אותו אדם, האם בסופו של דבר יש מישהו שאמור להחזיר את הספר במקומו? וכי האם אלו שמתנדבים בלית ברירה להחזיר את הספרים הם עבדים שמחוייבים לזו? וידועים דברי הקהילות יעקב במכתבו שכתב שודאי מי שאינו מחזיר את הספרים נגוע ב'מידת אכזריות' והרי הוא עובר בלאו ד'לא תרדה בו בפרך'.

פרק ד' משנה ו'. "כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות".

כבוד תלמידי החכמים

פירשו הראשונים (לפי פ"א) שהמשנה עוסקת בכבוד תלמידי חכמים, שגם הוא כבוד התורה עצמו, בהיות שתלמידי חכמים מהווים בגופן מציאות של תורה, ו'כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא'. וכבר ידוע מדברי חז"ל בהרבה מקומות כמה גדול עונשו של המבזה תלמידי חכמים.

ו'מכבד תלמידי חכמים' אין הכוונה שמכבד את הת"ח שב'מפלגה' שלו, אותם ודאי הוא מכבד.. הכוונה היא לת"ח שנמצאים במפלגה האחרת, שהוא לא נמנה בין תלמידיהם ולא הולך לפי השקפותיהם, אבל זה לא מתיר ח"ו למעט בכבודם וכ"ש שחלילה לא לבזותם.

ושמעתי שאומרים בשם הגר"ש אלישיב והגרא"ל שטינמן שמה שפשטה בימינו המחלה הנוראה ש'אין רפואה למכתה' רח"ל ומכלה רבים וטובים זהו מידה כנגד מידה למה שבדורנו פשטה הרעה החולה הלזו שכל אחד רואה את עצמו בר סמכא להגיד את מה שעולה על דעתו כנגד גדולים וטובים ממנו ולהסביר ש'הוא לא יודע על מה הוא מדבר' ורק הנכד 'עבד עליו', הרי זהו מבזה ת"ח שאין רפואה למכתו.

ואין כל חדש תחת השמש, כבר בימים מקדם בזמנו של הגרעק"א התעוררה המחלוקת הנודעת בין מדפיסי ש"ס וילנא למדפיסי ש"ס סאלאוויטא וכילתה כל חלקה טובה, ובאותו זמן יצאו החולקים נגד רעק"א והלעיזו שבנו הג"ר שלמה שכנע אותנו להורות כן ולעת זקנתו כבר אין בידו את היכולת להבחין בין תכלת לקלא אילן... על דברים אלו עצמם, שמוכרים לכל אוזן שומעת גם בזמננו, יצא הגרע"א בחריפות רבה ואמר דהוא ניהו ביזוי כבוד התורה שאין עליו מחילה (ואכן תוצאות קפידתו של הגרע"א היו נוראות ואיומות, כנודע ליודעי העיתים במה דברים אמורים וא"כ כמה על כל אחד להיזהר בזה מאד גם כיום).

ובענין זה הביא רבינו יונה את היסוד הנודע "דבר ידוע הוא מהכרח הפסוקים והסברא שנותנת, שכל מי שמדבר טוב על הטובים ועל החכמים - שמוחזקין בו שהוא צדיק, וכל הדין אותם לכף חובה ולוקח במעשיהם לומר שאינם מכוונים ואינו רואה להיות להם זכות, וכשמדברין לפניו מן הרשעים מצדיק את מעשיהם - בידוע שיש בו שמץ רשעות".

פירושם של דברים, שבשלמא אם היה האדם רגיל לבזות את כל הנכנס בפיו, ולזלזל בכל אדם שמציגים לפניו, היינו יכולים לומר שהוא אדם ביקורתי, שרגיל לראות רע בכל מה שעומד מולו. וכן לאורך גיסא, אם היה משבח את כולם, בלי להבדיל בין טובים לרעים, היינו אומרים שהוא אדם חיובי שרואה את הכל באור ומתמקד בחצי הכוס המלאה. לא מזה ולא מזה היתה ראייה מה דעתם לגבי תלמידי חכמים, ועד כמה הם מכבדים את התורה. לפיכך כאן ערך האדם לתורה נמדד ביחס לצדיקים ורשעים יחדיו, שאם אותו אדם עצמו דן את הצדיקים לכף חובה ולא רואה להם זכות, ובחזקא מחתא מצדיק את מעשי הרשעים, 'בידוע שיש בו שמץ רשעות', ואין לך ראייה גדולה מזו שהוא בזה את התורה ולומדיה ולא מעריך את כבוד תלמידי החכמים.

ומתוך דברי רבינו יונה למדנו כאמור, שלא מדובר על כל אדם שפוער את פיו בלי הבחנה, אלא על אותו 'אויבער חכם' שבטוח שהוא הצודק ואין חכם ממנו עלי אדמות, ואילו אותו גדול שאמר את מה שאמר ודאי טעה, לא הבין נכון את פרטי הענין, לא היו לפניו את הנתונים הנכונים, או שבני ביתו סבבו אותו בכחש ובכזב... את הכל דן אותו אדם לכף חובה, והוא מחזיק את עצמו כמאן דאמר לומר על מעשיהם של החכמים 'שאינן מכוונין', שרואים ואינם יודעים מה רואים.

ניקח דוגמא פשוטה מהעולם שמבחוץ, אם יבוא סטאז'ר מתחיל שאך זה עתה נכנס לתורת הרפואה ויבוא לפרופסור ותיק בטענה שהוא לא

שלה אינה מיותרת ומעמידה מאחוריה עולמות שלמים שהאדם יכול להעמיק בהם עד אין חקר.

הדבר נוגע למעשה לכל אחד שלומד בעיון, לפעמים זה גורם ששוכחים שמדובר כאן בתורה ה', יש שמנסים להראות את כח שכלם ולכן מחפשים בכח קושיות ומוציאים תירוצים עקומים. צריך ליכור שהתורה היא תורת ה', ואין ענין להבין ולהעמיק בדבר שהוא לא תורת ה', לא לעקם את השכל ולא לחפש אחר חידושים מפוקפקים ומחדשים שאינם מקובלים. תורתנו מספיק גדולה ורחבה גם בלעדי זה.

התורה שאנו לומדים היא תורת ה', שכולה מציאות רוחנית שאין לנו בה שום השגה, ועל אף שאין בכוחנו הדל לרדת עד סוף תכליתה מכל מקום יש לנו את היכולת להבין עד כמה היא מציאות עליונה, שכל מילה בה היא מאמר פיו של הקב"ה שתלה בה עולמות שלמים, ולהתייחס אליה בכבוד הראוי שמתחייב מרום ערכה.

כבוד לומדי התורה

דרך נוספת המתפרשת בדברי המשנה, הוא מה שנאמר בגמ' סוף מסכת יומא (פ"ו, א'): "ואהבת את ה' אלוהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" וכו'.

מכיון שהתורה היא תורת שמים, הרי הדבר מכריח שמי שמתעסק בה יתעדן ויתרומם ויתנהג אחרת משאר כל העם. אינו דומה מי שעומד ומשמש לפני המלך למי שמשוטט בחוסר מעש בחוצות קריה, וככל שעיסוק האדם יותר מרום כן הוא אמור להראות כאדם בר מעלה.

בדרך כלל, האנשים מבחוץ רגילים להסתכל על בני תורה כאנשים אחרים שמחייבים התנהגות אחרת, וממילא כל מעשה ומעשה של בני תורה נבחן אצלם בשבע עיניים הרבה יותר מאדם רגיל. ובאמת, ההיגיון הפשוט מחייב שהנהגתו של האדם תהיה קשורה למה שהוא לומד, ולכאורה לא יתכן שהאדם יעסוק כל היום בדבר הרוחני ביותר ובעודו בחוץ יתנהג כשאר כל אדם, כל שכן כמו בהמה וחיה.

שמעתי פעם מהאדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל שאמר, ש'בן תורה' היא הגדרה גדולה הרבה יותר מ'תלמיד חכם', שכן 'תלמיד חכם' הוא רק תלמיד של החכם, ואין זה מלמד משהו עליו עצמו. מה שאין כן 'בן תורה' הוא 'בן של התורה', וקיי"ל דברא כרעא דאבוה, שחלק ממהותו היא הטבע של האב, והדבר מחייב שאישיותו תהיה מעוצבת על פי התורה שלמד.

כאשר המשנה אומרת לנו 'כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות' אנו יכולים לקחת את הדברים כלפי עצמנו ולפרשם פשוטו כמשמעו, שכאשר אנו עומדים מול אנשים מבחוץ שמסתכלים עלינו במבט בוחן, ואנו מתנהגים בצורה מכובדת הראויה לבני תורה, הרי 'גופנו מכובד על הבריות' והם רואים בנו את היצוג ההולם של התורה - 'כמה נאים דרכיו וכמה נאים מעשיו'.

אמנם לאידך גיסא, פעמים שהאדם לא שם לב עד כמה הנהגתו לא מתאימה ועד כמה היא מזלזלת בעצם המושג של בן תורה. לא יתכן שבחור ישיבה יעמוד וילקק דבר מאכל ברחובה של עיר, או יעשה כל התנהגות שמתאימה לסוס ופרד, בלי ש'גופו יהיה מחולל על הבריות' - הוא יהפוך את הגוף לגוף מחולל שאין בו שום כבוד עצמי.

כמו כן בחורים שמתפללים שחרית בבתי הכנסת (ולא בישיבה), עם אנשים כערכנו מתוך הציבור שלנו, שגם הם מביטים מבפנים על בני ישיבה ורואים אותם כבני אדם מרוממים שיושבים ועוסקים בתורת ה'. איזו צורה יש לבחור שמאחר לבוא וממהר לצאת, למחצה לשליש ולרביע, בן ישיבה צריך לדעת שיש לו אחריות. איך מסתכלים עליו ומה רואים בו. עליו לכבד את מעמדו ולהראות את כבוד התורה, על אחת כמה וכמה כאשר הוא יוצא החוצה למקום שבו אין בכלל הבנה במהותו של 'בן תורה', והוא מהווה את הפירוש היחיד לעצם המושג.

ועל כך כאמור אומרת המשנה 'כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות', שכפי המידה שיכבד האדם את התורה כך הוא עצמו יתעלה ויתרומם ויהיה אדם מכובד באמת, שדרכיו נאים ומעשים מתוקנים, ועליו הבריות אומרות ישראל אשר בך אתפאר.

אם יתבונן האדם מה מביע כזה מעשה אנוכי של השארת ספר על מקומו, אין ספק שלא ימשיך זאת מכאן והלאה. לאו בשופטני עסקינן, ולא מדובר על חיות בר שדואגות רק לעצמן. אלא מאי, מדובר בכאלו שלא חושבים, ועושים את הכל דרך המקרה וההזדמן, בלי להתבונן במה שקורה סביבם. אך מי יודע מה אומר זה הדבר בעצמו, שהאדם ממשך הלאה בלי לשים לב לאלו שלידו. פשוט וברור שזה לבד הוא חסרון מהותי בכל בני הנפש ומעיד על רעת המידות.

ועל כל פנים הנוגע למשנתנו הוא, שמלבד עצם הריעותא שקיימת ביסוד התופעה, העיניים רואות כיצד יש כאן גם כן ביזיון חמור בכבוד התורה, כאשר הספרים מונחים זה על גבי זה כאבן שאין לה הופכין, חבוקים ודבוקים, וכאשר מוציאים את היסוד נופל כל הבנין. בדרך כלל הם עומדים בערימות עמוסות בשינוי צורה, ואך טבע הוא שלא יעבור זמן עד שיתקלקלו, ישחתו ויקרעו, תעובר צורתן וייצאו לסל הגניזה.

אם כן ודאי שגם זה כלול בכבוד התורה שכללו הראשונים בלשון המשנה, ומי שמקפיד לשמור על כבוד הספרים בכבודן הראוי להם, מלבד מה שזוכה לעצמו לשמור על נפשו כצורתה, זוכה גם ל'גופו מכובד על הבריות' השמור למכבדי התורה.

כבוד התורה

בפירוש הרע"ב כתב: "כל המכבד את התורה - הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה".

דברי הרב מברטנורא מסתמכים על דברי הגמרא במנחות (כ"ט, ב'): "אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות".

ובמשנה בסוטה (מ"ט, א') נאמר 'משמות רבי עקיבא בטל כבוד התורה', וכתב רש"י דהיינו מהטעם האמור, "שהיה נותן לבו לדרוש על כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה".

נמצא אם כן שמקור הענין לדרוש כל קוץ וקוץ היה מנהגו של רבי עקיבא, שהיה יחיד 'בסוף כמה דורות' שיכל לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, וטעמו היה להראות את כבוד התורה 'שאין בה דבר לבטלה'.

ואגב אורחא יש להעיר, דאם אכן זה היה טעמו של רבי עקיבא להראות שאין בתורה דבר לבטלה, מדוע נצרך לדרוש על כל קוץ תילי תילין של הלכות, לכאורה די לדרוש אפילו הלכה אחת בשביל להצביע על המשמעות שיש באותו קוץ.

ונראה לפרש על פי דברי רש"י בשבת (קל"ב). שכל מה ששייך לדרוש את התורה ב"ג מידות היינו דוקא גבי מה שנאמר מפורש בפסוקים, אבל מה שנלמד בהלכה למשה מסיני לא ניתן להדרש, ועל פי זה נראה שאכן היה די לרבי עקיבא לדרוש מכל קוץ של תורה רק הלכה אחת, אך לאחר שכבר נדרשה אותה הלכה נמצא שכעת היא מפורשת בתוך הפסוק, וממילא ניתן לדרוש אותה ממקומות אחרים ולהוסיף עליה עוד תילי תילין של הלכות...

ועל כל פנים יש לתמוה על דברי הרע"ב כיצד הוא כותב לנו שכבוד התורה הוא לדרוש תילי תילין של הלכות, והרי אחד היה רבי עקיבא בכל הדורות שיכל לדרוש כל קוץ וקוץ, ומה שייך עסק זה לגבינו, וכפי שכתב רבינו גרשום במכילתין מסכת בבא בתרא (י"ב, ב') על רבי עקיבא: "דקים לן דלא היה מעולם גברא כוותיה".

אך ודאי שאין הכוונה בדרך ההנהגה המוטלת על כל אחד ואחד, אלא לכבוד התורה שמוטל עלינו בעקבות דרכו של רבי עקיבא. לאחר שהוכח לנו שבכל קוץ וקוץ שבתורה יש תילי תילין של הלכות, זה יכול ללמד עד כמה התורה עמוקה מיני ים וכל מילה שבה טומנת בחובה עומק בלתי נגמור, שיש בכוחו להחכים פתי וללמד תועים בינה.

כאשר יודעים כמה יש בדבר תוכן, זה עצמו מביא את האדם לכבד את הדבר. אם יש דברים שכתובים בלי מחשבה בתורת פיטומי מילי, הם דברים מזלזלים שאין בהם ערך, אך ככל שהדברים יותר בעלי משמעות ממילא יש בהם יותר כבוד, והיחס אליהם משתנה בהתאם. על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בתורה הקדושה שכל מילה ומילה

ניתן לשמוע שיחות וועדים שנמסרים מרבינו רה"י בטלפון 02-3137413

נחל אליהו

שמן התורה אסור דוקא אם נתבשל באש או בתולדות האש, ואם כן מסתבר מאד שהאש של המלאכים לא נחשבת כמו אש שלנו לענין בישול בשר בחלב ואין בזה איסור מדאורייתא.

בישול במכשירי חשמל

אגב - המבשל בקומקום חשמלי בשבת האם יש שם אש? לכאורה אין בזה איסור תורה של מבשל, ומצאתי שר' שלמה זלמן כותב שבצעירותו הוא התקשה בזה ושאל כן את החזון איש, והחזון איש אמר לו חידוש נורא - כמו שתולדות אש זה דאורייתא כך עיבור של אש זה דאורייתא, דהיינו כל דבר שאם נשאיר אותו לאורך זמן אפשר לייצר ממנו אש זה גם איסור דאורייתא, ור' שלמה זלמן כותב: ילדות היתה בי והעזתי פני בחזון איש ואמרת לי לו שכדי להגיד כזה חידוש צריך להיות אחד מהראשונים, אבל החזון איש שנראה לו שזה סברא פשוטה, ור' משה פיינשטיין מביאר שיש איסור תורה מטעם אחר, הוא מבסס את הדברים על רש"י בפרק כירה שהטעם שהאיסור הוא דוקא באש כי רק כך זה דרך בישול, ובזמנינו שהדרך בישול הוא בכלים חשמליים יאה בזה גם איסור תורה, [ונפקא מינה בין ביאורו לדברי החזון איש במיקרוגל שלא יכול לייצר אש], ור' משה מעמיד שהטעם שצריך שזה יהיה הרגילות הוא בגלל שבשבת יש דין מלאכת מחשבת, ויש להקשות על דבריו שהרי בבישול קרבן פסח ובנגעים מצאנו את אותו גדר ובהם הרי אין דין מלאכת מחשבת, וצריך עיון.

שימור לשם מצה

מהרי שלש סאין קמח סולת - למה הוא אמר לה למהר? ויתכן שמכיון שזה היה בפסח היה צריך להזדרז כדי שלא יחמיץ, וכן מה שאמר לה 'לושי ועשי עוגות' האם אברהם אבינו צריך להדריך את שרה איך אופים? למה הוא לא מלמד אותה גם כמה ביצים וסוכר צריך בשביל הבצק? אבל לפי דברינו יתכן שהוא אמר לה 'לושי ועשי עוגות' שמשעת לישא צריך שימור לשם מצה, וכמדומה שכך ביאר המהר"ל דיסקין.

אליהו אי

ויאמרו אליו איה שרה אשתך - אומר רש"י: נקוד על אי של אליו, בכל מקום שהכתב מרובה על הנקודה דורשים את הכתב, וכשהנקודה מרובה על הכתב דורשים את הנקודה, וכאן נקוד על אי ודורשים שכשם ששאלו אותו איה שרה שאלו אותה אי איפוא אברהם, ואפשר להוסיף בזה - הנקודה נמצאת על הא י של אליו, והנקודה רבה על הכתב שיש יותר אותיות עם נקודה, וכשנחבר את המילים 'אליו' ו'איה' יחד יהא שבע אותיות ומתוכם רק שלש עם נקודה, ודורשים את האותיות שבלי הנקודה והם 'אליה', ונמצא שבמילים 'אליו איה' אפשר לקרוא גם 'אליהו אי'.

ויאכלו חלב ובן הבקר | זכר את אברהם והציל את לוט | הזיד בקלה ושגג בחמורה | דמענות בעיניו וליבו שש ושמח | טבע בדבר ה' | מי שענה לאברהם וליצחק | ועוד הערות וביאורים.

למה המלאכים עברו על איסור בשר בחלב ולא אברהם אבינו

ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה - במדרש שוחר טוב על הפרק 'אשר תנה הודך על השמים' שבו מוזכר איך שמלאכי השרת ביקשו מהקב"ה שישאיר את התורה בשמים, מובא שהקב"ה אמר למלאכי השרת איך אתם יכולים לקבל את התורה הרי אכלתם אצל אברהם אבינו בשר וחלב ביחד? והרב"ה ר' העשיל מתקשה הרי מדאורייתא נאסר דוקא בישול בשר בחלב, דהיינו או לבשל בשר בחלב או לאכול או להינות מבשר וחלב שנתבשלו יחד, וממה נפשך: אם אברהם אבינו בישל בשר בחלב מה הטענה על המלאכים? הרי אברהם גם עבר על האיסור ובכל אופן כלל ישראל קיבלו את התורה, ואם תאמר שזה היה לפני מתן תורה הרי גם אצל המלאכים זה היה לפני מתן תורה, ואם זה לא התבשל ביחד אז גם המלאכים לא עברו איסור, [ואולי יש לומר שהמלאכים היו מחוייבים גם לפני מתן תורה, ואדרבה זו היתה הטענה עליהם למה עד היום לא קיימתם את התורה], וחשבת ליתרן שאמנם אברהם אבינו הגיש להם את הבשר והחלב בנפרד, אבל המלאכים הרי רוחשים אש ובבית הבליעה שלהם זה מתבשל, ולכן אברהם לא עבר איסור והמלאכים כן עברו איסור, אחר כך ראיתי שבברכת פרץ עמד מעצמו בקושיה של החנוכת התורה ומיישב כדברינו.

בישול דוקא באור ותולדותיו

שוב התעוררתי להקשות על התירוץ הזה ממה שפסקו הרמב"ם והשולחן ערוך [ומקור דבריהם מהירושלמי], ונקדים - מצאנו במלאכות שבת שבישול הוא דוקא באש שלנו או בתולדות האש שלנו, אבל בישול בחמה מותר, והוא הדין בחמי טבריא, האיסור הוא דוקא באש שלנו, ומצאנו את אותו גדר לענין קרבן פסח בסוגיא בסוף כל שעה שיש איסור 'אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים' שמבואר בגמרא שכל האיסור הוא דוקא במבשל באש או בתולדות האש, אבל המבשל בחמי טבריא אינו עובר על האיסור של בשל מבושל, וכך מצאנו גם לענין נגעי מכוה, נגע מכוה היינו מקום שנכוה מאש והכויה התחילה להתרפאות וצמח שם נגע, לעומת נגעי שחין שזה במכה שלא מחמת האור שהתרפאה והעלתה נגע, וגם בזה ההלכה היא שדוקא כויה מחמת אש נחשבת נגעי מכוה, אבל כויה מהחמה או מחמי טבריא נחשב לנגעי שחין, זה השלש מקומות שמצאנו בגמרא את הדין הזה, וברמב"ם [וכן בשו"ע] פסק שהוא הדין לענין בשר בחלב

וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה - כתוב 'כי לא יעשה ה' אלוקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים', הנביא של החורבן היה ירמיהו, וזה מרומז כבר כאן בחורבן הראשון שהקב"ה עשה לסדום, המילים 'המכסה אני מאברהם אשר אני' זה סופי תיבות למפרע 'ירמיה'.

הפיכת סדום והריגת אנשיה

ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ - רש"י מביא שהם חשבו שכל העולם נחרב ורק הם נשארו, ויש להקשות שהרי לוט ביקש שכל צוער תשארו, והמלאך ענה לו 'הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכיר את העיר אשר דיברת' ואם כך כל צוער נשארה, למה הם חשבו שהכל נחרב? ויתכן לבאר בזה כך - בהפיכת סדום היו שתי גזירות, גזירה אחת על האנשים וגזירה נוספת על המקום, עם האש והגפרית הקב"ה הרג את האנשים וחויץ מזה גם הפכו את הערים, כי היה גם גזירה על האדמה עצמה, ורש"י גם כן מרמז לזה במה שכתב על הפסוק 'זה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ' ומה השייכות בין שני הפסוקים הללו? אומר רש"י שהקב"ה אמר: אני נתתי לאברהם אבינו את כל ארץ ישראל, וקראתי לו אב המון גויים, ועכשיו אני הולך להשמיד גם את הארץ וגם את האנשים, ולכן אני מוכרח להודיע לו לפני כן, דהיינו ששני החלקים של הגזירה זה על חשבון אברהם אבינו, ועל כל פנים יתכן שכל מה שבקשת לוט התקבלה זה דוקא על ההפיכה של העיר עצמה, אבל כל האנשים שבה כן מתו, ולכן בנות לוט חשבו שאיש אין בארץ.

לפי זה תתיישב עוד קושיה - אברהם אבינו הרבה והפציר בתפילות ושום דבר לא מועיל, ולוט מבקש פעם אחת ומיד בקשתו מתקבלת, האם התפילות של לוט שוות יותר משל אברהם? ולפי מה שביארנו מתיישב היטב, אברהם אבינו ביקש להציל את האנשים וזה לא התקבל, אבל לוט ביקש רק על הצלת העיר עצמה והבקשה הזו התקבלה.

טוב מעט מעצמו מהרבה מלומדה

ויהי בשחת אלוקים את ערי הכנען ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט - על הפסוק הזה יש יסוד מפורסם של הסבא מסלבדוקא, רש"י כותב שהקב"ה זכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאברהם אומר אחותי היא ושתק ולא גילה, זה הזכות שבגללה הוא ניצל, מקשה הסבא: איזה זכות יותר גדולה? האם ההכנסת אורחים במסירות נפש בסדום, או מה שהוא לא היה מוסר של הרב"ה שלו, הגיס שלו, הדוד שלו, שכל הזמן הולך איתו ומטיב לו? למה רק הזכות הזו הועילה לו? אומר האלטער יסוד גדול - הגמילות חסדים של לוט היתה 'נאך מעכץ' הוא חיקה את אברהם אבינו, הוא גדל בבית של אברהם אבינו והורגל בעשיית חסד, זה לא היה משהו שבא מכח עצמי שלו, זכות כזו לא מועילה להציל אותו, אבל מה שהוא לא גילה זה כח עצמי שלו וזה מועיל להציל אותו, [אגב - מסתבר מאד שהזכות ששמע ולא גילה זה לא רק שהוא לא היה סתם מוסר, כנראה שאם הוא היה מגלה היו הורגים את אברהם והוא היה זוכה לכל הרכוש שלו, ולוט הרי היה מאד להוט אחרי הממוץ, ועוד יתכן שהוא גם הסתכן שאם יגלו בסוף שהיא אשתו ולוט ידע ולא גילה

יהרגו גם אותו].

וודאי שהיסוד הזה של הסבא נכון מאד ואי אפשר לנטות ממנו, הזכרנו כמה פעמים את המאמר של הרב דסלר שמבאר איזה תועלת רוחנית היתה מהשוואה? נחרבו כל כך הרבה היכלות של תורה, מה זה הועיל לנו? ומבאר שהרבה פעמים כשיש ריבוי של תורה בכמות ובאיכות זה עושה ריבוי גדול של מלומדה וחסר לאנשים את הכח של לעבוד את הקב"ה מעצמו, והקב"ה לוקח את כל הכלים שבנו את ה'מסביב' וכך כל אחד צריך לבנות את עצמו לבד, וחביב לקב"ה המעט הזה שהאדם עושה מעצמו יותר מהריבוי שעשו כולם כשזה היה 'מצות אנשים מלומדה', וזה גם מה שראינו בנגיף הקורונה שהקב"ה עצר את כל המעטפת של עולם התורה, הוא רצה לראות איך כל אחד עובד אותו מעצמו בלי להיות כבול לחבלי הסביבה.

זכר את אברהם והציל את לוט

אבל מה שהסבא מסלבדוקא הוציא את היסוד הזה מהפסוק שלנו תמוה מאד, תקראו את הפסוק 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט' לא כתוב שהקב"ה זכר את לוט, אברהם אבינו כל כך חשוב בשמים שכל מי שיש לו חלק ושייכות בהצלה שלו מגיע לו להינצל, ולכן הזכות של הכנסת אורחים למרות שהיא היתה עם מסירות נפש אבל לא היה לה שייכות לאברהם אבינו, רק מה ששייך לזכותיה דאברהם מועיל להינצל מהגזירה, והדברים מפורשים בגמרא בברכות בתחילת פרק הרוואה, כתוב בגמרא שהרוואה מקום שלוט ניצל אומר ברוך זוכר הצדיקים שנאמר ויזכור אלוקים את אברהם, וברש"י שם כתב 'זוכר הצדיקים שזכר את אברהם', כי רק הזכות של אברהם מועילה להינצל מסדום.

וזכרני שכשהרב אלישיב עבר את הניתוח הגדול על הלב הוא היה חלש מאד, ודיברתי עם הבני בית שיסדרו לו ארונית קטנה עם כל הספרים שהוא צריך כדי שלא יצטרך להתאמץ להביא את הספר מהארון, ובאמת סידרו לו מיד שרה שולחן עם גלגלים שיש עליו את כל הספרים, אחרי כמה שבועות היה פרשת וירא ואמרתי לאחד הנכדים את הווארט הזה, והוספת: אני יבוא אחרי המאה ועשרים לעולם האמת, אם אני יבוא עם הזכויות שלי אוי ואבוי מה שיהיה איתי, אבל זכיתי שיש לי איזה שהוא חלק בתורה של הרב אלישיב, הזכות הזאת שהקב"ה זוכר הצדיקים תועיל גם לי, ואותו נכד אמר את הווארט להרב אלישיב והוא הסכים שודאי שפשוטו של מקרא הוא כדברינו ולא כמו שמפורסם בשם הסבא מסלבדוקא.

אגב - הזכרנו מה שאמר הסבא שמי שגדל בבית של אברהם אבינו מקיים מצות חסד מלומדה, על המשקל הזה אמר ר' חיים ברים: כשהיינו מסתובבים בבית של החזון איש לא היה לנו יצר הרע.

הזיד בקל ושגג בחמור נידון כמזיד על החמור

הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל - לכאורה היה צריך לכתוב 'הנך מת על האשה אשר לקחת' למה כתוב קודם 'הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל'? ויתכן שיש כאן רמז ליסוד המופלא של הבית הלוי בפרשת וישלח, הוא אומר חידוש גדול לדינא: "זל גזרו על כל גבינות עכו"ם שמא זה יהא גבינה שעשויה מנבילות וטרפות, ואדם שמזלזל באיסורים דרבנן ומקפיד רק על דאורייתא שאכל מסתם גבינת עכו"ם ובסוף התברר שזו היתה

שעל הפסוק 'לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעיזים' דרשו חז"ל תמות וזכרות ובהמות ואין תמות וזכרות בעופות, ורצה לומר שגם אדם התמעט מאותו פסוק שדוקא בבקר כשבים ועיזים יש דין בקר, ושאלתי את מו"ר הרי בפסוק כתוב 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה' ומביא רש"י הקדוש שהקב"ה הזהיר אותו לא להוציא לו דם כדי שלא יהיה בעל מום, ורואים מכאן שגם באדם יש דין תמים והוא הדין זכר, והגרי"ש חי"ך ואמר: אני רואה שלקחת ברצינות את הקושיה והתירוץ...

כי אמרה אל אראה במות הילד - בתשכז' היה מפלה גדולי לבני ישמעאל, והמילים 'אל אראה במות הילד' הם גימטריא 'תשכז'.

הזמן שהחמה והלבנה שולטים יחד

וכמו השחר עלה - אומר רש"י שאם זה היה בלילה עובדי החמה היו אומרים שאם זה היה קורה ביום החמה היתה שומרת עלינו, אם זה היה ביום עובדי לבנה יאמרו שבליילה זה לא היה קורה, לכן עשה את זה הקב"ה בעלות השחר שאז יש גם חמה וגם לבנה, ומתי הוא הזמן שיש גם חמה וגם לבנה בעלות השחר? מיד אחרי אמצע החודש, המולד הוא בזמן שהיחס של החמה והלבנה הוא אותו דבר, ובהמשך החודש החמה עושה סיבוב של עשרים וארבע שעות והלבנה עושה סיבוב שיותר ארוך בארבעים ושמונה דקות, וכך מצטבר פיגור בין החמה ללבנה, ובמשך עשרים ותשע יום היא צוברת פיגור של יום שלם, ובאמצע החודש יש ניגוד שכשהחמה שוקעת מיד הלבנה זורחת, ועלות השחר זה קצת לפני הזריחה ויום אחרי אמצע החודש הלבנה עדיין נראית כשהשמש עולה, והפיכת סדום באמת היתה בימים הראשונים של פסח, וזה בדיוק הזמן שבעלות השחר יש גם אור של הלבנה.

ראיתי בספר אחד הארה נכונה מאד, תמיד הלשון בפסוקים ובחז"ל הוא 'בני עמון' ולא מצאנו כך על מואב ואדום, ומה נשתנו בני עמון? וביאר שהשם של אבי האומה היה 'בן עמי' ולכן קוראים לכל האומה בשמו בני עמון.

עיניו זולגות דמעות וליבו שש ושמה

כתוב בחז"ל שבזמן העקידה 'היו עיניו של אברהם אבינו זולגות דמעות וליבו שש ושמה לעשות רצון קונו' עיניו זולגות דמעות כי הוא הולך לשחוט את הבן שלו, וליבו שש ושמה כי הוא הולך לעשות רצון הבורא, ולכאורה השלימות היותר גדולה היתה כשגם העיניים היו שמחות, כתוב כאן יסוד גדול - השלימות של האדם זה לא לעקור את הרגשות שלו ולהפוך את עצמו למלאך, השלימות של האדם שהוא נשאר עם כל הרגשות האנושיים שלו וככה הוא עובד את הבורא, אם הוא היה מקפיא את הרגשות שלו היה חסר בשלימות בעבודת שמים, וזה נוגע הרבה בעיקר לבחורים בישיבה קטנה שלפעמים נתפסים לכל מיני סיגופים ורעיונות משונים, נדמה להם שהגדלות האמיתית היא להיות פרוש ולא להיות שייך לטבעים האנושיים, אבל זו טעות גמורה! ראינו אצל כל גדולי ישראל האמיתיים שכל הזמן כל הרגשות היו פעילים אצלם ובכל אופן היה ליבם שש ושמה בעבודת ה', הם שמחו כשהיה צריך לשמוח, היו עצובים כשהיה צריך להיות עצובים, ראש הישיבה הרב שך זצוק"ל שיכל את בתו בת הארבע עשרה כשהוא התגורר בוילנא, הרב שך היה אדם שמח והיה נראה שכל החיים הוא

גבינה אסורה, כשאותו אדם יבוא לשמים הוא לא יוכל לטעון שרק על הדרבנן הוא מזיד אבל על הדאורייתא הוא היה שוגג, ידונו אותו גם כמזיד על הדאורייתא, כי כל הקולא של שוגג זה דוקא אם הוא התנהג על פי דין, אם הוא עבר על איסור אחר במזיד הוא מתחייב גם על מה שהוא עבר בשוגג, והוא מביא ראייה מהגמרא בסוף הכונס שאדם שהפקידו אצלו כספת ואמרו לו שיש בזה כלי כסף ובסוף התברר שהיו שם כלי זהב, אם הוא פשע בזה הוא חייב רק על הכלי כסף כי הוא לא קיבל על עצמו אחריות על יותר מזה, אבל אם הוא הזיק בידים הוא חייב על כלי זהב, כי למרות שהוא לא ידע שזה זהב מכיון שהוא עשה עולה במעשה שלו והתכוין להזיק כלי כסף דנים אותו כמזיק על הכל, והוא מסביר לפי זה את מה שכתוב שם בפסוק במעשה דינה 'כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה' מה הטענה על שכם שהוא בא על בת יעקב? האם הוא יודע מה המעלה שלה? ממשיך הפסוק 'וכן לא יעשה' ופירש"י שאפילו באומות העולם לא יעשה כן שהם גדרו עצמם בעריות, ומכיון שהוא עשה עולה במזיד של 'וכן לא יעשה' הוא נענש גם על מה שהוא בא על בת יעקב.

לפי זה יתבאר הפסוק שלנו היטב - אבימלך היה שוגג על האיסור אשת איש, אבל הוא לא היה צדיק כל כך גדול..., לקחת אשה בעל כורחה זה גם עולה, ועל העולה הזו הוא היה מזיד, וזה מה שכתוב בפסוק 'הנך מת על האשה אשר לקחת' ואם תאמר הרי על לקחת אשה פנויה בעל כורחה לא מגיע מיתה? ממשיך הפסוק 'והיא בעולת בעל' והיות ש'האשה אשר לקחת' היה במזיד אתה נענש גם על 'והיא בעולת בעל'.

מחשבה רעה בבין אדם לחבירו אצל בני נח

בתם לבבי וננקיון כפי עשיתי זאת - הגמרא בסופ"ק דקידושין אומרת שאצל ישראל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ובאומות העולם מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, ויש לחקור האם מה שאמרו שאצל גוי מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה זה גם בעבירות שבין אדם לחבירו, ויש מקום גדול לומר שדוקא בבין אדם למקום שהעבירה היא המרידה בקב"ה יש איסור אפילו במחשבה, אבל בבין אדם לחבירו עיקר החטא הוא לפגוע בשני ולצער אותו, אם בסופו של דבר השני לא נפגע אין כאן שום איסור, ואבימלך עשה שני עוולות, עולה אחת שהוא לקח אשה בעל כורחה שלפי מה שהוא חשב שהיא פנויה זה רק חטא של בין אדם לחבירו, ועל העולה הזו הוא היה מזיד, ומלבד זאת היתה לו עוד עולה של אשת איש בשוגג שזה חטא של בין אדם למקום, ועל כל עולה היה לאבימלך תירוץ אחר, על העולה של בין אדם לחבירו שהוא היה עליה מזיד הוא טען 'בנקיון כפי' זה היה רק מחשבה בלי מעשה ועל חטא של בין אדם לחבירו מחשבה לא מצטרפת למעשה, ואילו על העולה של 'בעולת בעל' הוא לא יכול לטעון שזה היה רק מחשבה כי בעבירות שבין אדם למקום מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, על זה יש לו תירוץ אחר שהוא היה שוגג וזה מה שהוא אומר 'בתם לבבי'.

תמות וזכרות באדם

כתוב שיפתח הקריב את בתו לעולה, ודעת הרמב"ן שהוא הקריב אותה ממש לעולה, מורי ורבי הגרי"ש הביא בשיעור בשם אחד מתלמידי החתם סופר שהקשה הרי אפשר להביא קרבן עולה רק מזכר ולא מנקיבה, איך הוא היה יכול להקריב את הבת שלו לעולה, וביאר

מדברים? מה הוא התפלל בהר המוריה, מבאר המהרש"א [תחילת פ"ב דתענית] וזה לשונו 'לא שנענה במה שלא נשחט יצחק אלא על שביקש ממנו יתברך אלוקים יראה לו השה לעולה בני' זה הפשט של המהרש"א, ויש להקשות על דבריו שהרי כל מה שמזכירים ב'מי שענה' זה תפילות שהיו להציל מצרה, ולפי דרכו של המהרש"א יוצא שהתפילה של אברהם שונה מכל שאר התפילות.

יצחק נפדה ממות על ידי תפילה

ונראה בזה חידוש גדול - הר"ן במקום מביא ירושלמי שמקשה על הנוסח שחותרים בברכה גאל ישראל הרי יצחק נגאל ולא כל ישראל? עונה הירושלמי 'כיון שנגאל יצחק כמי שנגאלו כל ישראל', מבואר כאן בדברי הירושלמי חידוש נורא, אנחנו מורגלים שהעקידה היה נסיון בלבד, מעולם לא נגזר על יצחק אבינו להישחט הכל היה אך ורק בשביל לנסות את אברהם, אבל בירושלמי מבואר שהיתה כאן גאולה ליצחק, זאת אומרת שהיה גזירה על יצחק אבינו להישחט ואברהם אבינו יחד עם יצחק התפללו שהוא יזכה להיגאל והתפילה שלו התקבלה, ולמרות שהיתה להם מצוה לשחוט את יצחק הם התפללו להינצל מהגזירה הזו, כמו אדם שנגזר עליו למות על קידוש ה' למרות שיש לו מצוה למות יש לו גם מצוה דאורייתא של תפילה בעת צרה להתפלל שהוא ינצל מהגזירה הזו, וכך גם אברהם אבינו היה חייב להתפלל שהוא ינצל מהגזירה הזו אלא שכל זמן שתפילתו לא התקבלה הוא קיים את המצוה הזו בשמחה, וכך מובא במדרש שכשאברהם אבינו הלך לעקידה הוא התפלל 'אשא עיני אל ההרים' וכך גם יצחק אבינו התפלל, היתה כאן גזירה שיצחק ישחט שהתבטלה על ידי התפילות של אברהם ויצחק, וזה הפשט במה שאנחנו אומרים 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו, מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גב המזבח הוא יעננו', בפיוט האחרון של הסליחות בערב ראש השנה ובכל עשרת ימי תשובה זה פיוט של עקידה, והמעין היטב בסליחות יראה שמפורש שם שהיתה כאן הצלה ממות לחיים, והדברים יותר מפורשים בתחילת חזרת הש"ץ במנחה ביום כיפור 'מאהב ויחיד לאמו נפשו לטבח להשלימה, שרפים צעקו ממרומו עונים חוסה לא-ל מרחמו, פודה ומציל ריחמו ציוה השה תמורה במקומו, קשב אל תשפוך דמו ריחפו רחום ורוממו' כתוב כאן מפורש שהקב"ה פדה והציל את יצחק מהגזירה.

ולכאורה יש להקשות מהגמרא בתענית שכתוב על ההקרה למולך 'אשר לא ציותי ולא דיברתי ולא עלתה על ליבי' 'אשר לא ציותי' זה בנו של משע מלך מואב, 'ולא דיברתי' זה יפתח, 'ולא עלתה על ליבי' זה יצחק בן אברהם, ולכאורה מבואר כאן בגמרא שמעולם לא היה הוה אמינא שיצחק ישחט, ומשמע שהגמרא כאן חולקת על הירושלמי וכל הפייטנים שהזכרנו, אבל יתכן ליישב את זה על פי יסוד הבחירה והדיעה, כמו שכלל ישראל במצרים היו זקוקים לתפילות כדי להינצל מהגלות למרות שהקב"ה כבר כרת עם אברהם את ברית בין הבתרים, כי נגזר עליהם להינצל על ידי זעקה, וגם כאן הקב"ה ידע שאברהם ויצחק התפללו ועל ידי זה תהיה הצלה וזה הפשט 'לא עלתה על ליבי' כי בליבו של הקב"ה קיימת ידיעה גם של הדברים שתלויים בבחירה, אבל ודאי שגם לפי הבבלי היתה גזירה על יצחק להישחט והתפילות בעקידה היו הצלה.

שכח מהעצב הזה, אבל כשר' מיכל פיינשטיין קבר את ביתו הגיע הרב שך לנחם אותו, אחרי שהוא יצא שאלו אותו: למה הראש ישיבה לא סיפר לך' מיכל איך הוא התמודד עם כזו צרה? אמר הרב שך: תאמינו לי, אמנם עברו ארבעים שנה אבל אין לי כוחות הנפש לדבר על זה! זאת אומרת שארבעים שנה אחר כך עדיין היו עיניו זולגות דמעות, אבל הוא תמיד היה 'ליבו שש ושמח' מלא בשמחת חיים.

תארו לעצמכם אשה שעברה שואה ונשארה לה בת יחידה, אותה בת הגיעה לפרקה ונשאת לבחור בן עליה והולכת להתגורר בעיר אחרת, האלמנה רוקדת בחתונה 'ליבה שש ושמח' היא שמחה שיש לה המשך והולך לקום כאן בית שביא לה הרבה נחת, אבל יחד עם זה 'עיניה זולגות דמעות' היא עצובה שמעכשיו היא תהיה בודדה, זה לא סתירה בין הרגשות.

היפלא מה דבר

למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי - צריך להבין מה היתה הטענה על שרה? הרי לה הם היו נדמים כערביים, אשה עקרה בת שמונים ותשע שמגיעים אליה שלשה ערבים ומברכים אותה שיהיה לה עוד שנה בן זכר, אסור לה לצחוק? מה רוצים ממנה? כתוב ברמב"ן שהתביעה היתה 'למה היה הדבר נמנע בעיניה וראוי לה שתאמין או שתאמר אמן כן יעשה ה'."

אמר המשגיח ר' חצ'קל: אם היא היתה בת עשרים היא היתה אומרת אמן? ודאי שכן, ולמה עכשיו היא לא אומרת? כי היא בת תשעים, ועל שרה אימנו יש תביעה 'היפלא מה דבר' הרי אצל הקב"ה זה אותו דבר, למה את לא מאמינה, ר' חנינא בן דוסא אמר 'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק' ואני שואל אתכם: בואו ונעשה את הסגולה הזו, נמלא את הנרות בחומץ ונגיד 'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק' זה יעבוד לנו? ודאי שלא, ואם כן המופת הוא מה שר' חנינא בן דוסא אמר את זה ולמה כתוב שזה בגלל שהוא אמר 'מי שאמר כו'? התשובה היא - כששואלים אותנו למה שמן דולק? אנחנו אומרים כי שמן זה חומר דליק, ולמה רק החומר של שמן הוא דליק? כו' כו' ורק בסוף התשובה שלנו תהיה: כך הקב"ה עשה, זה המושכל שני ושלישי שלנו, אבל ר' חנינא בן דוסא כשהוא ראה שמן דולק הוא ראה דבר ה', כשהוא ראה חומץ לא דולק הוא ראה דבר ה' שאומר לו לא לדלוק, ומי שחי בצורה הזו אצלו 'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק' בדבר ה' אין הבדל בין שמן לחומץ, כך גם שרה אימנו כשהיא רואה אשה בת עשרים יולדת היא לא רואה טבע, היא רואה שהקב"ה עושה שהיא תלד, לכן היה עליה תביעה 'היפלא מה דבר' הרי אצל הקב"ה אין שום הבדל בין אשה בת עשרים לתשעים.

על מה התפלל אברהם אבינו בהר המוריה?

אנחנו אומרים בסליחות 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו, מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גב המזבח הוא יעננו' המקור לזה הוא מהמשנה בתענית שבזמן עצירת גשמים היו מוסיפים שש ברכות, על הראשונה מה הוא אומר מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו, על השניה מה הוא אומר מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גב המזבח הוא יעננו, על איזה תפילה של אברהם אבינו

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

בס"ד

גודל מעלת התפילה

מֵרֵן הַגְּרָאִי"ל שְׁטִינְמָן זצ"ל, מוצא במה שנאמר "ואברהם עודנו עומד לפני ה', ויגש אברהם ויאמר", חיזוק נפלא בתפילה. שכן עמידתו לפני ה' היתה מעמד של קבלת נבואה. במעמד כזה טמונה קירבה עצומה להקב"ה, כי כשהיה הנביא מתנבא הוא היה כה מרוכז בקירבה אל ה', עד שכביכול לא היה מסוגל אפילו ללכת.

אולם כאן נאמר שלמרות היות אברהם במעמד המרומם הזה, הוא ניגש לתפילה. הוֹי אֹמֵר הִיְתָה כֵּאֵן הַתְּקִרְבוֹת נוֹסֶפֶת, וּמִזֶּה מוֹכַח שֶׁבְּתַפִּילָה יִשְׁנָה קִירְבַּת ה' גְּדוּלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּנְבוּאָה.

אך כל זה, אומר הגר"ש פינקוס זצ"ל (המביא את הדברים בספרו "תפארת שמעון"), אם התפילה אכן נעשית מתוך הרגשה של קירבת ה'. לא תפילה שהיא כ"מצוות אנשים מלומדה". אלא **תפילה מתוך תחושת תלות בלעדית בהקב"ה**, מתוך הכרה ברורה שהכל רק מכוחו יתברך ושבלעדיו אין לנו קיום. קירבה כזו, היא בדרגה יותר גבוהה מנבואה.

כוחה של תפילה

על הפסוק בפרשתנו "ותצחק שרה בקרבה לאמר" וגו', אומר ה"ספורנו": "שחשבה שיהיה דבר המלאך ברכת נביא בלבד, כענין אלישע. לא נבואה ושליחות הא-ל יתברך, וחשבה שלא יושג זה בברכת שום נביא. כי אמנם להשיב הבחרות אחרי הזיקנה הרי הוא כתחיית המתים, שלא תהיה זולתי במצוות הא-ל פרטית, **או בתפילת משגת חן מאתו**". דברי הספורנו מאדירים את כח התפילה לאין שיעור! השבת העדנה לאשה זקנה, הינה שינוי טבע הדומה לתחיית המתים. שינוי כזה אינו מושג על ידי ברכת הנביא. ישנן שתי דרכים בלבד המסוגלות לחולל שינוי מעין זה: או גזירה מיוחדת מפי עליון, או תפילת המתפלל. **נמצא לפי זה שכח תפילה הינו גדול לאין ערוך מברכת נביא או צדיק!**

דברים מעין אלה מצאנו בדברי הראשונים ב"שיטה מקובצת" בביאור דברי הגמ' במסכת כתובות (דף קד.), שם מסופר שביום פטירת רבי יהודה הנשיא גזרו חכמים תענית והתפללו לרפואתו. ואמרו שכל מי שיאמר שרבי נפטר, ידקר בחרב. וביארו ב"שיטה מקובצת" שסיבת הדבר היתה, כדי שבשורת פטירתו לא תגרום להפסקת התפילה. כי כל זמן שלא יוודע דבר הפטירה, הציבור ימשיך להתפלל, **ובכוחה של תפילה, להחיות מתים.**

ישנם סיפורים רבים על כוחה של תפילה. להלן מובא סיפור מיוחד במינו שסיפר הגר"ש הומינר זצ"ל ואמר שמצוה לפרסמו: בעיר פוזנא חלה אדם במחלה אנושה, והרופאים קבעו שאין מזור למחלתו. באותו זמן נקלע לעיר רופאו של המלך, ואחרי שבדק את החולה לפי בקשת בני משפחתו, הצדיק את מסקנת הרופאים. כאשר נשאל על ידי המרא דאתרא הג"ר עקיבא איגר זצ"ל, מה היה עושה אילו חלה המלך במחלה זו, השיב שאכן למלך היתה מחלה זו, והוא נרפא על ידי תרופה אשר רק למלכים יש האפשרות להשיגה.

וסיפר להם שבלב המדבר שוכן עוף מסויים, שכאשר מבשלים מרק מבשרו ומאכילים את החולה את המרק, הוא מבריא. כאשר חלה המלך, נשלחו גדודי חיילים אל המדבר כדי לחפש את העוף הנדיר הזה. כאשר מצאוהו צדו אותו והביאו אותו אל הארמון, ביטלוהו והאכילו את המלך מן המרק והוא הבריא. אולם, הוסיף הרופא ואמר, לא מצאתי ענין לספר זאת לכם, כיון שאין אפשרות להשיג עוף כזה, אלא למלכים בלבד.

כאשר שמע הגרעק"א את הדברים, הסתגר בחדרו והתפלל אל ה' שיושיע את החולה האומלל. תוך כדי תפילה נשמע רחש מוזר מכיוון גג הבית, יצאו החוצה והנה העוף הנ"ל נחת על הגג. לקחו את העוף, שחטוהו, ביטלוהו והאכילו את החולה מן המרק, והוא הבריא. הגרעק"א ביקש שישאירו לו למזכרת כמה נוצות מהעוף, כדי לזכור מה גדול כוחה של תפילה.

המסקנה: **מלכים צריכים להפעיל גדודי חיילים ולטרוח טירחה גדולה, לבני מלכים בניו של מקום, יש אלקים קרובים אליהם, אשר לא קצרה ידו מהושיע.**

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

האם מהני 'שומר' 'שנים יחד' 'אימת יוה"כ'
וכן בזה"ז דאין בקיאין בכמה ענינים להזתיד השבותים

בענין אחד, וכגון אדם חשוב שאין דרכו בחול להטות, ותינוקות של בית רבן קורין לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם, והכ"נ כתבו הפוסקים שמותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח, והכ"נ אם יש אחר עמו אפילו אינו קורא ואומר לו תן דעתך עלי שלא אטה מותר, וה"ה אם אומר כן לאשתו, עי' כ"ז בטוש"ע או"ח סי' ער"ה, ועד"ז כתב הטור והביאו השו"ע שם סי' ער"ה ס"ח: נוהגים לקרות בליל יו"כ במחזורים מפני שאימת יוה"כ עליהם.

אבל כל זה רק לענין שמא יטה, וכמשנ"ת שלא גזרו חז"ל בגוונא שאין חשש שמא יטה, ועל זה הוא שאמרו שאימת יוה"כ הוי כאימת רבן של תינוקות, שבזה מבואר בגמרא שלא גזרו. אבל זה פשיטא שכל הגזרות דרבנן שגזרו בשבת מחשש שמא יבוא לאיסור דאורייתא גזרו כן גם ביוה"כ"פ. ושפיר כתבו הבעה"מ וסיעתו ביו"כ של יובל שלא לתקוע אחר זמן ב"ד שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר. ודברי מרן זיע"א מאירים ושמחים.

והנה הגרי"ז העיר כמו לענין קריאה ליד אור הנר דשרי ביוה"כ דליכא לחשש שמא יטה דאימת יוה"כ עליו כמו"כ נימא דיותרו כל השבותים ביוה"כ דכל השבותים הם אטו חשש דאורייתא.

אמנם החלקת יואב לא הקשה מכל השבותים כי אם לענין תקיעת שופר ביובל מחשש שמא יעבירו.

רק ב'גזירה' מהני אימת יוה"כ עליו ולא ב'מלאכות' דרבנן

והנראה לומר עפ"מ"נ בגליון הקודם דכל השבותים הרי הם בשם מלאכה אף דטעם איסורם מחמת הגזירה מ"מ כבר נכללו בשם מלאכה מדרבנן וכהסוגי' ר"ה ל"ב ע"ב דהעובר על שבות קעבר על ל"ת כל מלאכה ועשה דשבתו, וכמו שכתב המנ"ח מ' כ"ד להוכיח מהנ"ל, ואילו לענין קריאה ליד אור הנר אינו בשם מלאכה כי אם גזירה וכמו שהזכרנו מדברי הרדב"ז המובא במ"ב סי' שכ"ח ס"ק קכ"א דכל מעשה דיש אופנים שהותר ע"כ לא בשם מלאכה כי אם מתורת גזירה, ובקריאה ליד הנר הרי שנים יחד שרי ותלמיד אצל הרב וכו' וע"כ אינו אלא גזירה ולא מלאכה,

קושית החלקת יואב בדיון קריאה לאור הנר דאימת יוה"כ עליו

הקשה החלקת יואב בקבא דקשייתא סי' ע"ט פסק הטור באו"ח סי' רע"ה דביום הכיפורים מותר לקרות לאור הנר, ולא חיישינן שמא יטה, משום דאימת יום הכיפורים עליו.

והקשה אמאי גזרינן ביום הכיפורים של יובל שלא לתקוע בשופר שמא יעבירונו נימא דאימת יום הכיפורים עליו ולא יעביר. ובאמת הריטב"א רפ"ד דר"ה דיוה"כ מהתורה אין תוקעין שלא בזמן ב"ד אבל בכל הקדמונים ובבעל המאור שם בר"ה מבואר דהוא מטעם גזירה שמא יעבירונו וקשה כנ"ל, וכעת צריך עיון גדול. עכ"ל.

והנה החלקת יואב לא הקשה דכל השבותים ביוה"כ נתיר משום דאימת יוה"כ עליו ושוב ליכא לחשש שיעבור על איסור תורה דומי' לקריאה ליד אור הנר, וכל קושיתו רק משופר דיכל שמא יעבירונו, וצ"ב באמת אמאי לא קשי' ל' כנ"ל.

קושית הגרי"ז נימא בכל השבותים ביוה"כ דאימת יוה"כ עליו ושוב אין חשש שיעבו עד"ת

ובספר תורת זאב פנינים הובא בשם הגרי"ז:

ושמעתי מכב' דודי זצ"ל שהציעו קושיא זו לפני מרן רשכבה"ג הגאב"ד דבריסק זיע"א ויען ויאמר על כך תוך כדי דיבור בכאי לישנא: אטו יום הכיפורים הוא מתיר על איסורים דרבנן. רוצה לומר שכל הגזרות דרבנן שגזרו בשבת מחשש שמא יבוא לידי איסור תורה, אטו נאמר דלא שייכן ביו"כ"פ מטעם שאימת יום הכיפורים עליו ולא יבוא לעבור על איסור תורה. והלא כל האיסורים דרבנן שגזרו בשבת שייכן גם ביוה"כ"פ, ואסור לעלות ביוה"כ"פ לאילן שמא יחתוך זמורה, ואין שטין על פני המים שמא יעשה חבית של שייטין, ואין מטפחין ומספקים ומרקדין שמא יתקן כלי שיר, ואין דנין שמא יבוא לידי כתיבה, וכן שאר כל האיסורים דרבנן, ולא אמרינן דאימת יום הכיפורים עליהם ולא יבוא לעבור על איסור תורה,

ואם תאמר מאי שנא שמא יטה. וי"ל דשאני האיסור לקרוא בשבת לאור הנר שמבואר בגמרא כמה אופנים שבהם לא חששו לשמא יטה: כגון שניים שקורין ביחד

ומעתה כל מאי דמהני יוה"כ זהו רק לסלק החשש, אבל כל דנאסר בשם **מלאכה** פשוט דלא משתנה בהגיע יוה"כ, ולכן לא הקשה החלקת יואב מכל השבותים כקושית הגרי"ז וכל קושיתו רק לענין תקיעת שופר ביובל שנאסר רק משום גזירה ואינה בשם מלאכה, ופשוט.

ואמנם קושיתו מיושב בדברי הגרי"ז דמיני' ובי' חז"ל קבעו היתרים בגזירתם לענין קריאה ליד אור הנר, ובכלל ההיתר כל דיש אימה עליו כתלמיד אצל הרב, ואינו קיים בשאר גזירות.

קושית המהרי"ל דנתיר לשנים יחד לרכוב ע"ג בהמה כמו קריא לאור הנר

המג"א סי' רע"ה סק"ה הקשה בעיקר ההיתר דקריאה בשנים ליד אור הנר 'והקשה המהרי"ל דא"כ יהיו שנים מותרים לרכוב ע"ג בהמה דאם בא לחתוך זמורה יזכירונו אחר.

ולפמש"נ מדברי הרדב"ז והמנ"ח ויסוד הדברים בגמ' ר"ה הרי מעיקרא לק"מ דהרי שבות דרכיבה הרי זהו בכלל **מלאכה** מדרבנן כהש"ס דר"ה, ובזה ברור דלא מהני בשנים אף אי מדכרי אהדדי, ושאיני קריאה ליד אור הנר דשם איסורו בשם **גזירה**, וכל דליכא חששא בזה חז"ל התיירו, ואדרבה צ"ע קושית המהרי"ל.

נוב"י דן להתיר לשוט בזה"ז דלא שכיח עשית חבית של שייטין ליסוד התוס' להתיר לטפח ולרקד בזה"ז שאין בקיאי בתיקון כלי שיר

הנודע ביהודה או"ח תנינא סי' מ"ט העיר דיהיה מותר לשוט בספינה בזה"ז כיון שאין אנו בקיאי בעשית חבית של שייטין, וע"ד שכתבו התוס' ביצה דף ל' לענין לטפח ולרקד בזה"ז משום שאין אנו בקיאי לתקן כלי שיר והובא ברמ"א סי' של"ט.

והנראה בזה דע"כ כל דברי התוס' בדבר שנאסר משום **גזירה**, בזה יש לדון דנתבטל הטעם בטל הגזירה, אבל דבר שנאסר בשם **מלאכה** בזה נראה פשוט דאינו משתנה לפי הדור וא"כ הרי לשוט בספינה מבואר בגמ' ר"ה דנכלל בשם מלאכה דרבנן ממילא ברור דאין הדבר משתנה לפי הדור. וצ"ב דעת הגוב"י בזה ויבואר בעזה"י.

לטפח ולרקד הוי גזירה ואילו לנגן בכלי שיר בגדר מלאכה דרבנן

ואמנם צריך לבאר, מדוע לענין לטפח ולרקד אמרינן דזהו 'גזירה' ולא 'מלאכה', וכן הרי מיני' ובי' מבואר בפוסקים דכל מה שהרמ"א סמך ע"ד התוס' זהו רק לענין לטפח ולרקד ולא לענין לנגן בכלי שיר, ואף דהכל מאותו חשש שמא יתקן כלי שיר, ועמד בזה התהלה לדוד סי' של"ח והניח בצע"ג.

ונראה דע"כ דפעמים מחמת עיקר המעשה ליתא בי' משום חשיבות מלאכה ולכן נדון רק כגזירה ולא מלאכה, והיינו דסברי התוס' דלענין מטפחין ומרקדין דאין בהו משום חשיבות מעשה לדון כמלאכה ע"כ אינה בשם מלאכה כי אם גזירה, ושאיני מניגון בכלי שיר דמעשה זה יש מקום להכלילו בשם מלאכה, נמצא דאף דבתרווייהו סיבת איסורם מטעם גזירה שמא יתקן כלי שיר, מ"מ בגדר איסורם חלוקים המ לטפח ולרקד אינו אלא גזירה ובזה בזה"ז דאין אנו בקיאי שרי, ואילו ניגון בכלי שיר נאסר בשם מלאכה ודבר זה לא משתנה אף בזה"ז, ומיושב קושית התהלה לדוד, ולפ"ז לענין קריאה ליד אור הנר אף ללא הבחינה דהרדב"ז דכל דמציינו בשבות חילוקי גברא כרפואה בשבת דלחולה אסור ולבריא מותר ע"כ לאו בשם מלאכה נאסר כי אם גזירה, נראה דאין בקריאה חשיבות מעשה לדונו כמלאכה דרבנן כי אם בשם גזירה.

רפואה בשבת אי יש להתיר בזה"ז

והנה אף לפמש"נ יש לדון לענין רפואה בשבת דאינו אלא גזירה ולא מלאכה האם בזה"ז דאין אנו בקיאי בשחיקת סממנים האם יותר כהיתר התוס' ביצה דף ל' לענין כלי שיר, והאריך בזה בקצות השולחן להגר"ח נאה זצ"ל ח"ז סי' קל"ד, ואכן דן שם בעוד שבותים ולפ"ד כל הדיון בזה רק לענין גזירות ולא מלאכות, ופשוט.

ואמנם אף לדעת התוס' דמצדדי להיתר בכלי שיר כבר השיגו דאף דבטל הטעם לא בטל הגזירה וצריך בי"ד גדול הימנו כדי לבטלו.

ובשו"ת תורת חסד ח"א סי' ט"ז האריך עפ"ד שו"ת הרא"ש דיסד בזה דדבר שנאסר במנין לא בטל אף שבטל הטעם כל זה רק אי הטעם לא ידוע אבל בדבר שטעם הגזירה ידוע, בזה אמרינן מבטל הטעם בטל הגזירה וביאר התוס' בביצה דידוע לכל טעם האיסור לטפח ולרקד ולכן דנו דבזה"ז יותר, וממילא י"ל דרפואה בשבת אין הטעם בגדר דבר ידוע כמש"כ הגר"ח נאה שם.

באופן דנתבאר דלפי היסוד דב' מיני שבותים המה א. בתורת מלאכה. ב. בתורת גזירה. כל מה דמציינו ענין שומר ושנים יחד וקולות בקריאה לאור הנר וכן קולות בזה"ז שאין אנו בקיאי אינו אלא בגזירות דרבנן ואף זה לא קיים בכל הגזירות כדברי הגרי"ז, אכן שאר השבותים דנאסרו בשם מלאכה בזה לא נשנו הני קולות, ובעזה"י בהמשך השיעורים יבואר דעת המג"א מהרי"ל ונוב"י דלא נחתי לחלק בין הגזירה למלאכה, וכל דברינו בזה לשיטת הרדב"ז ומנ"ח ודעימי', וכמש"נ.

ועלת הון

וירא תשפ"ב

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד היפה

הקב"ה מתיצב בעדת הדיינים

"וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחם היום" (ית, א)

א- ופרש"י ז"ל, ישב כתיב, ביקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין שנא' (תהלים פ"ב א) 'אלהים נצב בעדת קל' (ראה ב"ר מ"א ז).

ובמדרש רבה (מ"ח ז) כתוב ז"ל, והוא יושב פתח האהל כחום היום, רבי ברכיה משום רבי לוי אמר, ישב כתיב, ביקש לעמוד, א"ל הקב"ה שב אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן, כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וקורין קריאת שמע והן יושבין לכבודי ואני על גבן שנא' 'אלקים נצב בעדת קל' עכ"ל. והנה במדרש כתוב על קריאת שמע שהן יושבין וקוראים קריאת שמע, ורש"י מביא את המדרש לגבי שהדיינים יושבין בדין והקב"ה נצב בעדתם.

ולפי הגירסא במדרש כשקורין קריאת שמע, כתוב בפירוש מהר"ז על המדרש ז"ל, נכנסים לבתי כנסיות, ומרומז במה שכתוב פתח האהל, וכמו שכתוב מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, שפירושו בתי כנסיות ובתי מדרשות, בעדת קל, כשנועדים ומתאספים לשם הקל. לקרות שמע ולהתפלל ולהלל עכ"ל ע"ש.

והנה **במדרש** שלפנינו כתוב וקורין קריאת שמע והן יושבין לכבודי וכו'. ובחידושי הרד"ל על המדרש כתב, נראה דגרסינן והן יושבין ואני בכבודי עומד על גבן וגו' עכ"ל. והיינו שהוקשה לרד"ל מה הפירוש והן יושבין לכבודי, לכן מגיה והן יושבין, ואני בכבודי עומד על גבן. אולם נראה שאפשר לפרש שהכוונה במדרש והן יושבין לכבודי, שהן יושבין כשקוראים קריאת שמע לכבודי, כדי שיוכלו יותר לכוון בקריאת שמע. אולם רש"י גרס על הדיינים שיושבין בדין.

והנה **בפרקי אבות** (פרק ג' משנה ו') יש שתי גרסאות. לפנינו כתוב רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקים בתורה, השכינה שרויה ביניהם, שנא' 'אלקים נצב בעדת קל' וכו'. ובפירוש הרע"ב כתב ז"ל, עשרה שהיו יושבים בדין גרסינן וכו' עכ"ל. וכתב התול"ט, לשון הר"ב עשרה שהיו יושבין בדין גרסינן, וכן מצינו עשרה שדין בדיני ערכין כדתנן בריש סנהדרין וכו' עכ"ל.

ב- והנה לפי גירסת רש"י שהקב"ה א"ל שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, **צ"ב** איזה דין דן אברהם אבינו, זה סימן לבניך שהדיינים יושבין והקב"ה ניצב בעדתן? **ונראה** דהנה בעל הטורים וכתב ז"ל, נמלו אתו, וסמך ליה והוא יושב פתח האהל כחם היום, וזה הוא שאמרו חכמינו ז"ל (ב"ר מ"ג א) שאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח למי שנימל ליכנס שם, חוץ ממי שבא על הגויה, שנמשכה ערלתו ואינו מכירו וכו'. חם היום, בגימטריא גיהנם, חם היום בגימטריא דם מילה וכו' עכ"ל. ויוצא מכאן שאברהם אבינו ע"ה דן מי שלא יכנס לגיהנם ומי שיכנס ולכן שייך שזה סימן לבניך שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין.

ג- ולפי גירסת המדרש שלפנינו, כשקורין קריאת שמע, צ"ב היכן קרא אברהם אבינו קריאת שמע, אולם לפי מה שכתב בפירוש מהר"ז, שכל מה שנודעים ומתאספים לשם הקל כגון לקרות קריאת שמע ולהתפלל וכו', נכלל בזה גם מה שיושבין לקבל אורחים, כמו שאמרו חז"ל (שבת קכז). אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דכתיב 'ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדיך' ואמרין שם אמר רבי יוחנן גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש וכו' ורבי דימי מנרדעא אמר יותר

מהשכמת בית המדרש וכו'. וא"כ קריאת שמע שזה הקבלת פני השכינה, וכן מה שישב לקבל אורחים זה כהקבלת פני השכינה.

ולפי הגירסא שלפנינו במדרש יוצא שבשעת קריאת שמע צריך לשבת, אולם לפי מה שבארנו את הגירסא שלפנינו שהם קוראין קריאת שמע והן יושבין לכבודי, והיינו שיותר מכונים כשיושבין נמצא שאם אדם יכול יותר לכוין כשעומד אז יעמוד. ולפי המדרש שלפנינו שהקב"ה נמצא ועומד על גבן כשהציבור קורין קריאת שמע יוצא שיש ענין גדול לקרות קריאת שמע בציבור יחד.

ובשלחן ערוך בהל' קריאת שמע סימן ס"ח סעי' ב' כתב ז"ל, קרא קריאת שמע ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקורין קריאת שמע צריך לקרות עמהם פסוק ראשון, שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבריו, והוא הדין אם הוא בבית הכנסת ואומר דברי תחנונים או פסוקים במקום שרשאי להפסוק וכו'. ובסעי' ג' כתב, קרא קריאת שמע, טוב שיקרא עמהם כל קריאת שמע ויקבל שכר כקורא בתורה, וכתב הרמ"א, אבל אינו חייב רק בפסוק ראשון כמו שנתבאר עכ"ל. ולפי המדרש יש ענין גדול לקרוא עם הצבור קריאת שמע כיון שהקב"ה ניצב עליהם בשעה שקורין קריאת שמע.

ברך אברוך והרבה ארבה את זרעך - בבנים צדיקים ככוכבים ורבים כעפר הארץ

"כי ברך אברוך והרבה ארבה את זרעך" וגו'. (כ"ב י"ז)

ופרש"י ז"ל, ברך אברוך אחת לאב ואחת לבן (ב"ר נו"א). והרבה ארבה, אחת לאב ואחת לבן (שם) עכ"ל. וכתוב בשפתי חכמים ז"ל, וצריך לומר דהכי פירושו, ששתי הברכות ליצחק, אחת בזכות עצמו, ואחת בזכות אברהם, וזה אחת לאב ואחת לבן עכ"ל.

וצ"ב דא"כ היה צריך לומר אחת בזכות האב ואחת בזכות הבן?

ונראה ליישב דהנה בספר בן איש חי (חלק ההלכות שנה שניה) כתב ז"ל, 'כי ברך אברוך והרבה ארבה את זרעך' וגו' הלשון כפול ומכופל? ונ"ל בס"ד, דידוע שאין לך דבר בעולם שאין בו חיזונית ופנימיות, דהיינו נסתר ונגלה, ולכן כל דיבור הבטחה שהבטיח הקב"ה לצדיקים יש בה נסתר הרומז על טובת הנשמה, ונגלה הרומז על טובת הגוף, ולכן בהבטחת הריבוי שהבטיח השי"ת לאברהם אבינו ע"ה יש בזה נסתר דהיינו שיהיו זרעו צדיקים שנמשלו לכוכבים, כמו שכתוב 'ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד', וזה הריבוי הוא באיכות שכל אחד יהיה שקול ונחשב כמאה או כאלף בני אדם או יותר, ויש בהבטחה זו דבר נגלה שהוא רבוי בכמות, שיהיו זרעו רבים לגולגלתם כחול שלא יספר, וזה שכתוב 'כי ברך אברוך' שתי ברכות, אחת בנסתר הנוגע לנפש, ואחת בנגלה הנוגע לגוף, ופירש ואמר 'והרבה ארבה את זרעך' בשני מיני רבוי, הא' באיכות שיהיו ככוכבי השמים, כלומר צדיקים שאז הם רבים באיכות שאחד נחשב להמון רב, וכמו שכתוב 'שבעים אלף איש' זה אבישי שהיה שקול בצדקתו כשבעים אלף איש, וזהו טוב נפשי, והב' רבות מכמות, שיהיו רבים כחול אשר על שפת הים, שאין מספר לגולגלתם, ואמר 'על שפת הים' ולא אמר כחול בסתם, לרמז שיהיו הם שומרים את העולם, כמו שאמרו חז"ל על פסוק בארבע רוחות השמים, כשם שא"א לעולם בלי רוחות כך א"א לעולם בלי ישראל, וידוע כי הקב"ה שם החול על שפת הים לשמור את העולם שלא ישטוף הים את העולם, שבאמת הוא גבוה מן היבשה,

אהבה לבנים כיון שזה רצון השי"ת

וכמו שכתוב 'אשר שמתי חול אי גבול לים חק עולם ולא יעברנהו', נמצא חול אשר על שפת הים שם אותו הקב"ה לשמור את העולם עכ"ל.

ולפי"ד הבן איש חי נראה לבאר את המדרש רבה שמביא רש"י, כי ברכך אחת לאב ואחת לבן, היינו שתי ברכות, אחת לאב היינו בנסתר הנוגע לנפש, דהיינו שיהיו זרעו צדיקים שנמשלו לכוכבים, וזה הריבוי באיכות, ואחת לבן, היינו הבטחה בנגלה ריבוי בכמות שיהיו זרעו רבים לגולגלתם כחול שלא יספר, וכן 'והרבה ארבה את זרעך' אחת לאב ואחת לבן, היינו שני מיני רבוי הא' באיכות, שיהיו ככוכבי השמים כלומר צדיקים, שאז הם רבים באיכות, שאחד נחשב להמון רב, וזהו טוב לנפש, והב' רבות מכמות שיהיו רבים כחול הים, ומדויק בפסוק שכתוב שתי ברכות ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים.

ב- טוב לומר פרשת העקידה בכונה בכל יום

בשו"ע או"ח סימן א' ס"ה וז"ל, טוב לומר פרשת העקידה וכו' עכ"ל. וכתב ה"ט"ז (סק"ד) וז"ל, לזכור זכות אבות בכל יום, וגם להכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו וכו' עכ"ל. והמג"א (סק"ז) כתב, שאין די באמירה אלא בביאור יפירוש ויכיר נפלאות ה' עכ"ל. והמחצית השקל כתב וז"ל, ובעקידה הטעם לזכור לפניו זכות העקדה והאבות, וגם שימסור נפשו על קודש שמו יתברך כמו שעשה יצחק עכ"ל. והובא דבריהם במשנ"ב סקי"ג.

ובסדורים הובא מאמר הזוה"ק [תרגום] שאין לך דבר שמבטל המות מבני אדם כאמירת פרשת העקידה, וטוב לישראל להזכיר בגלות בכל יום פרשת העקידה, שתגן עליהם מכל מקרים רעים, ובת קול יוצאת ואומרת אל תעש לו מאומה עכ"ל.

ואפשר להסביר כי הטעם שאמירת פרשת העקידה מבטל המות מבני אדם, כיון שאם אומר בכונה ומכווין למסור נפשו כמו שעשה יצחק, אזי הקב"ה מחשיב את רצונו כאלו עשה בפועל, כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וכאלו מת על קידוש שמו יתברך ולכן הוא ניצל ממות ומכל מקרים רעים.

ג- אמירת פרשת העקידה מסוגל לבנים צדיקים

והנה לפי מה שהבאנו את דברי הבן איש חי באות א', שברך אברך והרבה ארבה את זרעך, הפירוש בין באיכות שיהיו צדיקים ככוכבי השמים ובין בכמות שיהיו בים כחול אשר על שפת הים, נמצא שמי שאומר פרשת העקידה בכונה, ומסר עצמו למיתה על קידוש השם"ת במחשבה כמו שמסר יצחק אבינו ע"ה, הקב"ה מחשיב את זה למעשה, ובת קול יוצאת ואומרת יען אשר עשית את הדבר הזה וגו', כי ברכך אברך והרבה ארבה את זרעך, וזוכה לבנים צדיקים באיכות וגם בכמות, וזה סגולה ועצה טובה לזכות לבנים צדיקים, לומר פרשת העקידה בכונה.

ד- כל מצוה יש בה חיצוניות ופנימיות, וכן בשבת קודש יש עונג שבת בחיצוניות ויש פנימיות קדושת הנשמה

הבן איש חי (בשנה השניה שם) כותב וז"ל, וכמו שכתבנו שאין לך דבר שאין בו חיצוניות פנימיות, כן כל מצוה ומצוה יש בה חיצוניות ופנימיות, וכן הוא במצות עונג שבת, הנגלה שהגוף מתענג ביום זה באכילה ושתייה וכסות בתוספת מרובה על ימי החול, וכן מתענג במנוחה שהוא שובת מכל מלאכה ועסק גשמי, וכל זה הוא נגלה, והפנימיות שבה הוא עונג הנפש בתוספת נפש רוח ונשמה של קדושת שבת וכו' וכל זה הוא נסתר, ובוה יובן בס"ד הטעם שאומרים בקבלת שבת שני פעמים באי כלה באי כלה ב' פעמים בקול רם, כנגד חלקי החיצוניות שהם נגלים השייכים לגוף, שהם א' עונג אכילה ושתייה שהם בקום עשה, וא' עונג מנוחה שבביתתו ממלאכה שהוא ענין שב ואל תעשה ופעם אחת אומרים בלחש [היינו לפי נוסח ספרד] כנגד הפנימיות שהוא דרך נסתר השייכה לנפש בתוספת הקדושה ונשמה יתרה דשבת קודש עכ"ד.

ומדבריו שאומר שכל מצוה ומצוה יש בה חיצוניות ופנימיות, מבואר שכן גם בלימוד התורה ובכל המצות יש בה חיצוניות ופנימיות, וכן בלימוד התורה יש חיצוניות ופנימיות היינו מה שלומד מסכת ב"ק וב"מ וכו' כל דיני התורה שצריך להתיגע בהם ולהבינם, ויש בהם פנימיות היינו כמו שכתוב בספר נפש החיים וביסוד ושורש העבודה שמבואר בזה"ק שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, ולא רק תורה שבכתב אלא גם תורה שבעל פה שהכל נמסר למשה רבינו ע"ה, כל אות בתורה זה שמותיו של הקב"ה, ובוה אין לנו מושג, אלא על ידי יגיעת התורה במה שנגלה לנו אנו זוכים להתקשר לקב"ה שכל אות בתורה שבכתב ושבכל פה זה שמותיו של הקב"ה, וקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, וכן כל מצוה ומצוה ציצית ותפילין וכל התר"ג מצות צריכים לקיים את המצוה בפשוטה בנגלה, ועל ידי זה זוכים להשיג את הנסתר שיש בכל מצוה שזה הדביקות בקוב"ה.

"ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק" (בראשית כ"ב), ופירש רש"י: את בנך, אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאימו וזה יחיד לאימו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק. ובפסוק ג' כתוב, ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו.

וצריך ביאור הרי הוא אמר שני בנים יש לי, ולמה כאן מזכיר את ישמעאל בשם נער, ואת יצחק בנו? **ונראה** שאמר לו הקב"ה שיעלה את יצחק בנו לעולה, כדי לקיים את רצון השם יתברך בשלימות, עם מסירות נפש, היה נראה לאברהם אבינו כאילו יש לו רק בן אחד - יצחק, ואותו הוא מעלה לעולה, וישמעאל הוא רק נער.

ובפסוק ה', 'ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור' וכותב הדעת זקנים: מדרש, כשראה אברהם את המקום מרחוק וענן קשור עליו, אמר ליצחק בנו מה אתה רואה, אמר לו הר נאה ונען קשור עליו, חזר אצל נעריו ואמר להם מה אתם רואים, אמרו לו אין אנו רואים שום דבר, אמר להם אתם והחמור שוים שאינכם רואים כמוהו, אם כן שבו לכם פה עם החמור עיי"ש.

ושמעתי בשם מ"ר המשגיח מפוניבז' מרן הגאון הצדיק הרב יחזקאל זצ"ל, שאע"פ שהוא אהב את ישמעאל כמו יצחק, אבל כשראה שהוא לא רואה שום דבר, אמר להם אתם והחמור שוים שאינכם רואים כמוהו. שכל האהבה שאהב אברהם אבינו לבניו כיון שזה רצון השם, וכשאמרו שלא רואים שום דבר הוזה אותם לחמור, ומה שאמר להם 'שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה' ולא אמר ואני ובני נלכה עד כה, ללמד אותם שזה שמשוה אותם לחמור, לא מפני שיצחק הוא בנו, אלא מפני שהם במדריגה ירודה שלא זוכים לראות, ולכן אמר ואני והנער.

ובהמשך (פסוק י"ב) 'ויאמר אל תשלח ידך אל הנער' **צ"ב** למה לא כתוב אל תשלח ידך אל בנך כמו שמוזכר בכל הפרשה בנך? **ונראה** כדי שלא לערב כאן איזה דננוד של הצלת בנו לכן אמר אל תשלח ידך אל הנער, שזה רצון השם שלא ישלח ידו אל הנער.

כשהקדוש ברוך הוא עושה נס לאדם, צריך להתחזק יותר בתורה ובמצות

"ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע, וישב אברהם בבאר שבע" (כ"ב י"ט)

וכתב החזקוני וז"ל, ויצחק היכן הלך, אלא נטמן בגן עדן שלש שנים (מדרש הגדול) דבר אחר, הלך לו בבית עבר ללמוד תורה (ב"ר נ"ו יא) עכ"ל, ובמדרש רבה (נ"ו י"א) כתוב וז"ל, וישב אברהם אל נעריו, ויצחק היכן הוא, רבי ברכיה בשם רבין דתמן, שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה וכו'. כך אמר אברהם כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצות, לפיכך אינו רוצה שתזוז מזרעי לעולם, רבי חנינא אמר שלחו בלילה מפני העין, ובילקוט שמעוני מוסיף רבי יוסי בר חנינא אמר שלחו בלילה מפני עין הרע שלא ישלוט בו, ובמדרש ובגמרא בסנהדרין (צג:) ובילקוט, שמשעה שעלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש ע"ו דלא נזכרו שמות, ולהיכן הלכו, רבי אלעזר אומר ברוך מתו, שהיו אומות העולם רוקקים בהם ואומרים יש לכם אלוך כזה ואתם עובדים עבודה זרה, רבי יוסי אומר מתו בעין הרע, רבי יהושע בן לוי אמר שינו מקום והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד ממנו תורה וכו' עכ"ל.

וצ"ב המדרש למה הלך עכשיו לבית מדרשו של שם או לפי החזקוני לבית מדרשו של עבר, או לפי מדרש הגדול נטמן בגן עדן שלש שנים?

ונראה דמכאן יש ללמוד דאם הקב"ה עושה נס לאדם וניצל ממות הוא צריך להודות להשי"ת על ידי שהתחזק יותר בעבודת השי"ת ובלמוד התורה. ולכן החזקוני מביא מדרש שנטמן בגן עדן שלש שנים, שפרש מכל העולם הזה לעבודת השי"ת וכמו שכתוב 'ויניחנו בגן עדן לעובדה ולשומרה' וכתב התרגום יונתן למהו פלח באורייתא ולמטר פיקודה, ובמדרש כתוב ששלחו לבית מדרשו של שם או של עבר ללמוד תורה, היינו לפרוש לגמרי מהבית רק להיות כל היום בבית המדרש, וכן חנניה מישאל ועזריה אחרי שנצלו הלכו ליהושע בן יהוצדק כדי ללמוד תורה, וזה לימוד שכל אדם שהקב"ה עושה אותו נסים צריך לפי דרגתו להתחזק יותר בתורה ובמצות.

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות ההנה"ל והשעה"צ

מחולק חינוך
לזיכוי
הרבים

גליון 80 | סימן תרמ"ו – סוף סימן תרמ"ט | תשרי חשוון ה'תשפ"ב

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך על ההלכה

סימן תרמ"ו

דיני ההדס

כתוב בתורה "ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' וענף עץ עבות וכו'". ודרשו חכמים דהיינו הדס שעליו חופים את עצו, עץ שגדלים בכל שורה כמה עלים והם שוכבים והענף ובסימן זה יבואר מה הדין כשההדס נקטם, או יבש בראשו או ברובו עליו, או שיש בו ענבים, ויהיו לפחות ג' עלים בכל שורה, ומה הדין כשנשרו חלק מהעלים, וכדלהלן.

נקטם או יבש – הדס שנקטם ראשו, והיינו שנחתך חלק מהעץ שלו (אבל בעלים לא שייך קטימה) כשר, אפילו אם לא גדלה תמורה במקום הקטימה, ושאינו הדס מלולב וערבה שענפיו חופים את עצו ואין הקטימה ניכרת, ולפי זה אם אין עלים לחוף על ראשו פסול אף בדליקת אחר, ואפילו אם נקטם עלה אחד מתוך השלשה שחופים את הקטימה "ול דפסול, ומימי יכול לקטום את העץ עם שני העלים עד שמקוץ של תחתיו וההדס חוזר להכשירו, אמנם אסור לעשות כיו"ט שום דבר שמכשיר את ההדס. וכן יבש ראשו כשר, ויש פוסלים בין נקטם ויולה"ט אם דווקא בנקטמו שלשתם או אפילו באחד מהם) בין ביבש, משום שאינו הדר, וכתב הרמ"א שטוב להחמיר היכא דאפשר באחר, והב"ח כתב שביבש ראשו והיינו שיבשו העלים העליונים אין לברך עליו אפילו אם אין הדס אחר, אבל יש תקנה שייסיר את העלים העליונים ואז הוא כשר לכתחילה לכו"ע, והנחתל צבי והא"ר והבג"ד ישע חולקים, וכי שמיקל בזה במקום שאין הדס אחר אין למחות בידו, ולא מיקרי יבש אלא בהלבינו פניו, וזה דבר שאינו מוציאו כלל בהדסים שגדלו בשנה זו, אבל מה שרגיל לגדול בין הקנינים ענפים קטנים וקוטמים אותם כדי שלא יפסיקו בין הקנינים, כשר לכו"ע אפילו אם עשה כך בכל ההדסים, כיון שאינו בראשו, ובשער העינין כתב שאם הענפים האלו מפסיקים ברוב הקנינים של ההדס צריך מדינא לקוטמם, ויש להסתפק אם דין זה הוא לכו"ע, ולכתחילה נכון לקוטמם מערב יו"ט. (סעיף א' וסעיף ב').

הדס שנשרו רוב עליו, אם נשתייר בכל קו וקו ג' עלים, כגון שהיו הם מתחילה שבע עלים, כשר אפילו אם זה היה בכל אורך ההדס, ואם היו שבע ושנארו שנים פסול, ואף שאם היו שלשה ושנארו שנים בכל קו הסכימו כמה אחרונים להכשירו, שאני התם שנשתייר רוב הקו. (סעיף א' וסעיף ד').

הדס שגדלו בו ענבים אם ענביו מרובות מעליו והם אדומים או שחורים פסול בין אם גדלו בתלוש בין אם גדלו במחובר, דאין זה הדר, ואם הענבים הם בשאר גוונים כגון גע"ל (-צהוב) או בלאו (-כחול) הכפות תמרים מצדד להחמיר, והפמ"ג מסתפק בזה, ואם הם ירוקים כשר מפני שזה כמו ההדס, ובירושלמי איתא ששחור או אדום פסול משום שנגמר הפרי, והתורה אמרה "ולקחתם ענף" ולא פרי, משא"כ בירקות שעדיין לא נגמר הפרי, ולפי זה אם דרך ההדס לגדל ענבים שהם ירוקים הם בגמר הפרי פסול, ובבבלי משמע כשנשר באופן זה, וכן תם הש"ע, ואם מיעט את הענבים מערב יו"ט כשר, ואפשר לכתחילה למעטם אפילו אחרי אגידת הלולב, אבל ביו"ט אין למעטם מפני שזה כמתקן, (ואם אין לו הדס אחר, נוטלו כדי שלא תשתכח תורת לולב אבל אינו מוברך עליו. סיף י"א), ואם עבר וליקטם, או שליקטם אחר לאכילה ואינו מתכוון להכשיר את ההדס, או שליקטם אותו אדם אבל יש לו עוד הדסים כשרים ואינו צריך להדסים אלו, כשר, והיינו כשהשחירו מערב יו"ט, אבל בהשחירו ביו"ט בעיא היא בגמרא אם כבדו שחיה ראוי ונדהא אפשר לתקנו, ואין להקל בזה. וכתב הרמ"א שדווקא ביום הראשון צריך למעטם, אבל בשאר הימים כשר בכל ענין, וכתב המ"ב שהרמ"א לשיטתו פסולי הדר פוסלים רק ביום הראשון, אבל לדידן שפוסקים לפסול בכל הימים גם כאן פסול, (ואם נטלו ונזדמנו לו הדסים אחרים, לדעת הש"ע מוברך עליהם. שם), ופסולי עבות פוסלים כל שבעה.

שיהיו ג' העלים בשורה אחת – שלשת העלים או יותר הנמצאים בכל קו צריכים להיות בשורה זה כנגד זה, ואז כשר אפילו שכל אחד נמצא בעוקף אחר, אבל אם העלה השלישי יוצא למעלה מהם או למטה מהם הרי זה הדס שוטה ופסול אפילו בשעת הדחק, ואפילו בשאר ימים, וכן אם היו שנים

בכל שורה אינו נחשב עבות. וכתב הרמ"א שיש מ"ד שגם הדס שאין ג' עלים בכל קו אלא עליו הם שנים ואחד או שנים ושנים כשר, ולכן נהגו במדינות אלו לצאת לכתחילה בהדסים שאין ג' עלים בקו אחד, ויש מי שכתב שהדסים שלנו שהם שנים ע"ג שנים כשרים, ורק אחד ע"ג שנים פסול, ולכן נהגו להקל בזה. ובביאור הגר"א ושאר אחרונים פסקו מאד על מנהג זה, והרמ"א דחק רק לקיים המנהג, ולכן הירא לדבר ד' יטרה למצוא עבות כדון והיינו ג' בכל קו (לעיקובא ברובו ולמצוה בכלו, וכדלהלן), ואין לסמוך על בעל ההשלמה שטעו בשעת הדחק לברך על ג' מינים, כיון שכל הפוסקים חולקים עליו, ועוד שהרי אצלו גדלים הדסים נאים של שלשה על שלשה, ואף שהשבות יעקב רצה לפסולם מטעם מורכבים, כבר חלקו עליו החכם צבי והפנים מאירות, והדין עמהם להכשירם דיוקנו שאינם מורכבים, ולכן אש"ר הקנה לו אפילו רק הדס אחד של שלשה על שלשה וישלים בשני בדים של שנים על שנים אם אין ידו משגת לשלשה כשרים, או שהקה"ל יקנו לולב עם הדסים שלשה על שלשה ויצאו בזה כל הקהל, וכתב הח"י אדם שמה שמביאים הדסים יבשים יחד עם האתרוג, בדוחק יש שם אחד ממואה כשר יש בו שלשה בקו אחד כולם בשוה, ולכן אין להם חזקת כשרות עד שיהיה אותם במים וירכך אותם. עוד כתב שהרבה פוסקים סוברים שהמוסיף הדס שאינו עבות עובר על כל תוסית, אכן מועיל להתנות שאם הוא עבות אצא בו ואם לאו יזהר כאבן.

דין עבות – למצוה צריך שכל שיעור אורך ההדס יהיה עבות, ולעיקובא צריך שיהיה רובו (ז' אצבעות מתוך י"ב) עבות, ובמיעוט אפילו אם נשרו העלים או שמתחילה לא היו שלשה שלשה כשר, ואפילו אם הרוב אינו בראש ההדס כשר. ויש להסתפק היכא שנשרו מקצת מעלי ההדס, ומרוב שנשאר נשר מכל קו עלה אחד, אם אומרים בזה תירוב להכשיר או לא, ומאחד האחרונים וכן מחזיקי אדם משמע כשנשר, וצ"ע שהרי בפועל נשרו רוב העלים, ועכ"פ אין להקל אלא כשאין הדס אחר בענין, ודע עוד שכתב הב"ח שרוב עבות היינו רוב שיעור הכשר, והיינו קרוב לשני ספחים, וא"צ יותר מזה אף שההדס גדול מאד, והפמ"ג מסתפק אם מועיל כשהם מפורדים באורך ההדס, או שרק אם הם במקום אחד כשר, והביכורי יעקב מוקל בזה.

הדס שהיו לו ג' עלים בכל קו ונשר עלה אחד מכל קו ברוב שיעור אורך ההדס, יש מכשירים כיון שנשאר רוב העלים, יש פוסלים כיון דלא מיקרי עבות אלא בשלשה, ולענין הלכה נקטינן להקל בהדחק, ואם נשרו שני עלים ברוב שיעור אורך ההדס או לנוהגים לצאת בהדסים של שנים שנים ונשר עלה מכל קו פסול לכו"ע.

יבשו עליו והיינו שהלבינו פניהם פסול, אבל בכמושו כשר, ומי שאינו בקי בשיעור הלבינו פניהם ישרה אותם במים יום או יומיים ואם יחזור לכמות שהיו במשמושו ובמראהו, עדיין לחים הם, ואם לאו הם יבשים. אבל אם העלים ירוקים כשר אפילו אם הם מפורדים בצמפון, ואם יבשו רוב העלים ונשתייר בראש הברך אחד ובו ג' עלים לחים כשר, ואם אותם עלים הם כמושים ולא לחים, יש פוסלים ויש מכשירים, וביום הראשון ראוי להחמיר ובשאר ימים ספק דרבנן להקל, וכתב הש"ע שיי"מ (והוא דעת הרא"ש) שאפילו אם יבשו שנים מתוך שלש באותו הקו כשר ובלבד שהעלה הלח מורכב על שני העלים האחרים, שבזה נראה ההיזור יותר. (ואף שהדס כזה הוא הדס שוטה, הכא איירי ששאר ההדס בקינין של ג' עלים בשוה כדון), ולדעה זו א"צ שיהיה הקו בראש ההדס, והאחרונים תמיהם על הש"ע שלא הזכיר שלפי הרא"ש צריך שישתייר ג' קנינים ובכל קו עלה אחד לח בראשו. והלכה כדעה ראשונה, וכתב הפמ"ג שאם יבש עץ ההדס פסול אפילו אפילו אם העלים ירוקים, ודעת הביכורי יעקב שביבשות העץ אין שום פסול.

פנית הריבית

נערך ע"ג גמ"ח 'אושר בכבוד' אף אחרי שזכינו להיות תקיפים במצוות ב"רח האיתנים' (ילקו"ש מלכים קפא), מתחילים אנו את השנה – כפי סדר פרשיות התורה – מן היסוד.

פרשת בראשית יסוד הכל, היא האמונה – "לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמות המצוא" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת).

וכן – בהמשך הפרשיות – מלווה אותנו האמונה בהשגחה פרטית וכללית ושכר ועונש בכל ההנהגה עם בני האדם לטוב ולמוטב, מאדה"ר וחווה ובנם קין – עובר דרך דור המבול ודור הפלגה – עד אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ושבטי קה אשר בהם בחר'.

על כן שמו של ספר בראשית נקרא גם 'ספר הישר' (ע"ז כה.), וכדאמרו חז"ל (ולקוט קהלת תקעט) 'ספר הישר – עשה בישרות עשה באמונה'.

אשר כידוע אין האמונה תלויה בהוכחות כאלה ואחרות, אלא בישרות הלב "אשר עשה האלקים את האדם ישר" (קהלת ז כט), וכך פתח החזו"א את ספרו 'אמונה ובטחון' – "מידת האמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש".

ועל פי זה אפשר לפרש בדרך דרש את הפסוק באיכה (ג כג) 'חדשים לבקרים רבה אמונתך': ההתחדשות מנוקה היא מכל עכירות וערפול, וממילא רבה אמונתך, האמונה בק [אמנם, הפי' הפשוט הוא רבה נאמנותך].

איתא בב"מ ע"א. ר"י יוסי אומר בא וראה שמיות עיניהם של מלוי ברבית וכו' מביאין עדים ולבלו וקולמוס ודיו וכותבין וניחות אגן לאחת מן ההלכות שאולי לא כולם תניא ר"ש אומר מלוי ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידים, ולא עוד אלא שעושין משה רבינו חכם (לישנא מעליא נקט, רש"י) והתורת אמת ואומרוין אילו היה יודע משה רבינו שיש רווח בדבר לא היה כותבו.

לא פלא א"כ לשוננו הנדירה של הטור ריש הל' ריבית (יו"ד קס) 'מאד מאד צריך אדם לזהר באיסור רבית', ואכן מתוך החומר הגדול הזה אשכחן שאסרו חכמים כל סרך הדומה לריבית, וניחות אגן לאחת מן ההלכות שאולי לא כולם מודעים לה כהוגן, אך עשויה להשליך על הדרכים הנכונות להתנהלות גמ"ח עזר נישואין.

הנה הלכה פסוקה ביו"ד ריש ס' קעג דאסור למוכר בהקפה למוכר במחיר גבוה משווי מחמת שממתין לו המעות, כל שיכר שהמחיר גבוה, כגון שהשער ידוע, הדוה כאגר נטר, אך בלא ניכר שריו ובלבד שהמוכר לא יפרש לו אם תשלם מיד אתן לך ב' זהובים ואם לזמן פלוני ב"ב. וכן הדין להיפך – אם הקונה מקדים מעות טרם קבלתו את המוצר אסור למוכר לפסוק לו מחמת כן מחיר זול יותר אם ניכר שמחמת כן הוא, או אם מפרש (שם ס"ז).

יש מקום להבין דדין זה אינו דוקא במקום אלא בכל הצעה תמורת תשלום שמחירה משתנה בין תשלום מיידי לבין תשלום מאוחר.

המשך בעמוד הבא

ניתן להשיג את גליונות תמצית (דף היומי, משנה ברורה, ספרי מוסר, חפץ חיים ואהבת חסד) ואת מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד) בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ, או במייל A0527692282@gmail.com

ניתן לשמוע את נקודות ההפצה בטלפון 0737-289669 שלוחה 4. כמו כן ניתן להתעדכן על תאריך הגעת הגליונות לנקודות ההפצה בטלפון הני"ל.

אושר בכבוד
חובשים עתיד כהלכה
בעידוד ובברכתם של הרבנות גדולי ישראל של מ"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהווה ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אוסר בכבוד'

וכגון גמ"ח המציע לציבור להצטרף כחברים בגמ"ח ע"י תרומה, בכדי שבבא העת יקבלו בני התורמים הלוואה, ונקבע מראש כי התורם על דעת שבנו יקבל הלוואה מאוחר הרי שבנו יקבל הלוואה בסכום גבוה יותר מסכום ההלוואה שיקבל בנו של מי שתרם - אותו הסכום - על דעת שהבן יקבל הלוואה מוקדם יותר. באופן שנמצא שהתורם המקדים את מעותיו זמן רב יותר לפני ההלוואה לבנו נהנה מהלוואה עדיפה תמורת המתנת מעותיו בגמ"ח [היינו דומיא דסעיף ה' הנ"ל דמוכר בזול מחמת הקדמת מעותיו].

ואף שמוותר (שם) למכור בזול למקדים מעותיו אם יש לו למכור את המוצר, הכא אין שייך הך התיירא, חדא דכ' הרמ"א דמפרש אסור אפי' יש לו, ובדין שהגמ"ח מציע לכולם מסלולים השונים במחירים כפי דרגת הקדמת תרומתם ודאי הוי כמפרש, ועוד דטעמא דהך התיירא הביא הב"י מריב"ש דמעות קונות ואיכא מי שפרע וכאילו קנה כבר עתה, אך כאן אין לומר כאילו קנה את מעות ההלוואה, ועוד דב"כ אין לגמ"ח די הלוואה מוקדם למצטרפי מסלולים ארוכים שהרי מחוייב תחילה למסלולים הקצרים, שהם הקודמים בתור.

ואמנם בגוונא שאין הגמ"ח מחוייב להלוות לבן אי"ז דומה לפסיקה בהוולא הנ"ל דהתם קצץ כן מתחילה, אך באמת אסור למכור להוסיף בכמות המוצר גם אם לא פסק כן מראש, כל שניכר שהוא מחמת המתנת המעות (מוכח בש"ך קס סק"ה), וא"כ גם אם אין הגמ"ח מחוייב להלוות מ"מ עד כמה שמפרש מראש שהמקדים מעותיו טפי יזכה בטובת הנאה רבה יותר ע"י הלוואה גדולה לבנו, הרי שכאשר מקיים זאת ידוע לכל שעושה כן מחמת המתנת המעות.

פתרון לכך ישנו ע"י שהכספים שמכניסים המצטרפים לגמ"ח לא יהיו תרומה לגמ"ח אלא הפקדה בלבד [וממילא כגון דא יוכלו המצטרפים למשוך כספם כל עת], ורק בשעת קבלת ההלוואה ייחפזו לתרומה, שאז אין כאן הקדמת מעות ואין איסור להנות את המקדימים הפקדתיים.

ואף שמתסבר שגם במהלך כזה ידרוש הגמ"ח סך מסויים שכן ייחלט מיידיית כתרומה לגמ"ח עבור הוצאות ודמי רצינות, ל"מ היה מקום לצדד מן הסברא דסכום זה מותר שיהיה שונה בין המסלולים השונים מאחר ואין חליטתו כתמורה להלוואה שתנתן לבן, דהלא עבור התמורה מסתפק הגמ"ח בהפקדה עד שעת ההלוואה, אך היו מחשובי הרבנים דחיישו לה דעכ"פ היא צורת פסיקה ומחוייב כרביית.

ולדעת הרבנים הנ"ל - אם אכן ירצה הגמ"ח לחלט בכ"ז מיידיית סכום מסויים יצטרך להשוות את החליטה בכל המסלולים, אכן עדיין יוכל לשנות ביניהם את הסכומים באופן שהיחס להפקדת הניתנות ישאר שווה בכל המסלולים, כלומר לקבוע שייחלט אחוז מסויים מסך ההפקדה המתוכננת, ובמסלול לקבלת הלוואה בזמן ארוך - שההפקדה המתוכננת בו נמוכה יחסית - ייחלט סכום נמוך, ובמסלול קצר - שההפקדה בו גבוהה יותר - הסכום שייחלט יהיה גבוה באותו היחס.

כעידודם ובהנחתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

בס"ד הודפסו עד כה חוברות סיכומי תמצית כדהלן -

תמצית משנה ברורה חלקים א' ב' ג' ד' ה'.

תמצית הש"ס ברכות מועד, נשים, נזיקין, קדשים נדה.

תמצית גפ"ת ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה,

יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב.

תמצית ספרי מוסר, ותמצית תנ"ך.

תמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

חלק מהחברות ימכרו אחרי סוכות בבתי הכנסת דרך י. בלוי.

סימו תרמ"ז

דיני ערבה

בסימן זה יבואר מהי הערבה שהצריכה התורה לקחת ל' מונים (ומתי זה צפצפה ופסול), והאם צריך דווקא ערבי נחל, ומתם הדברים הפוסלים בערבה.

ערבי נחל האמור בתורה הוא מין ידוע הנקרא כך מפני שרוב מין זה גדל על הנחלים, ואפילו מה שגדל במדבר או בהרים כשר, וי"א שיותר טוב לכתחילה לקחת מאותם הגדלים על הנחל, אכן מהט"ז משמע ש"צ לדקדק בזה.

סימני כשרות הערבה - הערבה עלה שלה משוך לאורכו נחל (ואינו עגול), וחודו חלק, והקנה שלו אדום (אמנם גם ירוק כשר, מפני שכשהשמש מכה בו הוא נעשה אדום, ורק לבן ממש פסול). וכתב הפמ"ג שג' סימנים אלו הם לעיכובא, ובביכורי יעקב כתב שאינו מצוי שיהיה רק חלק מהסימנים. אבל המין צפצפה הדיומה לערבה פסול מן התורה, וצפצפה העלה שלה עגול, ויחודה יש פגימות גסות, והקנה שלה אינו אדום. ויש מין ערבה שאין חודה חלק אלא יש פו פגימות קטנות מאד, ויש לה שאר סימני ערבה, ומין זה כשר. והנה כמה פעמים מלקטי הערבות הם נערים קטנים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם, וצריך הקונה להשיג על זה.

פסולי ערבה - ערבה שבישבו (שכלה מראה הירקות) או נשרו רוב העלים בשיעור ג' טפחים שלה פסולה, אפילו בערבה אחת, ויש לשים לב שהעלים לא נשרו ע"י תחיבתם לתוך הולב או ע"י נענוע, ובפרט בלובל שם ציבור, ונכון שלפחות ביום הראשון יהיה מנונה לפתח על זה. וכן אם נקטם ראשה והיינו העץ פסולה, אבל בעלים אין חילוק בין העלים העליונים לשאר העלים. והרמב"ם מכשיר בנקטם ראשה, והלכה כדעה ראשונה. ויבש ונקטם ראשה הם פסולי הדר, ועל כן הרמב"ם מכשיר בשאר ימים כשר גם בזה, ונשרו רוב עליה דעת הריב"א שבה שאר שמו עליו, ועל כן דעתו שבה פסול כל ז' הימים, ומדוברי רבינו מנוח משמע שגם זה הוא פסול הדר, וכן משמע מרש"י, ולפי זה בשעת הדחק שאין לו ערבו אחרות כשר בשאר ימים. ואם נדלדלו עליה מהקנה או שנסדקו או נתלקו רוב עליה כתב המגיד משנה שהיא פסולה, וכתב המ"א שיש להחמיר כמותו כיון שהערבות מצויות. אבל ערבה כמושה או שנשרו נקצת עליה כשרה, וכתב המ"א שמשמע שזה לא לכתחילה, והא"ר מכשיר אף לכתחילה, אכן כיון שהערבות מצויות טוב להדר לכתחילה גם בזה.

סימו תרמ"ח

דיני אתרוג

כתוב בתורה 'ולקחת לכם ביום הראשון פרי עץ הדור וכו', ודרשו חכמים (סוכה ל"ח), שהפונה בזה לאתרוג. ובסימן זה יבואר איזה אתרוג כשר, ואיזה אתרוג פסול משום חסר או משום שאינו הדר, או מפני שחסר בשם אתרוג.

אתרוג היבש והיינו שאינו מוציא שום ליחה פסול, דאינו הדר, והדרך לבדוק שיעור זה הוא שיעביר באתרוג מוחס ובה חוט ואם יש בו ליחה יראו אותה על החוט, (וכיון שלדעה ראשונה דלהלן נקב מפולש פוסל גם ללא שהאתרוג נחסר, הכונה שיתחוב את המוחס קצת מהצד העבה שלה ששם נמצא הנקב של החוט, ולא יעשה נקב מפולש. וי"א שבניקב האתרוג מוקצפו כלפי חוטמו שלא כנגד חדרי הזרע לכ"ע אינו נחשב נקב מפולש. והפמ"ג מצדד שלדעת ה"ט"א אם האתרוג ניקב מעבר לעבר במקום הצר שלו שלא כנגד חדרי הזרע לא חשיב נקב מפולש, ופסול רק ביש בו חסרון, אבל המ"א והמאמר מודני סוברים שגם זה נחשב מפולש, ולביאור הלבושי שרד בט"ז גם ה"ט"ז מודה לזה, ואם יש באתרוג בליטות וניקבה אחת הבליטות מערב לעבר, י"ל שלמו"ל לא חשיב מפולש וכשר באין בו חסרון). ואתרוג כמוש אפילו בכלול כשר כיון שיש בו מקצת ליחה, ודעת המ"א שצריך לבדוק כנ"ל, ואפשר דאילו ליטתו שאפילו יבש במקצתו פסול, אבל לשאר הפוסקים שדווקא יבש כולו או רובו פסול אפשר שכמוש א"צ בדיקה, וצ"ע. וכתב הרמ"א שאתרוג של שנה שעברה ודאי הוא יבש ופסול, והיינו שאין תועלת מבדיקתו, ודעת התמים דעים שדווקא בסתמא אתרוג של שנה שעברה פסול, אבל אם יש בו ציורה מיוחדת ששומרת על לחות האתרוג כשר, וכתב בשער הציון שאפשר שגם הגר"א מודה שכשר באופן זה.

אתרוג שניקב נקב מפולש פסול אפילו נקב כל שהוא כגון ע"י מוחס שלא חסר מנוף האתרוג כלל, וי"א שגם נקב מפולש פסול רק כשיש בו חסרון משהו. וקיימא לן להחמיר, ובשעת הדחק יש להקל ואף לברך עליו, ומשמע מהט"ז שהקולא היא גם במפולש מעבר לעבר ובכאשר כשאינו חסר, וכן סבירים הגר"ז והביכורי יעקב, ודלא כפמ"ג שצדד שרק בחסרון שאינו כאיסור ואינו נקב מפולש אפשר להקל. ומפולש י"מ כפשוטו דהיינו שניקב מצד

אחד לצד השני, וי"א שאם ניקב עד חדרי הזרע מניקרי מפולש, אע"פ שחדרי הזרע עצמם והצד השני נשאר שלמים, ויש להחמיר כדעה אחרונה, ובשעת הדחק כשא"א למצוא אתרוג אחר יש להקל ואף לברך עליו, ובפרט כשאינו חסר כגון כשניקב ע"י מוחס, ואם יש ספק אם הגיע הנקב לחדרי הזרע כשר. ואם ניקבה הקליפה העבה מצד זה לצד זה שלא כנגד חדרי הזרע, דהיינו במקום שהאתרוג מתקצר מלמטה, מניקרי מפולש לפי שני השיטות.

אתרוג שניקב נקב שאינו מפולש, אם הנקב הוא כאיסור פסול אפילו אם אין בו חסרון, ואם הנקב מרובע או ארוך משערים מה יהיה גודלו אם היו מעגלים אותו. ואם חסר כל שהוא פסול אפילו נקב כל שהוא, אמנם אם נחסר רק מהקליפה העליונה, שהיא כמין גלדי על האתרוג, כשר לכ"ע, דאין זה בכלל חסר. וי"א שבנקב שאינו מפולש פסול רק בחסרון כאיסור. ויש להחמיר אם לא בשעת הדחק, וכתב המאמר מודני שבי"ט שני אפשר לברך על כל שאינו מפולש ואינו חסר כאיסור, כיון שגם ביו"ט ראשון יש מקילים.

כתב הרמ"א שנהגו להכשיר **נקבים שנעשו באילן ע"י קוצצים** באופן שנקרם עליהם עור ובשר מלמעלה, אע"פ שיש בהם חסרון, אבל אם לא נקרם עליהם עור ובשר פסול אף נקב שנעשה ע"י קוצצים, ואם יש ספק אם הבשר קיים אזלין לקולא, כיון שלדעה אחרונה כל שאינו מפולש ואינו חסר כאיסור כשר, ואפילו כשיש ספק אם הגיע הנקב לחדרי הזרע כשר, כיון שיש מכשירים אפילו בהגיע הנקב לחדרי הזרע, כדן אינו מפולש.

אתרוג שנימוח כל בשרו מבפנים, וקליפתו החיצונה וחדרי זרע קיימים (ואפשר להרגיש דבר זה במשמוש היד), כשר, ויש פוסלים, ויש להחמיר בזה במקום שאפשר. וכתב הפמ"ג שאם נימוח מבפנים ונסר ל' דפסול לכ"ע, וצ"ע.

נסדק כולו ברוב עומק קליפתו העבה מראשו לסופו פסול אפילו אם אינו חסר כלום, (ומשמע מהשו"ע שיש להחמיר אפילו בנסדק מצד אחד, ואם נסדקה כל קליפתו העבה והגיע לחדרי הזרע אפילו רק במקום אחד הוי בכלל נקב מפולש ופסול למעטים לעיל בניקב עד חדרי הזרע, וי"א שדווקא בניקב עד הללו פסול, ולביכורי באופן זה פסול אף לסוברים שנקב מפולש היינו מעבר לעבר), אבל אם נשאר מקום שאינו סדוק מלמעלה ומלמטה אפילו כל שהוא, כשר, אפילו בנסדק כן משני הצדדים, ויש מי שאומר שדווקא בנסדק מלמטה כשר, אבל אם נסדק בחוטמו (היינו ברוב קליפתו וכו"ל) אפילו כל שהוא פסול. והרמ"א (כתב שיש מחמירים לפסול בנסדק רובו (אפילו כשנשאר משהו למטה ומשהו למעלה שלדעת השו"ע זה כשר), ודעת ה"ט"ז והמ"א שאין כזו שיטה, אבל הגר"א הוכיח שיש שיטה כזו להחמיר בנסדק רובו אפילו מצד אחד, עוד מביאר בגר"א שלישיה זו צריך להחמיר בחוטמו בכל שהוא.

נקלפה קליפתו החיצונית של האתרוג שהיא כמין גלדי ירוק דק מאד על האתרוג ואין כאן חסרון בגופו של אתרוג כלל שלא נקלפה הקליפה העבה הירוקה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה, (דבחסר משחו פסול לדעה ראשונה הנ"ל, ולדעה שניה פסול עכ"פ בחסר כאיסור), והאתרוג נשאר ירוק כביריתו, אם נקלף כולו פסול, ואם נשאר כל שהוא כשר, וי"א שצריך שישתייר כסלע, וכן פסקו הב"ח והא"ר. ואם מקום הקליפה משונה במראיתו ממראה האתרוג אפילו אם נקלף רק רובו פסול, ואם נקלף בשנים ושלושה מקומות ואינו דומה לשאר האתרוג פסול אפילו במיעוט, דהוי כמנומה, ובחוטמו ואינו דומה לשאר האתרוג פסול בכל שהוא, וי"א שאין להחמיר בכל זה אלא בנשנתו, למראה פסול כגון שחור ולבן, אבל במראה כשר אין לפסול, ובשעת הדחק יש לסמוך על זה.

ניטל הפיסול, אם ניטל העץ הקטן שבראש באתרוג (ה-הדד) שעליו עומדת השושנתא, פסול, דהוי כחסר, ומשמע מהשו"ע שרק אם ניטל גם העץ שבתוך האתרוג ונעשה שם כמין גומא פסול, ואז פסול אפילו אם נשאר מעט עץ בחוץ, (אמנם כשאין אחר בעיר אפשר לברך עליו אפילו ביום הראשון, ס"ק ל"א), אבל אם ניטל רק מה שמלעלה ולא נעשית גומא כשר, וכן דעת ה"ט"ז, אבל יש פוסקים שצדדים להחמיר כשניטל אם לא ניטל אלא מה שמעל האתרוג, ואם נשאר כל שהוא מעל האתרוג, דעת המ"א שאין להחמיר בזה. וכתב הרמ"א שיש מחמירים גם אם ניטלה רק השושנתא, וטוב להחמיר במקום שאפשר לקחת אתרוג מובהר יותר, אבל אם אתרוג זה מובהר יותר אין להחמיר בשביל השושנתא, וכתב המ"ב ששאם חסר מן מקצת מן העץ אף שנשאר חלק מהעץ למעלה מן האתרוג, טוב להדר לקחת אחר כיון שיש מחמירים גם בזה, ובניטלה רק בשושנתא כתב הב"ח שהפסול האחרונים שבדאי אין להחמיר בזה. עוד כתב הרמ"א שאתרוג שלא היה לו דד מעולם כשר, וכן רוב האתרוגים שמביאים במדינות אלו, וניכרים הם ע"י שיש להם גומא במקום הפיסול מתחילת ברייתו. וכתב הביכורי יעקב שזו דווקא כשיש שם רק גומא קטנה, אבל

סימו תרמ"ט

אסור לזלזל אתרונג ושאריו מצוות שהנכרים מוכרים, מפני שבפעם אחרת לא יביאו למכור, אלא יתן להם מעט יותר מכדי דמיהם.

פסולים כלליים בד' מינים

לאחר שנתבאר בסמינים הקדומים פסולים מיוחדים שיש בכל מין מה' מינים, מבאר השו"ע בסמ"ח ז' כמה פסולים כלליים הפוסלים בכל הד' מינים, מתי ובאיזה אופן הם פוסלים, והאם הפסול הוא רק ביום הראשון או גם בשאר הימים.

גזול או גבוב מישאל או נכרי פסול בכל הד' מינים, דכתיב "ולקחתם לכם" – משלכם. ואף לאחר יאוש אינו יוצא בו, יאוש כדי (לבד) לא קני, וכן אם קנאו אדם אחר מהגזלן בהגבהה אינו יוצא ידיו, בהגבהה בו, דהוי מצוה הבאה בעבירה, אלא יצא לחזור ולהגביהו כדי לצאת בו, אבל אם קנאו לפני המצוה, כגון שגזל לולב שאינו מתוקן ועדיין אין עליו שם לולב, ושיפחו, כשר, דקנאו בשנינו מעשה, ואפילו בלא יאוש כשר, ואפילו ביום הראשון, דכיון שקנאו חשבי "לכם", ואינו חייב לגזול אלא דמים בעלמא, וכן שיש קנאו מן הגבוב במכירה או במתנה לאחר יאוש יוצא בו יד"ה אפילו ביום הראשון. וכתב ש"ת ששקנאו בשנינו מעשה לא יברך עליו, שכיון שבא לידו גזול מחמירים בזה לענין ברכה שיש בה הזכרת שם שמים, (ואם עבר ונטלו א"צ לטול לולב אחר, וכ"ש שלא יברך עליו). וכתב המ"א שדווקא בלא יאוש אין לברך, אבל אם היה יאוש יחד עם השינוי מעשה או עם שינוי השם או עם שינוי רשות מותר לברך עליו, אכן דעת ה"ח והגר"א שבעל גזל לא יברך, וע"ע בה"ח סימן י"א. וי"א שהגזל וגזול פסול בכל הימים משום מצוה הבאה בעבירה רק לגבול ולגזל עצמו וכן לירוש, ואפילו לאחר יאוש, אבל לאחרים פסול רק ביום הראשון ורק לפני יאוש, דס"ל שלא שייך מצוה הבאה בעבירה אלא לגזל עצמו, ודעת המ"א שאין להקל כה"א, מפני שהרמב"ן חולק בזה, ואלה הא"ר כתב שיש לסמוך להקל כה"א, וכן משכנע מהגר"א, אמנם גם להגר"א אין לברך עליו.

אין לקצוץ בעצמו ד' המינים מקרקע שביד נכרי אפילו אם הנכרי נתן לו רשות, דסתם נכרים גוזלי קרקע הם, וקרקע אינה נקנית ביאוש אלא היא בחזקת בעליה, ופירות מחוברים הרי הם כקרקע, וא"כ התלישה היא הגזילה, אלא יקצצו הנכרי (וה"ה ישראל אחר) ויחול היאוש ביד הנכרי, והנכרי ימכור או יתן במתנה לישראל, הישראל יקנה ביאוש שינוי רשות, ומכר על זה. ואין חילוק בזה בין ארץ ישראל לח"ל. ובדיעבד כשר אם הוא ברשות עכו"ם ומכר על זה, דמספיקא אין חוששים לגזולה. וכתב הביכורי יעקב שבזמנו לא אומרו שסתם נכרים גוזלי קרקע, וגם כל הקרקעות מוחזקים לבעלים מדינת דלמולקא, ולכן גוזל לישראל לקצוץ מקרקע הנכרי, וכתב בה"ח שהדבר תלוי לפי המקום. והלוקחים מהארים שלא בדיעת בעל הגן, הפמ"ג כתב שיש לידע ומחיל, ובביכורי יעקב מופקפק בזה מאד. וכתב המ"א בשם רבי בצלאל שבארץ ישראל אם ישראל קוצץ מלבד האיסור הנ"ל היו טבל כיון שנתמרח ביד ישראל, ובטבל יש מחלוקת אם יוצא יד"ה, ובפמ"ג משמע שרק אם קנאו נכרי בדמים בעשה שקצצו חשבי נתמרח ביד ישראל. ומי שגזל ע"י כיבוש מלחמה קנה.

מה שנהגים לקצוץ ערבות לצורך הקהילה, ומצוי שלא נטלים רשות מובעל השדה, אין יוצאים בזה יד"ה אף אם הבעלים יתיאש אחר"כ, ואין להקל אצ"כ נטל רשות מבע"ב או מהסתור או כשיעור שהמקום הוא הפקר לכל.

מי יוכל לאגוד את הלולב – לדעת הרמ"א א"ע"פ שיש מצוה לאגוד את הלולב משום נוי מצוה, מ"מ זה כשר בנכרי. ודעת המ"א שסלחתי נכרי אלא אשה לא יאגודו את הלולב, וה"ה קטן פחות מ"ג שנים, אלא אגוד אם אפשר יתינו ויאגודו שנית. ודעת המ"א שמידיא אין חשש בדבר אך טוב להזהר בזה, ודווקא באגד התחתון שאוגד כל המינים יחד, אבל באגד העליון אין קפידא.

שאל פסול ביום הראשון, ולכתחילה המשאל ביום הראשון יפרט שנתן במתנה ע"מ להחזיר, אבל בדיעבד אף בסתמא יצא, דמסתמא נתן באופן המועיל, ורק אם נתן לו בפירוש בתורת שאלה, או כשהנותן אינו יודע שאין יוצאים בשאל, אינו יוצא ידי חובה.

המודר הנאה מלולבו או מנכסיו של חבירו וחבירו רוצה לתת לו את הלולב במתנה ע"מ להחזיר, וכן המודר הנאה מלולבו של עצמו, אינו יוצא בו ביום הראשון, דלא חשבי לכם, וכתב הפמ"ג דה"ה באתרונג שהוא מודר מאכילתו, ובביכורי יעקב חולק עליו. אבל ביום השני מותר, דמצוות לאו להנותן ניתנו, ועיין בה"ח ד"ה אינו.

של עיר הנידחת פסול אפילו ליום השני, משום דלשפירא קאי וכתותו ניתנת שיעוריה.

של אשירה (אילן שעובדים אותו, שאם נטעו ולבסוף עבדו, הפירות שגדלו קודם העבודה מותרים להדיוס אסורים לכתחילה לגבון, והפירות שגדלו לאחר העבודה אסורים אף

אתרונג מנומך פסול, י"א דהיינו דווקא במנומך במראות הפוסלים, ואז זה פוסל בב' או ג' מקומות וכפי שנתבאר לעיל לענין חזית. וי"א שאפילו מנומך בהרבה מראות כשרות פסול, משום שאינו הדר. ולמעשה צ"ע.

מראה שחור או לבן פוסל ברוב האתרונג או שבב' וג' מקומות. וכתב הח"י אדם שאדם זה מנראה אתרונג, ודעת הפמ"ג שאדם באדמומית זה מראה פסול, אבל כאהיטא סומקא י"ל שזה מראה כשר. ואם באותו מקום גרילים האתרונגים להיות שחורים מעט, כשר באותו מקום, אבל במקומות אחרים פסול, ומשמע שאפילו במקומות סמוכים להם פסול, ודעת כמה ראשונים להקל בזה. ואתרונג שחור מעט שגדל במקומות אחרים והוא למקום שדרכו להיות כן, לרש"י וסמ"ח זה פסול, ולר"ף ורמב"ם לא נזכר דין זה בגמרא. ושחור ביותר כדאם כושי פסול בכל מקום.

אתרונג העגול ככדור פסול, דאין דרכו להיות כן, ומשמע שזה פסול בכל הימים, אמנם י"ל שהטעם ששום שאינו הדר, וא"כ להרמב"ם וסמ"ח כשר בשאר ימים, דלא גרע מגדלו בדפוס ועשאו ככריה אחרת כשיקשיר הרמב"ם בשאר ימים.

גידלו כדפוס כשיגדל בצורת הדפוס, אם גידלו בצורה אחרת והיינו אף שאינו דומה לבר אחר אלא שאינו דומה לאתרונג לכל פסול, ואם גידלו ככריתו כשר, ואפילו עשאו דפים דפים כריחיים של מים כשר.

שני אתרונגים שגדלו כשהם דבוקים יחד בברייתם לגמרי, או שהם שני הצאים החלוקים מלמטה ומחוברים מלמעלה כל שהו, כשרים, כיון שהם נבראו כך וא"א להפרידם. והסמ"ג פסל בזה, ועל כן יש להחמיר בדאפשר.

אתרונג ירוק כעשבי השדה פסול, משום שכיבד שעדיין לא נגמרו הפרי, (ומשמע שירוק פחות מכך כשר מפני שמסתמא נגמרו הפרי), וירוק כעשבי השדה שידוע שבאותו מקום טבע האתרונגים שיהיה להם מראה אתרונג אם ישנו אותם בכלי זמן מרובה, כשר אף בעודו ירוק, ומ"מ אין לסמוך על זה למעשה אא"כ התחיל מעט להיות כמראה אתרונג, דשמא יהיה נשאר ירוק.

אתרונג המורכב עם לימון או עם עץ אחר פסול, אפילו אם הבריך ענף של אתרונג לתוך לימון, וכ"ש אם הבריך ענף של לימון לתוך האתרונג, אבל אם הרכיב אתרונג באתרונג אחר כשר. ואתרונג מורכב סימניו הם שהוא חלק והעוקץ שלו בולט והחור רחב עם הרבה מזהל וקליפתו דקה, ואתרונג שאינו מורכב יש לו בכולו בליטות עם גובה, והעוקץ שוקע, וקליפתו עבה והחור קצר והוא נמוק יבש. ובעולת שבת כתב שבאתרונג מורכב הגרעין שוכב, ובביכורי יעקב כתב שגם בשאינו מורכב לפעמים הגרעין שוכב. וכתב החת"ס שאתרונג שיש לו הרבה בליטות והעוקץ שוקע א"צ לבדוק בסמינים הפנימיים, ומשמע שאם יש לו רק סימן אחד יש להחמיר מספיק, וכ"כ במור קציעה, אמנם במקום אחר מספיק החת"ס מאד על הסימנים כיון שלא נזכרו בש"ס והנ"מ בסמינים היא למביא אתרונג ואומר שהוא בא במקום מוחזק בכשרות ויש לו סימני מורכב, שזה פסול, ומסיק שאין לסמוך על הסימנים אלא לקחת אתרונג במקום שיש בו מסורת מימיים קדמונים שאתרונגים אינם מורכבים, ואם לוקח במקום אחר לא יקה בלא כתב הכשר שידוע המעיד שאינם מורכבים, וימצא אנשי שמכירים היטב את חתימת המעיד, או שהסוחר מכיר והוא מוחזק בכשרות, ואתרונגים ממקום שאינו מוחזק בכשרות אין להאמין להכשירים אלא לאדם המוחזק בכשרות וגם יהיה ירא שמים לדקדק ובפרט במלכת הנטיעה, ויש לדקדק לקנות ממיש נתן אמון כדי שלא ירמה ויעברת את ההכשר לתיבה אחרת, ויותר טוב לקנות ממקום שמוחזק שאתרונגים משם אינם מורכבים, (וסוחרים שימלים לקנות מיוחדים או מנכרים ושניהם שים בכשרותם, עליהם לקנות מיוחדים, דכתיב "או קנה מיד עמיתך" ופירש רש"י והוא מהסיפרא אם תרצה לקנות קנה מיראל חברך). ואם כבר קנה מנשאר מקומות ואין שאין אתרונגים ממקומות מוחזקים בכשרות אפשר לסמוך על שני הסימנים שבחוק ולברך ג"כ. וגם בשאר הימים אין לטול אתרונג מורכב (ולעולת שבת ביו"ט שני אפשר לסמוך על הסימנים), ואם אין לו אחר יש לטולו כל שבעה בלא ברכה, ויש מחמירים שלא לטולו אף בלא ברכה דלימא אתי למסרך לצאת בו תמיד. והדסים מורכבים פסולים כמו אתרונגים, אך בסתמא אינם מורכבים, ואף אלו הגדלים בגינות השרים אינם בחשש מורכבים.

אתרונג קטן פחות מכביצה פסול כל שבעה, מפני שאינו פרי, ואפילו אם אנו משערים שאינו בוסר, דאין סופו לגדול יותר, פסול. ואפילו בהיה בו כשיעור ונצטנן פסול מפני שאינו הדר, ואם אין לו אחר ילטלו בלא ברכה ואפילו ביום הראשון, וכתב החת"ס שאף שהצ"ח העיד שהביצים שבזמנו נתקטנו, מ"מ י"ד בכביצה של זמנו, כי אם אתרונגים נשתנו, ולפי דעת הביכורי יעקב נכון לבעל נפש להדר לכתחילה אחר אתרונג גדול כשני ביצים. ואתרונג שיש בו כביצה כשר אפילו אם הוא בוסר, ובלבד שלא יהיה ירוק ככרתי וכנ"ל, ואתרונג גדול באוסר שיעור שיהיה כשר, ואפילו גדול שמיאיו לא כתפו יצא, דה' המינים אם יש לו את כלם יוכל לטול אחד ואח"כ לטול את השני.

אם יש גומא שמגיעה עד חדרי הזרע פסול, ואפשר לבדוק דבר זה ע"י הכנסת מחט או דבר אחר דק לתוך החלל. ואם א"א לדעת אם האתרונג מתחילת ברייתו היה ללא פיסם, הא"ר בשם הב"ח מצדד להחמיר, אכן בפמ"ג כתב שאפשר שיש להכשיר מטעם ספק ספקא.

ניטל העוקץ – ניטל העץ שהאתרונג תלוי בו באילן ונשאר במקומו גומא, פסול מטעם חסר, (ואם הוא שעת הדחק שאין אחר בעיר אפשר לברך עליו אפילו ביום הראשון), ואם ניטל קצת מהעץ ונשאר עובי כל שהוא באופן שכל הגומא ממוסה כשר, אף אם למעלה מן הגומא לא נשאר כלל.

עלתה על האתרונג חזית בין בתלוש בין במחובר, והחזית גבוהה משאר האתרונג וניכרת במישוש, אם היא בשנים ושלושה מקומות פסול, דמחזי כמנומר, ואם רק חוט השערה מופסק בין חזית לחזית נראה שאינו נחשב ע"י כשני חזיות, ודעת הס"ח ששני חזיות פוסלות רק אם יש ביניהם שיעור של חזית, ורבים מהאחרונים מיאנו בזה משום שאין אנו יודעים מהו שיעור חזית. וי"א שאף בב' וג' מקומות פסול רק אם נתפשט הנימוך ברובו, שבוה פסול א"ע"פ שמקום התברבורות עצמו הוא מיעוט, אבל במיעוטו כגון שכולם בצד אחד כשר, (ומשמע שאם נתפשט לצד הניטל פסול ברוב הקפו אפילו שאינו רובו של כל האתרונג. ובבית מאיר מצדד שבשד אחד אינו פוסל אפילו ביותר מן חזיות, כיון שזה מיעוט מהאתרונג, אך לפי מה שנסמך אין הדבר ברור לו כ"כ, ומינים הראשון ואילך בודא יש להקל), ויש פוסלים אפילו במיעוט של צד אחד, והלבוש והא"ר פסקו כדעה הראשונה, וכן משמע בפמ"ג. ואם החזית נמצאת על חצי מהאתרונג (היינו כל חלק האתרונג כלפי העוקץ, שהרי בראשו פסול אפילו במיעוט, וכדלהלן), יש מכשירים ויש פוסלים, ויש להחמיר בזה, וכתב הפמ"ג שלא מספיק רוב בהכשר ע"י מדידה אלא צריך רוב הנראה לעינים, ובביכורי יעקב חולק על זה. ואם החזית במקום אחד, אם היא ברוב שטח האתרונג משני הצדדים פסול, דאינו הדר.

מהי חזית – חזית היינו ילפת, והיא כמו אבעבועות. וי"א שרק שתי אבעבועות הם בכלל חזית, אבל דעת רבים מהאחרונים שאף באחת הוי חזית כל שנראה לעין בלא הסתכלות, אמנם בשאר ימים נראה שיש להקל. ודווקא כשהחזית היא מנעצמות האתרונג, אבל מה שנעשה במקום מסוים אדום וקיים מחמת שיעוקצים אותה קוצים כשר, ומש"כ האגודה שהחזית גדולה מחמת שהאתרונג שוכב על קוצים, ביאר הפוסל דאורי בגמרה משאר האתרונג, ובביכורי יעקב מובא ששם גרמו הקוצים לעיפוש וע"י נוצרה החזית, אבל מה שנעשה אדום ועקום ע"י קוצים אינו פוסל.

אם החזית היא **על חוטמו** והיינו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו פסול אפילו במשהו ואפילו בצד אחד, כיון שאותו מקום נראה יותר משאר מקומותיו, ואף הפיסם בכלל זה, וכן כל שינוי מראה (כגון שחור ולבן) פוסל שם בכל שהוא, ודווקא כשנראה לכל, אבל אם אינו נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל, אין זה כל שהוא שפוסל בחוטמו, כיון שהחומר בחוטמו הוא ששם אדם רואה יותר משאר מקומות. ויש מי שאומר שגם יבש פוסל בחוטמו בכל שהוא, וכן פסקו הא"ר ושאר אחרונים, וה"ה שאר פסולי הדר, ובשאר מקומות אין פסול אלא במקום אחד ברובו או בשנים ושלוש מקומות אפילו במיעוטו, כ"כ הפמ"ג, והבה"ל כתב דלא בירא לפסול יבש בשנים ושלושה מקומות, דשמא אינו נחשב ע"י כמנומר, וע"ע. ושאר פסולים משמע נוהש"ע שאינם פוסלים בחוטמו בכל שהוא, ויש להחמיר גם בנסדק בחוטמו, אם לא במקום הדחק. ואין לומר שמחצי האתרונג ולמעלה נקרא חוטמו, דא"כ בכל מקום שהחזית התפשטה ברובו היה גם על חוטמו, וע"כ שחוטמו מתחיל אחרי שיעור רובו. ובשערי השדה מצריך לחשוט לדעת רש"י שגם במקום גבוה פוסל בכל שהוא, וכתב הבה"ל שבישוע"ע לא משמע כך, וכן מוכח בלבוש. ועכ"פ במקום הדחק בודא יש להקל גם ביום הראשון ולברך עליו.

לבלבץ א"י – חזית הנקראת מו"ל בלשון אשכנז יש להכשירה כיון שאינו גבוה משאר האתרונג, ויש מי שכתב שיש להכשיר כיון שזה רגיל להמצא באתרונג וזה מראה אתרונג א"ע"פ שאינו שוה לשאר מראה האתרונג, ולפ"ו כשר אפילו בגבוה מהאתרונג ואפילו בחוטמו, והאחרונים הסיכמו שאין להקל בגבוהים מן האתרונג כי אם בשעת הדחק. ומשמע מהדגול מרובה שלפי הטעם הראשון פסול בחוטמו משום שינוי מראה, וע"ע דא"כ גם בשאר האתרונג יפסול ברובו, וע"כ צ"ל כמי"ש הפמ"ג שאף שחזית היא מראה פסול מ"מ ברואה מראה פסולה על האבעבוע אין פוסל כיון שדרוכה כן, ורק בגבוה מהאתרונג פוסל משום חזית, א"כ באינו גבוה מהאתרונג אפילו על חוטמו כשר.

חזית שקילפוח וחזר למראה אתרונג כשרה, ואפילו לכתחילה מותר לקלפה מלבד ביו"ט דהוי כמתקן, ודווקא כשקילף רק את הקליפה החיצונה הדקה, אבל אם נחסר משהו מהאתרונג פסול ביום הראשון לפי הדעה שפוסלת בחסר משהו.

נפל עליו מים כשהוא תלוש ותפח או סרח אף שלא נוקב, או שנתבשל, או שהיה שרוי בחומץ חק ככדי שיערתי, או שהיה שרוי במים או בשאר משקין ודבש מן הדעת, פסול, משום שאינו הדר. ומסתבר שהשיעור בפסולים אלו הוא ברובו, וע"ע אם פסולים אלו פוסלים בחוטמו בכל שהוא.

להדוּת בתנאה) של ישראל פסול אף ביום השני, אבל של נכרי לכתחילה לא יטול משום דמאיס לגבוה, ואם נטל מיום ראשון ואילך יצא וא"צ לחזור לטול אחר אפילו אם הנכרי לא ביטלם, ויש מחמירים אפילו בדיעבד, ואם אין לו אחר יכול לטול, ואם מוצא אח"כ אחר יטלנו בלי ברכה, וביום הראשון אינו יוצא אפילו בדיעבד כל שלא ביטלה הנכרי, דלא תשיב "לכם". ואם נתכוון לזכות בו הוי כשל ישראל, ואם כבר נתבטל ביד נכרי אפילו אם הישראל כוּכין לזכות בו יוצא בדיעבד.

מותר לקחת ד' מינים מגינות של משרתי העכו"ם ובתי שמישיהם אפילו אם האילן נטוע לפני הע"ז, כל זמן שאין עובדים את האילן (דאם עובדים אותו דינו כאילן של אשירה, וי"א שאם הנכרי קצץ אח"כ נתן לישראל שרי אף לגבוה), אמנם אם יש לו אחרים יקח את האחרים אע"פ שהם פחות יפים, ולענין לשלם על זה כאשר משמשי הע"ז הננים מהמעות, לדעת השו"ע י"ד קמ"ג י"ל שזה אסור רק אם נדבו את הגינה לשם ע"ז והפירות יהיו שייכים למשרתיה ולדעת הט"ז גם בהחזקת טובה בעלמא אסור. אבל אם לא נדבו את הגינה לשם ע"ז מותר, ולדעת הרמ"א שם בכל גונא יש להקל אם הגינה אינה עומדת בחצר של הע"ז והמעות הולכות לכתני הע"ז ולא לצרכי הע"ז, ולדינא אם לא נדבו את הגינה לשם הע"ז והע"ז נמצאת מחוץ לחצר. מותר.

אלו פסולים פוסלים רק ביום הראשון ואלו פוסלים גם בשאר ימים

יש דברים הפוסלים בד' מינים רק ביום הראשון, כגון פסול גזול וכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון". ויש דברים שפוסלים רק ביום הראשון משום שנטילת ד' מינים בגבולין היא מדרבנן ורבנן לא תיקנו לפסול ככהאי גוונא. ויש דברים שפוסלים בכל הימים, וכדלהלן.

גזול - לשו"ע גזול פסול רק ביו"ט ראשון ולא בשאר הימים, (וביו"ט שני, לדעת המ"א רק לכתחילה אין לקחת גזוב או גזול, אבל בדיעבד יצא, וכמטה יהודה כתב שזה פסול גם בדיעבד, וכן משמע מהגר"א), אמנם גם בשאר הימים אין לברך על גזוב או גזול משום "בוצע ברוך ניאץ ד'". וכתב הרמ"א ש"א שגזול פסול כל ז' הימים, והכי נהוג, אמנם אין לברך כשחזור ונטל, דספק ברובת להקל.

שאול פסול רק ביום הראשון, אבל בשאר הימים כשר, וכן מותר בשאר הימים לטול לולב של חבירו ללא ידיעתו, דניחא ליה לאיניש למעבד נצוה בממוניה, כיון שאין בזה פסידא (משא"כ ספרים אסור שמא יתקלקלו). וכתב הפמ"ג שרק פעם אחת מותר, אבל לכל ז' הימים אפשר שהבעלים מקפידו ואסור, ולפ"ה ה"א שאסור לתת לולב זה לאדם אחר אף שבמתנה ע"מ להחזיר מותר, ובכל גוונא אם הבעלים כאן ראו להזהר שישאלנו, דאין סומכים על החזקה כשאפשר לברר זאת בקלות, וכ"ש שאם הוא יודע שהבעלים מקפידו דאסור מדינא לטול שלא מדעתו. וגם כשהבירו אינו כאן אסור להעביר את הלולב מביתו לבית הכנסת או איפכא.

חסר פסול רק ביום הראשון, אבל בשאר הימים שרבנן תיקנו שכל אחד יטול בגבולין ד' מינים, לא תיקנו לפסול חסר ושאלו. ואם ניטלה פיטמנו או עוקצו של האתרוג, לדעת הרמ"א דינו כחסר, והמ"א מציד כהפוסקים שפסול משום שאינו הדר, ועל כן אין לטול אתרוג כזה בשאר הימים, ואם אין לו אחר יש להקל, ומשמע מהמ"א שיכול לברך, ויש מפקפקים לענין הברכה, ואם מצטרף לזה עוד ספק בודאי אפשר לברך בשאר הימים, ואם ניקרוהו עכברים לא יטלנו בשאר הימים כושום שהוא נאוס, עד שיסיר ניקור העכברים, ואם טל בלא הסרת ניקור העכברים, נתקו הפוסקים אם יוצא, וצריך לנקר לחזור וליטול בלא ברכה.

פסולי הדר לפי השו"ע (כדעת הרמב"ם וסיעתו) הם פוסלים רק ביום הראשון, והרמ"א מחמיר בזה (כדעת הרא"ש וסיעתו). וחזו"ת ויבש ומנומרו הם פסולי הדר. ויש להקל בשעת הדחק בחזו"ת בשאר הימים, הט"ז והא"ר מקילים גם שלא בשעת הדחק, אבל הגר"ז והח"א מקילים רק בשעת הדחק מפני שהמ"ג פוסל בהדר כל שבעה, והפמ"ג כתב שאפשר גם לברך, עוד מציד הפמ"ג שאין להקל בזה אלא בחזו"ת (ד"א שפסולו משום הדר והוי ס"ס). אבל בשאר הפסולים שהם ודאי משום הדר אין להקל, ומהגר"ז והח"א מוכח שגם בהדר סמכו להקל בשעת הדחק, מלבד ביבש שיש מהמירים משום "לא המתים הללו קה"ו צ"ע.

כמו דברים הפוסלים בכל הימים - פסולי עבודה זרה (כגון אשירה של ישראל, וכנ"ל), או אתרוג אסור באכילה, או דברים שאינם המין הנצרך (כגון הדס שוטה וצפצפה ואתרוג מורכב), או חסר שיעור הנצרך, פוסלים גם בשאר הימים.

ביו"ט שני בחו"ל נוטלים את המינים הפוסלים בראשון בלא ברכה, ואף דבליכא אחר גם ביום הראשון נוטלים בלא ברכה, שם מיידי דבליכא אחר כלל, אבל ביו"ט שני אף כשיכול למצוא אחר ע"י טרח א"צ לטרוח. ואם יכול לקחת מחבירו מין כשר במתנה ע"מ להחזיר, יברך על של חבירו (ובהלל והושענות יקח את שלו), אבל לא יקח את של חבירו שלא מדעתו, דלא עדיף משאול.

אתרוג האסור באכילה פסול בכל הימים וכנ"ל, ומשמע מהשו"ע שאפילו אם הוא אסור רק באכילה ומותר בהנאה, כגון טבל, פסול, אבל יצא תהום שאותם שאין בהם איסור הנאה כשרים ביו"ט שני. וכ"ש אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה שהם עומדים לשריפה פסולים כל שבעה אפילו ליצא התוס', ויש מקילים באתרוג של טבל, ויטלנו בלא ברכה, ובח"ל אין איסור טבל כלל. דאין תרומות ומעשרות בח"ל בזמן הזה כלל. וערלת חו"ל כשר אפילו ביום הראשון. ואתרוג דמאי כשר. ואתרוג שנבלע בו איסור כגון שנפל מוקצתו לתוך חלב ורחתו יש להחמיר שלא לצאת בו ביום הראשון, אבל בשאר ימים יש להקל, וכשאין לו אחר יש להקל גם ביום הראשון. וכתב הב"ב יעקב שאתרוג שנתבשל פסול משום שאינו הדר, וא"כ אינו נפסל אלא ברובו.

עוד מדיני ד' מינים

מנומר או יבש שהסיר את החלק הפסול, לדעת הרמ"א זה פסול, כיון שזה בא מכה דבר הפוסל מדינא משום הדר, והגר"א והמאמר מדרכי מצודים שלדעת השו"ע זה כשר, ובמקום הדחק יש לסמוך על זה.

תנאי להחזיר להשתמש באתרוג - מותר לכתחילה להתנות ערבב יו"ט לפני בין השמשות שהאתרוג עומד למצוה רק ליום הראשון, ואינו בודל ממנו כל בין השמשות של הלילה השני ואילך, ואם התנה מותר לכתחילה לאכול ממנו מהיום השני ואילך, ויכולים לצאת בו (ביום ג', דאסור לאכול לפני הנטילה) אחרי שאכלו ממנו, (לדעת הר"ן בעיני שישאר רובו, ודעת התרומות הדשן להחזיר אף במקצתו אם נשאר שיעור כביצה), ואם התנה שאינו בודל ממנו מיום שני ואילך לא מהני, כיון שעל כניסת היום לא התנה, ומניחא הוקצה לכל היום, ואם לא התנה אסור לאכול ממנו בכל ימי החג, ולא יתנה שאינו בודל ממנו כלל ויוכל להנות, כיון שביום הראשון חסר פסול ובעל כרחו צריך לבדול ממנו. וכתב הרמ"א שאין אנו בקיאים בתנאים (כמבואר בסימן תרל"ח). ואם הפריש מתחילה ליום השני, דעת המ"א בשם הרא"ש שמותר לאכול ממנו ללא תנאי ובלבד שישאר שיעור הראוי למצוה, וי"א שגם בזה הוקצה כל האתרוג א"כ התנה, וכן הסכים הגר"א.

אם אין מין כשר בכל העיר יטול פסול, ולא יברך כיון שזה לוכד בעלמא, (והרמ"א בסוף הסימן מוסיף שגם אם אח"כ יהיה לו כשר, יכול לטול את הפסול, ואח"כ יברך על הכשר, ואינו נחשב שהוא מכניס עצמו לספק ברכה, כיון שהוא פסול בודאי), ואם יש בעיר כשר, צריך לטרוח ולברך על של חבירו אם יתן לו, וכל זה בפסולים מחמת מום, אבל הפסולים מחמת שאינם מינים כגון הדס שוטה וצפצפה או מורכב, וכן גזול, פסול אפילו בשעת הדחק, דאחי למיטעי לצאת בהם תמיד. ואם אין בכל העיר ד' מינים כשרים, יטול מה שימצא שנים או שלשה מינים, ויעשה כל הגנועושים, וכן הש"ץ, ובלבד שלא יברך, אבל לא יקח מין אחר.

יבש - כתב הרמ"א שיש מוכשרים לולב יבש, (ודעת הרמב"ם שישאר מינים אין להקל אפילו בשעת הדחק, ושאין להקל אפילו בשעת הדחק אלא ביבש ולא בשאר פסולים), וכתב שנהגים לברך על לולבים יבשים אפילו כשיש אחרים לחים, והיינו בארצות שאין לולבים לחים גמורים, וגם היבשים לא הגיעו לשיעור שנפרכים בציפורן (וה"ה בהדסים שלא הגיעו לשיעור שילבינו פניהם), וכיון שהם כמעט דומים זה לזה המנהג לברך על שלו, אבל בשאר מינים אין לנהוג כך, ויש מקילים גם בהדס יבש כיון שאינו מצוי לחים, אבל ערבות מצוי לחים, ובאתרוג לא רצו להקל משום דכתיב "פרי עץ הדר", ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק, והמ"ב כתב שבשעת הדחק אפשר לסמוך על הפוסקים שסוברים שאפשר לברך בכל הדר' מינים כשהם יבשים אם אין בעיר אלא יבשים, ואם יש לו יבשים גמורים ולאחרים יש לחים גמורים יברך על של אחרים, ואפילו בדיעבד לא יצא אם בירך על היבשים, וגם במקומות שלא מצוי לולבים והדסים לחים גמורים וגם היבשים אינם יבשים גמורים מברכים לכתחילה על היבשים שלו, ואם יש לאחרים לחים גמורים יברך לכתחילה על של אחרים אפילו אם שלו אינם יבשים לגמרי, ואם בירך על שלו יטול את הלחים של אחרים אח"כ בלי ברכה.

אתרוג שחילקהו לשנים או שלשה חלקים אין לצאת בו אפילו בשעת הדחק, דחסר כשר דווקא כשהעיקר נשאר, אבל בלי ברכה יכול לקחתו כמו שאר הפסולים כנ"ל.

מצטרפים לרבבות הלומדים

המתחילים מחזור נוסף

תמיד רצית להצטרף

את הלכות שמיה"ל ואהבת חסד הלכה למעשה

עכשיו ההזדמנות שלך - להצטרף

מבחינים טלפונים ב"חפץ חיים" ו"אהבת חסד" נושאי פרסים יקרי ערך

0737-289-669

ניתן גם לעשות את המבחנים בכל עמדות 'נדרים פלוס' וכן ניתן להשיג את המבחנים וסיכומי תמצית בעשרות נקודות הפצה ברחבי הארץ. פרטים רטל: **073-7289669** שלוחה 5 וכן במייל: A0527692282@gmail.com

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 220 | ראש השנה ח' – י"ד | וירא ה'תשפ"ב

באחד בתשרי ראש השנה ל...

ה. מעשר בהמה - לר"מ א' אלול הוא ראש השנה למעשר בהמה. ולר"א ור"ש אחד בתשרי הוא ר"ה למעשר בהמה. ונחלקו בהא דכתיב "לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו", (אם הכונה שהכבשים מתעברות באדר בזמן שהעמקים יעטפו בר וממילא הם יולדות באב, או שהכונה שהכבשים מתעברות בניסן בזמן שהשיבילים אומרות שירה, וממילא הם יולדות באלול), או שנחלקו בדרשת "עשר תעשר" הוקש מעשר בהמה למעשר דגן, לר"מ הוקש לענין שמנון לגמרו עישורו (ומעשר דגן א' תשרי הוא סמוך לגמרו כיון שבימות החמה הדגן מונה ליבוש בגרנות שבשדות. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה סמוך) שאף שחיוב מעשר בתבואה חיתים הוא משיבאו שלש, מ"מ אין דרך ללקטם אלא כשיגמרו). ולר"א ור"ש הוקש לענין שראש השנה שלו הוא בא' תשרי.

בא' תשרי ראש השנה לשנים -

י"א לענין שטרות, דשטרי חוב המוקדמים פסולים והמאוחרים כשרים. אמנם מלכי אומות העולם מונים להם שנה חדשה בא' תשרי.

רב זירא מפרש ר"ה לשנים היינו לתקופה שתקופת החמה ומולדות הלבנה נמנים מתשרי שאז נברא העולם היא תקופת תשרי, וכר"א שבתשרי נברא העולם. לרב נחמן בר יצחק ר"ה לשנים היינו לדין, דכתיב "מראשית השנה עד אחרית שנה" מראשית השנה נדון מה יהא בסופה, ואיירי בתשרי דכתיב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו" והיינו ר"ה שהוא חג שהחודש מתכסה בו (- שאין הלבנה נראית לרחוקים מחמת קטנותה. רש"י. וכן ביארו התוס' (ד"ה שהחדש). עוד ביארו התוס' שמתכסה היינו מזומן. והר"ר משולם מנאר שהכסוי הוא מה שאין חטאת ר"ח קריבה בר"ה, אבל דעת ר"ת שמקריבים בר"ה חטאת ר"ח), וכתיב התם "כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב". (עוד לומדים מפסוק זה שאין בי"ד של מעלה נכנסים לדין אא"כ קידשו בי"ד של מטה את החודש). וגם אומות העולם נדונים בא' תשרי, דכתיב "משפט לאלוקי יעקב", והא דכתיב "כי חק לישראל" הכונה שישראל נכנסים תחילה לדין, כדאמר רב חסדא שמלך נכנס לדין לפני הציבור, דאינו דרך ארץ שימתין בחוץ, או כדי שיכנס לפני שירבה חרון אף.

ה. בא' תשרי ראש השנה לשמיטין דכתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ", והיינו תשרי דילפינן גז"ש מדכתיב "מראשית השנה".

יובל ראש השנה שלו הוא בא' תשרי, כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דיליף מדכתיב "וקדשתם את שנת החמישים שנה" (אמנם עד יוה"כ לא היו העבדים משתעבדים ולא חוזרים לבתיהם, אלא אוכלים ושותים ושמיחים, ועטרותיהם בראשיהם אם ירצו להראות שהם חפשים, וביוה"כ תוקעים בי"ד בשופר ונפטרו עבדים לבתיהם, והשדות חוזרות לבעליהם), ולרבנן היובל מתקדש בי' תשרי, ולומדים מהפסוק שמקדשים רק שנים ולא חודשים כרבי אלעזר ברבי שמעון דס"ל (לקמן כ"ד). בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשים אותו. ולכו"ע היובל מסתיים בא' תשרי ואינו ממשיך עד י' תשרי. עוד מצינו מחלוקת שלרבי יהודה היובל נמנה לשנה ראשונה לשמיטה הבאה דס"ל שנת חמישים עולה לכאן ולכאן, ולרבנן מתחילים למנות שנה ראשונה אחרי היובל. ובתוס' (ד"ה ולאפוקי) דנים כמו מי ההלכה.

ט. תוספת שביעית - "בחריש ובקציר תשבות" ר"ע אומר חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית שלא לחרוש בשדה אילן ערב שביעית חריש

שיועיל לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית נוהגים בה קדושת שביעית בשמינית. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה וקציר) שלר"ת שאוסר ספיחים מדאורייתא, קרא אתא לאשמועינן שגם מה שלא נלקט בשביעית נאסר. ומ"הן לא נזרע" לומדים שהאיסור הוא גם באכילה ולא רק בסחורה. עוד כתבו התוס' שדווקא כדרכו אסור לקצור, אבל בשינוי מותר אפילו בשביעית, ומן המשומר אסור אפילו בשינוי, ועומר ושתי הלחם לא היו שומרים אותם מבני אדם, דבעינן מן המותר לישראל, אלא היו שומרים אותם מבהמה היה ועוף, ובני אדם היו פורשים מאליהם מפני שידעו שזה לעומר.

שמירת טהרת הבית

בימים אלו התחלנו בבקשת גשמים בתפילת שמונה עשרה, והנה בתפילת גשם שמתפללים בשמחת תורה מבקשים שבזכות האבות הקדושים נזכה לגשמים, ומזכירים בל אחד מהאבות את המעלה המיוחדת שהיתה בו שהיא שייכת למים, וביצחק מזכירים "זכור נא הנולד בבשורת יוקח נא מעט מים, ושחת להורו לשפוך דמו כמים". וצריך ביאור איזה מעלה יש ליצחק במה שהוא נולד בבשורת "יוקח נא מעט מים" שזה היה מעשה של אברהם שאמר למלאכים יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, ובאמת בהושענות של הושענא רבה מזכירים דבר זה אצל אברהם ולא אצל יצחק.

ושמעתי לבאר בזה שבא הפייטן להזכיר באיזה זכות זכה יצחק למעלותיו המיוחדות שזכה עד כדי מסירות נפש "לשפוך דמו כמים", שזה היה בזכות הזהירות המיוחדת של אברהם שאמר "יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" מפני שחשש שמא הם משתחיים לאבק שברגליהם ולא רצה להכניס לביתו אפילו אבק עבודה זרה, ובזכות זהירות מיוחדת זו, שהיתה עוד לפני שיצחק נולד, נולד יצחק בקדושה וטהרה מיוחדת, ומכח זה גדל והסכים למעשה העקידה "לשפוך דמו כמים".

ובאמת אף שמצד אחד גדולה מעלת יצחק בכך שהסכים לעקידה, שזה מסירות נפש לקיים ציווי הקב"ה, אולם אנו רואים בהרבה מקומות שמעלת עקידת יצחק מיוחדת לאברהם אבינו, וידוע לבאר בזה שיותר קשה לחיות על קידוש ד' מאשר למות על קידוש השם, כי למות על קידוש ד' זה מעשה חד פעמי, ולחיות על קידוש ד' זה נסיון שלא נגמר, ולכן אברהם אבינו שידע שמכאן ולהבא הוא גם יצטרך להיות ללא בנו אהובו יצחק, ולהסביר לכל מאן דבעי פשר מעשה זה שלכאורה מנוגד לכל מידת "חסד לאברהם", ולכן עיקר הנסיון היה של אברהם אבינו.

ואנו רואים בזה את החשיבות המיוחדת שלא להכניס הביתה כל דבר שיש בו איזה סרך של דבר שאינו הגון, ואת ההשפעה שיש בזה על חינוך הבנים אפילו כאשר אותו דבר נעשה לפני לידת הבנים, וכן את המעלה המיוחדת לחיות על קידוש ד', וכל אחד יש לו את הנסיונות המיוחדים שלו שאם הוא עומד בהם הוא זוכה לו ולבניו לנצח נצחים.

העורך.

ולרבי ישמעאל איירי לענין שבת, וללמד שקציר העומר שהוא מצוה מותר בשבת, ודין תוספת שביעית נלמד מ"בתשעה לחודש בערב" בכניסתו "מערב עד ערב" ביציאתו, "תשבתו" לשבתות, "שבתכם" ליו"ט, ור"ע לומד מפסוק זה שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו נצטו והתענה תשיעי ועשירי, אבל באמת אסור להתענות בערב יו"ט. תוד"ה כאילו.

ט: האם היובל תלוי בשילוח עבדים או בתקיעה או בשמיטת

השדות - לבי יהודה אין איסורי יובל אא"כ שלחו העבדים, אע"פ שלא שמטו ולא תקעו. ולרבי יוסי אע"פ שלא שמטו ולא שלחו חל היובל, אבל אם לא תקעו לא חל היובל. ולחכמים אם לא תקעו או לא שלחו או לא שמטו הקרקעות לא חל היובל. רבי יוסי לומד מדכתיב "יובל היא", "יובל" משמע שאינו תלוי בדבר אחר, ו"היא" משמע שזה תלוי בדבר אחר, ומסתבר שהיובל אינו תלוי בשילוח עבדים מפני שאפשר לעולם בלא עבדים, אי נמי אין הדבר תלוי בבי"ד, משא"כ תקיעת שופר. ורבי יהודה לומד מדכתיב "וקראתם דרוך בארץ" ומקרא נדרש לפניו. וחכמים סוברים מקרא נדרש לפניו ולפני פניו.

אחד בתשרי ראש השנה לנטיעה לערלה ולרבעי, דכתיב "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית וכו'", ושנה היינו תשרי גזירה שוה מדכתיב "מראשית השנה".

הנוטע או מבריק (כופף יחור ארץ ומכסהו בעפר וחוטנו באמצע כפיפתו והוא צומח) או מרכיב אילן בחבירו **ל' יום קודם ראש השנה** עלתה לו שנה, ונ"מ לענין ערלה ורבעי שבר"ה מתחילה שנה שניה, וכן נ"מ שהנוטע ל' יום קודם השביעית מותר לקיימו בשביעית, אבל בנוטע או מבריק או מרכיב אחר כ"כ לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית, ומ"מ אין מותרים בשנה הרביעית עד ט"ו בשבט, שאע"פ שא' תשרי הוא ר"ה לנטיעה, ט"ו שבט הוא ר"ה לאילן, והנטיעה כבר נעשתה אילן, ועד ט"ו בשבט של שנה הבאה הפירות הם נטע רבעי. אבל אילן שניטע פחות מל' יום לפני ר"ה, בר"ה הוא יוצא מידי ערלה ולא בט"ו בשבט, נמצא שע"י הל' יום הוא יוצא מידי ערלה כבר מט"ו בשבט ולא מר"ה שאחריו. וכתבו התוס' (ד"ה מרכיב) שזווקא במבריק ומרכיב וקוצץ מהאילן שייך ערלה, אבל בלא קצץ לא.

הקשו התוס' (ד"ה ומוותר) דאיתא בשביעית שאסור לחרוש שדה אילן בערב שביעית מעצרת (ובשדה לבן מפסח), ואם מותר ליטוע עד ל' יום לפני ר"ה למה לחרוש אסור. ותיצו א' אין דין תוספת שביעית אלא בחרישה דילפינן מ"בחריש ובקציר תשבות". ב' החרישה בערב שביעית אסורה כיון שהיא מזעילה לשביעית, אבל נטיעה אם נאסור מצד מה שזה גדל בשביעית א"כ לעולם אסור ליטע. ג' בירושלמי איתא שאחרי עצרת החרישה מקלקלת את הפירות, וזה מוכיח שהוא חורש לצורך שביעית, משא"כ נטיעה אינה לצורך שביעית.

2. שיטת ר"מ שיום אחד שנה חשוב שנה, ונ"מ שאף שסתם "עגל" הוא בן שנה ו"בן בקר" הוא בן שתיים ו"פר" הוא בן שלש, מ"מ בן כ"ד חודש ויום אחד חשוב פר. הגמ' מבארת שלדברי ר"מ יום אחד נחשב שנה בסוף המנין כנ"ל, וכ"ש בתחילתו, שהרי נדה אין תחילת היום עולה לה בסופה אלא צריכה להמתין עד הלילה, ומ"מ סוף היום עולה לה בתחילתה שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה יום זה עולה לה לז' ימי נדה, (מיהו בנות ישראל החמירו על עצמם להזיקם בספק זבות ולהצריך ז' נקיים בלא דם, וא"כ עכשיו אין מונים יום שראתה בו למנין ז' נקיים), והא דבעינן לר"מ לנטיעה ל' יום לפני ר"ה ואין מספיק יום אחד, משום דבעינן ל' יום לקליטה, ומ"מ א"צ ל"א יום דיום ל' עולה לכאן ולכאן.

לר' אלעזר חודש בשנה חשוב שנה, ולא חשיב פר אלא אחרי כ"ד חודש ול' יום, ולדבריו גבי ערלה בעינן נטיעה ס' יום לפני ראש השנה, ל' לקליטה, ול' להחשיב שעברה שנה.

3. זמן קליטת הנטיעה - לת"ק צריך לקליטה ל' יום, לר"י ג' ימים, ולרבי יוסי ור"ש שתי שבתות. ואמר רב נחמן בשם רבה בר אבוב שזמנים אלו נוספים על החודש האמור לעיל לתוספת שביעית, דלפני הנטיעה נקלטה כמאן דמנח בביתא דמיא. רש"י. ולתוס' (ד"ה שלושים) איירי לענין ערלה.

הגמ' מבארת המחלוקת בין ר"מ הסובר שיום אחד בשנה חשוב שנה, ור' אלעזר המצריך חודש, בפירוש הפסוק "ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחודש חרבו המים" והיינו בא' תשרי למ"ד שהמבול התחיל ב"ז אייר, שהמבול ירד מ' יום, ואח"כ גברו המים ק"ג יום, ואח"כ המים התחסרו עד א' לחודש העשירי לירידת הגשמים (אב או שבט) שאז נראו ראשי ההרים, וחודשיים אח"כ (א' תשרי או ניסן) חרבו המים, ובכ"ז שבחודש אח"כ יבשה הארץ לגמרי. והמחלוקת היא אם הכונה לשש מאות ואחת שנה, וא"כ מוכח שיום אחד בשנה נחשב שנה, או

שהכונה לתחילת השנה האחת שאחרי שש מאות שנה. ור"א לומד מדכתיב מ"בראשון באחד לחודש" שיום אחד בחודש נחשב חודש, וכמו שיום אחד נחשב חודש, ה"ה חודש נחשב שנה, דחודש למנויו ושנה למנויו. (ולתרווייהו בניסן נברא העולם. רש"י לא גורס שלתרווייהו בניסן נברא העולם, דדילמא הכונה לתשרי שהוא ראשון לבריאת העולם ולמנין השנים. ולתוס' (ד"ה מכלל) גורסים זאת, והדיק הוא שאם בתשרי נברא העולם א"כ י"ל שראשון הוא ניסן והיה המבול שנה וחצי וא"א לדיק שיום אחד בשנה נחשב שנה).

זמן בריאת העולם ודברים נוספים

1. א. בריאת העולם ולידת אברהם ויעקב - לר"א בתשרי נברא העולם ונולדו ומתו האבות אברהם ויעקב. ולרבי יהושע דברים אלו היו בניסן. ונחלקו בהא דכתיב "תדשא הארץ דשא עשב מזרע זרע ועץ פרי" והיינו זמן שהארץ מוציאה דשאים והאילן מלא בפירות, שזה בתשרי ובניסן, ולגבי לידת האבות כתיב "ויקהלו אל המלך שלמה בירח האיתנים בחג", ונחלקו אם הכונה לירח שנולדו בו איתני עולם, או שהכונה לירח תקיף במצוות (שופר יו"ט סוכה לולב ערבה וניסן המים) אבל האבות נולדו בניסן דכתיב "בחודש זיו הוא החודש השני" והיינו ירח שנולדו בו זיותני עולם, ולר"א הכונה לירח שיש בו זיו לאילנות. ומתו מתי שנולדו, דכתיב "בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום" ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש.

בפסח נולד יצחק, דכתיב "למועד (ליו"ט הבא) אשוב אליך" והיינו שבסוכות אמר המלאך שתלד בפסח, ואותה שנה מעוברת היתה, ואף שצריכים להוריד את הימים שהיתה טמאה דקיימא לן שבאותו היום פירסה נדה, ולכן לקחו את החמאה והחלב ואת בן הבקר, ולא את העוגות שלשה בטומאה, מ"מ יולדת לשבעה יולדת למקוטעין, מסוגייתנו מובאר שאברהם אבינו נמול בתשרי, ולפ"ז הא דכתיב בפרשת מילה "אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת" אין לומר שזה היה בפסח, דא"כ אין המתין עד תשרי והרי דרזים מקדמים למצוות, ועוד דכתיב "בעצם היום הזה" והיינו שנימול ביום שנצטוה, וצ"ל דבאמת נצטוה בתשרי, ולמועד הזה בשנה האחרת הכונה במועד הבא בשנה הבאה, וס"ל שבניסן נברא העולם וא"כ פסח הוא בשנה אחרת. ובבראשית רבה מובאר שהמילה היתה בפסח, וכעת היה היינו בפסח הבא. תוד"ה אלא וכו'.

בר"ה נפקדו (ב-א זכרונם לטובה ונגזר עליהם הריקן) שרה רחל וחנה, ויצא יוסף מבית האסורים, ובטלה עבדות מאבותינו במצרים ששה חודשים לפני גאולתם, (ורבי יהושע מודה בזה, ואע"פ שהמכות התחילו בניסן, דמשפט המצרים היה י"ב חודש, מ"מ העבדות לא פסקה עד תשרי. תוד"ה בראש).

בניסן נגאלו, לר"א עתידים להיגאל בתשרי, ולרבי יהושע בניסן.

אמר ריב"ל כל מעשי בראשית נבראו בקומתם לדעתם ולצביונם. לרש"י קומתם היינו שהעץ היה ראוי מיד לטעון פרי, לדעתם היינו ששאלם אם הם חפצים להבראות ואמרו הן, ובצביונם היינו כל אחד בטעמו וצורתו. והתוס' (ד"ה לקומתן) ביארו שצביונם הוא לשון יופי, שהבהמות והחיות והעופות נבראו יפים כמו כשהם גדולים.

היוצא ביומי ניסן ורואה אילנות מבלבלים אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהם בני אדם.

2. א. זמן המבול - המבול התחיל "בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש". לרבי יהושע זה היה ב"ז אייר שאז מזל כימה שוקע ביום והמעיינות מתמעטים, ובגלל ששינו אותו דור את מעשיהם שינה עליהם הקב"ה את מעשה בראשית, והעלה מזל כימה ביום ונטל ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. ולר"א המבול התחיל ב"ז מרחשון שאז מזל כימה עולה ביום והמעיינות מתגברים, ובגלל ששינו אותו דור את מעשיהם שינה עליהם הקב"ה מעשה בראשית וכו', ולדבריו החודש השני היינו שני לדין, והשינוי לדידיה הוא שחטאו ברותחין ונדדו ברותחין. עיי' לעיל י: בסדר ימי המבול, וברש"י ותוס' כאן לגבי סדר המזלות וזמנם.

3. חכמי ישראל מונים למבול מתשרי כר"א, ולא משום דס"ל בתשרי נברא העולם, אלא משום דתשרי הוא ר"ה לשנים, ובניסן נברא העולם, ולתקופה של החמה והלבנה כרבי יהושע מניסן כיון שאז נבראו המאורות. וחכמי אומות העולם מונים אף למבול כרבי יהושע.

קביעת השנה למעשר ולשביעית

כל המאכלים הגדלים בקרקע חייבים בהפרשת תרומה ומעשר ראשון ומעשר מן המעשר, ומעשר שני בשנים א' ב' ד' ה' לשמיטה, ומעשר עני בשנים ג' וו' לשמיטה, ובשביעית הגידולים הפקר, והם פטורים מן המעשר. בסוגייתנו יבואר מה קובע בכל דבר לאיזה שנה הוא שייך (האם הולכים אחרי חנטה או הבאת שליש או לקיטה וגמר פרי), ומתי מתחלפת השנה (א' תשרי או א' שבט או ט"ו בשבט), בין לענין אם חיוב המעשר הוא מעשר שני או מעשר עני, ובין לענין הדין שאין מעשרים משל שנה אחת על של שנה אחרת, וכן לענין קדושת שביעית. וכן יבואר האם אתרוג דינו כמו שאר הפירות, או שיש דינים שבהם אתרוג דינו כירק.

בא' בתשרי ראש השנה לירקות והיינו בין למעשר דרבנן ובין למעשר דאורייתא, שאין תורמין מן הגלקט ערב ר"ה על הגלקט אחר ר"ה.

כתבו התוס' (ד"ה תנא דרבנן) שמשמע שרק ירקות חיובם במעשר הוא מדרבנן, אבל שאר דברים חיובם מדאורייתא, אבל א"א לומר כך, דאין חיוב דאורייתא במעשר אלא בדין תירוש ויצאה.

ירק הנאגד (השגלים לאוגדו) זמנו למעשר משיאגד ומאז אסור לאכול ממנו אכילת עראי עד שיעשר, ושאינו נאגד משימלא את הכלי, ואם אינו מלא את הכלי, משילקט כל צרכו. (תוד"ה משימלא). ודין זה הוא לענין מעשר, אבל לענין חדש וישן זה תלוי בלקיטה. תוד"ה ירק.

ליקט בערב ר"ה קודם השקיעה, וכן אחר השקיעה, אין תורמים ומעשרים מזה על זה, ואם היה זה בשנה שניה הנכנסת לשלישית, הראשון מעשר שני והשני מעשר עני, שבשנה השלישית אין נוהג מעשר שני אלא מעשר עני, דכתיב "בשנה השלישית שנת המעשר" שנה שאין בה אלא מעשר אחד מהמעשרות שנהגו בשנה שלפניה, אבל מעשר ראשון נוהג אף בשנה השלישית, דכתיב "את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם" הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק, וכן דעת רבי אליעזר בן יעקב בברייתא, ור"י לומר דין זה מ"ובא הלוי" כל זמן שבא הלוי תן לו.

י"ב: בא' בתשרי ראש השנה לנדרים שאם נדר הנאה מחבירו לשנה זו אפי' עמד בכ"ט אלו כיון שהגיע א' תשרי עלתה לו שנה, אפי' למ"ד יום אחד בשנה לא חשיב שנה, דאין כוונתו אלא לצעורי נפשיה והרי נצטער. ולא אומרים שר"ה לנדרים הוא בא' ניסן, דבנדרים הולכים אחרי לשון בני אדם דאין אדם נודר אלא בלשון שהוא רגיל לדבר, ודבר בני אדם לקרות לתשרי ר"ה. ואם נדר לשנה מונה י"ב חודש מיום ליום.

התלתן זמן עישורו השנה שבה נקבע חיובו למעשר משיצמח לזרעים (לרש"י הכונה שיצמחו בו הזרעים. רש"י. והתוס' מבארים שאם תולשים אותם וזורעים אותם במקום אחר הם חוזרים וצומחים). התבואה (לרש"י הכונה לדגן ותירוש. ולתוס' ענבים לא כלולים בתבואה, וחיובם משיבאישו כמבאר בפ"ק דמעשרות, אמנם גם שיעור זה הוא הבאת שליש) והזיתים (- יצה) משיבאו שליש. וכל תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית.

י"ג: מנלן שהזמן הקובע למעשר בתבואה הוא שליש - כתיב "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות", וכיון שמדובר בשנה השמינית, צ"ל שהתורה קראה לזה שביעית כדי לומר שכל תבואה שהביאה שליש בשביעית נוהג בה קדושת שביעית גם בשמינית, אבל תבואה שלא הביאה שליש בשביעית אין בה קדושת שביעית, דכתיב "חג האסיף בצאת השנה" והיינו שמה שקוצרים בחג נחשב של השנה היוצאת, וקים להו לרבנן שכל תבואה שנקצרה בחג הביאה שליש לפני ר"ה. ורבי חנינא דוחה דרשה זו שהרי "באספך מגרנך ומיקבך" בא ללמד שמסככים בפסולת גורן ויקב שהם דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ. אלא לומדים מ"ועשת את התבואה לשלש השנים" אל תקרי לשלש אלא לשליש.

הגמרא דנה אם קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש, או שלא קים להו, אך אין לפקפק בשיעורי חכמים, שכל מדות חכמים כך הם מצומצמות, שאין טובלים במ' סאה חסר קורטוב (-אחד משישים וארבעה בלוג. וכתבו התוס' ד"ה חסר) שאף אם חסר טיפה אחת א"א לטבול (שם), ואינו מטמא טומאת אוכלים כביצה חסר שומשום, וג' על ג' חסר נימא אינו מטמא מדרס. שיעור כביצה נלמד מ"כל האוכל אשר יאכל" והיינו אוכל הנאכל בבת אחת, וקים להו לרבנן שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת. וג' על ג' טפחים לטומאת מדרס שיעור חכמים שבשיעור זה הוא ראוי לשיבה. רב ירמיה מביא ראייה שקים להו לרבנן בהבאת שליש, שהרי כשנכנסו לארץ הקריבו עומר, דכתיב "ויואלכו מעבור הארץ ממחרת הפסח" משמע שלפני כן לא אכלו (ר"ת מבאר שממחרת הפסח היינו אחרי הקרבת הפסח שזה ט"ו, וכונת הפסוק שאז אכלו מן הישן, ולומדים מהמשך הפסוק "מצות וקלוי בעצם היום הזה" דהיינו שבט"ז אכלו מן החדש. והתוס' סוברים ש"ממחרת הפסח" הכונה לט"ז שהוא ממחרת אכילת הפסח), וא"א להקריב משל נכרי, וכיון שנכנסו ב' ניסן א"א לתבואה לגדול מתחילתה, (ואף שארץ ישראל יושלה להם מאבותיהם, מ"מ יש לנכרי את מה שהוא זרע. תוד"ה ולא), אלא ודאי הקריבו מתבואה שלא הביאה שליש אצל נכרי וקים להו לרבנן בזה.

הגמ' דוחה ראייה רבי ירמיה שהרי אף תבואה שגדלה ולא הביאה שליש לא יכולה להתמלא בה' ימים, אלא ארץ ישראל היא "ארץ הצב" קלה לבשל פירותיה יותר משאר הארצות, כצבי שהוא קל בגרלו משאר החיות, וא"כ י"ל שגדלה כולה בה' ימים.

י"ד: באילנות הולכים אחרי חנטה שאם הפירות חנטו לפני ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשנה שעברה, תבואה וזיתים - שליש, וירק הולכים אחרי הלקיטה. מקור הדין שדין תירוש ויצהר המעשר נקבע לפי הזמן שהביאו שליש נתבאר לעיל, ובירקות שחיובם דרבנן אמרו חכמים שהולכים אחר לקיטה כיון שרגלים לגוזזם כל שעה והם חוזרים וצומחים, והם גדלים על המים של שנת הלקיטה, ובפירות שג"כ חיובם מדרבנן אמרו חכמים שהולכים בחר חנטה מפני שהם גדלים על מי שנה שחנט בה, ש"ע השרף שבא באילן לפני חנטה הפירות חונטים, וגמור הפרי גם הוא נעשה מוכח אותו השרף. רש"י י"ב: ד"ה מנא הני מילי.

אורז דוחן פרגין ושומשמיין שהשרישו לפני ראש השנה, מתעשרים לפי המעשר של שנה שעברה, ומותרים בשביעית אם השרישו בערב שביעית לפני ר"ה.

רבה מפרש שמינים אלו הלכו בהם בתר השרשה כיון חלוקים משאר ירקות לפי שעשויים פרכים פרכים ואינם נלקטים יחד וא"כ החדש והישן מעורבים יחד אבל לענין השרשה כל השדה משריש יחד שהרי זורעים אותם בבת אחת, ומעשר פירות והאילן ירקות הוא מדרבנן, ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד. (ולענין שביעית י"ל דאירי בשביעית בזמן הזה ורבי היא דס"ל ששביעית בזמן הזה דרבנן, אי נמי בתורת כהנים יש לפתח מיוחדת לענין שביעית. תוד"ה מתוך).

ואף שלר"ש שזורי יכול **לערבם ולהפריש** דסבר יש בילה (ר"ש שזורי מדבר בפול המצרי שזרעו לזרע שאז תורת קטניות עליו ומתעשר אחר השרשה, אבל הזורע לירק מתעשר אחר לקיטה). ומקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש אחרי ר"ה, שמערבם ואח"כ תורם ומעשר, כיון שאין תורמים ומעשרים מן החדש על הישן או מן הישן על החדש, רבנן סברי אין בילה שלא סומכים על הבילה, שמא לא נבלל יפה ורוב המעשר הוא מן החדש או הישן.

להלכה שמואל סובר שאין בילה אלא ביין ושמן מפני שדבר לח נבלל יפה, (ואירי לענין מעשר, וה"ה שיש בילה במים לענין הזהה. תוד"ה חוץ). אמנם אין הולכים במינים הנ"ל אחרי השרשה אלא אחר גמור הפרי (ואין זה זמן הלקיטה, דפעמים הפרי נגמר לפני ר"ה והלקיטה היא אחרי ר"ה, וכל ירק ג"כ הולכים בו אחרי גמור פרי, ונקיט לקיטה משום שהלקיטה היא תכף אחרי גמור הפרי. תוד"ה אחר), וא"כ אף מינים שהשרישו בשתי שנים אפשר להפריש מזה על זה.

י"ד: הגמ' מבארת שמקור הדין (-אסמכתא) שזמן חיוב המעשר בירק הוא הלקיטה הוא מ"באספך מגרנך ומיקבך" - כל אסיף שלך יהא דינו כתרומת גורן ויקב שהלכה בו תורה אחרי הבאת שליש והיינו שנה שגדלו במימיה, שאחרי הבאת שליש הם ראויים בדוחק לקצירה, רבי יוסי הגלילי לומר מה גורן ויקב מיוחדים שהם גדלים על מי שנה שעברה ומתעשרים לשנה שעברה, אף כל דבר שגדל על מי שנה שעברה מתעשר לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על מי שנה הבאה שמתעשרים לשנה הבאה. ור"ע לומר מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים (מי גשמים שרוב הזרעים גדלים על ידם) ומתעשרים לשנה שעברה, אף כל דבר שגדל על רוב מים מתעשר לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על כל מים (-אף שאובין) שמתעשרים לשנה הבאה.

ונ"מ בבצלים הסריסים (לרש"י הכונה שאינם נעשים גדולים כשאר הבצלים. והתוס' ד"ה בצלים) מביאים שבירושלמי מפרש שהם בצלים שאינם עושים זרע) ופול המצרי, שנמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה ונמצאו גדלים על מי שנה שעברה, דאיתא בברייתא שהם מתעשרים לשעבר (ומותרים בשביעית), שזה לריה"ג, אבל לר"ע כיון שדרך מינים אלו להגדל על כל מים מתעשרים להבא. ור"מ שלר"ע מתעשרים לשעבר דנעשו כשדה הבעל שאינה צריכה השקיה, ולריה"ג מתעשרים להבא. דרך בצלים הסריסים ופול המצרי לנמנע מהם מים פרק אחד לפני לקיטתם כדי להקשותם, ולכן חילקום חכמים משאר ירקות, דשאר ירקות שאין דרכם בכך לא יצאו מכלל ירק ובטלה דעתו.

בא' בשבט ראש השנה לאילן כדברי ב"ש ואין תורמים מפירות שחנטו לפני כן על פירות שחנטו אחרי כן, ב"ה אומרים בט"ו בו, אע"פ שעדיין לא עברה רוב תקופת שבת, והאיל ויצאו רוב גשמי שנה ועלה השרף באילנות ורוב הפירות חונטים מעתה (מכח גשמי שנה זו, אבל מה שחנט לפני כן חנט מוכח גשמי שנה שעברה, וגם לב"ש זה הטעם, אלא דס"ל שהזמן הוא בא' בשבט. תוד"ה באחד).

דין אתרוג למעשר ושביעית -

י"ד: מעשה בר"ע שליטת אתרוג בא' בשבט ונהג בו ב' עשורים (והיינו שהפריש מעשר אחד למעשר שני ופדאו וחילקו לעניים, אבל אם היה מפריש שני מעשרות ממש לא היו הפירות מתוקנים. תוד"ה ונהג). לת"ק טעמו משום שהסתפק אם לב"ה ר"ה לאילן הוא בא' בשבט או בט"ו בו, אבל לא החמיר כב"ש וב"ה, שהרי העושה כן במחלוקת אחת (כגון המחלוקת לגבי השיעור חסרון בשדה שלב"ש זה ב' חוליות ולב"ה חוליה אחת, שבי"ה לקולא לגבי טומאה באהל ולחומרא לגבי טריפה) הרי הוא ככסיל בחושך הולך אפילו אם הוא יודע שהלכה כב"ה והוא מחמיר על עצמו, ואין לומר דמספקא לר"ע כמו מי ההלכה, דמסתמא ידע ר"ע שהלכה כב"ה. תוד"ה הכסיל). (והמיקל כשניהם רשע, אבל בשני מחלוקות שהקילו אלו בזה ואלו בזה אפשר לעשות כשניהם, דס"ל בהא כב"ש ובהא כב"ה, והלכה כב"ה, והרוצה לעשות כדברי ב"ש לפני שיצאה בת קול עושה).

ולרבי יוסי ברבי יהודה טעמו משום מחלוקת ר"ג ור"א אם הולכים באתרוג בתר חנטה כאילן, או בתר לקיטה כירק כיון דדרבו ליגדל על כל מים, (לר"א אתרוג דינו כאילן לכל דבר, ולר"ג לערלה ולרבעי ולשביעית דינו כאילן, אבל לענין מעשר בשעת לקיטתו עישורו כירק (ואין מעשרים מן הנלקט לפני ט"ו בשבט על הנלקט מט"ו בשבט, וכן נ"מ את המעשר שלו הוא מעשר שני או מעשר עני) ונמצא שאתרוג בר שישית הנכנס לשביעית הרי הוא של בעלים כאילן שהולכים בו בתר חנטה, ופסור מנעשר כירק שהולכים בו בתר לקיטה. וכן אתרוג שוה לאילן לענין שאינו כלאים בכנס ושר"ה שלו הוא שבת. תוד"ה ולשביעית. עוד כתבו התוס' שמה שהולכים בירק בתר לקיטה היינו כשלא נגמור גידולו בשישית, אבל נגמור גידולו בשישית מותר בין לר"ע בין לריה"ג, וחנט אתרוג לפני ט"ו שבת של שנה שעברה (דאל"כ נמצא שנהג כב"ש), או שהמעשה היה בט"ו בשבט ולא בא' בשבט.

ט"ו: אע"פ שאמר ר"ג שהולכים באתרוג בתר לקיטה כירק, מ"מ ר"ה שלו אינו בתשרי אלא בשבט.

פרשת וירא ~ ראש השנה ח' עד י"ד ~ מבחן מס' 94

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

חדש! ניתן לעשות המבחן בעמדות נדרים פלוס
חיפוש בקופות נוספות – לדעת – מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

- מי נדון בא' תשרי?
 - רק ישראל.
 - גם אומות העולם, וישראל נידונים תחילה.
 - גם אומות העולם, ואין בזה קדימה לישראל.
- מתי מתחיל היובל?
 - בא' תשרי.
 - ב' תשרי.
 - מחלוקת.
- נטיעה שנקלטה ל' יום קודם א' תשרי, ממתי הפירות אינם ערלה?
 - שלש שנים מיום הקליטה.
 - א' תשרי השלישי.
 - ט"ו בשבת שאחרי א' תשרי השלישי.
- מתי נתבשר אברהם על לידת יצחק ומתי יצחק נולד?
 - נתבשר ביו"ט של סוכות ונולד ביו"ט של פסח.
 - נתבשר בא' תשרי ונולד ביו"ט של פסח.
 - נתבשר בפסח ונולד בפסח.
- כמה זמן היה המבול מתחילת ירידת הגשמים עד שהארץ יבשה לגמרי?
 - שנה ועשרה ימים.
 - שנה.
 - י' חודשים וי"ג ימים.
- לגבי מה א' תשרי הוא ר"ה לירקות?
 - לגבי מעשר דאורייתא.
 - לגבי מעשר דרבנן.
 - לגבי מעשר דרבנן וכ"ש לגבי מעשר דאורייתא.
- המודר הנאה מחבירו לשנה זו, עד מתי חל הנדר?
 - א' ניסן.
 - א' תשרי.
 - י"א בא' בניסן וי"א באחד בתשרי.
- מהיכן היה לישראל עומר להקריב ה' ימים אחרי כניסתם לארץ?
 - תבואה שגדלה אצל נכרי.
 - תבואה שגדלה שלישי או פחות אצל נכרי ונגמרה מהר אצל ישראל.
 - הקריבו עומר רק מהשנה השניה.
- מדוע אפשר להפריש פול המצרי שזרעו לזרע כשמעורב בגורן אחד מה שהריש בשנה שעברה עם מה שהשריש השנה, לפי שמואל?
 - מפני שהם נבללים יחד.
 - מפני שקטניות מתעשרים לפי גמר הפרי ולא לפי ההרשה.
 - משום ששמואל סובר שאפשר להפריש משנה אחת על שנה אחרת.
- האם אפשר לעשות כב"ש אחרי שיצאה בת קול שהלכה כבית הלל (גמרא ורש"י)?
 - לא.
 - כן.
 - רק מי שעושה תמיד כמו בית שמאי.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

- לגבי מה הגמרא (ט.) אומרת שמוספים מחול על הקדוש בערב שביעית?
 - לפרוש ממלאכות האסורות בשביעית מעט לפני ראש השנה.
 - לא לחרוש בערב שביעית חרישה המועילה לשביעית.
 - לא לקצור לפני שביעית תבואה שעדיין לא הביאה שלישי.
 - האם יום שהאשה פסקה לראות בו עולה למנין שבעה (רש"י)?
 - רק בנדה לפי דינה מדאורייתא.
 - גם בנדה לדין שהיא ספק זבה, אבל לא בזבה דאורייתא.
 - גם בנדה לדין וגם בזבה.
 - מתי בטלה העבדות מאבותינו במצרים (גמרא ורש"י)?
 - א' תשרי שנה וחצי לפני גאולתם.
 - א' תשרי חצי שנה לפני גאולתם.
 - א' ניסן שנה לפני הגאולה.
 - אלו פירות או ירקות קדושים בקדושת שביעית?
 - ירקות שנלקטו בשביעית או פירות שחנטו בשביעית, ובאתרוג מחלוקת.
 - ירקות שנלקטו בשביעית או פירות שחנטו בשביעית, ואתרוג כאילן לכולי עלמא.
 - ירקות שהביאו שלישי בשביעית, או פירות שחנטו בשביעית, ובאתרוג מחלוקת.
- רשות- האם מותר לקצור בשביעית?**
 - אסור.
 - בשינוי מותר בתוספת שביעית.
 - בשינוי מותר אף בשביעית.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪
לכחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

שבוע א' ~ מבחן מס' 8

לימוד יומי: י"א חשוון – י"ז חשוון

"חפץ חיים"

מ: תחילת כלל ד'-סוף הכלל

"אהבת חסד"

חלק ב' פרק י' "גם אמרו חז"ל"-

פרק י"ב "והארכנו בכל זה"

"לדעת"

לדבר כמו שמותר.

073-7289669

מבחן שבועי – בספר אהבת חסד

1. מדוע נכסי צר עין יורדים לכליון?
 - א. מפני שאינו מוכן להוציא הוצאות כדי לשומרם.
 - ב. מפני שהוא נוהג במידת הדין גם על נכסיו שורה מידת הדין.
 - ג. מפני ששום אדם לא ירצה לעשות איתו עסקים.
2. מהי הסיבה הגדולה בכל הסיבות שמונעות את האדם מעבודת ד' ?
 - א. עצלות.
 - ב. צרות עין.
 - ג. חוסר התבוננות.
3. מהו עיקר הדבר שהיצר הרע מטעה את האדם?
 - א. חוסר התבוננות.
 - ב. שהיום אין לו זמן ומחר הוא יעשה את המצוה.
 - ג. שהוא לא מסוגל לעשות את המצוות.
4. מהי הדרך שלא יכבד על האדם לטרוח בעבודת ד' ?
 - א. להבין שזה חיי עולם.
 - ב. לזכור שהשכר הוא לפי הטירחו.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
5. חוב שאין הלוה רוצה לפורעו, האם עדיף לוותר עליו, או שעדיף לטרוח לגבותו כדי שיוכל לחזור ולהלוות?
 - א. אין עדיפות לזה על זה.
 - ב. עדיף להעביר על מידותיו ולוותר על החוב.
 - ג. עדיף לטרוח לגבות את החוב כדי שיוכל לחזור ולהלוות.
6. לגבי מה מזכיר החפץ חיים שצריך האדם להזהר שלא יחסר לו מעלה זו אפילו יום אחד?
 - א. לימוד תורה וגמילות חסדים.
 - ב. גמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו.
 - ג. לימוד תורה, תפילה, וזריזות.
7. מה למד החפץ חיים מדברי חז"ל כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים (בלשון עסק)?
 - א. שצריך האדם להתבונן בגודל הרווח שיש לו מזה בעולם הזה ובעולם הבא.
 - ב. שצריך להיות מצוי ורגיל בזה תמיד.
 - ג. שצריך להתבונן כיצד לעשות מצוות אלו בצורה הטובה ביותר.

מבחן שבועי – בספר חפץ חיים

1. מה נכלל באיסור לשון הרע?
 - א. רק דבר שאסור מדאורייתא.
 - ב. אפילו דבר שאמרו חכמים שאין לעשותו לכתחילה.
 - ג. רק דבר שהוא אסור באיסור גמור, אפילו מדרבנן.
2. מה לומדים ממה שכתוב "הוכח תוכח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"?
 - א. שמי שלא מוכיח נענש על כך כאילו הוא החוטא.
 - ב. שצריך להוכיחו בלשון רכה ולא להכלימו.
 - ג. שהמספר לשון הרע במקום להוכיח, העבירות של המסופר עוברים אליו.
3. על מי כתב החפץ חיים (כלל ד' סעיף ז') שמותר לספר לשון הרע (בצירוף התנאים שבבאר מים חיים)?
 - א. על מי שעובר עבירות ידועות במזיד באופן קבוע ואינו מתחרט על כך.
 - ב. על מי שרגיל לדבר לשון הרע ורכילות.
 - ג. על מי שבעצמו אינו מסתיר את מעשיו.
4. האם גאווה או כעס זה איסור או רק דבר שאינו הגון?
 - א. איסור גדול.
 - ב. דבר שאינו הגון.
 - ג. מידת חסידות למנוע עצמו ממידות אלו ושאר מידות רעות.
5. מותר לספר לבנו או לתלמידו שלא יתחבר עם פלוני כדי שלא ילמד ממעשיו?
 - א. מצוה לספר, ויכוין לתועלת.
 - ב. מעיקר הדין מותר לספר, אבל ראוי להחמיר.
 - ג. אסור לספר.
6. אדם שרוצה להשתתף עם חבריו או לעשות עימו שידוך, האם מותר לו לברר עליו?
 - א. מותר.
 - ב. אם הוא שמע עליו איזה ריעותא מותר, ואם לאו אסור.
 - ג. מעיקר הדין מותר, אבל ראוי להמנע.
7. המברר לשון הרע לתועלת אבל המספר אינו יודע מהתועלת, האם המברר עובר ב"לפני עוור"?
 - א. אינו עובר.
 - ב. עובר.
 - ג. אם הסיבה שאינו מספר על התועלת היא כדי שיענו לו תשובות מדויקות, מותר.

שאלה לעיון

"כתב הרמב"ם (ריש פ"ד מהלכות אבל) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו', אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל "אהבת לרעך כמוך עכ"ל. וצריך ביאור שאם שזה בכלל "אהבת לרעך כמוך" א"כ זה דאורייתא, ואיך כתב הרמב"ם בתחילה שמצוות אלו הם מדבריהם והיינו מדרבנן. ובספר ארחות יושר למרן הגר"ק סוף פ"ג כתב שמצד מצות גמ"ח אין חיוב כל היום לעשות גמ"ח וגם צרכי עצמו קודמים, אבל אחרי שחכמים קבעו בקור חולים מצוה בפני עצמה וכן נחום אבלים וכו', הוי מצוה דרבנן כמו נר חנוכה ומקרא מגילה, ודוחה שאר הדברים, וחייב בה אפילו אם כבר עשה גמילות חסדים היום או שזקוק לצרכי עצמו וזהו חידוש גדול לדינא, ולפי זה יש להזהר בזה הרבה מאד.

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 169

פרשת וירא

תשפ"ב

אם אומדנא שאינו רוצה לצאת יד"ח מהני ככוונה הפכית ♦ הרב חיים הלפרט
נזכר בבונה ירושלים שלא הזכיר טו"מ וחזר לברכת השנים ♦ הרב אברהם זנגר

הפכית. [וכך משמע במאמר מרדכי בבאור שי' השו"ע].

ב. הברכ"א שם הוכיח כן מגוף הסוגיא בפסחים, דמבואר בגמ' שם דהאוכל מרור לקיום כרפס יוצא יד"ח מרור למ"ד מצוות אי"צ כוונה, ורק למ"ד מצוות צריכות כוונה אינו יוצא יד"ח משום ד'דילמא לא איכוון למרור', וקשה דהא מבואר ברשב"ם ותוס' שאין ראוי לצאת יד"ח מרור עד אחר מצה, וא"כ איכא אומדנא שאינו רוצה לצאת באכילה ראשונה יד"ח מרור, ומהו שאמרו דלמ"ד אין צ"כ יצא יד"ח באכילה ראשונה, ומוכרח דרק כוונה מפורשת מהני ולא סגי באומדנא.

ג. הברכ"א בסוכה מ"ב הוכיח כן מהתוס' שם, דאהא דאמרו מדאגבהיה נפק ביה כ' תוס', "משמע דסבירא ליה דמצות אינו צריכות כוונה דהא קאי אמוציא לרשות הרבים והתם אין שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך". ויש לתמוה דמה בכך שמצוות אין צ"כ, הא מ"מ מהני כוונה הפכית שלא לצאת [כמש"כ תוס' בדף ל"ט], ואף הכא מסתמא אינו רוצה לצאת קודם שבירך, ועי' במאירי מ"א ע"ב שכ' "ומ"מ י"מ שאע"פ שהמצות אין צריכות כונה כל שהוא מכיון שלא לצאת אינו יוצא ומן הסתם מכיון הוא אדם שלא לצאת עד שיברך", ומשמעות דבריו שמהני אומדנא, אבל בתוס' מבואר להדיא דבעי כוונה מפורשת ולא סגי באומדנא, ומוכרח דאומדנא ל"ה ככוונה הפכית.

וכן מוכרח מגוף דברי התוס' ל"ט ע"א שכתבו ד' תי' היאך אפשר לברך עובר לעשייתו והרי מדאגבהיה נפק ביה, ובסו"ד כ' שיכוין שלא לצאת בהגבהה דבהכי לא נפיק לכו"ע. ומבואר שהצריכו דוקא כוונה הפכית, על אף שמן הסתם יש אומדנא שאינו רוצה לצאת קודם שמברך.

ויש להוסיף ראייה, דהרמ"א בסו"ד קכ"ח ס"א כ' דאין לזר לישא כפיו דכתיב כה תברכו אתם ולא זרים ולא הבא מכלל עשה עשה. וכ' המ"ב סק"ג דלמ"ד מצוות צריכות כוונה כל האיסור הוא רק במכוין למצוה, אבל למ"ד מצוות אי"צ כוונה עובר בעשה אף בלא כוונה, אא"כ מכיון שלא לצאת את המצוה. ומבואר שבעי כוונה מפורשת על אף שמן הסתם יש אומדנא שאינו רוצה לצאת כדי להינצל מהאיסור.

תמיהת הברכת אברהם מהביה"ל בב' מקומות

א. הבאור הלכה שם בסו"ד קכ"ח תמה על מנהג העולם שמברכים אחד את חברו בין כהן בין זר על אף שיש בזה איסור 'אתם לא זרים', ולבסוף תי' "דכיון דתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפלה שוב מי שאומר פסוקים אלו של ב"כ

הרב חיים הלפרט

אם אומדנא שאינו רוצה לצאת יד"ח מהני ככוונה הפכית

[נדברי בעל הברכת אברהם זצוק"ל]

קי"ל דכל הפלוגתא אי מצוות צריכות כוונה היינו דוקא בסתמא, אבל במתכון שלא לצאת לכו"ע לא יצא [בה"ל סי' ס', דלא כהריטב"א ברה"ה כ"ח שכ' "ואפילו עומד וצווח נמי אינו רוצה לצאת ולאכול לשום מצוה יצא"].

ויש לדון באופנים שאינו מכיון להדיא שלא לצאת, אבל יש אומדנא שלא רוצה לצאת יד"ח [כפי שיכתבאר להלן], האם אף כה"ג הוא כמכוין שלא לצאת, או דרק במכוין להדיא שלא לצאת אינו יוצא יד"ח, אבל אומדנא שלא לצאת לא מהני.

ויש מזה נ"מ גם לפ"מ שפסק השו"ע דמצוות צ"כ [והמ"ב סק"י פסק כן אף במצוה דרבנן], דעי' במג"א ומ"ב בסו"ד תפ"ט שכ' דאם עשה מצוה בלי כוונה חוזר שנית לעשות המצוה, ומ"מ לברך אינו יכול, דמשום ברכה לבטלה חוששים דמצוות אי"צ כוונה, ומ"מ כשעשה המצוה וכיון לא לצאת חוזר ועושה המצוה בברכה כיון דלכו"ע לא יצא, וא"כ יל"ד באופן שלא כיון שלא לצאת אבל יש אומדנא שאינו רוצה לצאת, האם הוא ככוונה הפכית וחוזר ועושה המצוה בברכה, או דהוי כסתם מצוה בלי כוונה שאינו מברך על המצוה שעושה בשנית.

ונביא מש"כ בעל ברכת אברהם זצוק"ל בענינים אלו שיש בהם גם נפק"מ לדינא וגם יסודות בעניני כוונה במצוות.

ג' ראיות דאומדנא ל"מ ככוונה הפכית

א. בברכ"א פסחים קי"ד ע"ב סק"ו הוכיח מהשו"ע בסו"ד תפ"ט ס"ד שכ' שמי ששואל אותו חברו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול היה כו"כ, שאם יאמר לו היום כו"כ, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה, והגר"א כ' שסעיף זה קאי למ"ד מצוות אי"צ כוונה, והמג"א כ' דקאי אף למ"ד צ"כ, דלענין ברכה חוששין דאין צ"כ וממילא דלא יוכל לספור בברכה. והט"ז סק"ז תמה דכיון שאומר כן רק להשיב על דבריו בודאי אינו רוצה לצאת יד"ח, ומה"ט כ' שבדיעבד יכול לחזור ולברך. אולם בשו"ע מבואר דאינו יכול לחזור ולברך, וכ' הבה"ל דכל האחרונים חולקים על הט"ז. וכ' הברכ"א דמוכח מהשו"ע ודעימיה דאומדנא ל"ה ככוונה

דהגר"ש היימן כ' דמ"ד אי"צ כוונה פליג ביסוד הדין וס"ל דהוי מעשה מצוה ע"י עצם הפעולה, וכוונה הפכית מהני רק משום דבע"כ לא נפיק. אולם בחי' ר' ראובן בסוכה ס' ט' כ' דכ"ז הוא רק לשי' תוס', אבל הר"ן בר"ה כ"ח בשם הרשב"ם ס"ל דלכו"ע צריך להגדיר את הפעולה כמעשה מצוה, אלא דסתמא כמכוין דמי, וכשמכוין שלא לצאת פקע הסתמא וממילא יש לכו"ע חסרון כוונה הנצרך לקיום מצוות [ונפק"מ בחקירה זו לענין אם עובר בב"ת כשמכוין שלא לצאת כמבואר בדבריהם]. והראיה שכך סובר הרשב"ם הוא ממה שהוכיח דבריו מברכות י"ב היכא דנקט כסא דשיכרא וסבור דחמרא הוא ופתח אדעתא דחמרא דכל שלא נתכוין לצאת בשכר אלא ביין הוי כמכוין שלא לצאת, והתם אי"צ בע"כ אלא שטעה, וע"כ דטעמא דהרשב"ם דאף למ"ד אי"צ כוונה בעי כוונה, אלא שסתמא ככוונה, ולא שייך זה אלא בסתמא ולא בבריק אדעתא דחמרא דהא דדעתו אחמרא מוציא מכלל סתמא. ואף הרא"ש שכ' דמכוין לשם נוי הוי ככוונה הפכית היינו משום דכוונה הפכית מהני להפקיע הסתמא, וה"ה כוונה לשם נוי מפקיע הסתמא.

וכתב הברכ"א בסוכה דף מ"ב דרק לשי' התוס' דכוונה הפכית מהני משום שבע"כ לא נפיק הוא דיש לתמוה מ"ט ל"מ אומדנא ככוונה הפכית, דמ"ש מכל התורה שאזלי בתר אומדנא, אבל לשי' הרא"ש ודעימיה דאינו משום שבע"כ לא נפיק, אלא משום דאף בסתמא חשבינן ליה כמעשה מצוה, לפ"ז א"ש דרק ע"י כוונה מפורשת פקע שם מעשה מצוה, אבל ע"י אומדנא שאינו רוצה לצאת לא פקע שם מעשה מצוה. אלא דאכתי אינו מובן, דהא כל מה דמהני 'סתמא' היינו משום שסתמא כמכוין, אבל כשיש אומדנא שאינו רוצה לצאת, ליתא להאי סתמא וממילא איכא חסרון כוונה.

ויש לבאר הדברים עפמ"ש כ' בחי' ר' ראובן שם לחקור בגדר הא דאמרי' סתמא ככוונה, האם הוא משום דאף בסתמא אמרי' דעומד למצוה וכאילו מכוין למצוה, או דאינו משום דכאילו מכוין למצוה, אלא עצם זה שהחפצא עומד למצוה זה עצמו מגדיר את המעשה בתורת מעשה מצוה.

ו"ל דהנידון אם מהני אומדנא תליא בצדדים הנ"ל בגדר הא דסתמא ככוונה, דאם הוא משום דכאילו מכוין, כל שיש אומדנא ליתא להאי סתמא, אבל אם אינו משום דכאילו מכוין, אלא שאף בסתמא המעשה עומד למצוה ומשום כך הוא מוגדר בתורת מעשה מצוה, לפ"ז י"ל דרק כוונה מפורשת מועילה להפקיע שם מעשה מצוה, אבל אומדנא לא מהני להפקיע שם מעשה מצוה, כיון דהמעשה מצד עצמו עומד למצוה, וכעין מה שמצינו דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, וכי הא דלא מהני גילוי דעתא בגיטא דבאר החת"ס דהוא משום שאומדנא לא מבטל מעשה [וכן הוכיח בחי' הגר"נ מתוס' בגיטין ל"ב].

ומעתה יש לדון מה נפסק להלכה בגדר כוונה הפכית. ויש להוכיח כצד שני, דהנה השו"ע בסי' תע"ה פסק דבאכילת מצה יוצא יד"ח אף בלי כוונה כיון דיש בו הנאה, וכתב המ"ב סקל"ו בשם הפמ"ג, "ומ"מ היכא שאומר בפירוש שמכוין שלא לצאת ידי המצוה בזה אפשר דגרע טפי אף שנהנה גרונו ולא יצא". ומבואר שהסתפק אי מהני כוונה הפכית במידי דהנאה, ואם נימא דכוונה הפכית מהני משום שבע"כ לא נפיק, מאי נפק"מ דיש הנאה, ומוכרח דאף להלכה טעמא דמהני כוונה הפכית אינו משום שבע"כ לא נפיק, אלא משום דע"י כוונה הפכית פקע מינה שם מעשה מצוה, אבל במידי דהנאה שמוגדר מעשה מצוה אף בלי כוונה כדחזינא דמהני אף למ"ד צ"כ, אפשר שאף ע"י כוונה הפכית לא פקע מינה שם מעשה מצוה. ועי' בבה"ל בסי' ס' שציין מקור להא דמהני כוונה

בלא תפלה בין כהן בין ישראל הוי כמכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים ולכן שרי". ותמה הברכ"א בפסחים קי"ד דהא ל"מ אלא מכוין להדיא ולא סגי באומדנא ומהו שכ' הבה"ל דמהני אומדנא כמכוין בפירוש.

ב. הבה"ל בסי' תפ"ט אחר שהסיק דכשמשיב לחבירו בבין השמשות איזה יום הוא בספירת העומר לא חשיב ככוונה שלא לצאת ופליג על הט"ז, סיים הבה"ל "ועוד נלענ"ד שאם היה זה בין השמשות והאיש הזה המשיב רגיל תמיד לברך דוקא בצאת הכוכבים מסתברא דבאופן זה הוי כמכוין בהדיא שלא לצאת ומותר לו לחזור אח"כ ולמנות בברכה. ולמעשה צ"ע". ותמה הברכ"א בסוכה מ"ב דהא בכל גוונא שעונה לחבירו איכא אומדנא דאינו רוצה לצאת, ואפ"ה לא נחשב כמכוין שלא לצאת, וא"כ מה מוסיף שיש לו עוד סברא למה הוה כמכוין שלא לצאת.

ונ"ל ביישוב התמיהות הנ"ל עפמ"ש הברכ"א בסוכה ל"ו ע"ב לתמוה על הא דאומדנא ל"מ ככוונה הפכית ומה הטעם בזה "הא בכל מקום אזלינן בתר אומדנא ודברים שבלבו ובלב כל אדם הם כאילו פירש, ולמה ל"ה כגלוי דעת שאינו רוצה לצאת בזה, הא מסתבר שלא המחשבה שלא לצאת מונעת, אלא הרצון, וכל רצון שיש לנו אומדנא עליו נחשב רצון גמור, והו"ל כמו בעל כרחו, וצ"ע".

ושם כתב דתמיהה זו תליא בעיקר הגדר בהא דמהני כוונה הפכית, דהנה הגרע"א במשניות לסוכה פ"ג כ' דנחלקו תוס' עם הרא"ש והר"ן במוסיף מין חמישי לד' מינים בדרך גדילתו לשם נוי, שבתוס' בדף ל"א משמע שאף בכה"ג עובר בב"ת, אולם הרא"ש והר"ן כ' דכשנוטל לשם נוי לא עובר בב"ת. ובאר הגרע"א דהטעם שאינו עובר בב"ת לרא"ש והר"ן משום דהוי כמכוין שלא לצאת.

ותמה הברכ"א דהא אף התוס' בדף ל"ט כתבו דמהני כוונה הפכית, ומ"ט ל"מ כוונה לשם נוי שלא יעבור בב"ת. וכתב לבאר ע"פ מה דיש לחקור בבאור הא דמהני כוונה הפכית, האם הוא משום דע"י כוונה הפכית ל"ה בגדר 'מעשה מצוה', או דנימא דשפיר הוי מעשה מצוה, אלא כמו שאין אדם זוכה בע"כ כך אין אדם יוצא יד"ח בע"כ. וכ' דשי' תוס' כצד שני כפי דמשמע מלשונם שם, ולהכי יש איסור ב"ת גם במכוין לשם נוי, דדוקא כוונה שלא לצאת מהני משום דלא נפיק בע"כ אבל בכוונה לשם נוי ל"ח בע"כ, אבל הרא"ש סובר דכוונה שלא לצאת מפקיע שם מעשה מצוה, וה"ה כשנוטל לשם נוי פקע שם מעשה מצוה.

ולחקירה זו בגדר כוונה הפכית יש שורשים בדברי רבותינו ביסוד דין מצוות צריכות כוונה דאינו דין נוסף דבעי כוונה, אלא בעי כוונה להגדיר המעשה בתורת מעשה מצוה [חי' הגר"ש היימן בר"ה, חי' ר' ראובן סוכה ס' ט'], והאריך בזה בברכ"א בליקוטים לסוכה ובר"ה כ"ח ע"ב, ועפ"ז מבואר היטב מש"כ החיי אדם [והובא במ"ב ס' ס' סק"י] דכל שמוכח לפי הענין שעשייתו כדי לצאת אע"פ שלא כיון בפירוש יצא, והיינו כנ"ל דהכוונה נצרכת רק להגדרת המעשה בתורת מצוה, וכשניכר לפני הענין שעשייתו כדי לצאת, המעשה מוגדר בתורת מצוה גם בלי כוונה מפורשת, ובברכ"א מגילה דף ז' הביא מש"כ הקוב"ש בכתובות אות רמ"ט דרק במקום שהמצוה היא עצם המעשה בעי כוונה, אבל כשהמצוה היא התוצאה כגון בפריה ורביה לא בעי כוונה, וכ"ה בקובץ הערות ס' י"א סק"א, והדבר מתבאר ע"פ הנ"ל, דרק במצוה שעיקרה עצם המעשה צריך להגדירה בתורת מצוה, אבל במצוה עם תוצאה, התוצאה עצמה מגדירה את המעשה בתורת מצוה. וע"פ יסוד זה דנו האחרונים מה סובר מ"ד מצוות אי"צ כוונה,

הרב אברהם זנגר

הפכית מהב"י בסי' תקפ"ט, ועי' בב"י שם שהביא את הרשב"ם ולא את התוס' בדף ל"ט, והיינו כנ"ל.

והראוני ל' שר"ע הגר"ז בסי' תפ"ט סי"ב, "ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כוונה כלל אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה". ותמוה מאוד מאי נפק"מ אם מחשב שאינו מתכוין לצאת או מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה. ויש לבארו ע"פ הנ"ל דכוונה הפכית אינו ענין של בע"כ לא נפיק, אלא שהיות והטעם שלא בעי כוונה הוא רק משום שהמעשה מצוה מצד עצמו עומד למצוה, משום כך מהני כוונה הפכית להפקיע את עמידתו למצוה, ולענין זה כ' הגר"ז דבעינן דוקא שיכוין שלא לצאת בה דבכך מפקיע את עמידתו למצוה, אבל כשאומר שרק אינו מתכוין לצאת בה, לא פקע מינה שם חפצא דמצוה.

וע"פ הנ"ל יש ליישב התמיהות מהבה"ל, דהנה יש לדקדק בל' הבה"ל "דכיון דתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפלה שוב מי שאומר פסוקים אלו של ב"כ בלא תפלה בין כהן בין ישראל הוא כמכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים ולכן שרי". וי"ל דע"י שתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפלה, נקבע צורה מסוימת למצוה דברכת כהנים שהוא ע"י תפלה, אבל ברכת כהנים בלי תפלה לא עומד למצוה, וזהו שכ' 'הוי כמכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים'.

ועד"ז יש ליישב התמיהה מהבה"ל בסי' תפ"ט דמי שרגיל להתפלל ערבית בצאת הכוכבים ועונה לחבירו בבין השמשות איזה יום הוא לעומר הו"ל כמכוין שלא לצאת יד"ח ספירה, דע"י שרגיל לספור בלילה חשבינן לספירה דבין השמשות כצורה אחרת של ספירה שאינה עומדת למצוה, ושפיר כ' דהו"ל כמכוין שלא לצאת. אבל האוכל מרור אע"פ שאוכלו קודם אכילת מצה, אין שינוי בגוף אכילת המרור, והיות והמרור עומד למצוה, ל"מ אומדנא להפקיע שם מצוה, [ואכתי צ"ע דהא מרור שנאכל קודם המצה הוא רק דיעבד], וכן בספירת העומר כשאינו רגיל לספור בלילה וכן במגביה לולב קודם ברכה דאין שינוי בגוף המצוה [על אף שיש איסור לעשות מצוה בלי ברכה, מ"מ בגוף המצוה אין שינוי], בכל הנהו רק כוונה הפכית מפקיע שם מעשה מצוה ולא סגי באומדנא.

ומצאתי יסוד הדברים בברכ"א כתובות כ"ד ע"ב סק"ד דכתב ליישב את תמיהת הבה"ל בסי' קכ"ח על מנהג העולם לברך לחבירו בברכת יברכך, וז"ל "ונראה די"ל, דמה דלמ"ד מצוות אין צריכות כוונה הוה מצוה אא"כ מכוין בהדיא שלא לצאת, אין זה אלא במי שמצווה במצוה, אבל היכא דאסור לו כיון שהוא זר, א"כ נראה דסתמא הוי כמכוין שלא לשם ברכת כהנים, אלא ברכה בעלמא ולא למצוה זו, והוה ככוונה נגדית, דאומדנא בלב כל אדם שאינם רוצים לעבור על איסור, אא"כ שעושה בהדיא לשם ברכת כהנים".

ודבריו תמוהים, דהא אין כאן אלא אומדנא ולא כוונה נגדית, וזה הרי ל"מ כמו שהוכיח מכמה מהראיות הנ"ל. אלא מבואר כנ"ל, דיש אופנים דלא חשבינן ליה כאומדנא נגד מעשה, אלא ע"י האומדנא אין המעשה עומד למצוה, וכאן בברכ"א מתבאר הוספה חשובה, דמה שמגדיר את המעשה 'עומד למצוה', זה ע"י שמצווה במצוה, אבל למי שאסור לעשות המצוה, אין המעשה עומד למצוה, וממילא דינו כמכוין שלא לצאת. ועד"ז י"ל בדברי הבה"ל הנ"ל דע"י השינוי בגוף מעשה המצוה, מהני האומדנא לגרום שאין המעשה עומד למצוה ושפיר הוי ככוונה הפכית.

זכר בבונה ירושלים שלא הזכיר טל ומטר וטעה וחזר לברכת השנים

הוי עובדא באחד ששכח להזכיר טל ומטר וזכר כשאחז בברכת בונה ירושלים, והדין הוא דעליו להמשיך עד שומע תפלה ולהזכיר שם טל ומטר, אולם הוא טעה וחזר לברכת השנים והזכיר טל ומטר ואחר שסיים הברכה נתברר לו שלא עשה כדן והיה עליו להמשיך לשומע תפלה, ונסתפק מה יעשה עתה, האם ימשיך כדרכו, או שידלג לאלתר למקום שאחז מקודם בברכת בונה ירושלים ויחזור ויזכיר טל ומטר בשומע תפלה.

והנה בקונטרס עיטורי מרדכי כתב בשם כמה מחכמי זמנינו דימשיך כדרכו, דכיון שהזכרת טל ומטר מעכבת בתפלה ועיקר מקום ההזכרה הוא בברכת השנים, וכדקיי"ל דאם שכח להזכיר בשומע תפלה חוזר לברכת השנים, על כן כל שחזר לברכת השנים והזכיר שם טל ומטר הרי עקר את עצמו בחזרה לברכת השנים ועליו להמשיך כסדר הברכות, עכת"ד.

ויש לפקפק בזה, דהא חזר שלא כדן, ומצאנו דוגמא לדן זה בב"ח ומטה יהודה לענין הזכרת אתה חוננתנו, דהנה הזכרת אתה חוננתנו במוצ"ש דומה להזכרת טל ומטר כמבואר בגמ' ברכות כט. 'טעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס', הרי דבשניהם עיקר הדין הוא לאומרו במקומו כתקנ"ח ומ"מ בדיעבד אינו מעכב כי יש לו תשלומין בשומע תפלה או בהבדלה על הכוס, והנה מי ששכח אתה חוננתנו ולבסוף אין לו כוס להבדיל עליו עליו לחזור ולהתפלל כדי להזכיר אתה חוננתנו בתפלה, ומ"מ מבואר בב"ח ומטה יהודה (סי' רצ"ד) דאם שכח אתה חוננתנו והגיע לבונה ירושלים וחזר לברכת אתה חונן בשביל להזכיר אתה חוננתנו ברכתו לבטלה כיון שחזר שלא כדן, הרי דאע"פ שבעיקרה היא הזכרה המעכבת את התפלה מ"מ כל שיש לו אפשרות לתקן בדיעבד ע"י שיבדיל על הכוס אסור לו לחזור וברכתו לבטלה, וא"כ י"ל גם בניד"ד דכל שיש לו אפשרות לתקן בדיעבד ע"י שיזכיר בשומע תפלה אסור לו לחזור לברכת השנים, ואם עשה כן הוא שלא כדן ועליו לדלג לאלתר למקום שאחז בו מקודם בברכת בונה ירושלים.

הזכרת אתה חוננתנו אינה מדיני התפלה אלא חובת הבדלה המוטלת על הגברא

וחכ"א השיב על כך דאין לדמות הזכרת אתה חוננתנו להזכרת טל ומטר, דהזכרת אתה חוננתנו אינה מדיני התפלה אלא חובת הבדלה המוטלת על הגברא ותקנו חז"ל לקיימה לכתחילה הן בתפלה והן על הכוס, ולכן הוי ברכה לבטלה אם חוזר על ברכות בשביל לקיים הבדלה בתפלה באופן שעתידי להבדיל על הכוס הואיל ואי"ז חובת התפלה, אולם הזכרת טל ומטר היא מחובת התפלה וכיון שעיקר החיוב הוא להזכיר בברכת השנים י"ל דאם חזר לא הוי ברכה לבטלה ואם חזר לשם נעקר שוב לברכת השנים ועליו להמשיך כסדר התפלה.

יסוד הראשונים דכל הזכרה שאינה מעכבת אם חזר עליה ברכתו לבטלה

אכן נראה דאף שיש מקום בסברא לחילוק זה, מ"מ במקור הדברים לא משמע כן, דהתוס' וש"ר (ברכות ל:) נחלקו בכל הדברים שאין מעכבים בתפלה אם מותר לחזור עליהם,

בדאי ביטל תקנ"ח בשחרית אלא דאינו מעכב מאחר שהתפלל מוסף, וכן משמע מתוס' (ברכות כט). דלא היתה כלל תקנה להזכיר בדיעבד בשומע תפלה אלא הוא מהדין הכללי דשואל אדם צרכיו בשומע תפלה, וכל שביקש על הגשמים בתפלה זו שוב אין ההזכרה דברכת השנים מעכבת, והרחבנו טובא בענין זה. ועפ"ז ביארנו הסברא הנ"ל דחשיבא הזכרה המעכבת בברכת השנים אע"פ שיש לו עצה להזכיר בשומע תפלה, כי אי"ז מעיקר דין ההזכרה אלא עצה בעלמא לגרום שההזכרה בברכת השנים לא תהא לעיכובא, אך בעיקר דינה היא הזכרה המעכבת. והוכחנו כן מד' הטור סי' ק"ד וכל הפוסקים שנקטו דאם שכח להזכיר טל ומטר ונזכר לאחר סיום ברכת השנים מזכיר במקומו, ואף דקי"ל דרק הזכרה המעכבת אפשר להשלים לאחר סיום הברכה מ"מ גם זה נחשב הזכרה המעכבת לענין זה אע"פ שאפשר להשלימה בדיעבד בשומע תפלה.

אין נפ"מ אם חזר לברכת השנים קודם שהגיע לשומע תפלה או אחר שעבר את שומע תפלה

ב. בספר דברי מרדכי שם כתב בשם הגרא"י ברטלר זצ"ל טעם אחר דיצא בדיעבד, דכיון שאם לא הזכיר בשומע תפלה ונזכר ברצה עליו לחזור לברכת השנים, א"כ גם באופן הנ"ל הואיל ולא הזכיר בשומע תפלה חל עליו הדין למפרע להזכיר בברכת השנים, ואין נפ"מ אם חזר לברכת השנים קודם שהגיע לשומע תפלה או אחר שעבר את שומע תפלה.

ובדברי מרדכי שם העיר על דבריו דהא כה"ג בהזכרת אתה חוננתנו פשוט דלא מהני, כגון אם הגיע לבונה ירושלים וחזר לאתה חונן ואמר אתה חוננתנו והמשיך התפלה כסדר ואח"כ טעם קודם שהבדיל על הכוס, וכי נימא דלמפרע לא יהיו ברכותיו לבטלה ולא יצטרך להתפלל שוב, הלא פשוט דכל הברכות שחזר עליהם הוו לבטלה כמו שכתבו הראשונים וממילא הזכרת אתה חוננתנו היתה בתוך ברכה לבטלה ולא מהני כיון שהיא שלא במקומה, ועל כן צריך לחזור ולהתפלל, וה"נ בזה רק לאחר שעבר את ברכת שומע תפלה מתחדש עליו החיוב לחזור על ברכת השנים, אבל אי"ז חל למפרע, ועל כן אם חזר לברכת השנים קודם שהגיע לשומע תפלה י"ל דברכותיו לבטלה.

ולענ"ד נראה דיש מקום לחלק דבניד"ד דחובת החזרה חלה עליו בתוך השמו"ע, שפיר מהני למפרע להצילו מברכה לבטלה, לפי שרק לאחר שגמר השמו"ע אנו דנים על כלל תפלתו אם היו כאן ברכות שנאמרו לבטלה, וכמו מי שהתפלל שמו"ע והפסיק תפלתו לפני הברכה האחרונה נעשים למפרע כל ברכותיו לבטלה, ה"נ להיפך אם לבסוף הוצרך לברכות שחזר עליהם הוי למפרע ברכות ראיות, וכיון שלבסוף חזינו דלא הזכיר בשומע תפלה שפיר י"ל דחזר כדין לברכת השנים.

נזכר באמצע שומע תפלה שחזר לברכת השנים שלא כדין אסור לו להזכיר שוב טל ומטר

ונפ"מ בין ב' הטעמים הנ"ל באופן שנזכר באמצע ברכת שומע תפלה שחזר שלא כדין לברכת השנים, דלפי טעמו של הגרא"י ברטלר אסור לו להחמיר ולהזכיר שם ותן טל ומטר (וגם לא יתפלל תפלת עצירת גשמים דלד' הגרש"א זצ"ל יוצאים בזה יד"ח הזכרת טל ומטר כמובא בס' הליכות שלמה), כי עי"ז גורם שכל ברכותיו שחזר ובירך מברכת השנים ואילך נעשים ברכות לבטלה למפרע, אבל לפי הטעם הא' לית לן בה.

נזכר ברפאנו ששכח אתה חוננתנו וטעה וחזר לאתה חונן

ע"פ האמור נראה דה"ה לענין אתה חוננתנו במוצ"ש דהזכרה

והרא"ש והמרדכי שם כתבו דלהשיטות דאסור לחזור הוי ברכה לבטלה אם חזר, וכ"כ בארוחות חיים (סי' ק"ג) ושבלי הלקט (סי' קע"א) דכל הזכרה שאין מחזירין אותו עליה סברא היא דהוי ברכה לבטלה אם חזר לאותה ברכה. וכ"ה בשו"ע (סי' קי"ט ס"ד) לענין ש"ץ ששכח ברכת עננו בתענית ציבור דיאמר בשומע תפלה כיחיד, ואם טעה וחזר ואמר עננו והמשיך כסדר ברכותיו לבטלה ע"ש ובביה"ל, והמקור הוא מהראשונים הנ"ל כמבואר בב"י. והטור (סי' רצ"ד) הביא פלוגתת הראשונים הנ"ל לענין אתה חוננתנו ושאר הזכרות שאינן מעכבות, ועי"ז כתבו הב"ח ומטה יהודה הנ"ל דלפ"ז אם חזר הוי ברכה לבטלה, ומשמע דכוונתם דהוי כשאר הזכרות שאינן מעכבות דלד' הראשונים דאסור לחזור הוי ברכה לבטלה אם חזר, ולד' הראשונים דמותר לחזור יכול לחזור גם בזה, ואין כאן סברא מיוחדת באתה חוננתנו שיסודו משום חיוב הבדלה ולא מדיני התפלה עצמה.

חלוקה הזכרת טל ומטר מהזכרת אתה חוננתנו ושאר ההזכרות שאינן מעכבות

אולם באמת מוכח בשערי תשובה (סי' קי"ז סק"י) לענין הזכרת טל ומטר דדינו חלוק מכל הנ"ל, ובדיעבד אם חזר לברכת השנים קודם שהגיע לשומע תפלה והמשיך כסדר אין ברכותיו לבטלה, וז"ל; 'וכתב ברכי יוסף בשם מהר"י מולכו שאם נזכר באמצע תקע או ברכה אחרת אומר כדרכו עד שומע תפלה וישאל שם ולא אמרין שיפסיק ויחזור לתחלת ברכת השנים וישאל משום שמא ישכח בשומע תפלה ויצטרך לחזור לראש, דאין מן הראוי שיאמר ברכות לבטלה מן הספק ע"ש' עכ"ל. ומשמע דאם חזר הועיל ולא הוי לבטלה, אלא דאין ראוי לעשות כן, [ומש"כ דאין ראוי לומר ברכות לבטלה מן הספק, נראה דכוונתו לברכות שאינן צריכות ולא ברכות לבטלה ממש]. וכן מבואר במאמר מרדכי (סק"ט) ע"ש. וכ"כ בספר דברי מרדכי בשם מרנן הגר"נ קרליץ והגרא"י ברטלר זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א דאם חזר לברכת השנים והזכיר טל ומטר אין ברכתו לבטלה וגם יצא בזה יד"ח וא"צ להזכיר שוב טל ומטר בשומע תפלה.

ובע"כ מוכח מזה דחלוק הזכרת טל ומטר מהזכרת אתה חוננתנו ושאר ההזכרות שאינן מעכבות דאם חזר לאומרם ברכתו לבטלה, וטעם החילוק יש לבאר בתרי אנפי;

חקירת הגר"י הוטנר זצ"ל בגדר השלמת טל ומטר בשומע תפלה

א. דהזכרת טל ומטר נחשבת הזכרה המעכבת הואיל והיא מעכבת בתפלה, ואף שבדיעבד יכול לאומרה בשומע תפלה מ"מ הואיל ועיקר מקומה הוא בברכת השנים ואם ישכח בשומע תפלה צריך לחזור לברכת השנים הרי היא נחשבת כהזכרה המעכבת, ועל כן אם חזר לברכת השנים תיקן בדיעבד ולא הוי ברכה לבטלה.

ובמק"א הארכנו לבאר זאת עפ"מ שחקר הגר"י הוטנר זצ"ל בגדר השלמת טל ומטר בשומע תפלה (נדפס בספר הזכרון פחד יצחק ובספר שיח תפלה), האם הוי בכלל עיקר תקנת חז"ל שתקנו ב' מקומות להזכרת טל ומטר, דלכתחילה יזכיר בברכת השנים ובדיעבד יזכיר בשומע תפלה, או תקנת חז"ל היא רק על ברכת השנים, אך מ"מ אין ההזכרה מעכבת אא"כ לא ביקש כלל על הגשמים, אבל אם ביקש בתפלה זו במקום אחר שוב אינו מעכב אע"פ שלא קיים בזה תקנת חז"ל להזכיר בברכת השנים, ודמי לדעת הכנה"ג שהביא המשנ"ב (סי' תכ"ב סק"ד) דמי ששכח יעו"י בר"ח בשחרית והתפלל מוסף אינו חוזר על שחרית כיון שכבר הזכיר ר"ח במוסף וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, ובכה"ג

ברכות אלו מקודם (הואיל והיה דינו לחזור לברכת השנים וחזר לשם כדין) והרי הוא נידון כאוחז בפעם הראשונה בברכת תקע בשופר שדינו להמשיך עד שומע תפלה.

והכרעת פוסקי זמנינו כצד הג' [הליכות שלמה תפלה פ"ח סכ"ב בשם הגרש"א זצ"ל, קונטרס הגר"א דינר בשם הגר"ש"א ובעל שבט הלוי זצ"ל, פניני תפלה עמ' קנ"ו בשם הגר"ש"א זצ"ל, פנינים משולחן רבינו הגר"א גנחובסקי זצ"ל (שם), ושיעורי שלמי תודה להגר"צ פלמן זצ"ל הל' ירדת גשמים, וע"ש מש"כ לבאר בשם הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל ולהבחל"ח מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א הטעם דלא דמי להבדלה (כצד הא' הנ"ל)].

ומדבריהם נראה שנקטו דברכת השנים השנית אינה ברכה לבטלה אע"פ שלא תיקן בה כלום כיון שכך היה דינו לחזור לברכה זו, וגם ס"ל דנעקר בזה סדר הברכות הראשון ועל כן ממשיך בתפלתו כמו בפעם הראשונה. וצ"ב דא"כ למה לא אמרינן כן גם בניד"ד דכיון שחזר לברכת השנים נעקר סדר הברכות הראשון ויחזור לומר לפי הסדר מברכת השנים, והדברים ק"ו, דבניד"ד הלא תיקן והזכיר טל ומטר בברכת השנים, וא"כ ודאי י"ל דנעקר סדר הברכות הראשון.

אמנם החילוק פשוט, דבניד"ד עשה שלא כדין לחזור לברכת השנים ועל כן לא חשיבא עקירה ועדיין מוטל עליו עיקר דינו להמשיך היכן שאוחז בברכת בונה ירושלים ולהזכיר טל ומטר בשומע תפלה, משא"כ כשנזכר ברצה דכך הוא דינו לחזור לברכת השנים, על כן נעקר סדר הברכות הקודם אף אם שכח שוב להזכיר טל ומטר.

הדינים העולים

א. מי שנזכר כשאחז בברכת בונה ירושלים שלא הזכיר טל ומטר וטעה וחזר לברכת השנים והזכיר שם טל ומטר תיקן ואין ברכתו לבטלה, ואם המשיך עד סוף התפלה יצא יד"ח (כן מוכח בשערי תשובה סי' קי"ז סק"י בשם הבר"כ, וכן הורו מרן הגר"נ קרליץ והגר"א"י ברטלר זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

ב. אם לאחר שסיים ברכת השנים בפעם השניה נזכר שהיה עליו להמשיך ולומר בשומע תפלה, עליו לדלג בחזרה לבונה ירושלים ולהזכיר בשומע תפלה (כן הורה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

ג. אם נזכר באמצע ברכת שומע תפלה שחזר שלא כדין לברכת השנים, לפ"ד הגר"א"י ברטלר זצ"ל נראה דאסור לו להזכיר שם טל ומטר שנית (וגם לא יתפלל תפלת עזרת גשמים שמזכירים בה טל ומטר), כי עי"ז גורם שכל ברכותיו שחזר וברך מברכת השנים ואילך נעשים ברכות לבטלה למפרע, אך בפשוטו אין חשש בדבר.

ד. ג' הדינים הנ"ל קיימים גם לענין הזכרת אתה חוננתנו במוצ"ש למי שאין לו כוס, דאם שכח להזכיר בברכת אתה חונן ונזכר כשאוחז בברכת בונה ירושלים דינו להמשיך ולהזכיר בברכת שומע תפלה, ואם טעה וחזר לברכת אתה חונן והזכיר שם דינו ככל האמור.

ה. אמנם אם יש לו כוס וחזר לאתה חונן ואמר אתה חוננתנו והמשיך התפלה כסדר עד סופה לא יצא בזה יד"ח הזכרת אתה חוננתנו, כי ברכת אתה חונן השנית היתה ברכה לבטלה, ולכן אם שכח וטעם קודם שהבדיל על הכוס, חייב לחזור ולהתפלל כדי להזכיר שוב אתה חוננתנו בברכת חונן הדעת.

ו. נזכר ברצה שלא הזכיר טל ומטר וחזר לברכת השנים ושוב שכח להזכיר ונזכר באמצע ברכת תקע בשופר ימשיך כסדר הברכות ויזכיר בשומע תפלה, (הסכמת פוסקי זמנינו, הגר"ש"א הגרש"א זצ"ל, פנינים משולחן רבינו הגר"א גנחובסקי והגר"צ פלמן בשם הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

זו מעכבת למי שאין לו כוס להבדיל עליו, ועל כן קי"ל דאם אין לו כוס ושכח לאומרה בברכת אתה חונן אומרה בשומע תפלה (משנ"ב סי' רצ"ד סק"ו), ולפי האמור נראה דגם בזה אם נזכר קודם שהגיע לשומע תפלה וטעה וחזר לאתה חונן ואמר אתה חוננתנו והמשיך התפלה כסדר אין ברכותיו לבטלה ויצא בזה יד"ח, וב' הטעמים הנ"ל שייכים בזה, דעיקר מקום ההזכרה הוא בחונן הדעת, ושם פשיטא דאין תקנה לאומרה בשומע תפלה, והוא דמהני בדיעבד הוא רק מדין שואל אדם כל צרכיו בשומע תפלה, ואמנם נחלקו הראשונים אם מהני בזה כיון שעיקרו בל' שבח ולא בל' בקשה, ורק בדיעבד פסק המג"א להזכיר בשומע תפלה כדי שלא יצטרך לחזור לאתה חונן].

אם החוזר לברכת השנים שלא כדין חוזר ומתחייב שוב בכל הברכות כסדר

ומעתה נשוב לניד"ד אם מי שטעה וחזר לברכת השנים והזכיר טל ומטר וסיים הברכה ימשיך את שאר הברכות כסדר או ידלג למקום שאחז בו מקודם. והנה לפי האמור דבדיעבד תיקן ויצא יד"ח בברכת השנים יש מקום לדון כדברי החכמים שהביא בקונטרס עיטורי מרדכי דחשיב שעקר עצמו לברכת השנים ועליו להמשיך כסדר הברכות.

אך עדיין נראה מסברא דהואיל וחזר שלא כדין [והוי כעין ברכות לבטלה כמש"כ בשע"ת הנ"ל בשם הבר"כ"י] לא מסתבר לומר דכה"ג חשיבא עקירה שלא יוכל לחזור למקום שעמד בו מקודם, וכ"כ בספר אשי ישראל (פכ"ג הערה קע"ז) ובספר דברי מרדכי ועוד ספרים בשם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א דעליו לדלג למקום שאחז בו מקודם, וטעמו, דכשם שלכתחילה אסור לו לחזור לברכת השנים ולכפול ברכות לחינם הואיל ויכול לומר בשומע תפלה, ה"ה בדיעבד לאחר שחזר על ברכת השנים אסור לו לכפול את שאר הברכות לחינם הואיל ויכול לומר בשומע תפלה, והיינו דפשיט"ל דאין כאן עקירה לברכת השנים דנימא שלא יוכל לדלג למקום שאחז בו מתחילה.

חזר לברכת השנים כדי להזכיר טו"מ ושוב שכח

והנה דנו פוסקי זמנינו איך הדין במי שנזכר ברצה שלא הזכיר טל ומטר וחזר לברכת השנים ושוב שכח להזכיר ונזכר באמצע ברכת תקע בשופר, וג' צדדים נאמרו בדין זה;

א. יחזור שוב לברכת השנים, לפי שברכת השנים השניה היתה לבטלה הואיל ולא תיקן בה כלום ונמצא שעדיין הוא אוחז ברצה ועליו לחזור לברכת השנים, ומה שאמר בנתיים ברכת השנים ותקע בשופר הוי כשח בשוגג באמצע התפלה דאינו מעכב בדיעבד (ספר שיח מרדכי). ועוד טעם י"ל בזה, דהא מקור הדין דמי שנזכר ברצה חוזר לברכת השנים ולא לשומע תפלה הוא מהרא"ש שדימה זאת למי ששכח אתה חוננתנו דאע"פ שאינו מעכב הואיל ועתיד להבדיל על הכוס, מ"מ אם שכח וטעם קודם שהבדיל על הכוס חוזר להתפלל משום קנס לפי שטעה בזו ובזו, וה"נ בשכח טל ומטר הואיל וטעה בזו ובזו (ששכח הן בברכת השנים והן בשומע תפלה) עליו לחזור לעיקר מקומו, וא"כ בניד"ד כ"ש שעליו לחזור לעיקר מקומו, דהא טעה ג"פ 'בזו ובזו ובזו', וכמו התם דפשוט דאם חזר והתפלל ושוב שכח אתה חוננתנו חוזר ומתפלל שלישיית ה"נ בניד"ד (שמעתי מג"א שליט"א).

ב. ידלג לאתרו לשומע תפלה ויאמרונו שם, כי שאר הברכות כבר התפלל כדין, וכך הוא הדין דאחר שאמר ברכת השנים ושכח להזכיר שם מזכיר בשומע תפלה (כן דנו בספר שיח מרדכי וספר פניני תפלה וגליון פנינים משולחן רבינו הגר"א גנחובסקי זצ"ל גליון תמ"ט).

ג. ימשיך כסדר עד שומע תפלה כי כבר נעקר מה שהתפלל

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
וידא

לעמוד בניסיונות הזמן

איוב שהיה נראה כצדיק בין הבריות, והקב"ה הביאו לידי נסיון, ולכן "כלום תקנה יש לו", כי נסיונו להראות רוע לבבו ולכן ידוע להקב"ה שלא יעמוד בנסיון, עכ"ד.

ב. ולפי"ז יובן שאנו מבקשים "וגא אל תביאנו לא לידי ניסיון ולא לידי בזיון", דגם אם איננו ראויים, ואין מעשה מצוותינו שלמים, אל תבחר בנו לנסותינו כאיוב, שכל מה שנתנסה היה להראות שבאמת אינו כמו אברהם, ועי"ז בא לידי ביזיון שראו כולם שאינו כמו אברהם, ומבקשים אנו שלא ינסו אותנו משמים בניסיונות כאלו.

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל באבות שבחו של אברהם אבינו, שנתנסה בעשרה ניסיונות ועמד בכולם להודיע כמה חיבתו... דלפי דברי הנתיבות יוצא שכל הנסיונות של אברהם אבינו היו להיפך מהנסיונות של איוב, שלא באו אלא להראות את מעלת אברהם אבינו לעין כל.

ג. יסוד זה ישפוך אור על אותן קשיים ומיני טלטלות שעברו כלל ישראל בתקופות האחרונות, דהגם שגלוי וידוע לפני הקב"ה טהרת לבבם של בניו אהוביו, וידוע הוא כמה מעשיהם נעשים מתוך אהבתו ועבודתו יתב, בכל זאת רוצה הקב"ה שיהיה מוצדק בפי כולם, וחפץ להראות לפני כולם, את גדולת עמלי התורה שעומדים איתנים וחזקים בכל המצבים, ולמשל יש כאלו מרננים שהיום בחורי ישיבות הולכים לישיבה רק מפני הדפוס החרדי שמכוון באופן אוטומטי כל בחור למסלול של ישיבה, ואי"ז נעשה מתוך הכרה והבנה מה תפקיד אדם בעולמו, והנה בתקופת הקפסולות שהיה קשה ביותר חיי הישיבה, נתברר שבחורי דורינו מוכנים לכל קושי שיהיה, ובלבד שיוכו להיות שייכים ומחוברים לתורה.

והרמב"ן בעקידה כותב, שכל ניסיון שמנסים אדם נותנים לו גם את הכוחות לעמוד בניסיון, ולא נותנים ניסיון שא"א לעמוד בו, ולהנתיבות יובן, כי כל תכלית הניסיון להראות צדקתו ברבים, א"כ אדרבה לא רוצים להכשילו, ולכן נותנים לו את הכוחות לעמוד בניסיון. ואם ח"ו הוא מאלה שניתן להם הניסיון לפרסם קלונם, כ"ש שניתנו לו כוחות להתמודד, כי אם זה יהיה ניסיון בלי שום יכולת עמידה שוב זה לא יבורר כלום לרבים. ויה"ר שנוכח כולנו לעמוד איתנים בכל ניסיונות הזמן.

א. הנה יש להבין מהו שמתפללים אנו בכל בוקר "ואל תביאנו לא לידי ניסיון ולא לידי ביזיון", הרי אמרו חז"ל באבות (פ"ה): "עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום" ואם היה מתפלל אברהם שלא יבא לידי ניסיון לא היה נודעת חיבתו בעולם. עוד הק' בעל הנתיבות בספרו "נחלת יעקב" דלכא' ענין הנסיון תמוה, דכיון שהקב"ה צופה ומביט עד סוף כל הדורות, א"כ מה הקב"ה צריך את הניסיון בשביל לדעת מהי דרגתו של האדם, והאם לבבו עימו או לאו.

ותירץ ע"פ יסוד נפלא, וז"ל: ונראה כי הניסיון בא להראות צדקתו, בכדי שמלאך רע בעל כורחו יענה אמן (ע"פ שבת קי"ט, ב) על כל הטובות שיעשה עמו. כי הקב"ה יש לו מדת צדיק שהוא מוצדק מפי כולם, כמאמרם ז"ל (עירובין י"א) שאפי' רשעים מצדיקין דין של מעלה ואומרים יפה דנת". זאת אומרת, בוודאי יודע הקב"ה שהצדיק יעמוד בניסיון, אלא שיש כבוד שמים מיוחד כשגם היצה"ר רואה שהצדיק עומד בניסיון.

וממשיך שם לבאר דכך מצינו להיפך שניתן לאדם ניסיון להראות שאינו כ"כ צדיק ואינו עומד בניסיון, כדוגמת מה שמצינו באיוב, שהיה משווה עצמו לאברהם אבינו, ורצה הקב"ה לפרוץ דבריו ע"י שהרשה ליצר לנסותו, ואמרו חז"ל בפ"ק דחגיגה (ה"א): ר' יוחנן כשהיה מקרא למקרא זה היה בוכה "ותסיתני בו לבלעו חנים" (איוב ב, ג), עבד שרבו מסיתין לו וניסת כלום תקנה יש לו, ומדובר שם על הניסיונות שהיו לאיוב, ולאחר שניסה השטן להכשיל את איוב ונכשל, ולכא' מה הכוונה "חנים"? אלא שבאברהם הניסיון בא להראות למקטרגים סיבת הטוב שיעשה לו ולזרעו, אבל מי שאינו עומד בנסיונו אכן קשה למה ניסהו, אלא זהו ג"כ כוונת הטעם, שקשה למקטרגים למה אינו מקבל טוב כמו לשני, וע"י שניסה ה' לאיוב סר הקטרוג שלהם. ולכן אמרה הגמ' בלשון "עבד שרבו וכו'" כדברי חז"ל שכשאין עושיין רצונו של מקום מוכנים בשם עבד, וזהו

"והשענו תחת העץ" וסיפורי סוכה

א. כשהגיעו האורחים אל אברהם אבינו, הוא לא הכניסם לתוך אולם הכנסת האורחים שבאוהלו, אלא הושיבם בחצירו, כמו שנאמר - "והשענו תחת העץ" וברש"י פירש "תחת העץ" - תחת האילן, ודבריו פלא, דמה ההבדל בין עץ לאילן, ולמה ירמזון מילותיו הקדו. ומצאתי מרגלית יקרה ומופלאה בספר "רמזי תורה" לנכד תרומת הכרי, עפ"מ דאיתא במדרש לקח טוב: "אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך במדבר בארץ ולעתיד. במדבר - "פרש ענן למסך" (תהלים קה לט). בארץ - "בסוכות תשב"ו" (ויקרא כג מב). לעתיד - "וסוכה תהיה לצל זומם" (ישעיה ד ט), ע"כ. נמצא שבזכות שהושיבם תחת העץ זכו בניו למצוות סוכה, וזהו שאמר רש"י תחת ה"אילן", שעולה בגי' "סוכה".

ויש מקור חזק לדבריו בזה"ק, שמתאר את נפלאות האילן הזה, שהיו ענפיו מעין "מעבר בידוק" לאורחים, שאם האורחים היו מאמינים בה' היה האילן מיצל עם ענפיו עליהם, אבל אם לא האמינו בה' היה האילן מעלה את ענפיו למעלה ומזדקף בלי שום צל תחתיו, ונמצא דהאילן הזה היה ממש "צילא דמהימנותא", שכל הצל שלו היה רק למי שהיה מאמין שזכאי להסתתר תחתיו. וזהו שאמרו חז"ל: "וה' ברך את אברהם בכל" וזהו מצות סוכה, וידוע הרמז שמצא הגר"א שבכ"ל ר"ת ג' הפסוקים של מצות סוכה, ב' בסוכות תשב"ו וגו', כ' כל האזרח וגו', ל' למען ידעו דורותיכם וגו', ולהנ"ל מובן היטב שכל זכותינו במצוות סוכה הוא בגלל מעשה זה.

ב. לאחרונה שמעתי ב' סיפורים מרתקים על חילונים שהתחזקו במצווה זו ביותר, והוא השלמה לוורט הנ"ל, שהסוכה היא "מעבר בידוק", לבחון אם קיימת אותה אמונה, החרוטה בעט שמיר אפי' על ליבות הרחוקים.

הסיפור הראשון. יהודי חרדי נקלע לאיזה פארק גדול בחג הסוכות, ומתחילה כשנסע לשם סבור היה שימצא בה סוכה, אולם לצערו גילה שהמקום חילוני ומופקר וסוכה אין. הוא החל להתדיין בינו לבין עצמו האם הוא בגדר עובר דרכים, או שעדיף לו להתאמץ ולהמתין עד שיחזור לעיר וימצא בה סוכה, עד שלפתע עוצרת על ידו בחריקה, מכונית לימוזנה ארוכה ושחורה בעלת שלש דלתות, וממנה יוצאת משפחה קטנה חילונית. עיניו עוד נעוצות במכונית המיוחדת, והנה הוא נדהם לשמוע שהשאלה הראשונה שהם שואלים אותו, אולי

מישהו זקוק לסוכה... על חג הנפתח של הלימוזנה הם פרסו מחצלת, ותיכף ומיד ניצבה לפניו באמצע הפארק סוכת בוטיק מהודרת ונוחה ביותר... הפתעתו לא ידעה גבול, ושאלתו זועקת מפיו מאיפה נכנס להם רעיון כזה.

ובכן - הם מספרים את סיפור משפחתם - הינם דור שלישי לאנשים שחייהם ניצלו בזכות מצוות סוכה... סבא שלהם שירת כחייל במלחמת העולם הראשונה, פלוגתו קיבלה פקודה לחפור בורות בין קברות שמחוץ לעיר, ולירות משם על האוייב, היה זה חג סוכות, וסבא שלהם הציע שיפרסו מחצלת על גג הבור וכך יוכלו לקיים בדרך אגב מצוות ישיבה בסוכה, לפתע הומטרו עליהם רימונים וכל החיילים שבבורות רוססו ומתו חוץ מהבור שלהם שהמחצלת שעל גבי בורם העיפה הלאה את הרימון, וכך ניצלו חייהם ממות בזכות מצוות סוכה.

אבא שלהם היה בשואה, וכמה מיושבי הצריף שלו מצאו חור בסוף המחנה שאפשר לסכך עליו בכמה עצים שמצאו, היה זה כמה שעות לפני נפילת המחנה ביד צבאות ארה"ב, הגרמנים הסתובבו אחוץ תזוית וירו למוות בכל יושבי המחנה, כל הצריף שלהם הושמד רגע לפני השחרור, מלבד יושבי סוכת ההצלה. מיני אז קיבלו על עצמם בני המשפחה זהירות מופלגת במצוות סוכה, כאשר גם בדרכים מצאו פתרון בדמות לימוזנה בעלת גג נפתח, ומערכת ישיבה נוחה שיכולה לשמש להם לסוכה, אותה הם כה מחבבים ואוהבים...

סיפור שני, שמעתי מבעל המעשה. נהג מונית חילונית כבן שבעים מספר: לפני 17 שנה הסעתי את הגרב"צ מוצפי שליט"א, ותוך כדי שיחה התלוננתי לו שאני גר בבנין רב קומות, ופורצים מידי שנה צעקות ומריבות בין השכנים על כל פיסת גג כדי להקים סוכות, והחלום שלי שתהיה לי סוכה יפה וגדולה שיוצאת מהסלון בת ארבע דפנות על שלש דפנות כמידת משפחתי, ונמאס לי מהמריבות... אמר לי הרב מוצפי: תתעקש עם ה'!... פתחתי עליו זוג עיניים מה פירוש...? אמר לי הרב, כן תתעקש עם ה', תתפלל על זה הרבה פעמים עד שהוא יתן לך. כמו ילד שהולך עם אבא שלו לקניון ומבקש ממנו ארטיק, והאבא לא מוכן לתת לו, אז הוא נשכב על הריצפה ומתחיל לצרוח עד שהאבא רואה שהילד מתעקש ע"ו, אז הוא נותן לו...! ובכן, כך עשיתי, וכעבור חצי שנה ה' סידר לי דירה שמהסלון יוצאת סוכה ארבע דפנות על שלש דפנות, אני יושב שם עם המינים ואומר הודו לה'... ואין שמח ממני בעולם...! אשריהם ישראל!

בקשת "מי שענה לאברהם אבינו"

א. מצינו בגמ' בתענית (טז,ב) דבתעניות על הגשמים היו מוסיפים עוד שש ברכות על שמונה עשרה, ובתחילה בגואל ישראל מאריך, ובחמתמה הוא אומר "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל" והן עונין אחריו אמון, ע"כ. וצריך בירור איזו תפלה התפלל אברהם אבינו בהר המוריה ונענתה, ובתורה היא איננה.

ובקרן אורה שם כתב "מסיימין בברכה זו מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה, כי שם הבטיח לו ה' להרבות זרעו לעד, הוא יענה גם היום ויוסיף חסדו הגדול עמנו". וצריך להבין דאמנם מפורש בפסוקים שאמר לו הקב"ה "כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים", אבל היכן מצינו בתורה שאברהם אבינו התפלל על זרעו.

ויתכן לומר שתפלתו של אברהם היתה בברית בין הבתרים שאמר "ה' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר" שבאמת יש לתמוה, מדוע הוצרך אברהם שם לתפילה, הרי הקב"ה הבטיח לו מפורש שיזכה לזרע. וראיתי מבארים, שבוודאי אברהם ידע שמה שהבטיח הקב"ה לו עתיד להתקיים ללא ספק קל, אלא שחשש שהבן יוולד לו בעת זקנותו וכבר לא יהיה בכוחו לחנכו כראוי, שרצה אברהם זרע קדוש לזכות להעמיד דורות שממשיכים את דרכו, וזהו שאמר "ואנכי הולך ערירי" היינו בלי בן ממשיך, "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר" שאליעזר הוא שדולה ומשקה מתורתי לאחרים, וחפץ אני שבני יהיה משקה ודולה מתורתי, דזרע סתם אינו חשוב זרע בעיני אברהם. ולכן בעקידה כשאמר לו הקב"ה שיהיה זרעו ככוכבי השמים, ויתברכו בזרעו כל גויי הארץ התקבלה ונענתה תפלתו שהובטח שזה יהיה זרע ברוך.

ב. ועוד יתכן לפרש, עפ"מ"כ בדעת זקנים מבעלי התוספות, דכשאמר לו הקב"ה לאברהם אל תשלח ירך אל הנער והעל האיל תחת בנך, לא רצה אברהם להניחו, עד שנשבע לו הקב"ה שיחשב לפניו אפרו של איל כא"י היה אפרו של יצחק ונשבע לו ומיד הורידו מעל המזבח ואחר שהורידו אמר לו תן לי חותמך על הדבר הזה, א"ל מן הדין אין לי למסור חותמי מכיון שלא שאלת אותו בשעת מעשה, ועוד שכבר נשבעתי לך, אמנם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אמסרנו

הה"ד "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" כלומר תתן אמת שהוא חותמו של הקב"ה בשביל חסד שאמרת לעשות לאברהם, עכ"ל. וזהו חידוש נפלא מאד, שהיה לאברהם דרישה כזאת שיחתום לו הקב"ה בחותמו, על שיחשב אפרו של האיל כאילו הוא אפרו של יצחק, אך לפ"ז יתכן שמבקשים מהקב"ה שיגאל את כלל ישראל בזכות עקידת יצחק, ומי שענה לבקשת אברהם אבינו בהר המוריה, הוא ישמע בקול צעקתכם לנצח נצחים, בזכות אפרו של יצחק שנחשב כאילו צבור ע"ג המזבח. (שוב מצאתי במהרש"א בתענית שרומז לזה, יעו"י"ש).

ג. אך בשל"ה האריך מאד בענין האי פרשתא, והביא את תפלת אברהם כדאי" בילקוט (רמז קא): "וישם אתו על המזבח", עיני אברהם בעיני יצחק, ועיני יצחק בשמי שמים, והיו דמועות מנשרות ונופלות מעיני אברהם, עד שהיתה קומתו מושטטת בדמועות. אמר ליה, בני, הואיל והתחלת על רביעית דמך יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתיך. באותה שעה פער פיו בבכיה וגעה געיה גדולה, והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה, והרים קולו ואמר "אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי" ... וזו היה תפלה ממנו שימציא הי"ת שם במקומו, ושעל זה אנו אומרים 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו', כי הוא נענה על תפלתו. ותמה שם דא"כ מהו זה השבח המופלא במעשה הזה שכל הדורות נתלים בו.

ואחר אריכות רבה תירץ, דהיתה שם תפלה מיוחדת שהתפלה היתה שתדבק נשמתו למעלה, וישאר הגוף כצאן לטבח, וזהו קרבן אחר תחתיו, כי עצם יצחק היא נשמתו, ונשמתו דבקה למעלה, ואז בהשאר הגוף לבד הוא כמו אחר, והענין הוא מה שאומרים נשמתן של צדיקים נקרבים למעלה (מנחות ק"א, תוד"ה ומיכאל), ר"ל דקות הקרבן, דהיינו הדביקות הגדולה... ועל זה התפלל אברהם אבינו שיהיה גופו קרבן ממש, והנשמה הפנימיות דקרבן, והוא דבוק בו יותר. ועל זה התפלל אברהם 'אלהים יראה לו השה לעלה בני' (בראשית כ"ח), כלומר שיהי גופו כשה כצאן לטבח לקרבן... והקב"ה שמע תפלתם, כי באמת נתדבקה נשמת יצחק למעלה ונשארה דבוקה, ורוח אחר ממרום יערה עליו, ונוסף על זה נתקיים בו "אדם ובהמה תושיע ה'", כי אף הגוף שלו נשאר והזמין הקב"ה איל והוא ממש תחת יצחק... ע"כ. ולדרבנו, בבקשה זו מונח מסירות נפשינו אליו יתב' שגם אנחנו רוצים לעובדו בלבב שלם, וכל בקשותינו בתפלה הוא לעשות רצונו בלבב שלם, כמו אברהם אז.

חינוך ילדים כה משתלם...!!!

א. הנה במדרש (בראשית רבה פמ"ג) איתא: מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה, ור' נחמיה, ורבנן, ר"י אמר מאברהם "כה" יהיה זרעך, "כה" תברכו את בני ישראל, ר' נחמיה אמר מיצחק שנאמר (בראשית כב) ואני והנער נלכה עד "כה", לפיכך אמר המקום "כה" תברכו את בני ישראל, ורבנן אמרי מיעקב שנא' (שמות יט) "כה" תאמר לבית יעקב וכנגדו "כה" תברכו את בני ישראל.

וידוע שאין מחלוקת בדברי אגדה, וצריך לבאר מה המיוחד במה שנשתמשו שלשת האבות בלשון "כה", שמחמת כן זכו לברכת כהנים שנאמר בה "כה" תברכו.

ואשר מבארים בזה דבר נפלא, דבר ראשון צריכים לדעת שההשקעה הכי גדולה זה בילדים, ויסוד זה למדנו מאברהם אבינו, שעיקר השקעתו היתה בחינוך ילדיו, ואע"פ שהוא גייר אלפים ורבבות וקירבם תחת כנפי השכינה, בכ"ו שיבחו הקב"ה בעיקר על השקעתו בחינוך כמושנ"א בפרשתן (יה"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", ולכן דבר ראשון בשביל לזכות לברכת ה' צריכים להשקיע את כל הכוחות בחינוך הילדים.

אבל לא די בזה, כי מצינו אדם שמשקיע את כוחותיו בחינוך ילדיו, ושוכח את עצמו, שבכל הנוגע לילדיו הוא יוצא מגדרו, אכפת לו להשקיע במלמדים פרטיים, וגם מתעניין כל שבוע בקצב הלימודים וברמת הידיעות של בניו, אבל את עצמו הוא מזניח לגמרי, מיואש הוא כבר מלימודו, ואינו עובד את הקב"ה כפי כוחו ויכולתו, לכן נאמר ביצחק ואני והנער נלכה עד "כה", היינו שאברהם מצרף את עצמו לעבודה של יצחק, והוא בעצמו מקרב את עצמו לכורא עולם יחד עם בנו, ומי שעושה כן, שכל השקעתו בחינוך ילדיו יחד עם התחזקותו שלו, הוא זוכה לברכת כהנים שנאמר בה "כה" תברכו את בני.

אמנם גם בזה לא סגי, כי יש אנשים שמשקיעים רק בבנים, כי הם לומדים תורה, ולדעתם בהם ראוי להכניס את כל הכוחות והמרץ, אבל את בנותיהם מזניחים, נותנים להן לזרום עם החברה, ולא עוסקים בעלייתם, לכן נאמר ביעקב "כה" תאמר לבית יעקב, אלו הנשים, שמבואר במעמד הר סיני, שמסירת התורה היא גם לציבור הנשים בדיוק כמו לציבור האנשים, וכאשר מבין את חשיבות הדבר, ומוסר את כוחותיו להשקיע גם בחינוך בנותיו לתורה ולתעודה, אז זוכה בשלימות

לברכת כהנים, כה תברכו את בני ישראל, ולכן השתמש הי"ת בלשון "כה", בשביל לרמוז על ג' בחינות כה הנ"ל.

ב. והמדרש הזה כ"כ מחזק ומעצים, כי בדרך כלל יש לאדם חולשה ורפיון ידיים מעסק חינוך הילדים, וכמה זמן יכול לפנות ביום ללמוד איתם, לרומם אותם, לרדת על רמתם, ולפשר בין מריבותם, להלך לרוחם, ולהבין את מה שעובר עליהם לפי ערך ומצב הדור, אבל לפי המדרש הזה מתבאר, שלפי השיעור שאדם מקבל על עצמו להשקיע בחינוך בניו ובנותיו יחד עם המושך עמלו בתורה והתקדמותו בעבודת ה', כך הוא זוכה להשפעה הכי עליונה של ברכת הקב"ה בעצמו ע"י שבט הכהונה. ויעויין בבעה"ט בפר' נשא שמוכיח שג' הפסוקים של ברכת כהנים הם כנגד ג' אבות, ויש לצרף את זה לדברי המדרש הנ"ל ולבאר, שכאשר מתחיל להשקיע בחינוך בניו מתחיל לקבל את השפעות פסוק ראשון: "יברכך ה' וישמרך", ואח"כ שמקיים ואני והנער נלכה עד כה וממשיך להשקיע בעצמו יחד עם חינוך ילדיו זוכה גם להשפעות פסוק שני: "יאר ה' פניו אליך ויחונך", ואח"כ כשמשקיע גם בבנותיו זוכה אף להשפעות פס' שלישי: "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום", כך יש להרגיש.

ג. ויש לפרש דוהו שנא' אצל אברהם "כי ידעתיו..." ועי' רש"י בזה, אבל הרמב"ן פירש: "והנכון בעיני שהיא ידיעה בו ממש, ירמוז, כי ידיעת ה' שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמור הכללים. וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם. אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל. כמעט לא יגרע מצדיק עיניו (אויב לו). ובאו מזה פסוקים רבים, כדכתי' (תהלים לג, יח) הנה עין ה' אל יראיו, וזולת זה, ע"כ.

הנה דברי הרמב"ן מאירים שחינוך ילדים משתלם!! וככל שנשקיע בחינוך הילדים כך נזכה ליותר השפעות. והביאור בזה פשוט, שהרי מבו' בנדה שיש ג' שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו, אבל ברור שאי"ז רק מצד לידתו, שהרי גם האב והאם לא רק מולידים ומשליכים את ילדיהם ברחוב, א"כ גם הקב"ה ממשיך לדאוג לכל ילד לכל צרכיו, א"כ ככל שהאב והאם דואגים לילדיהם כרצון השותף השלישי, כך הם עצמם זוכים להתחבר לשותף השלישי ולקבל את השפעתו, וככל שידאגו להשלים את חינוך ילדיהם כרצונם יתב', הן בבנים והן בבנות ויחד עם עלייתם שלהם, כך יזכו להשפעות הכי אדירות הגנוזות בברכת כהנים, והמשקיע הוא המרויח!

דבר העורך

שיעורי הלכה למעשה

כינוסים ושיעורים: בשנים האחרונות התקיימו שיעורי הלכה למעשה מטעם 'הילכתא' מפי הרבנים הגאונים שליט"א בערים ירושלים, בית שמש, ביתר עילית, מודיעין עילית, רכסים, ועוד.

לרגל ההתעוררות העצומה בנושא הלכות ריבית, התקיימו בזמן האחרון כינוסי הסברה, בנושא הלכות ריבית, מפי הג"ר פנחס וינד שליט"א, בהשתתפות ציבור עצום, כאשר מאות הצטרפו לבדיקת כשרות קרנות הפנסיה שלהם, באמצעות ארגון 'חוסכים כשר'.

ניתן לקבל פרטים נוספים על מיזם 'חוסכים כשר' בקו הייעודי 073-7500613 במספר זה ניתן גם להשאיר פניות למנהלי מערכת 'חוסכים כשר' המזכים את הרבים שלא על מנת לקבל פרס.

כמו כן התקיימו שיעורים מיוחדים לאברכים מפי הג"ר גרשון מלצר שליט"א בהלכות לבוש כהלכה, ודיני יחוד.

כעת עם תחילת זמן חורף תשפ"ב, מתקיימת סדרת שיעורים בעניני ריבית הנוגעים למעשה, מפי אחד האברכים החשובים שליט"א משיבת מיר, לאחר בירור יסודי בעומק ענינים אלו, ושימוש תלמידי חכמים מובהקים בעניני ריבית. בליבון הסוגיות והפוסקים, ובירור הדברים למעשה.

השיעורים מתקיימים בימי רביעי בצהרם בשעה 2:05 עד השעה 2:35 בישיבת מיר ירושלים בנין בית שלום' קומה מינוס 1 בחדר שיעורים. ניתן להשיג את השיעורים המוקלטים והמודפסים במערכת 'הילכתא'.

לאור ההצלחה הגדולה, התכנית היא להתרחב ולהפיץ את השיעורים בערים ושכונות נוספות, שמעו ותחי נפשכם. המעוניינים לארגן שיעורים דומים בהיכלי התורה בסמיכות למקום מגוריהם, מוזמנים לפנות למערכת 'הילכתא'.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'עציץ בתוך הבית בשמיטה'

צמחים הגדלים בבית

תקציר: הגיליון הקודם (מספר 326) עסק בדיני 'טיפול בעציצים בשמיטה'. הגיליון הנוכחי (מספר 327) עוסק בנושא 'עציץ בתוך הבית', אלו מלאכות מותרות ואלו אסורות בצמחים הגדלים בעציצים בבית, דין עציץ שמונח בקומה גבוהה, דיני הנוף. הגיליון שאחריו (מספר 328), בנושא 'טלטול עציצים'. הגיליון שאחריו (מספר 329), בנושא 'גידול בחממות ומצע מנותק'. והגיליון האחרון בסדרה (מספר 330) בנושא 'גידולי מים'.

1. הספק של הירושלמי

ערלה, מעשר, שביעית: מבואר בירושלמי (מסכת ערלה פרק א הלכה ב), על פי ביאור הפני משה (שם), אילן שנטעו בתוך הבית, חייב בערלה, דכתיב (ויקרא פרק יט פסוק כג) הָאֲרֶז וְנִטְעָתָם, בכל מקום אשר יהיה נטוע בארץ, ולא הוזכר לשון שדה. ופטור מן המעשרות דכתיב (דברים פרק יד פסוק כב) עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה, משמע שהחיוב רק ביוצא מן האדמה בשדה, ולא ביוצא בתוך הבית.

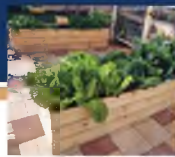
לגבי שביעית מסתפק הירושלמי, האם דיני שביעית אמורים גם על הזרוע בתוך הבית, שנאמר (ויקרא פרק כה פסוק ב) וְשִׁבְתָּהּ הָאֲרֶז שְׂבֵת לָהּ, משמע שנוהג שביעית באיסור עשה בכל מקום שהוא בארץ, גם בבית. או שדיני שביעית נאמרו רק על הזרוע בשדה, דכתיב (שם פסוק ד) שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר, משמע שנוהג איסור שביעית רק בצומח בשדה וכרם, ולא בצומח בתוך הבית. הספק לא נפשט בירושלמי.

הרמב"ם פוסק להלכה את דברי הירושלמי, שהצומח בבית חייב בערלה (הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק י הלכה ט), ופטור ממעשרות מדאורייתא וחיוב מדרבנן (הלכות מעשר פרק א הלכה י), אך בהלכות שביעית סתם הרמב"ם ולא פירש מה הדין באילן בתוך הבית. וכפי שכתב המשנה למלך (שמיטה ויובל פרק א הלכה א), לא ראיתי לרבינו שהביא דינים אלו של שביעית.

2. ההכרעה להלכה

ספק דרבנן לקולא: נחלקו האחרונים כיצד לפסוק למעשה בספק של הירושלמי, לדעת הפאת השלחן (לרבי ישראל משקלוב הלכות שביעית סימן כ ס"ק נב), כיון שהירושלמי הניח בספק, ושביעית בזמן הזה נקטו האחרונים שהיא דרבנן, לכן ההכרעה בספק היא לקולא, שלא נוהג דיני שביעית בזרוע בתוך הבית.

בשעת הדחק גדול למען הצלת השמיטה, ורק שאין למחות ביד המיקל כי יש לו על מי לסמוך. ומסיק בשבט הלוי, שלמעשה יש להחמיר בעציץ שאינו נקוב המונח בבית כי החזו"א נוטה להחמיר, ועוד שיתכן שיטעו להחליף בין נקוב לשאינו נקוב, ומכל מקום המיקל כהיתר החזו"א בבית ממש 'מי מפיק מיניה'.

לכתחילה: וכתב בקונטרס סדר השביעית על פי פסקי החזו"א (להגר"ז שפירא מהדורת תשל"ג אות יד, המהדורות הראשונות הופיעו בחיי החזו"א), הובא בדרך אמונה (שמיטה פרק א ס"ק נו ציון ההלכה קי, אחר שהביא את דברי החזו"א הנ"ל), שעציץ שאינו נקוב בבית אפשר להקל. והוסיף בדרך אמונה, שהחזו"א איש היקל להשקות עציץ שאינו נקוב בבית ללא הגבלה. עוד כתב בדרך אמונה (פרק ד ס"ק יז) בשם המשפטי ארץ בשם הגרי"ש אלישיב, שאין איסור ספיחין במה שגדל בעציץ שאינו נקוב בבית.

בדעת החזו"א איש, כתב הגר"ר דוב לנדו שליט"א (גיליון מנחת דבר מספר כד עמוד 1), שיש בחזו"א לשונות הנראים כסותרים, האם להלכה מותר לזרוע בעציץ שאינו נקוב בבית, או שרק אין מוחין בידו. ושמעתי מפיו זצ"ל לקולא, ואולי יש כאן חזרה.

לדעת הגר"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי מלאכות דאורייתא כמו זריעה ושתיילה, התיר החזו"א רק בשעת הדחק, ולכן למעשה אין להקל במלאכות דאורייתא בעציץ שאינו נקוב בבית, כגון לזרוע עציץ בבית, אך השקיה וגזיזום (גזיזום בגפן אסור מדאורייתא, גזיזום בשאר נטיעות נוקטים שאסור רק מדרבנן) ושאר מלאכות דרבנן, אפשר להקל לכתחילה. וכן אין איסור ספיחין בעציץ שאינו נקוב בבית.

תבוא עליו ברכה: לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות חלק ב סימן קפג, משנת הגרי"ש סימן ח אות ג, שבות יצחק פרק יד אותיות א ב) בספק של הירושלמי פוסקים לחומרא, ולגבי זריעה בעציץ שאינו נקוב בבית, המחמיר תבוא עליו ברכה. והוסיף בשבות יצחק, במלאכות דאורייתא כגון זריעה והורדת עלים וענפים ראוי להחמיר, אבל במלאכות דרבנן וכן לקרב עציץ אל האור, אין צריך להחמיר.

מותר ויש מחמירים: בקובץ דבר השמיטה תשפ"ב שעל ידי **בד"ץ העדה החרדית** (עמוד 79 פרק ז סעיף ד), עציץ שאינו נקוב [ואפילו יש בו נקב קטן להוצאת המים, מקרי אינו נקוב] ובו מיני גידולים, וכן עציץ נקוב העומד על דבר המפסיק בינו לקרקע, כמו צלחת וכדומה, אם עומד בבית תחת גג מקורה אין בו דיני שביעית. יש ליהדר שלא יצאו הענפים חוץ לעציץ, ויש מחמירים גם בעציץ שאינו נקוב בבית.

ותמה **במשנת יוסף** (חלק ד סוף סימן יא, חלק יג סימן רצו), מדוע במדריך הכשרות כתבו בסתמא שאין בו דיני שביעית, ויש מחמירים, הרי המדריך מיועד לכלל הציבור שאינם חקלאים, והעציצים הם בגדר מותרות, ומבואר בשו"ת מנחת יצחק (חלק י סוף סימן קטז), שעיקר ההלכה להתיר זריעה בעציץ שאינו נקוב בבית, הוא קולא גדולה גם לחזו"א, והתיר רק לצורך שעה כאשר אין רוב הציבור יכולים לעמוד בה ויבואו לידי מכשול, ובמדריך הכשרות הבאנו ב' דעות בענין עציץ שאינו נקוב תחת גג מקורה. עכ"ד המנחת יצחק. ולפי זה כותב המשנת יוסף, כיון שפשטות הדין שיש לו קדושה גם בתוך הבית, ורק שאין מוחין ביד המיקל, צריך לתקן את הניסוח במדריך. [א.ה. יש לציין שגם במדריך הכשרות משנת תשמ"ז שהופיע בחיי המנחת יצחק, מופיע אותו ניסוח כמו במדריך הכשרות של שנת תשפ"ב].

4. עציץ בבית מרוצף

צמוד קרקע: הדינים שלפנינו מתוך ספר משפטי ארץ (פרק ח סעיפים א-ח); עציץ נקוב (אפילו נקב בגודל מילימטר) בבית צמוד קרקע אסור במלאכה בשביעית, רצפת בטון, וכן מרצפות

עיקרו דאורייתא לחומרא: מאידך לדעת הפני משה (מסכת ערלה פרק א הלכה ב), והרידב"ז (מעשרות פרק ה הלכה א, כה ע"א בתוס' הרי"ד), ותורת הארץ (פרק ו אות כה), וקיצור שולחן ערוך (מצות התלויות בארץ סימן כו סעיף א) מסתבר שמספק נוקטים לחומרא.

וכן נוקט להלכה החזו"א (שביעית סימן כ ס"ק ו, סימן כב ס"ק א ד"ה ונראה, ד"ה ועיקר היסוד, סימן כו ס"ק ד ד"ה מש"כ), שעיקר הכרעת הפאת השולחן להקל מספק אינו מוכרע, דיש לומר כיון שעיקר הספק הוא האם יש איסור דאורייתא בבית או לא, ומכריעים לחומרא, ממילא גם כיום ששביעית מדרבנן נוקטים לחומרא. ועוד יתכן שיש ספק ספיקא לחומרא, אולי הלכה כשיטת הרמב"ם (מעשר פרק א הלכה י) שגם במעשר שפטור מדאורייתא יש חיוב מדרבנן, וגם אם הלכה כשיטת הראב"ד (שם) שפטור אפילו מדרבנן, אולי בזמן שביט המקדש קיים, מה שגדל בבית אסור מדאורייתא ועכשיו אסור מדרבנן, וספק ספיקא דרבנן צריך ללכת לחומרא.

וביאר הגרמ"מ לובין שליט"א (עיון הפרשה קצא), כוונת החזו"א איש, כיון שהספק הוא בעצם הדין דאורייתא, בביאור כוונת הפוסקים, למרות ששביעית בזמן הזה דרבנן, נדון כספק דאורייתא. וכעין זה מצינו בגמ' (עירובין דף לו. רש"י ד"ה הואיל), שדבר שעיקרו מדאורייתא לא נדון בו ספק דרבנן לקולא.

ולדעת הגר"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק א סימן נא אות ז, תנינא סימן קכג אות ד), קשה מאוד לסמוך על הקולא של הפאת השולחן, כי הרי לשיטת הרמב"ם מכל מקום יש איסור דרבנן, ורק הראב"ד מתיר לגמרי גם מדרבנן, והרי לשיטתו שביעית בזמן הזה דאורייתא, ואי אפשר לנקוט כמקולי דמר ודמר. ועוד שהרבה אחרונים חולקים על הפאת השולחן ומחמירים מספק. ועוד שהחזו"א תמה על הפאת השולחן שצריך להחמיר גם בזמן הזה שהוא דרבנן, כיון שעיקרו דאורייתא. ועוד שהרמב"ם לא ציטט כלל את הספק של הירושלמי. ועוד שמשמע בתלמוד בבלי (מועד קטן דף ג.) שחולק על תלמוד הירושלמי ומחמיר. והביא הגר"ש את הכרעת החזו"א איש (המובא להלן), שהזרוע בבית בעציץ שאינו נקוב יש לו על מי לסמוך, והניח בצ"ע.

3. עציץ שאינו נקוב בבית

דעת החזו"א: כאמור, לדעת החזו"א איש (שם) גם בזרוע בבית נוהגים כל דיני השביעית. והוסיף, ונראה דעציץ שאינו נקוב ועומד תחת תקרת הבית יש להקל יותר, אם תמצי לומר שזרוע בבית דרבנן, יש לומר שלא גזרו בעציץ שאינו נקוב. מאידך כותב, שגם בעציץ שאינו נקוב המונח בתוך הבית הדעת נוטה להחמיר. ויש לחקור אחר המנהג, ואם אבותינו נהגו בו איסור אין לנו כח להתיר. כיון שבהלכה רופפת הלך אחר המנהג. והמיקל לעבוד בעציץ שאינו נקוב המונח בבית, אין לנו כח למחות, דיש לו על מי לסמוך, אחרי שכבר הורה זקן הפאת השולחן, להקל גם בזרוע בבית, כיון שהאיסור דרבנן בעציץ שאינו נקוב אינו מפורש בגמ', אפשר לצרפו כסניף להקל - בספק של הירושלמי האם דיני שביעית נוהגים בזרוע בבית.

היתר בדוחק: מעשה שהיה, שהתיר החזו"א (כמבואר במכתבו לקראת שמיטה תרח"ץ להג"ר חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, פורסם לראשונה בירחון 'מוריה' אלו תשל"ט שנה ט גיליון א ב עמוד ג) לקיבוצים של אגודת ישראל, לצורך קיום השמיטה. להקל לזרוע בעציץ שאינו נקוב תחת תקרה, כדי להקל על מצוקתם, ובלבד שלא יזדקקו להיתר מכירה, שאותו יש לאסור לגמרי.

וכתבו **כחוט שני** (שמיטה עמוד עו), ובשבט הלוי (חלק ו סימן קסז חלק י סימן קצט), ובמנחת יצחק (חלק י סוף סימן קטז), ובמשנת יוסף (חלק ד סוף סימן יא, חלק יג סימן רצו), שהחזו"א עצמו נוטה להחמיר בזריעה בעציץ שאינו נקוב בבית, והיקל רק

5. עציץ מרוחק מהקרקע

קומה גבוהה: עציץ נקוב המונח בבית, ואינו מונח בקומה ראשונה אלא בקומה גבוהה, או בקומה ראשונה שעל עמודים, ואינה צמודת קרקע, משמעות דברי הגר"ש **ז'אויערבאך זצ"ל** (מנחת שלמה חלק א סימן מא אות ב, מעדני ארץ שביעית סוף הספר סימן יב אות ב, גידולי ציון פרק ג אות ב), בקומה ראשונה הצמודה לקרקע כל סוגי המרצפות אינן חוצצות, אבל בקומה גבוהה גובה הבנין מפסיק את היניקה מקרקע העולם, והפסק האויר יחד עם המרצפות (בלטות) או רצפת השיש, מפסיק וחוצץ את היניקה אף שיש נקב בעציץ, ודינו כעציץ שאינו נקוב בתוך הבית. **ובילקוט יוסף** (מצוות התלויות בארץ פרק ד), הביא את דברי הגר"ש, ומחדש שם יותר מכך בשם אביו הג"ר **עובדיה יוסף זצ"ל ועוד פוסקים**, שמותר לזרוע בעציץ נקוב המונח בבית אפילו בקומה ראשונה צמוד קרקע, כי הרצפה נחשבת כחציצה.

ולדעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן רלב, משנת הגר"ש עמוד לג) **והשבט הלוי** (חלק ו סימן קסז) בשם החזו"א, **והחוט שני** (עמוד קי שער הציון תז) בטון ומרצפות העשויות מחול וחצץ אינם חוצצים, ואולי אף נחשב שהצמחים יונקים מהם, ולכן דינו כעציץ נקוב בתוך הבית. והעיד הגר"ש ואזנר זצ"ל (שם) שהתווכח עם החזו"ן איש האם יש יניקה מקרקע מרופפת בקומה עליונה "ושוב אחרי זמן הרימותי עציץ נקוב וראיתי ברור שכנגד הנקב היה חלול כמו נקב באבן הריצפה על השכבה העליונה, ונראה לעינים שזה מכח משיכת הקרקע העציץ על ידי הנקב שלו ואין האבן מפסיק, ואמרתי ברוך שבחר בחכמים ובמשנתם".

והוסיפו הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן רלב), **והגר"ש ואזנר זצ"ל** (תורת הלוי שביעית פרק ז סעיף יז), עציץ שאינו נקוב, או עציץ נקוב שיש לו חציצה כדין, והענפים בולטים מחוץ לעציץ, אם יוצאים לקרקע של בית אין לחוש, ואם יוצאים לקרקע העולם, יש סוברים שהענפים יונקים מהאויר, ולכן יש לחוש גם בעציץ שאינו נקוב. מאידך לדעת הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני שמיטה עמוד קיא), שאם הנוף של הצמח יוצא מחוץ לעציץ, הרי שהצמח יונק דרך הנוף מהקרקע ודינו כעציץ נקוב.

(בלטות) רגילות של בית אינו חציצה להחשיבו כעציץ שאינו נקוב, ולפיכך אין להקל בו ואף במלאכות דרבנן, ודינו כצמחים שבגינה. ואם מונח על ריצוף מאבן שיש (או אבן סלע), לדעת החזו"א חוצץ אפילו בצמוד קרקע. ולדעת הגר"ש **ז'אויערבאך זצ"ל** חוצץ בבית צמוד קרקע.

לגבי ריצוף של קרמיקה, יש להסתפק האם חוצץ, ויש להכריע שאם גדלים בו ירקות ושאר צמחים חד שנתיים, אפשר להקל שדינם כעציץ שאינו נקוב בתוך הבית, אבל אם גדלים בו עצים או שיחים רב שנתיים שגבעוליהם קשיחים ומעוצים, יש להחמיר שדינו כעציץ נקוב בבית.

הפסק אויר אינו מפסיק את היניקה, ולפיכך עציץ שעומד על רגליות, או שתלוי באויר מעל האדמה, דינו כעציץ נקוב.

עקירה ונטיעה: מותר בשנת השמיטה להפוך 'עציץ נקוב' ל'עציץ שאינו נקוב', על ידי סתימת נקבי העציץ או להניח תחת העציץ והענפים צלחת פלסטיק, שאין איסור בעקירת צמחים בשמיטה. וכן מותר לכנס את ענפי הצמח אל תוך העציץ. אך אסור להפוך 'עציץ שאינו נקוב' ל'עציץ נקוב', מכיון שעל ידי זה הוא מחבר אותו לינוק מן הקרקע, ופעולה זו דומה לזריעה או לנטיעה. לפיכך אין להסיר צלחת או יריעת פלסטיק וכדומה המונחת תחת נקבי העציץ או תחת ענפי העציץ, כשאין תחתיו חציצה אחרת (כל מקדש שביעית גיליון 3). וכן אסור לפרוס את ענפיו החוצה באופן שיאחילו על גבי קרקע העולם.

חציצת היניקה: לכן אדם שיש לו בבית עציץ נקוב, ורוצה לטפל בו בשביעית ללא הגבלה, יכול להפכו בשביעית לעציץ שאינו נקוב, על ידי הנחת חציצה להפסיק את היניקה (צלחת פלסטיק קשיח ועבה, יריעת פיו.וי.סי. אטומה לגמרי, עץ, מתכת, זכוכית, וכדומה. אבל שטיח אינו חציצה), תחת העציץ והעלים המתפשטים לצדדים, ועל ידי כך ייחשב כעציץ שאינו נקוב לכל הדעות, ויהיה מותר לעשות בו את המלאכות הנצרכות (מלבד שתילה וזריעה) להשקות ולטפל בהם כרגיל, ולטלטל אותם בתוך הבית.

והיה מייעץ הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (שבות יצחק שביעית עמוד קלה), שלכתחילה כך ראוי לעשות להניח דבר שמונע יניקה תחת העציץ והנוף, כדי שיהפכו לעציץ שאינו נקוב ולא יהיה שום שאלות וחששות בטיפולם ובטלטולם.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **אילן בבית:** אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור ממעשר מדאורייתא, לדעת הרמב"ם חייב מדרבנן, לדעת הראב"ד פטור אפילו מדרבנן. לענין שביעית ספק האם יש דיני שמיטה בתוך הבית.
- ב. **עציץ נקוב:** בזמן הזה ששביעית דרבנן - לדעת הפאת השולחן מקילים מספק, ומותר לזרוע בתוך הבית אף בעציץ נקוב. ונחלקו עליו הרידב"ז והחזו"א, שמחמירים מספק, מאחר שעיקרו דאורייתא, וטעמים נוספים.
- ג. **עציץ שאינו נקוב:** עציץ שאינו נקוב העומד בבית, כתב החזו"א שהמיקל לזרוע יש לו על מי לסמוך. ונחלקו פוסקי זמננו, האם ההיתר הוא רק בשעת הדחק, או גם לכתחילה. ויש מחלקים שמלאכות דאורייתא מותרות רק בשעת הדחק, ומלאכות דרבנן והשקיה מותרות וספיחין לכתחילה.
- ד. **שינוי מצב:** מותר להפוך 'עציץ נקוב' ל'עציץ שאינו נקוב', אבל אסור להפוך 'עציץ שאינו נקוב' ל'עציץ נקוב'.
- ה. **קומת קרקע:** עציץ נקוב בבית צמוד קרקע, הרצפה אינה חוצצת ואסור במלאכה. אם הנוף חורג מהעציץ לאויר הבית, יש מקילים לסמוך על הסוברים שהרצפה חוצצת.
- ו. **ריצוף:** חיפוי פי.וי.סי. וכדומה חוצץ. ריצוף קרמיקה חוצץ לירקות ולא לאילנות. רצפת שיש, יש אומרים שמפסיק את היניקה, ויש אומרים שאינו מפסיק.
- ז. **בנין קומות:** עציץ המונח בקומה גבוהה, יש אומרים שהאויר עם הריצוף חוצץ, ויש חולקים שהאויר והריצוף אינו חוצץ.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם מותר לטלטל עציץ בשמיטה ממקום למקום?

חילוקי הדינים באופנים הבאים: עוקר ומניח בתוך הבית, עוקר מהבית ומניח חוץ לבית, עוקר מהחנות ומביא לבית, עוקר מהשולחן ומניח על הרצפה, מגביה ומניח שוב? עציץ שנפל ונשפר, האם מותר להחזיר את המצב לקדמותו?

מקורות: מנחת שלמה (חלק א סימן מא אות ג); אור לציון (שביעית פרק א הלכה ה-ו); שבט הלוי (חלק י סימן רב); חוט שני (עמוד קי שעה צ"ז); דרך אמונה (שמיטה פרק א ציון ההלכה קי); משפטי ארץ (פרק ח הלכה יא-יד); ארחות שבת (פרק יח סעיף כט).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 326 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הרב אלחנן כהן שליט"א
ביתר עילית

הוקדש לע"נ מו"ר הגאון הגדול רבי נתן יהודה לייב ב"ר
אלימלך מינצברג זצוק"ל נלב"ע ביום ט"ז מרחשון תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

בית הוראה הילכתא

פירוק 'פסגות בית השקעות'

מידע עדכני: אלפי עמיתים שיש להם קרנות בחברת פסגות בית השקעות בע"מ, קיבלו מכתבים מהחברה בשבועות האחרונים, שחברת 'פסגות פנסיה וגמל' נמכרה ופורקה, כתוצאה מכך, קרנות הפנסיה וחיסכון לכל ילד מוזגו למסלולים מקבילים קיימים בחברת הראל. קופות הגמל וקרנות ההשתלמות מוזגו למסלולים קיימים או חדשים בחברת 'אלטשולר שחם'.

קיים פיקוח הלכתי מטעם בד"ץ העדה החרדית וגלאט הון, ברוב מסלולי ההלכה המקבילים. בנוסף, אושרו על ידי הבד"ץ שני מסלולים נוספים באלטשולר שחם: מסלול מ"ה 1395 גמל אג"ח ממשלות; מסלול מ"ה 1399 השתלמות אג"ח ממשלות.

יצוין: מסלול הלכה בקרנות השתלמות 'אלטשולר שחם' הינו בפיקוח תשואה כהלכה, ואינו בפיקוח בד"ץ וגלאט הון.

פירוט השינויים המתבצעים באופן אוטומטי החל מתאריך כ"ד תשרי תשפ"ב 30/09/21

1. פסגות פנסיה מקיפה מסלול הלכה <<<< הראל פנסיה מקיפה מסלול הלכה <<<< בפיקוח הבד"ץ וגלאט הון.
2. פסגות פנסיה כללית מסלול הלכה <<<< הראל פנסיה כללית מסלול הלכה <<<< בפיקוח הבד"ץ.
3. פסגות גדיש קופת גמל מסלול הלכה <<<< אלטשולר שחם גמל מסלול הלכה <<<< בפיקוח הבד"ץ וגלאט הון.
4. פסגות שיא השתלמות מסלול הלכה <<<< אלטשולר השתלמות מסלול הלכה <<<< בפיקוח תשואה כהלכה.
5. פסגות חיסכון לילד מסלול הלכה <<<< הראל חיסכון לילד מסלול הלכה <<<< בפיקוח הבד"ץ וגלאט הון.
6. פסגות תכנית ללא פיקוח הלכתי <<<< מסלול דומה בחברה אחרת ללא פיקוח הלכתי.

נושא הגיליון הבא:

'טלטול עציצים בשמיטה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

קול רנה וישועה באהלי צדיקים
ברכת מזל טוב להגה"ח רבי אלתר גלאנץ שליט"א
בן הגאון הצדיק אבד"ק סדילקוב שליט"א חתן כ"ק אדמו"ר
מסאטמאר שליט"א לרגל הולדת הבת תחי' בשעטו"מ

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים ומי עיון
בית הוראה טלפוני
בידורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

הלכות שביעית

- א. מקור הדין, הטעם והתועלת שבתקנת 'אוצר בית דין'
- ב. כיצד מחשבין את ההוצאות המותרות לבקש עליהם תשלום
- ג. מה מותר לבעל פרדס האתרוגים לעבוד בפרדסו

אוצר בית דין

הובא בתוספתא (שביעית פ"ח ה"א) בראשונה היו שלוחי ב"ד יושבין על פתחי עיירות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו, ונותנין לו מהן מזון שלש סעודות, והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר, הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרים פועלים וכו' ומכניסים אותם לאוצר שבעיר ומחלקים אותם ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו, עכ"ל.

הרמב"ן (ע"ת ויקרא כה ז) הביא את דברי התוספתא והוסיף וז"ל: 'ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור, אחר שכבר מבערין הם מן הבית וכו', וכל זו התקנה והטורח של ב"ד, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה, וכשאין אוצר בעיר ולא בית דין, והפירות ביד המלקט אותם מן ההפקר, הוא צריך לבערם מן הבית בשעת הביעור, ומפקירם על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם, עכ"ל.

הטעם והתועלת שבתקנת 'אוצר בית דין'

מבואר בדברי הרמב"ן שהטעם בתקנת אוצר ב"ד כדי שלא יעברו על איסור סחורה בפירות שביעית, ושלא יעכבו הפירות לאחר זמן הביעור. וכתב בספר חוט שני (ח"ב פ"ח) עוד תועלת שעל ידי חלוקת הבית דין מתקיים בזה רצון התורה, שנא' (ויקרא כה ז) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", וכך ע"י חלוקת 'אוצר בית דין' מתאפשר לכלל הציבור לקבל מהפירות המופקרים, ובלא זה אף אחד לא היה טורח, כי אסור לקחת יותר מצורך הבית! ועוד, שהב"ד שוכרים פועלים מנוסים לקטוף את הפירות ובכך מונעים נזקים לאילנות ע"י קטיף בלתי מקצועי, ודבר זה מצוי בעיקר באתרוגים! (שזה עלול גם למנוע חלק מבעלי הפרדסים להפקיר פרדסיהם בשביעית).

ומסיים (שם) וז"ל: 'וכן שע"ז דואגים הבית דין קצת לפרנסת הגיבורי כח ולהרחיב את ציבור שומרי השביעית אשר מקדשים במצוותם שם שמים רבים ומכריזים שהארץ היא של הקדוש ברוך הוא, עכ"ל.

דיני 'אוצר בית דין'

א. כתיב (שמות כג יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה", כל פירות שביעית הם הפקר! והזהיר הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני ח"ב פ"ח) ואפילו שבעל השדה קיבל על עצמו שכל ענייני הקרקע והפירות יתנהלו על פי הוראות הבית דין, אין בית דין יכול למנוע מאדם מלקחת מהפירות שהרי זה דין תורה שהפירות שייכים לכל! (מ"מ אם הב"ד כבר לקטו את הפירות, אין לקחת מה'אוצר' בלי לשלם את דמי ההוצאות שנקבע על ידם), עכ"ל.

ב. בעל הפרדס אינו יכול למנוע מבני אדם שבאו לקטוף את פירותיו, מחשש שמא יקלקלו את העצים, אבל מותר לבעל השדה לבקש מהם שהוא יקטוף עבורם, ויכול אף לבקש שכר טירחה עבור זה (חוט שני שם). אדם שהזיק את האילן בשעה שקטף פירות שביעית, הוא 'מוזיק' וחייב לשלם, אבל כשמסופק האם גרם הזיק או לא הרי זה ספק אם נתחייבתי ובמקום שאין מי שיתבע אותו (שהרי בעל הפרדס אינו יודע מי הזיק) הדין שפטור אפילו מדיני שמים! (כמבואר בשו"ע ח"מ סי' עה ס"י).

ג. החזון איש הנהיג לעשות אוצר בית דין, והתיר לשלוחי בית דין לגבות את הוצאות העבודה והאיכסון, אמנם כתב שהמחיר צריך להיות זול באופן משמעותי! וכתב (קובץ אגרות ח"ב מכתב עג, וכן מכתב כד בסוף דרך אמונה הל' שביעית) וז"ל: 'מה שכתבתי לחשוב כפי הטורח (שהיו פירות אוצר בית דין נמכרים ללא רווח) כמובן שאינו בשביל לחסוך כסף! רק חובתינו שיהיו מעשינו מכריזים על קיום התורה ולפרסם קיומנו מצוותיה, וכאשר הושב את המחיר כבכל שנה משכח את ענין מצות שביעית. והוסיף עוד וז"ל: 'אחת היא לי אם הטורח מרובה או פחות ובלבד שיהא ניכר' עכ"ל.

ד. איך שמין את ההוצאות? כתב החזון איש (מכתב כד בסוף דרך אמונה הל' שביעית) וז"ל: 'ועכשיו רצוני שיתנו עמו, דמה שמגיע לו - ע"פ שומת בקיאים.. ומה שחושב בעד הטורח זה אינו כלום! דכל שלא שכרו אדם הטורח שלו, ולא שייך דמים בעד הטורח והוי סחורה ממשי', עכ"ל.

וכדי לחשב כמה הם דמי ההוצאות צריך לדעת כמה לוקח פועל זול בשוק כדי ללקוט ולארוז, להסיע ולאחסן את הפירות שביעית, ולא לשכור את הפועלים הכי מקצועיים כמו שנוהגים בשנים רגילות! (וכ"כ החזון איש במכתבו הנ"ל שלדעתו עני היה מסכים ללכת לקטוף בעד לירה אחת

ה. בעל פרדס שמתכוון להפקיר את פירותיו בשביעית, אינו משקיע בהם כלל, כי ממילא הם יופקרו, אבל אם הוא עושה הסכם של 'אוצר בית דין', אז ודאי ירצה שפירותיו יגדלו כראוי, שלכל הפחות יוכל לכסות חלק מעלויות! ועתה בפרדס של עצי אתרוגים, שאינו מגדל אותם למאכל אלא למצוות ד' מינים, איזה עבודות מותר בעל הפרדס לעשות בשביעית?

מבואר דקיי"ל שלאוקמי אילנא שרי. ופסק הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"א ה"י) ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, עכ"ל. החזון איש (הל' שביעית סי' כא ס"ד) הקשה דבגמ' משמע דשביעית דומיא לחול המועד דמשום הפסד יבול הארץ שרי, מבואר דלאוקמי אילנא לא רק כדי שלא ייבש ויתקלקל האילן, אלא גם שלא יתקלקלו הפירות! וכן במש' (מ"ק ט) צדין את האישות בשדה לבן משום הפסד התבואה. ומסיק וז"ל: 'ונראה דהא דכתב רבינו הרמב"ם 'וימות כל עץ' אין הכוונה שתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם, אלא ימות בשנה זו ולא יבשילו פירותיו, עכ"ל.

והגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' רלא) כתב וז"ל: עבודות שהן בגדר הצלה וסילוק מזיקים, לכאורה לדעת הראב"ד נראה שאין בזה איסור, הואיל ואינם בכלל מלאכה, יעו"ש. והביא בספר שבת הארץ (פ"א אות ה) לאלה הסוברים שמותר לסוך את האילן בזהמי כדי לשמור אותו שלא יאכלנו העוף, מותר לגפר את הגפנים בגפרית שהוא כדי להמית היצורים הקטנים המזיקים את הגפן וכן כל הרפואות שעושין נגד מחלת הגפנים, לפ"ז יוצא שאפשר להשתמש בחומרים המיועדים למניעת נזקים באילני אתרוג, כשהנוק ניכר טובא, בין נוק והפסד לאילן, בין נוק והפסד להפירות, ורק לצמצם את המינימום לצורך הצלת ההפסד, עכ"ל.

ועוד כתב (שם) אשר לשאלתו אם מותר לקשור את האתרוגים למוטות ולחתוך את הקוצים מסביב לאתרוגים שלא יגרמו נזקים באתרוגים הואיל ואין בזה הפסד גמור לגוף הפרי, וכו'.. היה מקום לדון להתיר דמסתברא דלסלק הקוצים שלא ינקבו הפרי, דומה "כמציל מן הדליקה" וכ"מושיב שומר" ואין לך לאוקמי גדול מזה, וגם אין זה בכלל עבודות שנאסרו בשביעית, עכ"ל.

מבואר מדבריו שלמונע מוסיקן שרי, אמנם לעבוד עבודה שתגרום לאתרוגים להשתבש זה ודאי אסור! ויש מגדולי הפוסקים שסברו דאפילו לחתוך את הקוצים אסור כיון שזה לא נעשה לשמור על חיותו של האילן או של הפירות, וא"כ מי התיר לעשות כן בשביעית?! ואפילו מה שנוהג לכסות את האתרוגים בשקיות כדי שלא יינקו על ידי הקוצים היה צד לאסור כיון שאינו לאוקמי אילנא, אמנם לא מצינו מי שאוסר עד כדי כך.

ו. צריך לזוהר שלא לילך במקום סכנה, כמבואר בדברי החזון איש (בתוך המכתב הנ"ל) וז"ל: אבל לקושטא דמילתא הטורח פחות כי עצם הליכה במקום סכנה ח"י לא ניתן לתשלומין, אך יש לחשוב כמה הי' אדם נוטל בעד זה, והרבה עניים שהיו הולכין בעד לא"י (לירה א"י) למקום ההוא, וכמוכן בשעה שבנ"א פורשים אסור ללכת, רק בזמן שדרך בנ"א לילך לצורך הנחיצות, עכ"ל.

מין הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא רצה להתיר למשגיחים ללכת למקום סכנה כדי להביא יבול נכרי, וזה מש"כ החזון איש רק בזמן שדרך בני אדם ללכת לצורך נחיצות. ובפתחי תשובה (יו"ד סי' כח סק"י) הביא נודע ביהודה (ש"ת תניינא יו"ד סי' י) שנשאל באיש אחד אשר זיכהו השם בנחלה רחבה ויש לו יערות ושדות אשר בתוכו חיות אם מותר לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד ציד או אסור לעשות כן משום צב"ח או בל ששחית? והשיב דמצד הדין אין איסור דכ"ד שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צב"ח, וכו'.. אך מ"מ יש בדבר זה מדה מגונה היינו אכזריות וזה אומנות שאינה שלו וגם איסורא שמכניס עצמו לסכנה וגם גורם הזכרת עונותיו ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מצידיה כזו אין ברירה אבל מי שאינו עיקר כוונתו למחיתו אסור לעשות כן, ע"ש.

ז. מעשה שהיה בשנת השמיטה דאשתקד, יהודי מזכה הרבים שכר פועלים ומשאיות, והביא כמויות של סחורה משובחת לשכונת רמות, והעמיד קופה וביקש את מחיר ההוצאות, (בערך רבע מהמחיר הרגיל!) והיו שטענו כנגדו שזה אסור כי הוא אדם פרטי ולא 'בית דין'! ולכאן אין בטענות אלו ממש! שהרי אין כאן הלכה של בית דין, כמו שמובא ברמ"א ובגרעק"א (הוי"ט סי' רז סט"ו) שדנו מה נקרא ב"ד לענין דיני אסמכתא, וכן כתב החזון איש (הל' שביעית סי' יא אות ז ד"ה מש"ס) וז"ל: 'ואין האזהרה אלא על הבעלים או מי שזכה מן ההפקר, אבל שלוחי בית דין שעושין בשל הפקר לטובת הציבור שרי' עכ"ל. מבואר בדבריו שכל הבעיה אם אדם מכניס לביתו וזוכה לעצמו, ואחר כך זוכה לאחרים, אבל אם לא לקח לעצמו דבר, אלא מהפרדס ישר לשכונה, וכן מבואר בדברי מוהר"י קורקוס (הל' שמיטה פ"ד הכ"ד) וז"ל: כתב המכילתא (פ' משפטים) "והשביעית תשמטנה" שלא יאמר אדם מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותם עניים הרי אני מכניס לתוך ביתי ומחלקן לעניים ת"ל זהשביעית, עכ"ל.

ח. עוד זוהר הגר"ג קרליין זצ"ל (חוט שני קונטרס אוצר ב"ה) שלא יחתמו הסכם 'אוצר בית דין' עם חקלאי שאינו שומר תורה ומצוות, שיש כאן הרבה דינים והלכות וא"א לסמוך עליהם בדברים אלו! ועוד כתב שחלוקת פירות ההפקר צריכה להיעשות שוה בשוה, ובשום פנים אין לשמור בצד למקורבים או למשפחה, שהכל שווים בפני ההפקר!

להערות, הארות ותרומות בטל' 0527688072 או במייל: shiuryrgm@gmail.com

אברהם מקבל אחריות על עולם ומלואו

בעיצומה של תפילת ראש השנה כשאנו מייחלים לייחוד הדוד והרעיה ולקשר האמיץ והמתחדש תמיד שבין הקב"ה לעם ישראל. אומרים: "ועל המדינות בו ייאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע" בצד התיחסויות רבות נוספות לכלל העולם ולכלל האנושות.

אמנם נאמר כי בראש השנה דנים את כל באי העולם יהודים כגויים. אכן כן, אבל מה לנו שנזכיר זאת בתפילתנו? אנו נתפלל על עצמנו ועל הצפוי לנו, ושהם יתפללו להם על גורלם?

אברהם מתבשר על לידת יצחק ומיד אחרי כן יוצא לעמוד ולהתפלל להצלת סדום. ולא עוד אלא שהמלאך שבא להפוך את סדום מגיע יחד עם חבריו שבאו לבשר לשרה ולאברהם על הולדת יצחק.

והקב"ה אומר שעליו לגלות לאברהם את אשר עומד להתרחש בסדום בנימוק "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' אל אברהם את אשר דבר עליו".

יצחק הוא הילד היהודי הראשון. הראשון שנולד יהודי. הראשון שנימול לשמונה. כאן למעשה החלה ההתבדלות של העם היהודי. הילד הראשון שנולד לזוג הורים הנחשבים כהורי העם היהודי הוא גם הילד הראשון שנימול לשמונה ימים.

אברהם הלך להתיעץ עם ידידיו ענר אשכול וממרא אם למול. ומה הייתה שאלתו? חשש אברהם שבהימולו ייווצר חיץ בינו לבין העולם ותצטמצם השפעתו ולא יוכל לעשות את הנפש כפי שעשה עד עתה. ואיש לא יבוא עוד להצטרף לקהל המאמינים.

ברית מילה היא אפוא הסמן המבדיל בין הנימולים לשאר העולם (רק יהודים נקראים נימולים כמו שנאמר הנודר להנות מהנימולים מותר בכל הגויים גם אם הם נימולים) ואל ישאל אדם הרי יצחק אינו סוף פסוק וצפויה עוד היפרדות - ההיפרדות בין יעקב לעשיו? לא כן הדבר שהרי נאמר לאברהם "כי ביצחק ייקרא לך זרע" (בראשית כ"א י"ב) ודרשו "ביצחק ולא בכל יצחק". כלומר, יצחק מיוצג על ידי יעקב ולא על ידי עשיו, אבל ההתבדלות מכל העולם התחילה עם יצחק. (באמת אמרו שלעשיו יש גדר של ישראל מומר).

אמור מעתה, שעם הולדת יצחק חל שינוי ביחס אברהם לעולם. מעתה מובלטי הדבר ומונצח ש"כל העולם כולו מן העבר האחד ואברהם וזרעו מן העבר השני" נראה היה שאם עד עתה הרגיש אברהם אחריות על כל העולם ומסר נפשו להביא את דבר האלוקים לכל באי עולם על מנת להצילם מבאר שחת. מעתה, חומת ברזל חוצצת בינו ובינם ויוכל להתרכז לעשות רק לביתו. בא הקב"ה ואומר לו: אדרבא, מעתה אחריותך לעולם גדלה, "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" אברהם הוא זה שישמור על הגחלת ויגדל דורות לשמור את דרך ה' לכן צריך לשתף אותו בתוכניות ביחס לסדום. דווקא בגלל שהוא עתיד לחנך את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרך ה', דווקא בגלל שעם ברית מילה הוא ובניו יעמדו לפני ה' כאחראים על האנושות, הווה אומר שהמפתחות לשלום העולם ניתנו בידיו, ויחד עמהם האחריות על העולם.

במעמד הר סיני שם קיבלו את ההנחיות מה היא דרך ה' וכיצד שומרים עליה, נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" כלומר, היחס בין ישראל לאומות העולם הוא כמו היחס בין כהנים לישראלים רגילים בתוך עם ישראל, וכמו שהכהנים הם העומדים לפני ה' בשם כל העם, ואחראים לכפר על העם לפני ה', כך עם ישראל עומד לפני ה' בשם כל האנושות.

היחסים האלה אמורים להיות הדדיים. עם ישראל לוקח אחריות על כלל העולם. שנאמר "אם לא ברית יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת" שומרי ברית ה' יומם ולילה הלוא הם בני ישראל, והם אלה המחזיקים את כל העולם כולו. וכך כותב רבנו חיים מוואלאזין: "והאמת בלי שום ספק כלל שאם היה העולם כולו פנוי לרגע אחד מהעסק וההתבוננות שלנו בתורה כהרף עין היו כל העולמות העליונים והתחתונים לאפס ותוהו חס ושלוש. וכן רבוי אורו או מיעוטי חס ושלוש, הכל לפי רבוי עסקנו בה או מיעוטו" (נפש החיים שער ד' פרק י"א) אומות העולם צריכות איפוא לשמור על עם ישראל מכל משמה, כי בהם תלויה הצלחתם שלום ועצם קיומם. וכבר אמרו חז"ל שאם היו טיטוס ונבוכדנצר יודעים מה משמעו בית המקדש בשבילם היו שולחים גייסות להגן עליהם. ובודאי לא היו פועלים להחריבם. אלא שאומות העולם אינם מבינים זאת בדרך כלל ומתנהגים בכפיות טובה נוראה ובטיפשות איומה כי בהילחמם נגד העם היהודי קוצצים הם את הענף אשר עליו הם יושבים.

אחרי מלחמת יום הכפורים היטילו מדינות ערב חרם נפט על מדינות המערב. כשאנשי המדינות מדושנות העונג החלו לחוש כי ליטרת הבשר שלהם בסכנה, החלו להופיע מודעות גרפיטי ברחבי ארה"ב נגד היהודים ובהם היה כתוב "יהודים לכו הביתה, לא רוצים יהודים, רוצים נפט" על רקע זה כתב גוי אמריקאי מקולורדו בשם ויליאם אייקין בכתב עת שנקרא קולורדו ספרינגס: קטע שהתפשט כמו אש בשדה קוצים והועתק למאתיים עתונים ברחבי ארה"ב וכך כתב:

"יהודים לכו הביתה! אבל ישמור האלוקים לו הייתם סבורים כי התבטאות זו של כמה אנשים חולניים מבטאת את דעתם של כל האנשים באמריקה הנפלאה הזו וכולכם הייתם מתחילים לארוז חפצים ועוקרים!

יהודים לכו הביתה! איננו רוצים יהודים, רוצים נפט! אבל לפני שאתם עוזבים, האם תעשו לי טובה? האם תשאירו מאחריכם את נוסחת החיסון של ד"ר יונה סאלק, הן לא תרצו שילדינו יחלו בשיתוק ילדים!

האם תשאירו מאחריכם גם את היכולת שהוכחתם, בשלטון, במדיניות, את כח השכנוע שלכם את הספרות הטובה, את המזון המשובח והשאירו לי גם את שאיפתכם העזה להצלחה, ואנא רחמו עלינו, אנא למדונו את הסוד כיצד לפתח גאונים כמו איינשטיין וכמו רבים אחרים שסייעו בידינו, ככלות הכל אנו חייבים לכם ביותר, עבור פצצות האטום ולוויני המחקר ואולי אנו חייבים לכם גם את עצם העובדה שאנו עדיין בחיים במקום להתבונן מעומק קברינו כיצד היטלר עליו זקן עובר ברחובותינו במתינות בתוך אחד הקדילקים שלו.

בדרככם החוצה יהודים האם תעשו לי עוד טובה? האם תעברו על יד ביתי ותקחוני עמכם? אינני בטוח שאוכל לחיות בבטחה בארץ בה אינכם נמצאים, אם אי פעם תצטרכו לעזוב, תעזוב עמכם האהבה, תעזוב עמכם הדמוקרטיה, ובעצם הכל יעזוב עמכם - האלוקים יעזוב עמכם! אם תעברו על ידי ביתי אנא האטו את המהירות תצפרו כי גם אני הולך עמכם... "

גוי אמריקאי זה הרגיש כי היהודים הם אלה שמקיימים את העולם אלא שמזוית ראייתו ראה את שולי התופעה, את היהודים שתרמו לעולם בנושאים כמדעיים ורפואיים. אנו יודעים שהחזקת העולם אינה מתמקדת באותם גילויים מדעיים ויסודות חברתיים שהעולם מבינם, עיקר התרומה היא בלימוד התורה ובקיום המצוות.

מיד אחרי ברית מילה מלמד הקב"ה את אברהם ואותנו, שבהתבדלנו מן הגויים לא פסה אחריותנו על עולם ומלאו אדרבא היא הועצמה והועמקה המלאך הבא להודיע על לידת יצחק מלווה במלאך שבא להפוך את סדום... גם אנו צריכים לדעת זאת, וכמו אברהם אבינו שנטל אחריות וניסה להציל את סדום בתפילותיו. כך גם אנו אמורים להיות מודעים לכובד האחריות המוטלת על כתפינו - אחריות על קיומו, שלומו ורווחתו של העולם יושביו וכל אשר בו.

{ אז נדברו }

פרשת זירא תשפ"ב | לסדר: "ויאמר הנני" | גליון מספר: 531

להצטרפות לרשימת

התכוצה במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון
בשירות פקס באמצעות
שיחת טלפון:

☎ 0795319191

רוצה שעוד אנשים יקראו,
כמוך, את העלון?

קדימה!

זה זמן להצטרף לשותפות
בהו"ק להחזקת העלון...

ותהפוך שותף קבוע
בזכויות החזקת העלון!

להשתתפות בהוצאת

הגליון:

בנק: בנק פאני

סניף 182

השבון 747815

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

תודה מראש!!!

ישמעאל נמצא במשבר... אומרים עליו שהוא פרא אדם...

יום אחד מתקשר אלי בחור... הוא רוצה להתייעץ איתי... הוא במשבר... איך קוראים לך?
ישמעאל!!! כן... לא פחות ולא יותר ישמעאל התקשר אלי... והוא התחיל לשפוך את הלב... אל תשאל: דבר ראשון
אני הבן של השפחה... עוד לפני שנולדתי... כבר הודיעו לאמא שלי מראש שאני הולך להיות פרא אדם!!! זה תואר
שעוד ניתן לי לפני שנולדתי... כל מקום שאני הולך אז עושה סקנדל... בלגן... כולם מחפשים להתפטר ממני...
ועכשיו בכלל!! נפלה עלי צרה צורה... נולד לי אח... וכולם כ"כ מתרגשים ממנו... כולם מצביעים עליו ואומרים
שהוא הממשיך של אבא... כי ביצחק יקרא לך זרע... ומאז שהוא נולד אז בכלל הייחס אלי הופלה לרעה... יום אחד
אבא שלי גירש אותי ואת אמא שלי מהבית... ומאז אני מתגלגל ברחובות... ואני מאוד מאוד שבור מזה... אני מאוד
מקנא ומתוסכל... אני מרגיש סוג ב'... מרגיש דחוי... מה עושים???

אמרתי לו: צר לי!!! אין לי מה לענות לך!!! אתה צודק!! אתה באמת דחוי!! אתה באמת סוג ב'!! אתה באמת פרא
אדם!! אין!! אין לי איך לעזור לך... מה אעשה שכתוב בתורה בפירוש שאתה פרא אדם ואתה באמת סוג ב'... זה
מה שיש... הנער פרץ בבכי קורע לב וניתק את השיחה... אז זהו!! למי שדמעות כעת זולגות מעיניו והוא מצטרף
לבכי של ישמעאל שמהעבר השני של הטלפון... אני רוצה להרגיע אתכם שלא היה ולא נברא!! ישמעאל מעולם
לא התקשר אלי!! ואתה יודע למה הוא לא התקשר אלי?? כי זה אף פעם לא הפריע לו... אף פעם לא היה לו רע
עם זה שהוא פרא אדם... הוא דווקא נהנה מזה מאוד... הוא גם בכלל לא מקנא ביצחק (חוץ מענייני כספים שחבל לו
שיצחק הירש ולא הוא...) אף פעם לא הפריע לו שהוא סוג ב'... אתה יודע למה?? כי הוא באמת סוג ב'!! תזכור כלל
ברזל: סוג ב' אף פעם לא מרגיש נחיתי בזה שהוא סוג ב'... למה?? כי זה מה שהוא!!!! מי מתוסכל?? מי שהוא סוג
א' וחושב שהוא סוג ב'... הוא מתוסכל... פרא אדם לא מתוסכל מזה שהוא פרא אדם בדיוק כמו שעורב מהצבע
שלו... כי זה מה שהוא... לישמעאל אני לא יכול לעזור... לא רק בגלל שאין לי מה לענות לו... אלא בגלל שהוא לא
בפרשה... טוב לו לבוסס בבוץ של עצמו...

אבל מי הבעיה הגדולה?? הבעיה הגדולה זה יצחק!! יצחק שהוא כן סוג א' א' א'... הוא הוא החתן הגדול שכולם
מסתובבים סביבו... כל המשתה הגדול שאברהם עשה... הכל סביבו... כל גדולי הדור הגיעו לכבוד היגמל את
יצחק... למרבה האבסורד דווקא יצחק הזה מרגיש קטן!! המדרש אומר שהעריסה הראשונה בהיסטוריה היתה
בבית של אברהם... כלומר: התינוק הראשון בהיסטוריה היה יצחק... עד יצחק כל תינוק שנולד זה היה נראה כמו
חתול... תוך כמה שעות הוא כבר הולך על הרגלים ועד השחרור מהבית חולים הוא כבר כמו ישיבוחר... (הוא כבר
יוצא משם עם טרמפים...) אבל יצחק היה התינוק הראשון!!! הוא היה תינוק אמיתי... הוא התפתח לאט לאט... הוא
היה יצור מאוד מוזר ולא שגרתי... תחשוב: העולם עדיין לא הכיר תופעה שכזו... כולם יודעים שתינוק גדל
במהירות ונהיה כבר בחור ואילו דווקא יצחק יצור זעיר... מסתובב ומתפתח לאט לאט... זה ממש מצחיק... מעורר
גיחוך... (זה לא כמו היום שאנחנו יודעים שככה זה התהליך... כולם הסתכלו עליו כמו איזה פיגור התפתחות)

כן... לא לחינם דווקא יצחק אבינו!!! דווקא הוא נבחר להיות התינוק הראשון בהיסטוריה... דווקא הסוג א' א'... זה
שכולם מסתובבים סביבו... זה שהולך להיות הממשיך של אברהם אבינו... דווקא הוא מרגיש קטן קטן... דווקא
הוא בסיכון משמעותי להרגיש סוג ב'...

למה?? למה ככה הקב"ה עשה?? למה האבסורד הזה שדווקא החתן הראשי... יצחק שבו יקרא לזה זרע... דווקא
הוא כזה קטן...? **התשובה היא:**
זה חלק מהעיסקת חבילה של יהודי!!! יהודי הוא שותף לה: **דווקא לא** בממדים שלו... **דווקא לא** בכישורים
ובמוצלחות או בציניות העסיסית שלו... אלא אדרבה... **בהכנעה שלו!!** ב-תנה בני לבך לי!!! תהיה כנוע לי... תהיה
כלי שנמצא במקום של מקבל מאבא שבשמים... כן... בשביל להיות סוג א' באמת צריך לפעמים להיות דווקא
במקום השברירי והפחות עוצמתי... דווקא במקום הלא זחוח... הלא כ"כ מהר מצחק... (זו הסיבה שעם ישראל בשביל
להיות עם הנבחר היו צריכים לעבור את כור הברזל בשביל להיות כנועים בעצם... כן... בשביל להגיע לסוג א' של עם הנבחר,
היה צריך להיות לפני כן בעמדה הנחותה של עבדים ואכמ"ל.)

וזה אתה!!! אתה שמרגיש לפעמים כזה קטן ולא שווה... כן... למרבה האבסורד דווקא אתה שמסתכל מבוטת על
החבר שלך החזק הזה!! העוצמתי הזה!! הלא הכיתה הזו שדבריו נשמעים ויודע לעמוד על שלו... ואתה מצטנף
לך בפינה ומרגיש פחות רצוי... קח בחשבון שאתה פה החתן!!! את הרבש"ע לא מעניין הבדיחות של החברה... הוא
יתברך גם לא מתרגש מהמעמד החברתי של מישהו... הרבש"ע רוצה מישהו שיעמוד מולו בצורה הנכונה ביותר...
במקום כנוע ומקבל וזה אתה!!! אל תקח ללב שאתה לפעמים מרגיש קטן... זה חלק בלתי נפרד מהעיסקה... אתה
נמצא בחברה טובה... אתה מצטרף לרשימה של הלבנה המתמעטת... ושל יעקב הוא הקטן... ודוד הוא הקטן...
וכנסת ישראל הנמשלת ליונה... תדע להעריך את התכונה הזו!!... ובמקביל תישא ראש... אל תהיה קטן בעיניך...
אל תתבלבל מאחיות עיניים!!! המדרש מספר שביום הגמל את יצחק הגיע עוגו!!! ועוג פגש את יצחק... תחשוב
איזה פגישת פסגה... הענק הכי גדול מול הזאטוט הכי קטן... כתוב בחז"ל שעוג גיחך על יצחק... אבל לא נראה
שיצחק לקח ללב... יצחק במקרה הטוב הפטיר: ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו...

את הילד!!!

כולם היו המומים... אה... לא ידענו... לא ידענו שזה היה הסיפור האמיתי!!! חשבנו שהסיפור היה אחר לגמרי לגמרי... **תבין:** בימים האחרונות הרוחות סוערות בכל השכונה... כולם מדברים על הפרשיה המסעירה... מה... לא שמעת?? פתאום!!! ביום בהיר אחד שרה הודיעה לאברהם: או אני או הגר!!! אני דורשת שהיא וישמעאל יסתלקו מכאן כעת ועכשיו... אברהם לא חשב פעמיים... הוא ניגש להגר והודיע לה שתארוז חפצים ותוך שעה תסתלק מכאן... ואז התברר שלישמעאל יש שפעת... הוא שוכב קודח מחום... אבל זה לא עניין את שרה... היא התעקשה שהם יסתלקו מפה תיכף ומיד... והשכנים באמת מספרים שהם ראו במו עיניהם איך הגר לוקחת את ישמעאל על הידיים ועל שכמה ציוד דל של לחם ומים... וזה היה נראה מחזה קורע לב... לא יאומן... לא מתאים לאברהם ושרה...

עכשיו... מה שהכי מסעיר את הרוחות בסיפור הזה... שס"ס הרי כולם מבינים שלא סתם יצא הקצף... אם שרה החליטה ללא הודעה מוקדמת לגרש את הגר וישמעאל כנראה שקרה משהו מאוד מאוד מאוד חמור... אז זהו... שברנו אצל אנשי החצר... ולעת עתה מתברר שכל הסיפור היה בסה"כ ששרה ראתה סמארטפון אצל ישמעאל והוא ניסה להראות שמה ליצחק איזה משהו!!! זה כל הסיפור!!! זה כל הפרשיה!!!

על זה יצא הקצף... זה עורר מהומה עם כל הכבוד לשרה. עם כל הכבוד למאבק בפגעי הטכנולוגיה... יש גבול!!! יש גבול לתוקפנות... לקחת ילד חולה עם אמא שלו ולגרש אותם ללא הודעה מוקדמת עם לחם וחמת מים... ולמה?? בגלל שראית אותו עובד ע"ז... או קצת גולש בגילוי עריות... זה מוגזם לכל הדעות! זה לא מידתי!!! ועל זה יש סערות רוחות. כל השכונה מדברת. אברהם מגיע לבית מדרש והוא רואה שהציבור זועם.

אברהם מנסה לברר מה קרה... ומספרים לו שהציבור כועס על הפאנטיות של שרה... למה היא מגרשת ילד חולה מהבית רק בגלל שיש לו סמארטפון... בפרט שהוא בסה"כ בן 15...

אה... מיד מזדעק אברהם... יש פה טעות... הדברים יצאו מהקשרם... מיד אברהם אבינו מכנס מסיבת עיתונאים ושולח הצהרה לתקשורת... רבותי: יש פה טעות חמורה בפרטי הסיפור!!! אם הייתם יודעים את הסיפור האמיתי לא הייתם שואלים שאלות... אל תשכחו שיש עוד פירושי ברש"י... ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק!! אומר רש"י בפירושו השלישי: מצחק לשון רציחה!!! שרה האמא המאושרת... שנולד לה ילד לאחר תשעים שנה עומדת לה בחלון ומביטה **ולפתע חשכו עיניה!!!** היא רואה את ישמעאל לוקח אקדח אמיתי!! מכניס כדורים ומנסה לצלוף לכיוונו של יצחק!!! והכל בצחוקים... ומול עיניה הנדהמות היא רואה איך שהוא דורך נשק... ו...

היא כמעט קרסה מתעלפת... איצלה שלי... אתה חיי???

ואז היא רואה שבניסי ניסים!!! בניסי ניסים הוא לא הצליח לפגוע בו... היא יצאה מהבית בהיסטריה נוראית... היא רצה כל עוד נשמתה לכיוונו של ישמעאל ולפתה את ידו וצרחת עליו בפאניקה מה?? מה זה?? מה אתה עושה? ישמעאל התחיל לצחוק... לא... זה בצחוקים... אני רק רוצה לבדוק שזה פוגע... "כמתלהלה היורה חיצים... ואמר הלא משחק אני..."

מסיים אברהם את הסיפור המחריד ופונה לציבור: תגידו לי... בכזה מקרה... **מה אתם הייתם עושים במקומו???** תחשבו שיש לכם בן יחיד שהגיע לכם אחרי תשעים שנה... והבן של השפחה כמעט הרג אותו... והוא עוד עושה את זה בצחוק... הוא אפילו לא מבין מה המשמעות של המעשים הנוראים שלו... מה אתם הייתם עושים איתו?? לא הייתם זורקים אותו על טל מהבית?? אברהם אבינו מסיים את דבריו וכולם עומדים המומים!!! אף אחד לא ידע שזה הסיפור האמיתי...

המשך בטור השמאלי...

(המשך מהטור הימני)

אה... ככה?? לא ידענו... סליחה אברהם... סליחה שרה... סליחה שחשדנו בכם... לא ידענו שישמעאל רצה להרוג את יצחק!!! פשוט עוברי אורח העידו שישמעאל רק רצה להראות ליצחק איזה סרטון קקקורע מהסמארטפון שלו... ולכן יצא הקצף... וכי על זה לזרוק ילד חולה מהבית?? אבל כעת זה נשמע אחרת לגמרי... כשאתה שומע את הסיפור האמיתי אתה לא מבין איך אברהם ושרה החזיקו מעמד עד הבוקר... אני הייתי מעיר את הגר וישמעאל באמצע הלילה וזורק אותם על טל... שה' ישמור... נס שזרקתם אותם מהבית....

אז זהו!!! שמקובלנו שכשיש שני פירושים ברש"י זה לא תמיד בהכרח שני פירושים שונים לגמרי... לפעמים זה פירוש אחד ש--מסביר את הפירוש השני!!!

הסיפור האמיתי היה (לכה"פ לחד שיטה) שישמעאל החזיק מכשיר לא חסום והוא רצה להחטיא את יצחק הקטן בעבודה זרה וגילוי עריות... מכאן ואילך תן לנו ההורים להחליט איך אנחנו מגיבים על כזו פרשיה... **שרה אמנו טוענת בתוקף:** אם ישמעאל היה מנסה להרוג את יצחק הייתם מבינים אותי למה התפרצתי בכזו פאניקה ודרשתי לגרש את הילד ואת אמא... אז תדעו לכם שאצלי היידישקייט של יצחק... **זה משהו שעולה לי בחיים!!!** אם מלאך המוות יגיע ויבשר לי שיצחק (כאילו) לא עמד בניסיון של העקדה ולכן הוא נשאר בחיים... באותו רגע **ותמת שרה!!!** אצלי העתיד הרוחני של יצחק זה **חיים ומוות!!!** אם ככה. אפשר להוציא הבהרה לתקשורת שישמעאל רצה להרוג את הבן יחיד שלי... זו האמת האמיתית! כי בשבילי אם ישמעאל רצה להחטיא את הבן שלי זה להרוג אותו ואותי

את המסר הזה שרה אמנו מנחילה לנו לדורות... איך להתנהל ולהתנהג מול מפגעים רוחניים המשכימים לפתחנו... האם להתנהג באיפוק או באפס סבלנות? איך להתנהל מול חבר שמקרר את היידישקייט שלי? כל זה אתה תחליט!!! אתה אתה אתה אתה תופסת לך בחיים!!! ועל פי זה צריך לנהוג...

אני מכיר באופן אישי יהודי שהוא יחסית מודרני... טיפוס מאוד פתוח... מאוד מאוד רחוק מלהיקרא פאנאט... ויום אחד הילד שלו הלך לבני דודים שהם עוד יותר מודרניים ושם הוא הסתכן במעידה רוחנית חמורה (בידיעתם של המשפחה ובחסד אהריות מצידם...) ברגע שנודע לאותו יהודי מה **שכמעט** קרה לבן שלו אצל הבני דודים!!! הוא כ"כ רתח מזעם על החוסר האחריות מצידם... שהוא קם בבת אחת וניתק איתם קשר הרמטי!!! והוא גרם בזה לפירוק וניתוק של מערכת היחסים שלו עם המשפחה המורחבת!!!

ניסיתי לגשר... ניסיתי להסביר לו שזה לא לעניין לשבור את כל הכלים ולנתק קשר... אבל לא היה עם מי לדבר... הבן אדם רתח מזעם ואמר: **רצו להרוג לי את הילד!!!** זה המשפט היחיד שהוא אמר!!! הוא חזר על המשפט הזה פעם ועוד פעם ועוד פעם... **רצו להרוג לי את הילד... רצו להרוג לי את הילד**... עד שגם אני בשלב מסוים קלטתי: הההלו... **רצו להרוג לו את הילד!!!** מה תעשה עם בן אדם שרצו להרוג לו את הילד... לך תנסה להרגיע בן אדם ש... ש... **שרצו להרוג לו את הילד**... לך תסביר לו שזה לא היה רציני... רק בצחוק... לך תסביר לו בשכל קר שלא צריך לקחת ללב וצריך לסלוח להם ולהמשיך עסקים כרגיל... תנסה!

יצאתי בהתפעלות מאותו יהודי... הוא לא סתם התפרץ ושבד כלים בחמתו... הוא פשוט הבין עניין!!! כי אני מכיר אותו באופן אישי... הוא לא קנאי... הוא ממש לא פאנאט... אבל הוא כן קרא את המפה!!! והוא הפנים שברגע שהיידישקייט של הבן שלו היתה בסיכון מבחינתו **רצו להרוג לו את הילד!!!** נקודה!!! עכשיו בינינו: לגופו של העניין... להגיד לך שזה נכון מה שהוא עשה?? האם זה נכון לנתק קשרים ולפרק קשרי משפחה?? לא יודע... (במאמר המוסגר: בלי כל קשר הסיפור הזה הוא לא מודל לחיקוי (בגלל כל מיני פרטים מורכבים נוספים שהיו בסיפור שהם לא רלוונטים בשבילנו...) יתכן שלא!!! אבל זה לא קשור פה לנכון ולא נכון... זה עניין של כל אחד ואחד מאיתנו איך הוא מחליט לקחת את היידישקייט שלו ללב... אותו אחד לקח את המעידה הרוחנית של הבן שלו ברמה של **"רצו להרוג לי את הילד"** **מקודמה!!!** אחרי שכך הוא ראה את זה... אי אפשר לדון אותו שהוא ניתק קשר... כי רצו להרוג לו את הילד... תעשה משהו... (ושבו אני חוזר ומבהיר במאמר המוסגר... אל תבא ותספיר לי שנתקת קשר עם המשפחה בגלל הסיפור הזה... כי... הסיפור שם היה הרבה יותר מורכב... כך שאת הסיפור הזה תחק כמדגם בעלמא...)

כבר נכתב כאן לא פעם ולא פעמיים שבתקופות הבערות של הקורונה הוכח שברגע שבן אדם חושש על החיים שלו הוא מתנהג בדפוס התנהגות אחר ולא באים אליו בטענות... פתאום כל מיני אנשים נחמדים ואדיבים שעד כה לא הרגו זבוב... פתאום הם למדו לדבר! למדו להתעצבן בקול ואפילו לצעוק על אדם שהולך בלי מסיכה ומסכן אותם בקורונה... (זוכר את זה... או שהספקת לשכוח??) **נו... ואני שואל אותך:** זה יפה לצעוק ולבזות בן אדם שנעבאך יש לו חום והוא חולה קורונה והוא החליט לבקר בבית הכנסת עם מסיכה? מה התשובה?? זה לא קשור ליפה ולא יפה... זה מתחיל ממקום אחר!! זה מתחיל מהאיום של הקורונה... אם כעת בשלב זה אנחנו חוששים מהקורונה ברמות הזויות של "כי אמרו כולנו מתים..." אז אדם שאמור להיות בבידוד... אם הוא הגיע לבית הכנסת... שלא יתפלא אם אנחנו נתפרץ עליו בצעקות ואנחנו נהיה צודקים!! זה בדיוק הסיפור עם שרה אמנו!! האם זה לעניין לקחת ילד שרק רצה להחטיא את הבן שלה ולזרוק אותו ללא רחם מהבית עם חום...?? מה התשובה?? תלוי!!! תלוי איפה אני מעמיד את היידישקייט שלי... אם היידישקייט שלנו עולה לנו בחיים... אז מה אתה רוצה... רצו להרוג לה את הילד...

כאן טמונה התשובה על רשימה ארוכה של שאלות איך להתמודד מול כל מיני פגעי טכנולוגיה שאנחנו מתחככים איתם במשפחה המורחבת/מה לעשות עם חבר שאני מרגיש שמוריד אותי רוחנית/ על כאלו שאלות אי אפשר לענות תשובה חותכת!! אתה יודע למה?? כי... כי דבר ראשון: בכל דבר צריך להפעיל היגיון!!! זה תמיד נכון... וממילא כל מקרה לגופו... דבר שני: התשובה מתחילה ממך!! אתה אמור להחליט איפה אני מעמיד את היידישקייט שלי... עד כמה זה עולה לי בחיים!!! אם זה עולה לי בחיים אז מותר לי להתנהג כמו אדם שמאיימים על החיים שלו... ויבינו אותי!!! אתה יודע את מי לא מבינים?? את מי שמתולבל בלי קשר... את מי שמתולבל כי כתוב לו על הגב שהוא צריך להיות פאנאט... אבל חבר שלי שדיבר כמו חייה פצועה וכמו שרה אמנו שבעתו... אף אחד לא יכל לעמוד מולו!! לך תתמודד עם אדם שנאבק על החיים... בקיצור: בנושאים האלו זה לא תלוי לאיזה סגנון אני משייך את עצמי האם לסגנון הפרומער או הסגנון הפתוח... את הסיפור מדפים הזה תשאיר למקומות קצת פחות מהותיים... כאן כל העניין איזה מקום היידישקייט שלי תופס לי בחיים ודו"ק...

אודות הקושי הרגשי להקשיב לצרות של אנשים...

כמידי שנה בפרשת וירא מוקדם כאן בגיליון מאמר מיוחד למצוה היקרה והאהובה... **מצוות גמילות חסדים!!!** שאברהם אבינו מלמד אותנו בפרשה זו שזה אחד מסימני וסממני אומה קדושה- גומלי חסדים!!!

ובכן: כבר הוזכר בגיליון זה כמה פעמים... שיש תחום אחד בגמילות חסדים שהוא מאוד נחוץ!!! כמה שהוא מפותח וכמה שיש כבר ארגונים נפלאים בנושא הזה עדיין אף פעם זה לא מספיק... הנושא של "אוזן קשבת"!!! דאגה בלב איש ישיחנה... כי הצורך בזה הוא מאוד גדול... ויש מחסור חמור באזניים!!! ממילא מי שאין לו תקציב לגמ"ח מיטות מתקפלות או לסכר"ם לשמחות... אנא... אזניים יש לך?? אתה מוכן להקצות שעה שעתיים שלוש בשבוע להקשיב לשני? אז לא... אל תכתוב את זה בידיעון של השכונה... כי מסתמא צריך אותך בתוך המעגל הקרוב ביותר של המשפחה והידידים... אם רק תביע נכונות להקשיב אתה תהיה תפוס למעלה מהראש ב"עניי ביתך" ממש... בקיצור: אין לך גמילות חסדים גדולה מזו!! מומלץ בחום לאמץ אותה...

בנושא של "אוזן קשבת" ישנה נקודה חשובה שכבר הוזכרה כאן בגיליון בקצרה ולתועלת העניין אפתח את זה קצת יותר בהרחבה...

ובכן: היה יהודי אחד שהיה מתקשר אלי בקביעות לשפוף את הלב... מדובר ביהודי שיש לו חיים לא פשוטים... המון כאב ותסכול... הרבה סבל... והוא היה מספר ושופך ושופך במשך חצי שעה... וכמובן שאתה מבין לבד שהוא לא סתם התקשר אלי... כנראה שהוא רוצה משהו... הוא רוצה שאני אעזור לו... ותכל'ס אני רואה שאני **לא! לא יכול לעזור לו!!!** עם כל הרצון הטוב זה מסוג הדברים שאני רואה שאני לא יכול לעזור... ואני מקשיב ומקשיב... ומשתדל קצת לעודד... להגיד כמה מילים טובות... לתת קצת כח... והוא באמת היה מתעודד... הרגשתי שהדברים שלי באים עליו כמים קרים על נפש עייפה... אבל עדיין!! עדיין הבעיה נשארה בעיה!!! ותכל'ס לא הצלחתי לפתור לו את הקשיים... אפילו לא קצת... אפילו לא בכיוון... והשיחה הסתיימה... ואני יצאתי ממנה כמו רימון סחוט... (אם יצא לך פעם לשמוע הרבה סבל וכאב ותסכול ויסורים ואין לך איך לעזור... זה פשוט סוחט את כוחות הנפש...) ואחרי שבועיים שלוש... שוב... שוב הוא מתקשר... שוב פורק אצלי את כל הכאב... ופורק ומספר בשטף כמה שהכל נורא ואיום ואין שהכל דפוק מכל הכיוונים ואין שום סיכוי ולא תקווה באופק... ואני שוב יושב ומקשיב ומקשיב ונאנח לעצמי בשקט... **נו... מה אני אעשה איתו???** אין לי איך לעזור לו! ושוב אני משתדל פה ושם לעודד ולהגיד לו... אוה... איזה תעצומות נפש יש לך... איך אתה שורד את כל הקשיים האלו... (אגב: אני מתכוין בשיא הרצינות!! לא איכפת לי שאותו אחד יקרא שורות אלו... והוא מסתמא קורא את זה... מה שנוכח נכון... אני באמת מתפעל אין יש לו כוחות לשרוד...) אבל תכל'ס הבן אדם רוצה שאני

אעזור לו... ואין! אין לי איך!!! השיחה הסתיימה עם כמה מילות עידוד. ותכל'ס. לא עזרתי לו.

והנה אחרי חודש הוא שוב מתקשר... עם אותם סיפורים ואותם תסכולים... **די... אני כבר לא יודע מה לעשות איתו...** אני כבר מכיר את הבעיות שלו בעל פה... והייתי מאוד שמח אם הייתי יכול לעזור... אבל אני לא יכול... אני מרים ידיים... די... וככה כל שבועיים שלוש או חודש... שוב... שוב מגיע טלפון ממנו... וכל פעם שאני רק רואה את הטלפון שלו על הצג הלב שלי נופל לריצפה... אוי... מה אני עושה איתו??

עד שיום אחד החלטתי ש-די!!! בטלפון הבא שהוא מתקשר אני אנשום נשימה עמוקה ואני אודיע לך: שצ'ר לי לאכזב אותך... אבל אני כנראה לא הכתובת... תחפש מישהו אחר... הייתי מאוד שמח לעזור לך... אבל כפי שאתה רואה אני לא מצליח... אתה רואה שלא זז כלום!!! אז כנראה שאני לא הכתובת... ככה תכננתי לענות לו בטלפון הבא שהוא מתקשר...

ואז!!! פתאום תפסתי את עצמי... רגע רגע רגע. יש פה משהו מוזר!!!

בעצם למה **הוא** בכלל ממשיך להתקשר אלי כל פעם מחדש???

הרי אני לא צריך להגיד לו שאני לא מצליח לעזור לו... את זה הוא יודע יותר טוב ממני!!! הוא כבר מתקשר אלי למעלה משלושים טלפונים... ואנחנו כבר מדברים כל פעם יותר מחצי שעה על אותם בעיות... אני כבר אמרתי לו עשרות פעמים את כל מה שיש לי לומר בנושא וזה לא עזר... אז למה **הוא!!!** למה הוא ממשיך להתקשר?? מה... הוא לא קלט שאני גבר לא יוכל להושיע?? (במילים אחרות: אני מתכנן לגלות לו כעת את אמריקה שאני לא מצליח לעזור לו ושיחפש מישהו אחר... **בוקר טוב... הוא לא צריך שאני אגיד לו!** הוא יודע את זה יותר טוב ממני. ואם כך אז למה הוא ממשיך להתקשר?)

ואז פתאום קבלתי פלע'ש... הבזיק לי פרוז'קטור... נפל לי האסימון:

רגע רגע... מי אמר שהוא בכלל מצפה ממני שאני אעזור לו?? מי אמר?

אולי הוא בכלל לא "בונה עלי" שאני אעזור לו כי באמת אי אפשר לעזור לו... הוא בסה"כ רוצה לשפוף את הלב... **ובזה אני באמת עוזר לו!!!** הוא שופך את הלב ואני מקשיב לו... וזהו!! עזרתי לו... במה??

בזה גופא שהקשבתי לו... **אוה... זה היה בשבילי פתיחת ראש...**

לא עברו יומיים והנה הוא שוב מתקשר... עניתי לו והחלטתי שהפעם אני רק מקשיב לו ומעודד אותו... והוא שוב מתחיל עם התקליט... שוב מספר את כל הסיפורים המוכרים... אני מקשיב לו ברוב קשב... ונותן לו כח!! מעודד!! מחזק!! מתפעל מהתעצומות נפש שנדרשות ממנו ואין שהוא עומד בהם בגבורה... ואז לראשונה שמתי לב בקול שלו... איך שכל משפט נוסף שאני אומר הנימה משתנית... הקול שלו מתייצב והוא נשמע הרבה יותר טוב ושמח... ועד סוף השיחה היה כבר צחוקים... סיימתי את השיחה

ולראשונה הרגשתי טוב!!! לא הרגשתי סמרטוט... כבר לא הרגשתי שיש פה בן אדם שבור שמבקע עזרה ואני לא יכול לעזור לו... אדרבה... הרגשתי שיש פה אדם שביקש עזרה ועזרתי לו! בזו שהקשבתי לו...

ומאז עקבתי אחרי התופעה וגיליתי שיש סוג של אנשים שחשוב שנדע על קיומם... ובכן: תדע לך שיש אנשים שעוברים חיים לא פשוטים!! נקודה!!! הרבה מרירות... הרבה סבל ויסורים... וזה לא קשון אליך... זה חשבונות שמים... (אגב: זה לא בהכרח אנשי שעוברים צרות גדולות... הרבה פעמים זה בעיקר עניין של אופי שברירי... זה מסתמא סבל יותר גדול מן אדם שיש לו אופי פלדה שעובר צרות באמת אמיתיות... האופי פה זה הסיפור!!! **כעת תקשיב טוב טוב:** יאמר לשבחם של אותם אנשים שכמה שהחיים שלהם קשים ומרים... בכי זאת הם מצליחים לצוף ע"ג המים... יש להם תעצומות נפש עילאיות להתעלות מעל כל ההתמודדויות... ולנהל חיים תקינים ואפילו לפרוץ ולהצליח ולעשות ולפעול מעל ומעבר... זה כוחו מיוחדים שיש להם!!

אבל!!! יש תנאי אחד!!! בשביל שאותו אחד באמר באמת יצליח לצוף מעל כל הקשיים... **בשביל זה הוא צריך ממך עזרה קטנה מהצד!!!**

הוא צריך אחת לשבועיים או לחודש להוציא קיטור... הוא צריך מישהו שהוא יוכל לשפוף ולרוק אצלו את הלב... ולספר לו כמה שהחיים שלו זועזוע אחת מתמשכת וכמה שהכל קטסטרופה בלתי נסבלת לחלוטין...

זהו... זה כל מה שהוא צריך... בקשה צנועה...

והוא נפל עליך!!! הוא בחר בך בתור האיש הטוב שיכול לספק לו את החסד הצנוע הזה... והוא מתקשר אליך או מפפסט איתך ושופך אצלך אר הלב... והוא בבת אחת פורק עליך את כל התסכוי וכל המרירות של החודש האחרון וזה משטחית שלימים... קונטיינרים שלימים...

ואם אין לך היערכות מוקדמת לזה... אתה פשוט לא עומד בעומס... אתה שומע פה בן אדם שכל הסבי והיגון שבועלם בוקעים מקולו... כל הצרות ביחז התנקזו לבן אדם אחד... ומרוב שאתה לא עומז בזה... מה אתה עושה?? אתה מסתמא עושה אר הטעות שאני עשיתי... אתה מנסה להוציא ממנו כמעט בכח איזה נקודת אור ותקווה. מנסה לדלור ממנו שיש לו בכל זאת איזה אי קטן של שמחו ונחת בחיים... **והוא לא מסכים לשתף פעולה!!** הוא לא מוכן לתת לך את זה... כי הוא כעת עסוק בלפרוק אצלך רק קיטור!!! רק מרירות!! והוא כער לא מוכן לפתוח איתך את החצי כוס המלאה שיש ל כי זה לא הנושא שלו... לא זה מה שמרגיע אות כעת. הוא כעת צריך לפרוק רק סבל ותסכולי זהו... אז פעם... כשלא הייתי ערוך לזה... לא יכולת לעמוד בעומס הזה... לא ידעתי איך להתמודד מוי בן אדם שרק סבל וצרות ויסורים ותסכולים... רק זו מנת חלקו בחיים... גדול עלי... לא בממדים שלי...

עד שקלטתי שלא!!! זה בסדר!!! הוא כעת רוצה ממני דבר אחד: תקשיב לי... ותשחיל מידי פעם מילים טובות... אני לא מבקש ממך שתגידי לי: לא נורא!!! אדרבה... תסכים איתי שכן נורא... ותתן לי רק כח... תגידי לי שאני גיבור!!! (כי הוא באמת גיבור ומגיע לו לשמוע את זה... ואני ואבוי לך אם תתעקש להגיד לו שלא נורא... כי אז הוא יצטרך להביא עוד משאית של מלט ולרוקן עליך... עד שתבין כמה קשה לו... וכמובן שאחרי שהבנת עד כמה שכן נורא... כעת כן אפשר לתת תקווה שיהיה טוב ואפילו לתת קצת עצות... אבל רק אח"כ שהבנת את המצב!!!)

כל מה שנדרש ממך זה לשמוע! להבין כמה קשה לך!!! ובאמת לעודד אותו לאו דווקא מהמקום של יהיה טוב... אלא מהמקום של אוה... יש לך באמת הרבה קשיים... וצריך הרבה כוחות בשביל לעמוד בזה ואיך אתה מצליח...!!! ואחרי שהוא מסיים את השיחה איתך הוא באמת מרגיש יותר טוב... אתה באמת באמת עזרת לו...

נתת לו בדיוק מה שהוא היה צריך!! הוא לא היה צריך יותר מזה!!

ברגע שהבנתי את זה נהיה לי הרבה יותר קל לדבר עם אותו אחד... קלטתי שאני לא עומד מולו בחוסר אונים ושומע צרות ולא יודע מה לעשות איתם... אדרבה... אני פה בשביל להקשיב... ולתת כח!!! וברגע שעשיתי את זה זו העזרה שלי... הצלחתי לעזור לו מעל ומעבר...

הנושא הזה מאוד חשוב בעיקר לאנשים שצריכים אותם כתמיכה!!!

מה אני מתכוין?? מבחינה מסוימת העולם מתחלק לשני סוגים: יש אנשים חזקים באופי שלהם ויש אנשים יותר רגשיים וממילא גם יותר שבריריים...

ואיפה זה מגיע לידי ביטוי?? בתמיכה ברגעים קשים!!!

אנשים חזקים באופי... הם מאוד טובים בתמיכה ברגעים קשים... יש להם את הקור רוח ואת השליטה במצב... הם לא מאבדים ראש... לעומת זאת אני טיפוס רגיש ושבירי... פעם כשאח שלי היה מתקשר אלי בשביל לפרוק אצלי איזה קושי שעובר עליו... (נניח שהיה קשה לו בשידוכים...) אז במקום להיות כעת במקום החזק ולתת לו תמיכה ועידוד... הייתי נכנס רגשית לתוך הסיפור... ואני שוקע יחד איתו בבוץ... ונכנס למשבר יחד איתו... אוי... מה יהיה עם אח שלי בשידוכים... ואם עד עכשיו היה מישוה אחד שצריך עידוד... אז כעת יש **שנים שצריכים!!!** ואז כמובן שנינו מתקשרים לאח השלישי... (כל אחד בנפרד בלי תיאום...) מילא הוא בעצמו מתקשר לפרוק כמה קשה לו בשידוכים... אבל גם אני מתקשר לאותו אח... אוי... מה יהיה עם אח שלנו שתקוע בשידוכים... ואז גם האח השלישי נכנס לבור... ובשלב מסוים כולנו מוצאים את עצמנו בבור משותף... כולנו בדכאון אחד גדול מה יהיה עם אותו אח שתקוע בשידוכים...

אתה קולט מה קרה?? במקום להישאר חזק כדי להיות הגב התומך לאח שמתמודד וללוות אותו ברגעים הקשים שלו... במקום זה צללתי יחד איתו לתהומות היגון וכעת שנינו צריכים תמיכה... מיותר לציין שלעזור לו... לא עזרתי לו בכלל...

וברוב המקרים אני מצטרף לרשימת הבעיות שלו... (רוב הזוגות שממתנים לילדים מעידים שיעקר הקושי שלהם זה הזוגות של המשפחה... מילא אתם לא עוזרים... אבל למה הם צריכים לסבול גם אתכם... לא מספיק להם הקושי שלהם... וכמובן אותו דבר בשידוכים ובכל מיני צמתים בחיים... בשלב מסוים המתמודד בעצמו מגלה שהיה לו יותר קל אם הקושי היה מתחיל ונגמר אצלו ולא מתרחב לכל המשפחה...) **נו... ומאיפה זה נובע???** זה נובע מזה שברגע שאח שלי פרק אצלי את כל הקושי שלו... כמה קשה להישאר ככה רווק... וכמה הוא סובל ורע לו... ברגע ששמעתי אותו... שמעתי כאן צליל של **בקשת עזרה!!!**

שמעתי פה בקשה... נו... תוציא אותי מהבוץ... תביא לי שידוך...

אה... אני צריך להביא לו שידוך?? אוי... איך אני עושה את זה? אני לא מצליח... ואז בום... גם אני נפלתי לבור שלו... **כי גם הוא לא מצליח** למצא שידוך וגם **אני לא מצליח** למצא לו שידוך... ואז האח השלישי גם לא הצליח למצא שידוך ובורן הבא למועדון... **אז זהו שלא!!!** מי ביקש ממך לפתור בעיות... אתה לא הרבש"י... אתה אולי יכול לנסות אבל לא להושיע... האח שהתקשר וסיפר לך כמה קשה לו... הוא בסה"כ צריך שתקשיב לו! תהיה איתו!! תהיה חזק מולו... תן לו כח ועידוד... תגידי לו שיהיה טוב (כאן דווקא כן צריך לתת תקווה...) ברגע שאתה תהיה חזק בשבילו... הוא כבר נעזר בך!!! הוא כבר מרגיש יותר טוב... הוא כבר לא נשמע גרוע כמו שהוא היה נשמע בתחילת השיחה... אם תקשיב לו טוב טוב שים לב שהוא כבר נשמע אחרת... כי בעצם זה שהקשבת לו ונשארתי חזק בשבילו כבר עזרת לו!! ולכן תשאר במקום החזק!! אל תיפול יחד איתו לתוך הבעיה... שם בבור לא תוכל לעזור... ואילו כאן אתה עוזר

אלא שכאן מתעוררת השאלה הריגשית: נו... מה אני יכול לעשות?? תכל'ס... אני נשבר לרסיסים... אני שומע את אח שלי האהוב מדבר איתי חצי שעה ומספר לי כמה הוא סובל וקשה לו ומר לו... אני גם מתרסק... כל המילים היפות שצריך להיות חזק ולא להיכנס לזה... הכל טוב ויפה... אבל תכל'ס זה באמת שובר אותי?? מה התשובה?

אז שוב אותה נקודה!!! אתה יודע למה זה לא צריך לשבור אותך???

כי יש לך טעות!!! אם תשים לב: הקושי העיקרי של אחיך היה רק **בתחילת השיחה**... שעד אותו רגע הוא צבר וצבר את המועקה שלו... ולכן בתחילת השיחה הוא היה נשמע כמו בן אדם **שצריך להקיא**...

אבל אם תהיה חזק בשבילו ותקשיב לו... תוך כדי השיחה אתה תראה איך הוא לאט לאט חוזר להיות חיוני... עם יותר מצב רוח... למה?? כי הוא כבר סיים להקיא... **שתבין**: לראות אדם שמקיא זה מחזה מאוד מעורר רחמים!!! אבל אני כבר לא מרחם עליו... אתה יודע למה?? כי זהו... הוא כבר סיים להקיא... ואחרי שמקיאים... אה... מרגישים כזו תחושת הקלה... אז זהו... כבר אין צורך לרחם... הוא כבר מרגיש טוב

על אותו משקל כאן: אתה נשבר לרסיסים לשמוע את הקושי של אחיך... מתי אתה נשבר?? **בתחילת השיחה!!!** בטח... הוא כעת רק מתחיל להקיא... כעת תן לו! תן לו להקיא אצלך... תאפשר לו להקיא... תן

לו לדבר... תן לו תחושה שאתה מקשיב ונותן לו כח ולא צולל יחד איתו לבור... ואתה תראה ותשמע כמו אזניך איך תוך כדי השיחה הקול שלו מתייצב... אתה פתאום תשמע זיק של תקווה ועד סוף השיחה יהיו פה צחוקים... ואז אתה באמת לא תשבר... כי לא יהיה לך ממה...

עכשיו: למה הנושא הזה כ"כ חשוב?? כי... כי זו אחת הסיבות למה הגמ"ח של אוזן קשבת סובל ממחסור חמור של אזניים... כי אם אין לך היערכות נכונה איך להקשיב נכון להתמודדויות של השני... זה עניין של פעם פעמיים שלוש שניסית לתמוך במישהו מהמשפחה או מהשכנים הקרובים עד שסטופו!!!! אתה לא עומד בזה!!! אז זהו!! שאל תחזור על הטעות שלי ושל חברים שלי... וכשמישהו רוצה לפרוק אצלך את הלב... אל תחשוב שאתה הולך להיות המושיע שלו!! אתה בסה"כ מקשיב לו...

תכניס לעצמך ראש: לא כל בעיה אפשר לפתור!!! עכ"פ אתה!! אתה לא יכול ולא צריך לפתור כל בעיה... (יש אלוקים גדול בעולם ולא בטוח שהוא בחר דווקא בך לפתור בעיות משמעותיות) אז מה כן?? אתה בן של אברהם אבינו שעליו נאמר "כי ידעתיו אשר יצווה את בניו אחריו לעשות צדקה..." אתה יכול לעשות חסד עם יהודי!! ולהקל עליו מהקושי שלו... איך אתה מקל עליו בשלב זה?? בזה שאתה מקשיב לו... נמצא איתו בקושי... מלווה אותו בהתמודדות ולא בורח או לחילופין צולל יחד איתו לתוך הבעיה (כמובן ש-לו יציור שאתה יכול לפתור בעיות... הלוואי...) ואין לך מושג כמה צריך את זה!!! ובפרט בתוך המשפחה הקרובה... בתוך המעגל הכי קרוב של החברים... לא!!! זה לא בפריסה ארצית... לגמ"ח הזה אין בלנק ולא חותמת וגם מורשי חתימה... זה גמילות חסדים לשמה!!!

צריך אותך פה!!! אל תעלם... יש כל מיני התמודדויות פנים משפחתיות או בקהילה שצריך אותך מופיע פה!! ומופיע ממקום תומך!!! לא ממקום מזועזע וחרד ומרוב שלא יודע מה להגיד אז הוא בורח...

רק לשבר את האוזן: כשיש התמודדות במשפחה או בקהילה... הטעויות מתחלקות לשני סוגים: יש את האנשים הלא כ"כ חכמים ולא מספיק טקטיים שהם לא יודעים איך להגיב נכון... ויש להם פליטות פה לא במקום ועלולים להגיד משפטים מרגיזים ומציקים... אבל זה עוד נסבל... זו טעות שמתקבלת יחסית בהבנה... אבל יש טעות הרבה יותר חמורה ומתסכלת ומכעיסה... זה האנשים דווקא בעלי טאקט שמרוב שהם נבוכים ולא יודעים איך להגיב ומה לומר ומה לא... אז הם פשוט בורחים... נעלמים... וזה בלתי נסלח... זו טעות הרבה יותר חמורה מהטעות הראשונה!! תהיה פה... שמעת שחבר ביטל שידוך או בשרות טובות שנגדעו או מקרה מצער של מחלה במשפחה של החבר... אל תעלם... אל תשחק ראש קטן כאילו עסקים כרגיל... תבא... תפתח את הנושא... תביע השתתפות מינימלית תוך כדי רגישות שלא להיכנס לצנעת הפרט... כן... זה מביך... זה מסובך... ואף אחד לא נהנה מהחיים... אבל זה מה שצריך לעשות... זה המקום שלך בסיפור... אז יכול להיות שעל הדרך יהיו פה ושם טעויות ומתברר שלא תמיד ההתערבות היתה במקום... (אגב: זה נדיר) אבל אם תיעלם מהזירה זה הרבה יותר גרוע ואכמ"ל...

המשך: איך שלוימלה יצליח בכ"ז להוציא את הבית סידור של שמשון?

תקציר: בשבוע שעבר היכרנו של ר' שמשון שקנה בית בבתי ערי חומה במיוחד לקראת שנת השמיטה... יום החליטה של הי"ב חודש של הבית היה אמור לחול מיד לאחר חג הסוכות... ביום כ"ד בתשרי... אלא שבעיצומו של חג הסוכות ר' שמשון קיבל מידע ששלומלה הסוכר בעקבותיו... רוצה לבטל ברגע האחרון של המכירה... ר' שמשון פתח במנוסה... במשך כל חג הסוכות הם שיחקו שוטרים וגנבים ולמרות המאמצים של שלוימלה שלנו... הוא עדיין לא הצליח לאתר את ר' שמשון... הספירה לאחור החלה ובעוד שלושים ושש שעות... אם שלוימלה לא מצליח לתפוס את ר' שמשון (קודם תקנת הלל) הרי הבית נחלט לר' שמשון לנצח נצחים!!! לבנתיים התברר ששלומלה הוא בן אדם קצת מופקפק...

ענקי הבן דוד הגיע בחשאי למחבא של אבא והציג בפני אבא את האיומים ששלומלה הנוכל העביר דרכו... אדון שמשון... תזהר לך!!! לא כדאי לך להתעסק איתי... אני מציע לך להיכנע בצורה מכובדת ולאפשר לי לבטל את העסקה בדרך המלך... ואם לא... אתה תטעם את נחת זרועי... אבא חשב וחשב ובסוף הוא החליט לא להיכנע לשלומלה!!! מילא הוא היה מבקש שאעשה איתו חסד... אבל אם הוא מאיים כמו נוכל אני לא מסכים... ולה' הישועה... ה' יציל אותי מסועלי און... ואכן עברו 36 שעות והבית נחלט בשעטו"מ!!! בשעה טובה ר' שמשון ומשפחתו עוברים כעת לבית החדש שנקנה ונחלט לכבוד שנת השמיטה!!! השכנים קיבלו אותם במאור פנים ו... וגם קצת בחשש... אחד אפילו סינן בשקט: מה... הצלחתם להסתדר עם שלוימלה?? מה שבתוך אונחנו שמחים שהחלפתם אותו... (מתברר שכולם שמחים שצדיק בא תחת...)

אחרי כמה ימים לפתע שלח בית דין נוקש בבלת... ר' שמשון- אתה מוזמן לדין תורה... ר' שמשון שואל בהתעניינות: מי התובע?? זלמן!!! זלמן ? ! ? מי זה זלמן?? בחיים שלי לא התעסקתי עם אחד שקוראים לו זלמן... אבל אמא מיד נאנחה... אמא מיד הבינה שזה קשור איכשהו לשלומלה שלנו... אני רואה שהוא כבר בישל לנו משהו... (שלומלה מהרגע הראשון לא הריח לה טוב) ר' שמשון לא נבהל... סו"ס נקראתי לבית דין!!! "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרסית..." ר' שמשון מגיע לבית דין... מסתכל ימיה ושמאלה בסקרנות: מי זה הזלמן הזה שתובע אותי?? בחיים שלי לא ראיתי אותו... מעניין מי הוא...

ובכן: זלמן התובע קיבל את רשות הדיבור... והוא מיד ניגש לעניין: לפני שנה חוצי הלוייה הלוואה לשלומלה... (אוה... עכשיו כבר מובן מה הקשר...) נתתי לו הלוואה של 300.000 ש"ח. קצת חששתי שהוא לא ישלם... רציתי להיות רגוע שיש לו נכסים שאני אוכל לגבות מהם... אז הוא הרגיע אותי שיש לו בית!! ומקסימום יהיה אפשר לגבות מסנו... והנה הגעתי כעת לגבות מסנו והוא אומר לי: אין לי כסף!!! מיד רציתי לגבות מהבית... ואז שלוימלה הודיע לי בצער רב שהוא כבר מכר את הדירה לר' שמשון... בירתתי מתי הוא מכר את הדירה... ומה מתברר?? שהוא מכר אותה **אחרי** זמן הלוואה!! וכל ילד שלמד מסכת שביעית או אפילו תחילת מסכת ר"ה יודע ששעבוד קרקעות הוא מדאורייתא ובעל חוב יכול לטרוף אפילו מלקוחות... (לדומה: אפילו אם הלווה מכר למישהו את הבית... אם זה היה **אחרי**!! אחרי שהוא לווה... אז המלווה קדם... ויכול הבעל חוב לבא ולגבות ממי שקנה את הבית כי הבית הזה משועבד אליו עוד לפני שהוא שיך לקונה) **ר' שמשון החזיר כסדיו!!! על זה לא חלמתי... על כזה תרגיל לא חשבתי**... האב בית דין פנה לר' שמשון ואמר לו: מה... מה יש לך לומר בנידון? האם ידעת שאתה קונה בית שמשועבד למלווה?? (בדורנו קוראים לזה: בית שיש עליו הערת אזהרה) ר' שמשון ענה: חד משמעית לא!!! ממש לא ידעתי!!! אם הייתי יודע ברור שלא הייתי קונה...

זלמן לא התבלבל... והוא מיד הוציא מכיסו את שטר הלוואה... הנה... יש לי שטר הלוואה חתום עם עדים... ברגע שזה מלווה בשטר אז קי"ל ששטר יש לו קול!!! זאת אומרת: שטר שנעשה עם עדים זה משהו שמתפרסם ומדברים עליו וכולם יודעים ששלומלה הוא בעל חוב וצריך להיזהר מהנכס דלא נידיי שלו שהם עלולים להיות מעוקלים לחובות... וממילא כשיש שטר ר' שמשון לא יכול לטעון לא ידעתי... ואם אכן כך... אז לעת עתה!!! זה נקרא שיש כעת רשות לזלמן להוציא את ר' שמשון מהבית וכך לגבות את החוב... אבל סו"ס בית דין לא נולדו היום... "במקרה" הם כבר מכירים את הנפשות הפועלות... הם כבר מכירים היטב את שלוימלה הסיקריק מכל מיני תקריות נוספות שכבר היה להם איתו... והאב"ד הציע לר' שמשון ארכא של שלושים יום לצאת ולהביא הוכחות או ערעורים... מה שנקרא "טוענין ללוקח..."

ר' שמשון יצא מבית הדין והרגיש שהשמים נפלו עליו... היה ברור לו כשמש בצהרים שזו עקיצה!!! רק לפני יומיים שלוימלה רדף אחרי בשביל לבטל את העסקה ועכשיו הוא מצא דרך אחרת... הוא הצליח לארגן שטר חוב מוקדם... שכאילו הבית מעוקל... אבל אנא ה'... מאין יבא עזרי... מאיפה אני כעת מוכיח את זה...

כאן לפתע הוזעקו כל התלמידי חכמים שבעיר... שחלקם מכירים את ר' שמשון מבית המדרש שבגליל... (יש כמה וכמה שמעונו בבית המדרש שהגיעו דרכו מטנאי דסולמא דצור) וכמו שרברא אמר: תיתי לי דכי אתאי לקמיה צורבא מרבנן לדינא אני לא מניח את הראש שלי על הכרית עד שאני לא מהפך בזכותו... ואכן ר' שמשון בבת אחת הוקף בעשרות תלמידי חכמים שהיו נוכחים שם בבית הדין... (לא! זה לא טוענים ברניים... חס ושלום!! הם מהיושבים בשימוש בשורות שלפני הסנהדרי קטנה הם יושבים שם בשימוש מידי יום מהנן החמה עד שעה חמישית ביום) הם היו נכוחים במעמד של התביעה והם נחושים להפך בזכותו של ר' שמשון ולהוציא כאור צדק... דבר ראשון הם ביקשו לראות את שטר הלוואה... **אתה יודע מה זה תלמיד חכם שיועד לקרא שטר??** תוך חמש דקות כבר הופיעו כמה סימני שאלה מהותיים אודות זהותו של השטר... ולמחרת שוב הופיע ר' שמשון... דבר ראשון: מי זה העדים?? האם כתב ידם יוצא ממקום אחר?? בקיצור: העדים הוזעקו למקום... ותוך דקות ספורות התברר שזה לא היה שטר רגיל שעומדים כאן עדים ורואים איך שלוימלה לקח הלוואה מזלמן... לא! זה היה "כותבין ללווה אע"פ שאין מלווה עמו..." זאת אומרת: יום אחד הופיע שלוימלה בפני שני עדים וביקש מהם בתום שהוא רוצה לכתוב שטר שהוא חייב לזלמן כסף... (למה לא?? מילא אם אתה רוצה שאחרים יהיו חייבים לך... כאן צריך הוכחות... אבל אם אתה בעצמך מחייב את עצמך... אז כותבין שטר ללווה אע"פ שאין לווה עמו) מתברר שעדים לא עשו עסק... לא עקבו ולא בררו אם השטר בסדר או לא... כי שוב... אם שלוימלה כזה נדיב שהוא רוצה להתחייב כסף אז מה כבר יכול להיות... ותכל"ס... לשלומלה ה"נדיב" היה בסה"כ חשוב שהתאריך יהיה מוקדם!! זו היתה המטרה שלו!!! שיהיה כתוב שם שההלוואה היתה לפני המכר!! ותוך דקות ספורות העדים הודו שבאמת הם לא שמו לב שהתאריך היה מוקדם... באותו רגע השטר חוב נפסל עכ"פ מלגבות בו מנסכים משועבדים... ומכאן ואילך זה כבר לא היה קשור לר' שמשון... אבל מהר מאוד התברר כצפוי שעורבא פרח... לא היתה פה שום הלוואה... שלוימלה מעולם לא לווה כסף מזלמן... הכל היתה בסה"כ קנויניא איך להוציא את הבית סידור של ר' שמשון... אבל זה כבר לא מעניין את ר' שמשון... ר' שמשון עשה חנוכת הבית ושר "ארוסקר ה' כי דילתני ולא שמחת אויבי לי"... השכנים שמחו על השכן החדש והרצוי שהגיע תחת הקודם שאיתגר אותם לא פעם ולא פעמיים עם עקיצות שונות... ואם על הדרך לסדנו כמה הלכות נחוצות בסוגיית שטרות... ואולי גם את הרש"י הארוך בדף ב' בראש השנה... והיה זה שכרנו...

מאות עובדים... איך מזהים מי

בעל העסק??

מודעה נתלתה בפתח הראשי של ההכנסת אורחים של אברהם: היום כל השערים סגורים... כל האגפים שובתים עקב... עקב ניתוח!!! אנשים עוברים שם ושואלים: ניתוח של מי?? יש פה צוות של כמה מאות איש?? אז כן... אל תשאל... כולם עברו ניתוח... מה... כולם?? כולם הזמינו תור לניתוח קילע באותו יום? לכולם היה התפרצות של אפנדציט באותו יום? איך זה שכולם עברו ניתוח??

אז זהו שכן!! בעצם היום הזה נימול אברהם... וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בני נכר נימולו איתו... כככולם... כולם נימולו ביום אחד!! כל המערכת הושבתה!! כולם כואבים... לא רק אברהם אבינו... (אגב: ניתן לומר על דרך חידוש שהסיבה שאברהם ישב פתח האוהל לשמור מחשש יחוד... שהרי ביום הזה רק הנשים יכלו להמשיך לעבוד וללוש עוגות וכו'... ואילו הגברים שכבו במיטות כואבים...) ותכל"ס... היום הכל סגור... זה יום לא שגרת!! כל הצוות חולה!!!

אבל יש מישהו אחד שמגיע לעסק בכל מצב... מי זה?? זה מי שהעסק הזה שלו!! בעל העסק לא יכול לתת לעסק לשבות... הוא מגיע גם כחום היום... גם כשהוא כואב ושותת דם... מה הפלא שדווקא ההכנסת אורחים הזו הונצחה לאברהם לדורי דורות... כי שם המפגן האמיתי!!! איפה שכולם נעלמים... איפה שכולם יש תירוץ הכי טוב למה הם לא יכולים... דווקא אז זה המבחן הגדול מי פה בעל העסק!!! אצל מי העסק הזה הוא עסק של חיים...

התופעה הזו מוכרת גם בישיבה... אתה מכיר את הבוקר הזה שככולם עייפים?? כן... היה אתמול חתונה... וזה היה נסיעה רחוקה וחזרו מאוחר וכן בסדר ולא בסדר... תכל"ס... הפעם כולם עייפים והתפילה בישיבה מאוד דלילה... מה שנקרא: "יומא דמפגרי בה רבנן"... היום כולם מפגרים... לכולם יש תירוץ מוצדק...

אבל עדיין!! גם בבוקר העיף הזה יש את אותם אלו שמה שיהיה ומה שלא יהיה הם יתייבבו בפתח האוהל בתחילת התפילה ויכריזו: ואני ברוב חסדך אבא ביתך... מה יש?? זה העסק שלהם!! בעל העסק עצמו לא עושה שימוש בתירוצים... התירוצים לא עוזרים לו... תירוצים זה טוב בשביל- מה להגיד ל-בעל העסק... אבל בעל העסק עצמו... אם יש לו תירוץ... מה הוא יעשה איתו?? זה עסק שלו!!! ושם!!! ביומא דמפגרי בה רבנן... כשכולם נעלמים ומהסיבות הכי טובות... אז קמה אלומתו וגם ניצבה- של בעל העסק!!! שם ניכר ובולט מקומו של מי שבאמת מחובר לעניין...

כן... צריך לדעת שלא רק הביקורת של משרד הדתות היא דווקא כשכולם ישנים... לפעמים גם הביקורת משמים היא בשעה הזו!!! דווקא אז וירא אליו ה'... זה לא חוק מרפ... זה לא פרנציפ... זה באמת נקודת מבחן!!! אם אתה באמת בעל העסק... אם אתה באמת מחובר לבית מדרש... אז איפה אתה ביום ששי?? נכון... יום קצר... נכון הלכת לישון מאוחר... אבל אתה ממעמידי בית המדרש... זה הבית מדרש שלך... זה הכבוד שמים שלך... איפה אתה?? אברהם אבינו כבר שנים ע"ג שנים עושה גמילות חסדים... דווקא הגמילות חסדים הזו כשכולם ישנו... דווקא היא זיכתה לו לנצח- בשכר ואקחה פת לחם זכו בניו למן ארבעים שנה, ובשכר יוקח נא מעט מים זכו לבאר מרים וכו' וכו'... כי ברגעים האלו אברהם אבינו קיבל אישור לפתיחת עסק!! כשה' מגיע ורואה שכולם נעלמו ורק אתה נשארת... הנה... הנה האיש המתאים לפתיחת עסק מורשה!! קח תקציב בלתי נדלר לארבעים שנה במדבר... לרגל פתיחת העסק...

איפה אתה לוט... וההד חוזר וט וט וט...

אתה מכיר היום את גוש דן? האזור הכי מבוקש וצפוף בארץ... כל דונם לאורך כביש איילון עולה עשרות מיליונים... אז זהו!!! שהגוש דן של פעם היה במקום אחר. אתה יודע איפה? לא פחות ולא יותר באזור ים המלח!!! נסעת פעם בכביש הבקעה באזור של סדום וים המלח? מדבר שממה!!! עולם הדממה!! אין נפש חיה... אתה יכול לנסוע עשר דקות במהירות של 100 ק"מ ולא לראות נפש חיה... הכל חול... מדבר... אין טיפת ירוק... אפילו עץ אחד לרפואה אין שם... כלום כלום כלום...

ולחשוב שפעם ? ? ? ? ? פעם אתה יודע מה שהיה כאן???

כגן ה' כארץ מצרים בואכה צוער!!! חז"ל מתארים את האזור של סדום שזה היה מעין עולם הבא... זה היה האזור הכי ירוק... הכי משופע... הכי עשיר במעינות וצמחיה... האזור הכי מבוקש... תבין: לוט לא פראיער!! הוא הרי היה גר יחד עם אברהם אבינו שם באזור צומת שילת... מודיעין עילית... (בין בית אל ובין העי) אבל זה לא היה לרמה שלו... זה לגור בפריפריה... אני מעדיף לגור במרכז!!! במקום הכי פורח ומשגשג... ויסע לוט מקדם... הוא בחר לעבור לאזור המרכז... לסדום... ים המלח... שכולה משקה... כגן ה'...

והנה היום אני מגיע ל"גוש דן" הזה... אתה מוזמן יחד איתי לביקור ב"כולה משקה" הזה... עולם הדממה!! לא נותר לי אלא לצעוק: איפה אתה לוט!!! וההד של ההרים עונה לי בחזרה: וט וט וט... לוט איפה אתה... הבטחת כולה משקה... דיברנו על גן ה'... איפה זה...

כלפי מה הדברים אמורים? מישהו פעם שאל אותי: מה המסור למושג "אין יאוש בעולם כלל"???

עניתי לו: משנה מפורשת באבות... "ואל תתיאש מן הפורענות!!!" הוא היה בטוח שהתכוונתי בציניות... אבל לא!!! זה המקור הכי טוב!! הרי מה פירוש **אל תתיאש מן הפורענות???** מסביר הר"ב: שאם אתה רואה רשע שהשעה משחקת לו וה' מאריך לו אף... נותן לו... מאפשר לו לעשות מה שהוא רוצה... אל תתיאש מן הפורענות... אל תדאג... אין יאוש... כל כלב בא היום שלו... ויום אחד תתמלא סאתו וה' יעניש אותו...

לוט כל הזמו היו מחשבות מייאשות שגרמו לו לזוז שמאלה... מי כמוהו זוכר את השנים הקדושות במחיצתו של אברהם אבינו... איזה צדקות... איזה עבודת ה' צרופה... אבל תכל'ס החיים היו לא קלים... סו"ס אברהם גר במדבר... חיי פשוט ודחוקות... "כמעט וגרים בה"... תנאים קשים... ואילו אני- לוט? יום אחד ושתי ארבע החכם בחיים... והעקתני את דירתי לכיכר הידן כי כולה משקה... כגן ה'... איזה שיפור דויד... איכות חיים... ותכל'ס... אנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד... ובכל זאת הכל טוב להם... יש להם כל טוב... ואילו אברהם אבינו עם הצדקות שלנו כל הזמן גר... כל הזמן נע ונד...

לוט כמעט מתיאש... ממה? **מהפורענות!!!** אבל הבנות הצדקניות של לוט כל הזמן מזכירות לו: אבא... **אל תתיאש מן הפורענות**... יום אחד זה יקרה... יום אחד תתמלא סאתם של אנשי סדום וה' כבר לא יותר להם... ואכן אין יאוש!!! ויום אחד זה הגיע... לוט נמלט כמו גנב... והבנות של מדדות אחריו ומה הם צועקות לזו? אבא!!! אין יאוש בעולם כלל... אתה רואה? אמרנו לך... אמרנו לך שיום אחד "ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון ארץ פרי למלחה מרעת ישיבי בה"... והנה... זה קרה...

לצ"ל לוט מגיע למקום מבטחים והוא מתחיל אט אט להתאושש מהמהלומה... הוא מתחיל לתקל מה שקרה... מתחיל לתקל כשל שאכן אין יאוש מן הפורענות... הוא מתחיל לקלוט שגם אם אתה רואה שה' עומד ברחוק מעלים לעיתות בצרה... בגאות רשע ידלק עני... ה' מאפשר לרשע לדלוק את העני ולחמוס אותו... והוא גם מצליח... (עיי פרק י' בתיילים) אבל אין יאוש!!! היום לוט כבר יודע שבימים בהיר אחד... "איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות... כחלום מהקיץ ה' בעיר צלמם תבזה..."

כעת!!! אחרי שכבר לוט מבין שאין יאוש מן הפורענות... אחרי שלוט מגיע מידי שנה לאזכרה של אשתו... והוא עומד כמו נר מול הציב מלח ולמד להגיד: **ברור דיני האמת!!!** אה... אתה כבר מבין שאין יאוש מן הפורענות? אם ככה... כעת חז"ל מגיעים אליו עם בשורה טובה... יש לנו בשבילך עוד ברכה: "**ברור זוכר את הצדיקים!!!**" מה פירוש? אם אין יאוש מן הפורענות אז ק"ו בנו של ק"ו שאין יאוש מ-ברוך משלם שכר טוב ליראיו... מי שהפך **נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון** הוא הוא זה שגם היחפר!!! **ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים...**

אותו אברהם אבינו העץ היבש שתימד נדת עליו ברחמים שאין לו המשך והוא כזה גר ותושב... אין יאוש!!! מי ששם נהרות למדבר הוא הוא זה שישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים...

---דידי החסיד: עכשיו תבין מה אנחנו אומרים כל ערב שבת במנחה... בסוף הודו לה... אם שמת לב הש"ץ מתחיל הודו לה' כי טוב... יאמרו גאולי ה'... ובסוף הוא מסיים: **לופך בזה על גריבים... וילגב אביך מעלני... יראו ילירם וילמוזו וכל עולה קפצה פיה, מי זכם וילמר אלה ויתבלו חסדי ה'!!** האם פעם ניסית להבין את סוף המזמור???

בשלמא תחילת המזמור... את זה אני מבין מצוין... מדברים שם על אותם ארבעה שצריכים להודות... ואכן באמת הודו לה' כי טוב... יודו לה' חסדו... אבל בסוף המזמור פתאום יש נימה קצת יותר מאופקת... מי חכם וישמר אלה... אתה יודע מה הפירוש של המילולי מי חכם וישמר אלה? הכוונה היא: שמי שהוא חכם... אז שישמר אלה... ישמר מלשון "שומר וישמר" (או ואביו שמר את הדבר)... על מה מדברים כאן? למה צריך להיות פתאום חכם?? מה צריך לשמור ולצפות? **מה התשובה?? העניין הוא כר:**

בתחילת המזמור יש לנו עסק עם כאלו שראו ישועות **בעיניים!!!** יאמרו גאולי ה'!! יוציאם מחושך וצלמוות... וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז הפצם... כאן לא צריך להיות חכם גדול שישמר אלה... גאולי ה' שרואים ישועות בעיניים לא נותר להם אלא לפצוח ב"יודו לה' חסדו..."

אבל מה יעשה אותו אחד שעדיין כל אוכל תתעב נפשו... עדיין אין לו טעם בלימוד ובעבודת ה'... מה יעשה מי שעדיין שרוי בתוך החושך וצלמוות אסירי עני וברזל... מה יעשה מי שהוא עדיין בעיצומה של סערות ומאבקי רוח ונפש ועדיין לא ישמחו כי ישתקו... איזה שקט... רק סערות... כל היום... מה יעשה אחד כזה שהוא עדיין לא אוזח

בגאולי ה'?? איך הוא יכול להתעלות מעל עצמו ולהגיע למקום של--הודו לה' כי טוב?? **אומר דוד המלך: יש לי דרר!!!** יש לי עצה גם למי שעדיין תועה במדבר ועיר מושב עדיין לא מצא... יש לי בשבילו חבל הצלה איך להיאחז גם הוא בידו לה' חסדו... פונה דוד המלך לאותו יהודי... כן... גם אני הסתובבתי שם במדבר עין גדי... גם אני נרדפתי שם... אבל אתה יודע מה חיזק אותי??? הסתכלתי על המדבר הצחיח ונזכרתי שפעם היה כאן כגן ה'... פעם היה כאן כולה משקה... רק מה? אל תתיאש מן הפורענות... יום אחד ה' הופיע וישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון... ואת זה אני רואה כעת מול העיניים!! אוהו... מי כמוני רואה עד כמה אין יאוש מן הפורענות... אם ככה... **אז מי חכם וישמר אלה!!** מי שחכם לוקח את הנתון הזה בעצמו ועושה ממנו קל וחומר ל"ישומר ומצפה" שלו... אם ישם נהרות למדבר... כ"ש שישם מדבר לאגם מים...

אם ישם ארץ פרי למלחה מרעת ישיבי בה... כ"ש שישם ארץ ציה למוצאי מים ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה... אדרבה... אני מסתכל למדבר הצחיח בתוך השחרור של העין שלו!! בתוך הפורענות!!!! ומשם אני מוציא את הק"ו הזה...

אגב: זה הפשט במדרש שאומר: מזמור לדוד ה' רועי לא אחר... אומר רש"י במקום: **מזמור זה אמרו דוד כיער חרת, ולמה נקרא שמו יער חרת? שהיה מנוגב כחרס והרטיבו הקב"ה מטיב העה"ב."** מה פירוש? דוד המלך היה במדבר!! והוא הצליח מתוך המדבר להוציא את הנאות דשא וירביצי ועל מי מנוחות ינהלנו... דוד המלך זכר שפעם פעם היה כאן נאות דשא... היה פה פעם מי מנוחות... רק מה? אל תתיאש מן הפורענות... אז גם אני לא מתיאש מהישועה שלי... ולכן נפשי ישוב... גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע... שבטך ומשענתך המה ינחמוני... וההשגה הבהירה הזו הפכה את היער המנוגב כחרס בעפר תקווה... לטוב עולם הבא...

המהלך הזה הוא אמוד נחוץ בתור עצה ראשונה למי שנמצא שבכרון לב... הבעיה המרכזית של מי ששרוי במשבר... שהוא בדרך כלל לא כשיר לראות תקווה!!! הוא לא מסוגל להיות אופטימי ולקוות שה' יעזור ויהיה טוב... וממילא... כשה המצב אין מנוס... הדרך היחידה איך להצית תקווה בישועת ה' זה דווקא להוציא אותה מהנתונים הקיימים והלא מעודדים... דווקא מהזוית השלילית והחסרת תקווה!!! אתה לא מסוגל לראות איך אתה יוצא מהמדבר הזה? אין בעיה... אז תתבונן מתוך המדבר עצמו!!! את המדבר הצחיח אתה כן רואה?? אז אוהו!! שמי שהפך את הנהרות למדבר הוא זה גם שישם מדבר לאגם מים...

אגב: זה אחד ההסברים אודות התופעה הפלאים של השנים האחרונות שהדור שלנו מתרפק ומשתוקק לשימוע ספורים על השואה... יש לנו ממש משיכה לנושא!!! כל פעם מסבא שולי היתה מספרת משהו מהשואה הייתי נשאל לזה... כל פעם הייתי שואב מזה המון חיזוק... וזה הרי תמוה: יש לך הסבר לתופעה הזו?? לכאורה מה ההיגיון בזה?? איך יכול להיות שסיפורים הכי סתמיים על השואה גורמים לי חיזוק?? הרי ההיגיון אומר בדיוק הפוך מכל הסיבות בעולם...

עד שמישהו הסביר לי: שהסיבה שכיום הסיפורים על השואה דווקא מחזקים אותנו... כי נכון שהשואה היתה משהו נוראי וזועת... אבל סו"ס הקב"ה דפק שם על השלחן!!! והוא דפק חזק!!! הקב"ה דיבר בשואה!! והוא דיבר בקול חזק מאוד!! הוא אמנם דיבר דיבורים מאוד קשים ומרים... אבל הוא דיבר... אפילו אם לא לגמרי ברור לנו מה הקב"ה אמר שם... אבל דבר אחד ברור לנו... שהקב"ה הכריז שם איזה סטופ!!! סטופ שקשור איכשהו לעם היהודי...

אחרי שאתה פוגש את הסטופ שהקב"ה עשה בשואה... הרבה יותר קל לך לדמיין שאוטוטו הקב"ה שוב יופיע בגאולה העתידה ושוב יעשה סטופ!!! והפעם סטופ של גאולה... תבין: ביום יום די קשה לדמיין איך זה יהיה שהקב"ה פתאום יופיע ויגאל אותנו... אבל דווקא הסיפורים מהשואה מעמידים אותנו מול אותו יום לא כ"כ בהיר שעננים קודרים כיסו את שמי אירופה ובורא עולם הגיע והציב עובדות בשטח שישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון וארץ פרי למלחה... אם ככה... אז באותה מידה הוא הוא זה שפתאום יבא ויאמר הנני וישם מדבר לאגם מים ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והייתה לה' המלוכה...

האם מישהו באירופה חלם בשנת התרצ"ז שתוך כמה שנים ספורות הולך להיות פה מהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים עד לשע???

האם היהודים שמוסרטים שם מחייכים בהסרתה המפורסמת של החפץ חיים בכנסיה הגדולה. האם העלו על דעתם מה הולך להתרחש פה מתחת הרגלים שלהם בעוד שנים ספורות? האם הם חשבו לרגע שאין טעם לקחת ללב שששששום דבר... כי בעוד שנים ספורות כולם הולכים להיות במצב שווה... השוכר והמשכיר והלווה והמלווה והעשיר והעני הרווק והנשוי המבורך בילדים והחשוך ילדים... כולם יהיו בגורל שווה... מישהו חחחחחלם שזה מה שהולך לקרות?? זה מה שמשגע אותי כשאני שומע סיפורים על השואה!!! כי אף אחד לא חלם שזה מה שיקרה ותכל'ס זה קרה!! ואם זה קרה... אז **מי חכם וישמר אלה!!!** לא תשאר שם... תהיה חכם... קח את זה לנא... אתה... שולוקח ללב... ואתה מסתכל ימינה ושמאלה ובודק אים... אתה ממוקם בקצב החברתי... אתה שדואג מה יהיה ואיפה זה יגמר... האם אתה מעלה על דעתך שברגע קטון עזבתך ואוטוטו ברחמים גדולים אקבצך וכל המפה תשתנה ברגע אחד... יש לך רגעים שאתה חושב לעצמך... הנה כל האיפיוסטים ושילוי עולם השגו חיל ורק אני תקוע בחיים ונגוע כל היום וצריך לוותר ולשלם מחירים על ה"והיה מחניך קדוש" שלי... האם אתה מעלה על דעתך שפתאום!!! כמו אותם עננים קודרים שהופיע בשמי אירופה... כך פתע פתאום ארו עם ענני שמיא... הנה ה' אלוקים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו איתו ופעולתו לפני... וכל התמונה ברגע אחד מתהפכת במאה שמונים מעלות?? מי חכם וישמר אלה!!! לקחת את הברוך דיין האמת של אשתו של לוט... לקחת את זה **לברור זוכר את הצדיקים**... שה' זוכר את אברהם... לא להשאיר את זה בנציב מלח... לקחת את מהפכת הפורענות למהפכה של ישועה ורחמים!!!!

תוספת שבת

- זמני הדלק"נ שבת מוקדם שבת פרשת וירא
- ירושלים: 5:24 מוקדם: 5:14
- בני ברק: 5:38 מוקדם: 5:28
- מודיעין עילית: 5:32 מוקדם: 5:22
- חיפה: 5:31 מוקדם: 5:21

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מכתב ממרן החזו"א זי"ע"א בענין תוספת שבת ותפילת מנחה בערב שבת לרגל יומא דהילולא ט"ו חשוון

לקראת יום הזיכרון למרנא החזוון איש זי"ע"א רצינו להביא מכתבים שכתב לחיזוק ועל מעלת תפילת המנחה בערב שבת, ועל הזהירות והזריזות בכניסת השבת ויהיו הדברים לזכרתו, ולעודד את הבתי כנסיות הרבים שהקדימו מנחה בערב שבת בבתי מדרשם וכך יכולים גם לגמור קבלת שבת לפני השקיעה כהוראת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיש לחשוש לדברי השל"ה בסידורו שהאומר מזמור שיר ליום השבת לאחר השקיעה מביא לסכנה רבה (ערוך השולחן רמ"ב ס"ה) ולכן מרן שליט"א אף הורה שבבתי כנסיות שגומרים קבלת שבת לאחר השקיעה, ראוי גם לומר מזמור שיר בציבור לפני קבלת שבת!!!

Handwritten Hebrew text, likely a letter or note related to the article's topic.

נקדים בדברי היסוד ושורש העבודה שכתב וז"ל: (שער העליון סוף פ"א) ואדם יפיק תבונה ביתר שאת ויתר עוז זהירות הכוונה בתפילת המנחה של ערב שבת למי שמעיין בכתבי האריז"ל מגודל מעלתה ובודאי ראוי לאדם להכין עצמו בתפילה זו אל גודל הכוונה יותר ויותר. ואכן מרן החזוון איש כותב במכתב וז"ל: "ולכן עצתי כי רק פעם אחת בשבוע הנך רשאי לעבוד עבודה שבלב זו תפילה בהשתפכות הנפש, ושאר התפילות בדרך אמצעי, וח"ו לא למהר ולעשות כתפילת קבע, פעם אחת בשבוע נכון לקבוע זמן אחד בכל שבוע, ואני מציע תפילת המנחה של ערב שבת, כי העת מסוגלת לשפיע קודש לקראת שבת מלכתא" עכ"ל.

מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולני עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת".

מכתב נוסף כתב החזו"א: (תשובות וכתבים) "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל

חיזוק בשמירת שבת קודש ממרן הגרא"מ שך זצוק"ל לרגל יומא דהילולא ט"ו חשוון

החרדים משפיע עד כאן, עד כביש הזה, ואם היינו מתחזקים יותר בשמירת השבת, היה השפעה עוד יותר, וגם בכביש הזה לא היו נוסעים,

סיפר ראצ"ט (קר' היא שיחת) שהיה אצל מרן הגרא"מ שך בימי מלחמת המפרץ בעת שנפל טיל סמוך לבני ברק בליל שבת, ואמר לו שזה בא לעורר את הבני תורה ללמוד יותר בליל שבת

וכמו שר' ישראל סלנטר זצ"ל אמר, שאם מי שהוא משתמד בצרפת, זה משום שבקובנה מתרשלים בעבודת ה', וכך הסביר מרן הגרי"ז זצ"ל, שמה שהחילונים שומרים יוהכ"פ אינו משום שיוהכ"פ חשוב אצלם, אלא משום שאצלנו יוהכ"פ הוא קדוש ושומר ומחזק יותר. [שימושה של תורה עמוד ק"ז]

מסופר שפעם הלך רבינו מרן הרב שך זצ"ל לטייל בשבת בגבולות ב"ב, ושאל תלמידו שהלך אתו מדוע נוסעים בכביש זה, ומכאן לא נוסעים - מי מגבילם, בס"מ זה נוסעים ובוה לא נוסעים - ענה לו התלמיד "כאן זה ב"ב וכאן זה רמת גן". אמר לו מרן זצ"ל "איך זה הסיבה, אלא הסיבה היא משום שכח שמירת השבת של

דברי חיזוק בענין תוספת וכבוד שבת ממרן המשגיח הגה"ג רבי דב יפה זצוק"ל ליומא דהילולא י"ט חשוון

שבת, (וכך נהג המשגיח בכל השנים להקדים את זמן הדלקת נרות בכמה דקות) כדי לזכות לכמה שיותר זמן שיש בו קדושת שבת. ומלבד הרווח שמתווסף לו עוד קדושת שבת, יש מעלה נוספת שהוא מגלה בזה שהשבת לא חלה עליו בעל כרחו, אלא אדרבה, הוא חפץ בשבת, מייחל אליה ואף מרחיב את זמנה. ובוה שמראה שחפץ בקדושת שבת, הוא זוכה לתוספת השפעות מקדושת השבת.

משיחת המשגיח: "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם ברית עולם" (לא, טז). אחד הדברים שנכללים ב"ושמרו... את השבת", אומר האור החיים' הקדוש, שאדם יצפה לשבת, מלשון "ואביו שמר את הדבר" (שיעקב אבינו המתין וציפה לראות את יוסף). עוד אומר האור החיים' שנכלל בזה מצוה לקבל על עצמו תוספת שבת. והוסיף המשגיח: שבקבלת תוספת שבת מקיימים את הכתוב בהמשך הפסוק "לעשות את השבת", כי בקבלת התוספת הוא עושה שבת כפשוטו, שכן הוא לוקח זמן של חולין ויוצק בו קדושת שבת.

והיה אומר המשגיח שאנשי מעשה משתדלים להרבות בתוספת

להתמיד ולא להפסיק באמצע, לחזור על דברים המעוררים, וכן על דברים המביאים את חשק התורה. להיזהר במיוחד מהמפריעים ביום השישי. להרהר בתשובה לפני כניסת השבת. לצפות לשבת כאשר ייזכר בשבת - ושמרו בני ישראל את השבת. לקבל עול מלכות שמים בשבת. להשתדל מאד לקיים עבדו את ה' בשמחה.

המשגיח הביא משמו של רבי איזיק שר זצ"ל, שכמו שאדם כשמסיים לבנות את ביתו הוא עורך מסיבה גדולה ומזמין את כל ילדיו למשתה ושמחה, כך אבינו בורא העולם לאחר שסיים לברוא את העולם בששת ימים מזמין אותנו - ילדיו, לשמוח עמו ביום השבת.

סעודות השבת אצל המשגיח היו באווירה שמחה ומרוממת, כיאה לבני המלך, בדרך כלל המשגיח לבש חליפה ולפעמים גם כובע, (ובברכות הקפיד ללבוש גם כובע), והורגש תמיד מחד שמחה ועונג, ומאידך רוממות שמתענגים לכבוד המלך, ולא סתם מנצלים השבת כתירוץ למלאות את התאוה...

המשגיח היה אומר שהמצווה לענג את השבת ולא לענג את עצמו סתם, ובשם הגר"א מוסרים, שהנשמה מאד מצטערת כאשר אדם מרבה לאכול יותר ממה שצריך שלא לכבוד השבת. וצריך להיזהר כמו שהתבטא ר' ישראל סלנטר זיע"א: שלא לאכול את השבת - עם מאכלי שבת... והיה מדגיש, לנוח בו ולשמחה - כדבר המלך ודתו! מה שאנחנו אוכלים שמחים ונחים, זה בגלל שכך המלך רוצה שנעשה, ואם ה' היה רוצה אחרת - הינו עושים אחרת, ביום כיפור ה' אומר לנו לצום אז אנחנו צמים, בשבת ה' אומר לנו להתענג - אז אנחנו מתענגים!

את הזמירות שבת היה שר המשגיח בדביקות והתעוררות גדולה, ולפעמים היה נעצר באמצע לומר איזה התעוררות מהפזמון, והיה מבקש שישירו לא רק להתענג - אלא להתעורר! ובפרט המשגיח אהב את הפזמון 'צמאה לך נפשי' שחיבר ברוח הקודש ה'אבן עזרא' והיה אומר שהוא יוצא בזה ידי חובת לימוד המוסר בשבת... לפעמים המשגיח היה נהנה לומר את הזמירות בלא לשיר, ויותר נהנה לאמרם בשימת לב מלזמר אותם במנגינה מקובלת. וזכרני שבצהרי השבת נכנסתי לחדרו, ואני רואה את המשגיח יושב לבדו וחוזר הרבה פעמים בדבקות גדולה: משוך עבדך אל רצונך, מ-ש-ו-ך ע-ב-ד-ך א-ל ר-צ-ו-נ-ך-ך.

המשגיח אחז שישנה חשיבות גדולה שתהיה סעודת שבת משפחתית באווירה טובה ויש בזה חשיבות גדולה בשביל להשפיע לטובה על הילדים. וסיפר שמרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל בצעירותו היה ברוסיה ולא ידע אם יזכה אי פעם לצאת משם, ולפיכך הקפיד לשיר זמירות שבת עם ילדיו כדי שתשאר להם החוויה של זמירות שבת - ותשמור עליהם! המשגיח גם הקפיד מאד על העונג שבת של הילדים, והשתדל לא להעיר בשבת מה שהיה אפשר לדחות לאחרי שבת, ומה שנצרך להעיר בשבת השתדל להעיר יותר בעדינות, בשביל שלא לקלקל לילדים את העונג שבת. המשגיח אמר שאם צריכים לבחון ילד ויודעים שלא יידע את החומר כדאי להמתין לבחון אותו במוצאי שבת, ולא בשבת... הגה"צ רבי מרדכי עמרם יעקובזון זצ"ל סיפר בהתפעלות, שלפני כיובל שנים התארח אצל המשגיח בשבת, והתפעל לראות שאחד מהילדים עשה דבר שאינו הגון, והמשגיח אמר לו שאם יעשה זאת הוא ייתן לו 'עונש של שבת'.

ידיו של היצר, אשר יודע את החשיבות העצומה שבקבלת שבת מוקדמת, ולכן עושה השתדלות מיוחדת להפריע לזה. כל זאת זכינו לראות אצל המשגיח, איך שהיה מצפה ומייחל, וממש מתגעגע, לבואה של שבת המלכה, וכבר משעות הבוקר המוקדמות של יום שישי היה אומר בשמחה ובהתלהבות: לא פשוט למה שנזכה היום - היום נזכה לשבת קודש! אחד התלמידים סיפר, שנכנס ביום שישי לחדרו של המשגיח וראה את המשגיח יושב לבדו ואומר בהתלהבות גדולה, 'ושמרו בני ישראל את השבת...' 'ושמרו...' 'לעשות את השבת...' וכשהבחין המשגיח בו, שיתף אותו ברגשותיו: לא פשוט מה שנזכה היום, נזכה שעוד מעט יהיה לנו שוב - שבת קודש!

המשגיח היה אומר שכמו שדואגים לצחצח את הבית והבגדים לכבוד שבת קודש כך אנו צריכים לצחצח את נשמתנו שנגיע נקיים לשבת קודש, וכמו שכתב ה'משנה ברורה' (סימן ר"נ סק"ג) ירהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת כי שבת מקרי כלה מלכתא וכאילו מקבל פני המלך יתברך שמו, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העוונות. גם קודם הטבילה במקווה לכבוד שבת קודש יש להרהר בתשובה שהלא העיקר הוא כוונת הלב, כלשון ה'רמב"ם' (סוף הל' מקוואות) 'והדבר תלוי בכוונת הלב'. (המשגיח עד שנתו האחרונה הלך למקווה מדי ערב שבת קודש במסירות עצומה, ושום מכשול לא מנע ממנו להיטהר לפני שבת קודש (מלבד פעמים בודדות שהיה עניין של סכנה, שאז כמובן לא הלך), היה מביא מהשל"ה הקדוש, ששבת היא הלב של השבוע, וכפי שהבריאות של כל הגוף תלויה במצבו של הלב, כך מצבו של כל השבוע תלוי בשבת. וכמו שכתוב ברמח"ל שקדושת השבת חלה על היום האחרון של השבוע, אך מקדשת ומעלה את כל ששת ימי החולין שקדמו לה, עד שנמצא שעל ידי קדושת השבת נמצאו כל ימות האדם מתקדשים. עוד מבואר ברמח"ל, שקדושת השבת היא גם הקדושה העליונה ביותר מכל הקדושות, וגם הקדושה המשפיעה ביותר. והנה, את ראש השנה ויום הכיפורים כולם יודעים שצריך לנצל כראוי, הן בתפילות והן בלימוד וכד', וכל כך למה? מפני שהם פעם בשנה, אך על פי מה שרואים בדברי הרמח"ל, שקדושת השבת גבוהה אף יותר מקדושת הימים הנוראים, אסור לנו להרשות שטבע ההרגל יגרום חלילה לזלוזל בקדושת השבת. מרן הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שהסיבה שבדור שלנו בני הישיבות אינם מצליחים כ"כ לצמוח לשיעור קומה של 'גדלות', נעוצה באי ניצול מספיק של ימי שישי ושבת קודש.

כתוב בירושלמי (נדרים פ"ג ה"ט) 'שקולה שבת כנגד כל המצוות'. והסבא מקלעם היה אומר, שזה לא נאמר רק ביחס למצוות השבתיות, אלא כל מצווה בשבת - קדושתה שקולה כנגד כל המצוות! והיה המשגיח מעורר שההנהגה בשבת צריכה להיות ברוממות גדולה, וגם הלימוד התפילה ושאר המצוות שבכל השבוע צריכים להיעשות ברוממות - בשבת צריך שהם יהיו ברמה יותר גבוהה מכל השבוע...

קבלות שכתב המשגיח לעצמו לקראת שבת קודש: שבת היא המרכז לכל - מלבד חשיבותה העצומה מצד עצמה. להיזהר מאד הן בדיני שבת והן בכל הדינים בשבת. להשתדל במיוחד שהתפילה והברכות יהיו בדרגה יותר גבוהה. להיזכר בשעת האוכל וכו' שבכל אחד מישראל שורה קדושה עליונה. לקבל על עצמי בשבת:

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324gail.coa
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

דרישה וחקירה

קובץ תורני
לכל המשפחה
גליון קכז
פרשת וירא
חשון תשפ"ב

להצטרפות למהדורה המלאה, יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com

מתיקות התורה

מאצרותיו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

עוול או דיבר עליו גנאי, מותר לאדם צדדי לומר לראובן ששמעון לא התכוון לפגוע בו, רק סיבת שטותו גרמה לזה, וזאת כדי להקל את השנאה שבלב ראובן על שמעון, עכ"ד. באופן כזה מותר גם לבת לענות לאמה.

דוגמה נוספת כיצד ניתן לא להאמין לאם מבלי לפגוע בה: מעשה שהיה בראובן שהתלונן על חבירו שמעון, הגר מעליו ועוסק לפרנסתו בהכנת שניצלים, שלצורך כך הוא מכה בפטיש על השולחן, ועושה זאת בשעות הלילה המאוחרות, ועקב כך נודדת שנתו של ראובן מעיניו, ראובן פנה לבית הדין, הדיינים הזמינו את שמעון לדין, אך הלה הכחיש את טענות ראובן מכל וכל. באמצע הלילה הופיעו דייני בית הדין בבית ראובן, הסתובבו מסביב לבית, ומצאו בחצירו, בפינה סמויה, צינור של מזגן שטיפטף על בקבוק פלסטיק ריק, והרעש היה נשמע כדפיקות פטיש על הכנת שניצלים, כמובן שבקבוק הפלסטיק הוחלף, והדפיקות נעלמו.

ממקרה זה נלמד לעניננו, שעל הבת מוטל אמנם להאמין לכל דברי אמה, אך צריכה היא ללכת לאותם אנשים שהציקו לאמה, ואם הם יכחישו את הדבר, מצוה עליה לחפש הסברים אחרים לאותם דברים שהציקו לאם, ולא לתלות את הדבר ברשעות השכנים.

דוגמה נוספת: אשה באה לרב, והראתה לו את חולצת בעלה שהיתה מחוררת בחור שמראהו היה חרוך, היא היתה בטוחה שהחור נוצר ע"י השכן הגר מעליה ונוהג לעשן ליד אדן החלון, ומן הסתם הוא זרק את בדל הסיגרית כשסיים לעשן, וע"י כך נוצר החור, השכן הודה שאמנם הוא נוהג לעשן ליד החלון, אך הכחיש את טענתה, ואמר שאין הוא נוהג לזרוק בדלי סיגריות, הרב סיפר את המקרה לציבור בדרשתו, והתריע על העוול הנורא של נזקי שכנים, והנהגה לאחר הדרשה, ניגש לרב שכן אחר שגר באותו בנין, וסיפר לו שבנו זרק מהחלון גפרור בוער, והוא משער שע"י כך נגרם החור בחולצה. הנה דוגמה למקרה שבו אם האמא תכעס על השכן, יהיה מותר לבת להאמין לעצם הסיפור, אך בלבה צריכה היא לדון לכף זכות את השכן, ולחשוב שאולי לא הוא שרף את החולצה (יומא ד, ב).

הטיל ספר תורה למצולות מים כדי שהגוים לא יתעללו בו, ולבו נוקפו על מעשהו שעשה

הטיל ספר תורה למצולות מים כדי שהגוים לא יתעללו בו, ולבו נוקפו על מעשהו שעשה

שאלה. בספר ממעמקים (סימן יט) נאמר: מיד לאחר השחרור כשהי"ת העיר עלינו את גודל רחמיו ופתח את חרצובות מאסרנו בתוך חומת הגיטו, בא אלי אשד מנכבדי היהודים ושפך לפני את מרי שיחו כשהוא בוכה בדמעות שלח בלשון איך שעיני ולא זר ראו שהגרמנים ימ"ש התעללו ברב זקן א' והכריחו להצית את בשרופה באש, זו תורתנו הקדושה שניתנה לנו בידי רועה נאמן משרע"ה כשהיא כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, והמכתב מכתב אלהים הוא, והרב הזקן הזה מגודל אוגוסט אונס נפשות, נאלץ למלא את פקודת הרשעים ושלח באש את ספר התורה, והוא ראה איך שהגוילים נשרפים ואותיות פורחות באויר... והיות שגם בביתו היה לו ספר תורה, בראותו את הדבר הזה נתמלא לבו חרדה פן יעשו הרשעים הארורים גם לו את הדבר ויכריחוהו לשלוח יד בתוה"ק ולגרומם לה בזיון כמו שהכריחו להרב הזקן, לכן קם באישון לילה כשהחושך יכסה ארץ, לקח את ספר התורה שהיה בביתו וזרקו במצולות הנהר, בחשבו כי בזה ימנע לכל הפחות שיתחלל שם שמים ולא יתן שהגרמנים הארורים ישחקו על משבתנו וישימו את קדושת תורתנו ללעג ולקלס ע"י זה שיכריחו ליהודי כמוהו שהתורה יקרה לו מכל יקר שישלח בה את ידו לבזוזה ולשרפה בדרך של בזיון. והנה בכל זאת לבו נקפו אחר כך על המעשה הזה אשר עשה, האם עשה כדן?

תשובה. בספר ממעמקים (שם) מסיק שודאי היה אסור לעשות כן, אך לגבי חיוב כפרה ציין לספר אבני צדק (חלק או"ח סימן יז) שהוא מסיק דהיכא שהוא עשה את העבירה בשוגג משום דקא סבר מצוה הוא דקא עביד, אז הוא אינו זקוק לכפרה (פסחים כ, ב).

קובץ דרישה וחקירה (גליון קכז) וירא תשפ"ב | 1

האם מותר להתרפא על ידי רכילות?

שאלה. מעשה באשה שהיו לה סחרחורת וכאבי ראש חזקים, ולפי דעת הרופאים זה נובע ממצבה הנפשי הקשה, שלדברי האשה נגרמו לה ע"י אנשים שגרמו לה עוול, ועל פי המלצת הרופאים העצה שתפטר מהכאבים על ידי שתשוחח עם בתה הבוגרת ותספר לה את כל בעיותיה, שנכלל בזה גם איסור רכילות, ולכן נשאלת השאלה, האם מותר לה לספר את הסיפור לבתה ובזה היא תתפא, אך שיש בזה איסור רכילות?

תשובה. נראה שמותר לאשה לספר לבתה על בעיותיה, אף שיש בזה איסור רכילות, כיון שכונתה להפיג את דאגתה, ובפרט שלפי דעת הרופאים היא תתפא ממכאוביה, וכמו שכתב בספר חפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל י סעיף יד בהגה"ה) וז"ל: אפשר שאם כוונתו [של זה שעשו לו עוולה] להפיג את דאגתו מלבו, ולכן הוא רוצה לספר לידידו את העוולה שפלוני עשה לו, הוי [המספר לשון הרע] כמכון לתועלת, שהדבר מותר, אך יזהר שלא יחסרו שאר הפרטים שבסעיף זה, עכ"ל. וברשימת הפרטים שבסעיף זה נאמר שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שעשה, ושלא יסובב [לעושה העוולה] נזק על ידי הסיפור יותר מכפי הדין. לדוגמה: מותר לאם לספר לבת על אנשים מסוימים שפגעו בה ועשו לה עולה, אך בתנאי שלא תגוים, ובתנאי שהבת לא תעשה על סמך דברי

האם מעשה נגדם, ולכן האם המספרת לבת שאנשים מסוימים עשו לה עוולה, יכולה לשפוך את לבה ללא חשש, כי סיפור הלשון הרע הוא לתועלת. אך צריך לומר לבת שאמנם מצוה עליה להקשיב לצרותיה של אמה ולהשתדל לעודד אותה ולהרגיע אותה, אך אסור לה להאמין לאם, והכוונה שלא תראה לאמה שהיא מפקפקת באמיתות עצם הדברים, אבל תחפש בלבה צדדי זכות על עושי העולה, ולא תחליט שהם רשעים. כמבואר בחפץ חיים (הלכות לשה"ר, כלל ו בבאר מים חיים סק"א) וז"ל: אם יש עליו [על אותו אדם שמספרים עליו שעשה עוול] צד זכות, כגון שנוכל לומר שלא ידע שהדבר אסור, או שלא התכוון בדבריו למה שאומר עליו המספר וכיוצא בזה, בכל אלו אין השומע מצווה להרחיק את דברי המספר ולחשוב עליו ששקר דיבר, רק שלא יוחלט אצל השומע גנאי על אותו אדם שסיפרו עליו שעושה עוול, עכ"ד.

ונביא דוגמאות לבת שאפשר להראות לאמא שהיא מאמינה לסיפור וללמד זכות על האנשים, כגון: אם המתלוננת על שכנתה שהיא תולה כביסה המטפטפת מים על הכביסה שלה, צריכה הבת להאמין שעצם הדבר נכון, ועליה להרגיע אותה ולהשתתף בצרתה, אך בלבה עליה לחשוב שאולי השכנה מלמעלה לא ראתה את הכביסה של אמה, ואולי היא תלתה ראשונה, ואולי טפטף הגשם ואמה לא שמה לב.

את שלוש האפשרויות הללו אל תאמר לאם, אם היא מבינה שלימוד זכות זה ירגיז את האם, אבל הבת בלבה תחשוב שאולי כך היה, מצב זה ירגיע את האם, כי הבת משתתפת בצערה כאילו רואה לנגד עיניה מים מטפטפים מלמעלה על הכביסה שלה, אבל השכנה אינה מתגנה בעיני הבת, ולא נראית לה כמושחתת, ואם הבת יכולה לשוחח עם השכנה, היא חייבת לעשות כך, לפעמים מצוה על הבת לומר לאם שהשכנה מלמעלה היא שוטה חסרת דעת, ואינה מבינה שהטפטוף יכול לקלקל, כמבואר בחפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ה' סעיף ג' בהגה"ה) וז"ל: ואם מתכוין [המספר על חבירו שאינו חכם] להשקיט את המריבה, כגון שרואה שלראובן יש שנאה על שמעון שעשה לו

מתיקות שבת הארץ

פנינים וסיפורים בעניני השמיטה, מתוך הספר 'ומתוק האור' - שמיטה מאוצרותיו של הרה"ג רבי שלמה ליננשטיין שליט"א אליעזר היח רחוק מקיום התורה והמצוות, אך כיום מכסה זקן עבות את לחייו, התורה היא משוש חייו ומורת דרכו. בניו ובנותיו מתחנכים ב"בית יעקב" ובתלמוד תורה. הוא היה חקלאי ונשאר אוהב אדמה, אך את מתיקות התורה שהחל לטעם עם שביית הארץ, הוא אינו זונח...

שבת לה' - להגות בתורה

מבאר הפתח"ם שיק:

הקב"ה ברא את העולם בצורה כזו שבמשך שש שנים האדם יהיה עסוק בעבודת האדמה, משום שבאשר אדם עסוק אין לו פנאי לעשות עבירות, ואלו פאשר אדם בטל ממלאכתו מביאתו הבטלה לידי חטא.

אך עדין לא יתכן שאדם יהיה עסוק כל העת רק בעבודות נשמיות, ורוחניות מה תהא עליה? מהיכן ידע היהודי את הפטל עליו, כיצד ילמד לקיים מצוות?!

לצד זה נתן הבורא את שנת השמיטה - בה יוכל איש האדמה לשבות מעבודתו ולעסוק בתורה הקדושה.

לפיכך אמרה התורה 'ושבתה הארץ שבת לה' - שבייתה זו של האדמה יש לה מטרה נעלה שהיא לשם ה', שיהיה פנאי לחקלאים להגות בתורה וללמד את תורת ה', וכך ידעו איך לקיים את המצוות.

ועל כך אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ב): "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיע שניהם משפחת עוון".

מרו הגר"ש וואזנר היה מרבה בדרשותיו לזעק על כך שבזמנינו יש לאנשים הרבה זמן מיתר, ובטלה מביאה לידי חטא.

"בזמנים עברו" - הסביר הגר"ש, "היו בני האדם עובדים בעבודות כפיים קשות, ולעת ערב, כאשר שבו לבתיהם, לא נותר בהם כמעט כח לדברים מיתרים. היו לומדים מעט, מתפללים ועולים על יצועיהם".

"אך בזמנינו אפשר דרא. בני האדם מפנקים ומותירים את המלאכות הקשות למעט אנשים, ואלו רב האנשים עוסקים במלאכות קלות ונקיות, ונמצא שנוותר בקדם זמן רב מיתר. אלו היו עוסקים בו בתורה ניחא, אבל לא כלם מסגלים לקד, וזמן מיתר הוא פתח לבגרות..."

התורה נתנה לנו זמנים מיוחדים בהם נהיה חפשיים ממלאכה, כמו שבת ושנת השמיטה, כדי שנגצל אותם לעסק בתורה.

לפי היסוד המובא לעיל מבאר הפתח"ם ופרח"ם את הקשר בין "שבת בראשית" לשמיטה:

כשם ששבת נתנה כדי שיעסקו ישראל בתורה כמאמר חז"ל "לא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה", כך שבת הארץ נתנה כדי שיעסקו בה בתורה ולא בשביל אכילה ושתייה ותענוגות הגוף. ונבדאי שחלילה לא לשם בטלה.

גם בזמנינו אנו, נתן לראות בחיוב, כיצד השבת בשנת השמיטה מנצל את עיתותיו להשקיע בלמוד התורה, תרף כל הקשיים בהם הוא נתקל, ופיצד ללמוד התורה בשנת השמיטה מביא אותו לידיעת המצוות ולקיומן כראוי.

בשוכים חלוניים לא מעטים בארץ, היה בית הנקטת מקום שומם, סגור ומאבק. רבנים מטעם "קרן השביעית" הגיעו למושבים אלה כדי לשכנע את החקלאים לשמר שמיטה ולעמדם במצוה פבירה זו בהצלחה. הם נקו את בית הנקטת העזוב והקימו בו שעונוי תורה. החקלאים, שכבר החלו לשמר את השמיטה וישבו באפס מעשה, הצטרפו חיש מהר ללמודים. התורה הצייתה בלבם שלהבת קדש שהשפיעה על כל ארח תיהם.

אליעזר סויקה, חקלאי ותיק, שספורו מופיע ב"מוסף שבת קדש", היה אחד מאלה. בעבר, היה רחוק מקיים התורה והמצוות, אך כיום מכסה זקן עבת את לחייו, התורה היא משוש חייו ומורת דרכו. בניו ובנותיו מתחנכים

ב"בית יעקב" ובתלמוד תורה. הוא היה חקלאי ונשאר אוהב אדמה, אך את מתיקות התורה שהחל לטעם עם שביית הארץ, הוא אינו זונח.

השמיטה הקודמת היתה לו הראשונה לשמר, והוא קימה בהדור, ללא שום התרים ו"פנטזים" ומבלי "חקמות"... לאור נסיונו האישי, מה מחולל ללמוד התורה בנפשו של יהודי - הוא 'דוחף' לקראת שמיטה זו להקמת מסגרת של כוללים ליום שלם: "כאן, בישוב שלנו, אפשר היה להרחיב את הכולל ערב ליום שלם, במקום שאנשים יאלצו ללכת למקומות מרחקים. הרי אין מה לעשות וצריך ללמד, ואם כבר לומדים, נלמד כמו שצריך. יום שלם, ובמסגרת כולל". דבריו ומרצו הניבו פרות, ומסגרות נרחבות של 'כוללי שמיטה' פתחו ברחבי הארץ.

לנצל את השמיטה להתקרב

לה'

באופן דומה מסביר הרב אברהם משה שוורץ את הקשר בין שבת בראשית לשנת השמיטה:

ישנם שני דרגות בשומרי שבת: האחת, כאלו שרק נזהרים לא לחלל אותה. ויש בני אדם בדרגה גבוהה מזו - שמנצלים את השבת לקרבת אלוקים.

את דבריו הוא מוכיח מהזמר "ברוך אל עליון" שנוהגים לשורר ביום השבת. בפזמון זה אומר המשורר בקטע הרביעי: "כל שומר שבת קדת מחללו, הן הכשר חבת קדש גורלו, ואם יצא חובת היום אשר לו, אל אל אדון מחוללו מנחה היא שלווחה".

בקטע שאחריו אומר המשורר: "חמדת הימים קראו אלי צור, ואשרי לתמימים אם יהיה נצור, כתר הלומים על ראשם יצור, צור העולמים ורחו בו נחה".

לכאורה הקטעים הללו חוזרים על עצמם, כי בשניהם מדבר על האדם שחב בשבת, ומה טעם בכפילות זו?

אלא שבהכרח מדבר על שני דרגות שונות בשמירת השבת. הראשונה, אדם שנהנה לא לחלל את השבת. עליו נאמר "כל שומר שבת מחללו" - הוא נזהר מלחלל את השבת, "ואם יצא חובת היום" - בקד שלא חללו, "אשרי לו".

אך הקטע שלאחריו מדבר על דרגה נעלה יותר בשמירת השבת, "חמדת הימים... ואשרי לתמימים" - אלו שעובדים את ה' בתמימות ואינם עושים את המצוות בקדי לפטור את עצמם, והם זוכים ביום זה לקרבת ה' - "כתר הלומים על ראשם יצור".

בקד מתבאר הקשר בין שבת בראשית לשביית הארץ; כשם שבשבת בראשית ישנם שני דרגות, כך גם בשבת הארץ ישנם שני דרגות. יש בני אדם שמקימים "ושבתה הארץ" - הם מנצלים את שנת השמיטה לשביית הארץ ממלאכה, למנוחה מהעבודה. אך יש כאלו בדרגה גבוהה מהם שאצלם השמיטה היא "שבת לה" - לשם ה', לעסק בתורתו ולהתקרב אליו.

חדש בקו 'דרישה וחקירה', שיעורים קצרים בנושאים

הבאים: א. הלכות שמיטה. ב. הלכות שבת.

ג. שמירת הלשון. ד. ספרי מוסר. ה. הדף היומי.

להאזנה חייו: 072-380-9143

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין כיים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת לך-לך

וע"ע במש"כ ב'תורה שלמה' (שם) על המדרש פליאה הנ"ל
בזה"ל: 'וכבר כתבתי באיזה מקומות, דרובן של מדרשי פליאה
אלה לא נמצאים בשום מקום, וכן כאן נראה שמחדש אחד הוסיף
על ת"י של הראשונים הנ"ל דנוח להם איסור רציחה בפעם אחת
מלעבור על איסור אי"א כמה פעמים, דמכאן ראוי ששוחטין
לחולה בשבת...!'

- ג -

והנה לכאן אכתי יש להקשות בזה, דצ"ב מדוע אברהם
חשש שיהרגוהו, והרי אם המצרים היו כאלו למדנים, שידעו
להתפלפל כיצד כדאי להם לנהוג בכדי שיעברו על כמה שפחות
איסורים וכנ"ל, א"כ לכאן לפי האמת יש מקום לדון, שלא
הייתה להם כלל סיבה למדנית שתגרום להם להרוג את אברהם.

כיון שגם אם בעלמא עדיף לעבור על איסור אחד חמור,
מאשר לעבור על כמה איסורים קלים, אך כל זה רק בכח"ג ששני
האיסורים ודאיים ועומדים לפנינו, - וכגון באיסור נבילה ואיסור
שחיטה בשבת, שבי' האיסורים עומדים לפנינו, ומוכרחים לעבור
על אחד מהאיסורים.

ומשא"כ כאשר יש ספק האם בכלל יצטרך לעבור על האיסור
הקל, שבכח"ג בפשטות י"ל, דאין לעבור בודאי על איסור חמור
אחד, בכדי להינצל מהספק שאולי זה יחסוך לו מלעבור בעתיד על
כמה איסורים קלים, - (כיון ש"ל שאסור לו לעבור כעת בקו"ע
על האיסור החמור, אלא ימתין בשוא"ת, משום שאולי לבסוף
יתברר שלא יצטרך לעבור לא על האיסור החמור ולא על
האיסורים הקלים).

- ד -

וא"כ בנידו"ד גבי אברהם ושרה, הרי הטעם לכך שה"י נוח
למצרים להרוג את אברהם אבינו, הוא משום שעיי"ז ינצלו בעתיד
מהרבה איסורים של ג"ע בכל ימיהם וכנ"ל, - וא"כ אין זה דומה
כלל לנידון של איסור נבילה או שחיטה בשבת הנ"ל.

כיון שהכא הרי האיסור של ג"ע בכל ימיהם אינו עומד
לפניהם כעת, וא"כ יתכן ששרה תצליח לברוח מהם בעתיד, או
שתמסור עצמה למיתה ולא תיתן להם לאונסה בע"כ בשום אופן
לאחר שהרגו את בעלה.

ואזי יעלה שהם סתם הרגו את אברהם, ולחנים עברו בזה על
האיסור החמור של שפיכות דמים, משום שהם לא חסכו בזה
שעיי"כ ינצלו מהאיסור הקל של ג"ע כמה פעמים, כיון ששרה בין
כך הצליחה לברוח מהם או להתנגד לאונסם, ונמצא שהריגת
אברהם לא הועילה כלל לחסוך מהם כמה איסורים של ג"ע.

וא"כ נמצא שלא הייתה להם כלל סיבה למדנית להרוג את
אברהם, כיון שהרי שפיכות דמים הוא איסור חמור יותר מג"ע
(שבי"ז מצווה על ש"י ביהרג ואל יעבור ומשא"כ בג"ע וכנ"ל),
ולהמבואר לעיל אין לעבור בקו"ע על איסור חמור אחד, במקום
שלא בטוח כלל שזה יחסוך מלעבור על כמה איסורים קלים
וכנ"ל, [ואפי' כשיש רק צד קטן שזה לא יחסוך מלעבור על כמה

והנה פי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי
ואתך יחי: אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעיניך וחייתה
נפשי בגללך: (יב, יב-יג).

הנה צ"ב מדוע אברהם אבינו חשש שיהרגוהו בגלל שרה, -
והרי כמו שהמצרים היו חשודים על שפיכות דמים, כמו כן הרי
הם היו שטופי זימה ונחשדו לעבור על גילוי עריות, וא"כ צ"ב
מדוע אברהם חשש שיהרגוהו בגלל שרה, והרי המצרים שפיר
יכלו לגזול את שרה מעימו בלא להורגו, ומדוע ה"י לו לחשוש
שיהרגוהו.

וכבר הקשו כן הראשונים (הריב"א, חזקוני, מושב זקנים
ועוד), וביארו בזה שה"י יותר נוח למצרים לעבור על שפיכות
דמים פעם אחת, ואח"כ לחיות עם שרה בהיתר, מאשר לגזול את
שרה בחיי אברהם, ולעבור כל ימיהם על איסור גילוי עריות, -
ולכן אברהם חשש שיהרגוהו בגלל שרה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה במפרשים הובא מדרש פליאה על הפסוק הנ"ל
בזה"ל: 'אמרי נא אחתי את... - מכאן ששוחטין לחולה בשבת',
- והמפרשים תמחו מה הביאור בדברים הסתומים הללו.

ויעוי' בחת"ס החדש עה"ת, וכע"ז? במדרש יהונתן (להגר"י
אייבשיץ, מאמר כב) ועוד, שביארו בזה דהנה יש נידון לגבי חולה
שיש בו סכנה בשבת, ויש לפנינו ב' אפשרויות, - א. להאכילו בשר
נבילה, ואזי הוא יעבור בכמה לאוין, משום שיש איסור בכל כזית
וכזית, - ב. לשחוט עברו תרנגולת ולהאכילו בשר כשר, ויעברו
בזה על איסור אחד בלבד של שחיטה בשבת, ואמנם איסור
שחיטה בשבת הוא איסור חמור יותר מאיסור נבילה.

והשאלה האם בכח"ג עדיף לעבור על כמה איסורים קלים,
או"ד שעדיף יותר לעבור על איסור אחד בלבד ואע"פ שהוא
איסור חמור, - ויעוי' במש"כ הר"ן (יומא פג.) שעדיף לעבור על
איסור אחד חמור, מאשר לעבור על כמה איסורים קלים, עיי"ש.

- ב -

ועפ"ז ביארו בזה, שממה שאברהם חשש שיהרגוהו, מחמת
שיותר ניחא להו למצרים לעבור על שפיכות דמים פעם אחת,
מאשר לעבור הרבה פעמים על גילוי עריות וכנ"ל, מהא מוכח
שעדיף לעבור פעם אחת על איסור חמור, מאשר לעבור על כמה
איסורים קלים.

וזהו הביאור בדברי המדרש פליאה הנ"ל, 'אמרי נא אחתי
את... - מכאן ששוחטין לחולה בשבת', והיינו שמכאן מוכח
שעדיף לעבור פעם אחת על האיסור החמור של שחיטה בשבת,
מאשר לעבור כמה פעמים על האיסור הקל של נבילה, - ע"כ דברי
האחרונים הנ"ל.

[ועי' במש"כ בזה ב'לקח טוב' (להגר"י ענגיל זצ"ל, כלל טו
אות יח) ששפיכות דמים הוא איסור חמור יותר מג"ע, כיון שבי"ז
מצווה על ש"י ביהרג ואל יעבור, ומשא"כ לגבי גילוי עריות שבי"ז
אינו מצווה להיחרג ע"ז, עיי"ש.]

איסורים קלים אחרים, מ"מ גם בכה"ג י"ל בפטות, שאין לו לעבור בקו"ע על שום איסור ודאי בזכה אופן].

וא"כ אי נימא שהטעם שאברהם אבינו חשש שהמצרים יהרגוהו, הוא משום השיקולים הלמדניים הני"ל, - אי"כ שוב יש לשאול, שלפי האמת יש מקום לדון שלא הייתה להם כלל סיבה למדינת שתגרום להם להרוג את אברהם וכנ"ל, ואי"כ שוב צ"ב מדוע אברהם חשש שיהרגוהו, - ויש לפלפל.

והנה לעצם הסברא שהעלינו לעיל, שבגוונא שיש צד שינצל לגמרי מכל האיסורים, אזי אין לו לעבור כעת בקו"ע על שום איסור מחמת הספק שאולי ירויח שינצל עי"ז? מכמה איסורים וכנ"ל, - הנה סברא זו הוזכרה בכמה וכמה מקומות, ונביא להלן במאמר הבא את אחד המקומות שהוזכרה שם סברא זו, מהדברים השייכים לעניינא דיומא, וכדלהלן.

הנה בני"י היושבים בארה"ק התחילו בימים אלו להתפלל על הגשמים ולשאול מטר בשמו"ע, - והנה יש לדון במי ששכח לשאול מטר ב'ברך עלינו', ונזכר באמצע 'תקע בשופר' ששכח לשאול מטר, ודינו לשאול מטר ב'שמע קולנו', - אך האדם הני"ל יודע בנפשו, שיש סיכוי גדול שישכח לשאול מטר גם בשמע קולנו, ויזכר בזה רק לאחר שיעקור רגליו, ואזי יצטרך לחזור שוב על כל השמו"ע.

וכעת השאלה האם ראוי לאדם הני"ל שעומד כעת באמצע תקע בשופר, לחזור מייד בתחילת 'ברך עלינו' ולהמשיך כרגיל, (בכדי לחסוך את החשש שמא ישכח גם בשמע קולנו ויעקור רגליו, ויצטרך לחזור שוב על כל התפילה), - או"ז שאסור לו לחזור כעת לברך עלינו, כיון שחז"ל אכתי לא חייבוהו לחזור משום שיכול עדיין לתקן טעותו עי"י שישאל מטר בשמע קולנו.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה ב'ברכי יוסף' (או"ח סי' ק"ז, ט) כתב עי"ז בשם מהרי"י מולכו וז"ל: 'מי שלא שאל בברכת השנים, ונזכר בתקע שופר או בברכה אחרת, מברך כדרכו ושואל בשומע תפילה, - ולא אמרינן דיחזור לברך עלינו וישאל שמא ישכח בשומע תפילה ויצטרך לחזור לראש', עכ"ל.

וב'שלמי ציבור' (דף קכט.) הביא את דברי הברכ"י הני"ל, וכתב עי"ז וז"ל, 'ונראה שטעמו ז"ל ודאי שהוא דכיון דאית לי תקנתא שיוכל לאומרו בשומע תפילה, א"כ אם יחזור לברך עלינו נמצא מברך לבטלה, - ומשום חששא זו שמא ישכח, אינו מן הראוי שיחזור ויברך בברכות לבטלה, דאין מניחין את הודאי מפני הספק' עכ"ל, - וכן בשע"ת (שם, י) הביא את דברי הברכ"י הני"ל, שאין לו לחזור לברך עלינו, וביאר דבריו בזה"ל 'דאין מן הראוי שיאמר בברכות לבטלה מפני הספק', עכ"ל.

ובביאור הדברים י"ל כפי הסברא שהבאנו לעיל (במאמר הקודם), שאין לאדם לעבור כעת בקו"ע על קצת איסורים, מחמת הספק שאולי ירויח שינצל עי"ז מהרבה איסורים, - וכיון שיש כאן צד שינצל לגמרי מכל האיסורים (אם אכן יזכור לשאול מטר בשמע קולנו), לכן אין לו לעבור כעת בקו"ע על שום איסור מחמת הספק, ואע"פ שיתכן שלבסוף ישכח עד שיעקור רגליו ויצטרך לחזור על כל השמו"ע.

[ודע, שבמה שהם פירשו שאם יחזור לברך עלינו נמצא שמברך לבטלה, אין כוונתם לומר שברכותיו שמברך כעת הינן לבטלה ממש, אלא כוונתם שהן ברכות שאינן צריכות, (דאילו הברכות היו לבטלה ממש א"כ לא מובן כלל מה הנידון, והרי לא יועיל לו כלל לחזור לברך עלינו ולשאול שם מטר אם ברכותיו לבטלה, - ואולי באופ"א י"ל, שכוונתם שהברכות שברך בתחילה לפני שחזר לברך עלינו הן הן ברכות לבטלה ממש, ואכמ"ל ודו"ק)].

- ב -

ואמנם בעצם דברי הברכ"י הני"ל מבואר דבר חידוש, ויש בזה נפ"מ טובא למעשה, - דהנה כל הנידון שם הי' בדיני קדימה, האם ראוי לעבור על קצת איסורים בודאי, מחמת הספק שאולי ירויח שינצל עי"ז מהרבה איסורים וכנ"ל.

אך לכאן צ"ב טובא בעיקר הנידון שם, דמה הצד שיחזור מייד לברך עלינו, והרי בעצם הוא עומד כעת באמצע תקע בשופר או השיבה שופטינו וכו', וכיון שחז"ל לא חייבוהו לחזור אחורה לברך עלינו משום שיש לו אפשרות לתקן בשמע קולנו, א"כ צ"ב כיצד יש הו"א בכלל שהוא יכול להתחכם ולחזור אחורה לברך עלינו, והרי הוא עומד באמצע תקע בשופר וכו', וכיצד הוא יכול להחליט פתאום שהוא חוזר אחורה באמצע שמו"ע.

ואם באמת אין אפשרות לחזור אחורה באמצע שמו"ע, א"כ לא יועיל לו כלל לחזור לברך עלינו, כיון שזה נחשב כאילו הוא דחף את ברך עלינו באמצע תקע בשופר או באמצע השיבה שופטינו וכו', וא"א לצאת בזה ידי"ח כיון שצריך להתפלל את ברכות השמו"ע כסידורן, ואי"כ לכאן צ"ב טובא מה בכלל הי' הנידון שם.

וכן יעוי' בספר 'אשי ישראל' (עמ' תת, במהדורת תשס"ד) שהביא ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, לגבי מי ששכח לשאול מטר ונזכר בברכת ולירושלים עירך, ובטעות חזר לברך עלינו (במקום להמשיך בתפילתו ולשאול מטר בשמע קולנו), ולאחר כמה ברכות נזכר שבעצם הי' יכול להמשיך בתפילתו ולשאול מטר בברכת שמע קולנו, - אזי דינו לכאן להפסיק במקום שעומד, ולחזור לברכת ולירושלים עירך, וישאל מטר בשמע קולנו, ע"כ.

ולכאן מבואר בדברי מרן שליט"א שס"ל שאין אפשרות לחזור אחורה באמצע שמו"ע, ולכן מה שחזר לברך עלינו לאו כלום הוא, ובאמת הוא אכתי עומד בברכת ולירושלים עירך וכנ"ל, - אך בדברי הברכ"י הני"ל מבואר, שכן יש אפשרות לחזור אחורה באמצע שמו"ע, (דאם אין אפשרות לחזור אחורה, לא מובן בכלל מה הי' הנידון שם וכנ"ל).

- ג -

אכן באמת י"ל שדברי הברכ"י אינם סותרים לדברי מרן שליט"א, כיון שהברכ"י מייירי במי שרוצה בכוונה תחילה לחזור אחורה באמצע שמו"ע, ובזה ס"ל שיש לו אפשרות לחזור אחורה, - אך מרן שליט"א מייירי במי שבטעות חזר אחורה באמצע שמו"ע, ולגבי זה יתכן שגם הברכ"י יודה שחזרה אחורה 'בטעות' לא כלום היא.

והנה שו"י בגליון 'מים חיים' (להגרי"א דינר שליט"א, גליון 350) שהביא בשם מרן הגר"ח קרליץ זצ"ל בזה"ל: 'שאלה - שכח טל ומטר ונזכר באמצע ברכת ולמלשינכם, וחזר לברך עלינו וגמר השמו"ע, האם יצא ידי"ח? תשובה - מסתבר שיצא בזה ידי"ח, ולא אמרינן כיון שלא היה צריך לחזור, ממילא הוי ברכת ברך עלינו בפעם השניה מיותרת, וכאילו הזכיר טל ומטר שלא במקומו, אלא אמרינן עכשיו שחזר לברך עלינו ותיקנו בודאי יצא בזה', ע"כ.

ולכאן מבואר בדברי הגר"ח זצ"ל, שגם כאשר חזר אחורה 'בטעות' באמצע שמו"ע, מ"מ חזרתו חזרה, ושפיר נחשב שהתפלל את ברכות השמו"ע כסידורן, - ובממשל ראשון הי' נראה לומר, שלדברי הגר"ח הני"ל אי' גם בציור הקודם שהבאנו לעיל (באותו ב' מדברי הגר"ח"ק), יצטרך להמשיך היכן שעומד כעת, ולא יוכל לחזור לירושלים עירך, וזהו שלא כדברי הגר"ח"ק הני"ל.

אכן באמת י"ל שאין סתירה בין דברי הגר"ח"ק שליט"א ובין דברי הגר"ח זצ"ל, משום שי"ל שהגר"ח"ק, שאע"פ שכל זמן שלא סיים את השמו"ע היינו מורים לו שחזרתו אינה חזרה (כיון שחזר בטעות), ודינו לחזור למקום שעמד בו בתחילה ולשאול מטר בשמע קולנו, - אך מ"מ אם כבר סיים את השמו"ע, ורק אז נזכר שטעה במה שחזר לברך עלינו שלא כדיו, אזי בכה"ג בדיעבד י"ל שחזרתו שחזר בטעות היא חזרה מעליא.

והידוש דומה לזה קצת מצינו במשני"ב (סי' רסח, יז), גבי מי שטעה בתפילת שחרית בשבת, ואמר את הנוסח של מוסף, שכל זמן שלא עקר רגליו דינו לחזור ליטמח כשה (ואפי' אם עומד כעת בשם שלום), משום שבעצם זה נחשב שהוא עומד באמצע תפילת שחרית בתחילת ברכת 'ישמח משה', וצריך לתקן טעותו, - אך מ"מ אם כבר עקר רגליו יוצא בזה בדיעבד ידי"ח מוסף, אע"פ שכיון בתפילתו לשם שחרית ורגע לפני שעקר רגליו אמרנו שזה נחשב שהוא עומד בתחילת ברכת 'ישמח משה', עי"ש ואכמ"ל, ודו"ק.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעני עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת וירא

ואז התחלתי אני להקריא את השם הראשון, אך סבא שאל כשלוש פעמים: מה, מה, מה? - אחרי שלוש פעמים ניסיתי לעבור לשם השני, אך סבא אמר: אני לא מכיר את השמות האלו!! ומימן ולא רצה לשמוע יותר מה שאני מקריא, ע"כ.

ומעתה לפי דרך הנהגתם צ"ע טובא, מדוע אברהם התאמץ מאוד להתפלל בחזקה על הצלת הרשעים שבסדום, ומדוע אין מזה ראייה שגם לנו ראוי להתפלל על הרשעים וכנ"ל.

- ב -

והנה יש מקום לתרץ בזה, שאין ראייה מאברהם אבינו לנידו"ד, כיון שי"ל שבאמת לא ראוי להתפלל על רשעים בפני עצמם תפילה מיוחדת, כיון שאין להם זכויות מצד עצמם שיהיו ראויים לישועה.

ומה שמצינו שאברהם אבינו כן התפלל על הרשעים שבסדום, זו לא הייתה תפילה מיוחדת על הרשעים, אלא כיון שבתחילה אברהם חשב שאולי יש בסדום כמה צדיקים, לכן ניגש אברהם לתפילה מחמת הצדיקים, ומתוך שכבר התחיל להתפלל על הצדיקים שבסדום שינצלו מהגזירה, שוב ביקש גם על הרשעים, שינצלו גם הם מהגזירה בזכות הצדיקים, שהרי נאמר 'טוב לצדיק טוב לשכניו'.

ולפי"ז נמצא דבעלמא באמת לא ראוי להתפלל תפילה מיוחדת על רשעים, כיון שאין להם זכויות מצד עצמם שיהיו ראויים לישועה וכנ"ל, ומבוארת שפיר ההנהגה של הנך גדולים שלא הסכימו לברך רשעים.

- ג -

אכן לכאן אכתי צ"ע טובא בזה, משום דהנה איתא להדיא בקרא (שמות לב, ט-יג), שלאחר חטא העגל, הקב"ה אמר למשה רבינו שהוא עומד לכלות את כלל ישראל ח"ו, ומשה רבינו התפלל מייד לה' שיבטל את הגזירה, ותפילת משה הייתה בעודו במרום בזמן שבנ"י עדיין לא חזרו בתשובה.

וא"כ לכאן מוכח מזה, שראוי להתפלל אפ"י על מי שחטא בחטא החמור מאוד של איסור ע"ז, - וא"כ שוב צ"ע מה הביאור בהנהגת הנך גדולים שלא הסכימו להתפלל ולברך את אלו החוטאים שבכלל ישראל.

[וכאן לא שייך לתרץ כפי שתירצנו לעיל, - משום דאיתא בקרא שמשה התפלל על כל כלל ישראל, ולא כתוב שהתפלל שכולם ינצלו מהגזירה בזכות הצדיקים שבכלל ישראל, כפי שכתוב גבי תפילת אברהם, ודו"ק].

- ד -

והנה יש לחקור, מה הביאור בהנהגת הנך מגדולי ישראל שלא הסכימו להתפלל ולברך את הרשעים, - האם זה משום שהם סברו שהרשעים אינם ראויים לא לברכה ולא לתפילה, ולכן לא הסכימו להתפלל עליהם ולברך אותם גם בעת שנחלו וכדו' והיו זקוקים לישועה.

ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה: חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והנה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט: (יח, כג-כה).

הנה מבואר ברש"י (שם כד, ע"פ הרא"ם והגו"א) שבתחילה אברהם התפלל גם על הרשעים שבסדום שכולם ינצלו מהפורענות, - ואח"כ הוסיף להתפלל שלכל הפחות הצדיקים שבסדום ינצלו מהפורענות, עיי"ש.

ויעוי עוד במה שפירש רש"י (שם, כג), 'ויגש אברהם - מצינו הגשה למלחמה... והגשה לפיוס... והגשה לתפילה... ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפילה'.

ולכאן מבואר בזה, שאברהם אבינו סבר שמצד מידת הרחמנות ראוי להתאמץ ולהתפלל גם על רשעים גמורים כאנשי סדום, בכל הדרכים שאפשר לפעול בשבילם, והיינו אפ"י לדבר קשות, לפיוס ולהתפלל וכנ"ל, - ומכיון שמעשי אבות סימן לבנים, א"כ לכאן יש מקום להוכיח מזה, שמצד מידת הרחמנות ראוי גם לנו להתפלל גם על רשעים גמורים.

אכן לכאן צ"ע טובא בזה, מהנהגת כמה וכמה מגדולי ישראל, שלא הסכימו בשום אופן להתפלל או לברך את הרשעים, - וכדוגמת מרן הסטייפלער זצ"ל, שלא הסכים בשופו"א לברך את אלו שאינם שותו"מ וכידוע, - ולדעתם ולדרך הנהגתם לכאן צ"ע טובא, מדוע אברהם התאמץ מאוד להתפלל בחזקה על הצלת הרשעים שבסדום, ומדוע אין מזה ראייה שגם לנו ראוי להתפלל על הרשעים.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה בספר 'תולדות יעקב' (עמ' קלד) מבואר, שמרן הסטייפלער לא הסכים בשום אופן לברך את אלו שאינם שותו"מ, ובחדר ההמתנה לכניסה בביתו אף ניתנה ההוראה, שמי שאינו שותו"מ לא יעז להיכנס לבקש ברכה...

והובאו שם כמה מעשים בעניין זה, וכגון שפעם בערב ר"ה ביקשו מהסטייפלער לברך את אברכי הכולל שרשמו את שמם, - אך הסטייפלער נמנע מלברך את אחד מהם, באומרו שאינו שותו"מ... - ואח"כ התברר שפועל הנקיון ביקש לכוללו ברשימה, אך הסטייפלער הרגיש בכך (ברוח קודשו) ולא הסכים לברכו!

וכע"ז הובאה הנהגת מרן בעל האילת השחר זצ"ל בספר 'חכימא דיהודאי' (עמ' 159, מרשימות נכדו שליט"א) וכך מסופר שם: הבודק כשהייתי אצל סבא, דפקה אישה חילונית בלבוש גרוע, סבא לא הי' בבית, והיא כתבה רשימה שלימה של שמות לתפילה, כשסבא חזר הגשתי לו את הפתק, והוא לקח את הפתק ביד אך אחרי שנייה החזירה לי,

לברכה ולא ראוי לרחם עליהם ולברך אותם, - אלא היא זה מחמת שסברו שאין לברכה על מה לחול, כיון שהם בעלי עבירה ואין להם זכויות, והברכה לא יכולה לחול על חוטאים כאלו וכנ"ל.

ומעתה לפי"ז יש ליישב שפיר את מה שהקשינו לעיל, שמהא שמשא רבינו התפלל בעודו במרום על ביטול הגזירה שהייתה על כלל ישראל בחטא העגל, בזמן שבני"י עדיין לא חזרו בתשובה, אי"כ לכאוי מוכח מזה שראוי להתפלל אפי"ו על מי שחטא בחטא החמור מאוד של איסור ע"ז, - ואי"כ צ"ע טובא לפי"ז, מה הביאור בהנהגת הנך גדולים שלא הסכימו להתפלל ולברך את אלו החוטאים שבכלל ישראל.

דמעתי י"ל דלק"מ מהתם, כיון שהנה כתיב שם בקרא, שהקב"ה אמר למשה: 'ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם', ופירש רש"י (שם): 'ועתה הניחה לי - עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, - אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם'.

ומעתה י"ל דכיון שהקב"ה הודיע למשה, שאם הוא יתפלל על בני"י הגזירה תבטל, לכן מיושב שפיר שאין מזה קושיא כלל על הנהגת הנך מגדולי ישראל שלא הסכימו בשום אופן להתפלל על החוטאים, - משום שלפי"ז י"ל, דבאמת בעלמא אין להתפלל ולברך את החוטאים, כיון שאין לברכה על מה לחול וכנ"ל, - ושאי התם גבי משה רבינו שהקב"ה הודיעו בפירוש שאם יתפלל תבטל הגזירה, ולכן שפיר התפלל משה על ביטול הגזירה, דו"ק ונפלא.

- 2 -

[אכן אכתי צ"ע בזה, מהא דאיאתא (במדבר יד, יא-ט) שמשא רבינו התפלל לבטל את הגזירה שהייתה על כלל ישראל לאחר שחטאו בחטא המרגלים, ושם לא הוזכר שהקב"ה הודיעו שאם יתפלל תפילתו תתקבל, - ואי"כ לכאוי שוב י"ל דמוכח מהתם שכן ראוי להתפלל על החוטאים, ואי"כ צ"ע בזה בהנהגת גדולי ישראל הנ"ל שלא הסכימו להתפלל על החוטאים.

ואמנם יש לתרץ בזה בכמה דרכים, א. האברבנאל (שם) ביאר מדוע כתיב שם ויבאנו משה אל ה' ושמענו מצרים... ומדוע לא כתוב שם ויחל משה או ויתפלל משה, - וביאר בזה שמשא לא התפלל על החוטאים, אלא דיבר שם עם ה' בדרך יצאה כעבד נאמן ואוהב טהור לב, ואמר לה' שאם ימית את כלל ישראל יהי מזה חילול ה' עיי"ש, - ואי"כ מיושב שפיר מה שהקשינו, משום דנמצא דהתם אכן לא הי' זה בדרך תפילה, כיון די"ל שבדרי"כ אין ראוי להתפלל על החוטאים, ולק"מ על תנהגת גדולי ישראל הנ"ל.

ב. ועוד י"ל דשאני תפילה שמתפללים על כלל ישראל, דבכה"נ י"ל דגם לאחר שכלל ישראל חטאו, מיי"מ אכתי הייתה למשה אפשרות להתפלל על הצלת בני ישראל, משום שיש לכלל ישראל את הזכויות של האבות הקדושים, שלכן התפילה יכולה להועיל להם אפי"ו שחטאו, - ומשא"כ כאשר יחיד מישראל חוטא, שיי"ל דסילל להנך גדולי ישראל בזה, דאין לו זכויות לכך שהברכה תחול עליו, ולא יועיל ליחיד החוטא הזכויות של האבות, (ובזה גם מתורץ באופן נוסף הקושיא שהקשינו לעיל מחטא העגל).

ג. ועוד העירוני ליישב, ד"ל דשאני התפילה שמשא התפלל לבטל את הגזירה של הפורענות מכלל ישראל, ממה שמצינו בהנהגת גדולי ישראל הנ"ל, - משום דכאשר אדם מבקש ברכה מאדם גדול, בדרי"כ כוונתו לברכה חיובית, וכגון לשנות את מצבו למצב טוב יותר, שאם הוא חולה הוא מבקש להיות לריא, אלא הוא רק ביקש שתהי' לו ברכה והצלחה בעסקיו וכדו' שזוהי ברכה חיובית, ועי"ז אמרו הגדולים הנ"ל, שמי שחטא ואין לו זכויות אזי הברכה החיובית לא תוכל לחול עליו.

ומשא"כ גבי תפילת משה בחטא המרגלים ובחטא העגל, שמשא לא התפלל שתהי' לבני"י ישועה חיובית שהמצב הקיים ישתנה לטובה, אלא הוא רק ביקש לבטל את רוע הגזירה, שבני"י ינצלו מהפורענות שנגזרה עליהם מחמת חטאם, - ובכה"נ גם אילו לא היו לבני"י זכויות לזה, מיי"מ שפיר שייך להתפלל עי"ז, משום שממדתו ודרכו של הקב"ה להאריך אפו לחוטאים אפי"ו אם אין להם זכויות, משום שאולי עוד ישונו בתשובה, ואי"כ אין מזה קושיא כלל לתנהגת הגדולים הנ"ל, (ומעתה יש מקום לבאר הכי גם גבי תפילת אברהם על אנשי סדום).

ו. ומתפילת משה בחטא המתאוננים (במדבר יא, ב), ומתפילתו לאחר שדיבר העם בה' ובמשה (שם כא, ז), לקיי"מ בנידו"ד, כיון ד"ל דמשה התפלל שם רק לאחר שחזרו בתשובה].

או"ד דבעצם מצד מידת הרחמנות הם היו מסכימים להתפלל ולברך אותם, ואע"פ שבאמת אינם ראויים לברכה, והטעם שלא הסכימו לברך אותם ולהתפלל עליהם, זהו משום שסברו שאין לברכה על מה לחול, והתפילה עליהם לא תועיל, כיון שהם בעלי עבירה ואין להם זכויות, והברכה לא יכולה לחול על חוטאים כאלו.

- ה -

והנה בספר 'תולדות יעקב' (שם) מובא, שפעם חילונו אחד חבש כיפה ונכנס לסטייפלער לבקש ברכה, - והסטייפלער פנה אליו ושאל אותו: אמור לי באיזו זכות אברך אותך? תבין אני איני מרפא, אני מתפלל וה' מרפא, אך כדי שה' יעזור צריכים זכויות, ואי"כ באיזו זכות אברך אותך? בזכות החילול שבת שלך? בזכות רמיסת טהרת המשפחה שלך? אמור לי באיזו זכות אברך אותך? - ולאחר שהחילונו יצא משם נבוך, פנה הסטייפלער לנכדו ואמר: זהו! שלא יחשבו שהעולם הפקר!

וכע"ז הביא הגר"ז סורוצקין זצ"ל בספרו 'הדעה והדיבור' (ח"ג עמ' רפח) מעשה ממרן הח"ח זצ"ל, וכך מסופר שם: בעירו של הגר"ז זצ"ל הי' נהג מונית צעיר שהתחיל להסיע נוסעים גם בשב"ק ר"ל, - וכיון שאביו חלה בשיתוק חלקי ושכב זמן רב בבתי חולים שונים בורשה ובוילנה, לכן הייתה סכנה לדבר עימו בעניין החילול שבת של בנו, ולגרום לו עגמו"נ בשעת מחלתו הקשה, פן יקראנו אסון.

ויהי היום והנה הגר"ז רואה את החולה הנ"ל ניגש לח"ח לבקש ברכה (עיי"ש את כל פרטי המעשה באריכות), והחולה ניגש באימה ורתת לח"ח ואמר לו: רבי! הנני חולה אנוש זה יותר משנה, הייתי בבתי חולים בורשה ובוילנה ואין תרופה למכתי, ובשוכבי בלילה הזה בבית החולים בוילנה, באה אלי אמי זקנתי מעולם האמת, ואמרה לי: עזוב את הרופאים והרפואות וסע אל הח"ח והוא יתן לך ברכה ותתרפא.

כשמוע החפץ חיים שמחזיקים אותו לבעל מופת (הוא שנה מאוד לשמוע דבר כזה) קפץ ממקומו ואמר: מי יתן לך ברכה? ישראל מאיר? ותועיל לך הברכה? ח"ו! הברכות אינן מסורות בידי! (וכדרכו בקודש חזר על כל מאמר ומאמר ג' פעמים), אתה יודע למי מסורות הברכות? לשבת קודש!... וכן אנו אומרים בקבלת שבת, 'לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה', ולמה איפוא אתה מבקש ברכה מישראל מאיר? (וחזר על דבריו ג' פעמים כנ"ל).

והוסיף הח"ח: מהיכי תיתי, אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכת השבת, ותרצה לקבל ברכה מישראל מאיר, יתן לך גם ישראל מאיר ברכה, - אלא מאי אין אתה רוצה לשמור את השבת כראוי ולקבל את הברכה ממקורה, ותאמר בלבבך שדי לך לקבל ברכה רק מישראל מאיר, דבר זה אי אפשר, אין בכוחי לברך בלא ברכת השבת! וכדרכו בקודש חזר על כל מאמר ומאמר ג' פעמים בהדגשה והטעמה מיוחדת.

ואחרי דומיה קלה הוסיף הח"ח ואמר: ושמה תאמר שאתה שומר את השבת וראוי לברכה, אבל ראה מה כתוב בשבת, 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך'... ולכן אפי' אם אתה שומר את השבת, אך בנך נוסע בשבת, וביתך מסרקה את שערה בשבת, א"א לך לקבל ברכה ממקור הברכות משבת קודש, וגם ברכת ישראל מאיר לא תשיג ולא תועיל לך!

והנה לשמע הדברים הנ"ל צעק החולה: רבי, הנני מקבל עלי שלא יהי' עוד בביתי מה שהי' עד כה, - ורק אז הוא קיבל את ברכת הח"ח, (ועיי"ש שהח"ח לא הכיר את החולה הנ"ל, ומי"מ ידע ברוח קודשו שיש להוכיחו עי"ז), עיי"כ.

- ו -

והנה מבואר להדיא בדברי הח"ח והסטייפלער הנ"ל, כהצד הב' בחקירה הנ"ל, והיינו, שמה שהם לא הסכימו לברך את החוטאים, לא הי' זה מחמת שסברו שהחוטאים אינם ראויים

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"ג ולרפו"ש וכדו' (050), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 052-715-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וירא התשפ"ב גליון 191

ביקור חולים מהגדול לקטן

שאלה: האם גם הגדול חייב לבקר את חולה שקטן ממנו בשנים או בחכמה?

א. בראשית יח, א: "וירא אליו ה' באלוני ממרא, והוא יושב פתחו האוהל כזוים היום". תניא (נדרים לט): ביקור חולים אין לה שיעור, אמר אביי אפילו גדול אצל קטן. ופירש רש"י שלא יאמר: לא אבקר אלא גדול כמוני, אלא מצוה בקטן כמו בגדול. והקשה ה'חפץ חיים' (אהבת חסד ג, ג בהגהה) שאם מדובר בקטן בשנים, אם כן מה החידוש בזה, וכי קטן אינו בכלל ישראל חלילה. לכן פירש שכוונת הגמרא בחולה שהוא קטן ממעלתו של המבקר, ואינו לפי כבודו לבקרו, ועל זה חידשו שעליו לבקרו גם באופן זה. **וכן** מצינו בגמרא (עירובין יח: ובתחומא אחרי מות, יא) על הכתוב (לעיל ב, כב) "ויביאה אל האדם", מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון, לימדה תורה דרך ארץ שיעשה הגדול שושבינות לקטן ואל ירע לו. ושם בודאי אין הכוונה שיעשה שושבינות לקטן ממש (שהרי אינו בר גישואין), אלא קטן במעלה, וממילא כך הדין כאן שגם גדול צריך לבקר את הקטן ממנו במעלה. **ומקור** לדברי הגמרות הוא באומרם (סוטה יד.) על הפסוק (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", שמוטל על האדם ללכת בדרכי הקב"ה ומידותיו, "מה הוא ביקר חולים, ככתוב 'וירא אליו ה' באלוני ממרא' - אף אתה בקר חולים". וכשם שהקב"ה הגדול ביקר אצל אברהם הקטן ממנו - אף אתה בקר חולים גם אצל הקטן ממך במעלה, עד כאן.

גם בשאר מעשי חסד מוטל גם על הגדול לעשות חסד עם אחיו אפילו הקטנים ממנו במעלה, והטעם כי מעשה חסד הוא האכפתיות עבור הזולת, ואין נפקא מינה בגודל מעלתו. וכן במצות שאילת שלום שנינו (אבות ד, טו) 'הוי מקדים בשלום כל אדם', ובגמרא (ברכות יז.) אמרו על רבי יוחנן בן זכאי שמעולם לא הקדימו אדם שלום, ואפילו נכרי בשוק. ואמרו (שם ו:): 'כל היודע בחבירו שרגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום'. ומוכח שיש להקדים בשלום כל אדם, אפילו שהוא קטן ממנו, ולא יאמר שאינו לכבודי וכדומה (וכמו שכתבנו ב'שלום רב' טז, א ועוד).

ויש בזה גם במעלת הענוה וקידוש השם, כמו שכתב הארחות צדיקים (שער ב - שער הענוה) "יש ענוה גדולה - ללמוד לפני הקטנים ולדרוש מהם מה שנעלם ממנו, ולא יאמר: איך אלמד לפני זה ואיך אדרוש ממנו, הלא הוא קטן ממני? ועל זה נאמר (תהלים קיט, צט) 'מכל מלמדי השכלתי'. ועוד אמרו רבותינו (אבות ד, ד) 'מאוד מאוד הוי שפל רוח' - בפני כל אדם, לא בפני הגדולים לבד צריך להיות שפל רוח, אלא אף לפני הקטנים. וההולך בדרך זו - יזכה את הרבים, כי הוא נושא חן בעיני כל רואיו, וכל מעשיו וסדרי ענייניו מקובלים להם, ותמיד הם משבחים אותו, ומתוך כך הם חומדים לעשות כמוהו, וכל אדם יברך את בנו שיהיה כמו פלוני, ובזה הוא מקדש ה', ברוך הוא".

מסופר ('אורות ממזרח' עמ' קעב) שפעם פגשו את בעל ה'שדי חמד' הולך בדרך כחום היום. ושאלוהו: לאן פניו של רבינו מועדות? השיבם: לקיים מצות 'ביקור חולים'. שאלוהו: מי הוא החולה? ונקב בשמו. נחרדו השואלים ואמרו: הן עבריין הוא, אל ירבו כמותו בישראל. העיר להם: ראשית נאמר (ברכות נז.) "אפילו חוטא שבישראל מלא מצוות כרימון", ושנית לא את החולה בלבד אנו הולכים לבקר, אלא גם את השכינה, המרחפת מעל מיטת החולה (שבת יב:). הלכו עמו. כשראה אותם החולה - התאושש וישב על המיטה מפני הכבוד. לא עברו ימים מועטים והאיש התהלך ברחובות העיר, ומאז חזר בתשובה שלימה, ולא נמצאה בו עוד עֲרֻוֹת דבר. הרי שעל ידי שלא חש הרב על כבודו והלך לבקרו, גרם לו שישב בתשובה. **ועל** הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל (רב בית הכנסת 'תפארת ירושלים' ומה"ס 'זה השולחן' ועוד רבים) מסופר, שהיה מקפיד על ההלכה כקוצו של יו"ד בלא להתבייש מאיש, וסיפר אחד שפעם בנו הבכור היה כבן עשר ונפל למשכב, והנה נדהם הוא לראות את רבי שריה מופיע בביתו לערוך ביקור חולים. לשאלתו: מה לגדול אצל קטן? הפנה אותו לדברי הגמרא בנדרים, ולפסק ההלכה של הרמב"ם (אבל יד, ד) שגם גדול צריך לבקר קטן. ולכן לקח רבי שריה את כל גדלותו וכבודו ואת גילו המופלג, והביאו אל ילד פעוט בן עשר שנים, ולמה? כי כך ההלכה אומרת. [וראה גם להלן (שמות הנדפס מחדש ית, יב 'חסד עם הקטנים') שגם האדם המכובד ביותר יש לו לעשות צדקה וחסד עם הקטנים ממנו, ואין בכך שום חסרון אלא אדרבה זהו מעלתו].

תשובה: גם לאדם גדול יש לבקר את החולה אף אם קטן ממנו, שזוהו מצות החסד לחוש לנצרך בלא קשר למעמדו.

מעלת נטילת עצה

שאלה: האם יש ענין ליטול עצה מאחרים על ספיקותיו?

ב. בראשית יח, א: "וירא אליו ה' באלוני ממורא, והוא יושב פתחו האוהל כזוהם היום". פירש רש"י "באלוני ממורא – הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו". ומקור הדברים הוא במה שאמרו במדרש תנחומא (פרשת וירא, ג. ובמדרש אגדת בראשית, יט) "ולמה באלוני ממורא? יתברך שמו של הקב"ה שאינו מקפח שכר של בריה, שלשה אוהבים היו לו לאברהם, ענר אשכול וממרא, וכיון שאמר לו הקב"ה שימול, הלך לקחת מהם עצה (אם כדאי לעשות זאת בפרהסיא או בצנעא), הלך אצל ענר, אמר: כך וכך אמר לי הקב"ה, אמר לו ענר: בעל מום רוצה אתה לעשותך, שיהיו קרוביהן של המלכים שהרגת באין והורגין אותך, ואין אתה יכול לברוח מפניהם?! הניחו והלך אצל אשכול, אמר לו: כך וכך אמר לי הקב"ה, אמר לו אשכול: אתה זקן, אם אתה תמול, יצא ממך דם הרבה ולא תוכל לסבול ותמות. הניחו והלך אצל ממרא, אמר לו: כך וכך אמר לי הקב"ה, מה תיעצני? אמר לו ממרא (בתמיהה): בדבר הזה אתה מבקש עצה, הלא הוא שהצילך מכבשן האש, ועשה לך כל הניסים והצילך מן המלכים, ואלולי כוחו וגבורתו – היו הורגין אותך, והציל רמ"ח אברים שבך, ומקצת אבר אחד אתה מבקש עצה, עשה כמצוותו. אמר הקב"ה: אתה שנתת עצה שימול, איני נגלה אליו אלא בתחומך".

ולכאורה מלבד הלימוד המפורש שלמדו מזה חז"ל כאומרם "יתברך שמו של הקב"ה שאינו מקפח שכר של בריה", יש ללמוד מכך עוד שני לימודים חשובים, ראשית בגודל נטילת העצה מהשני, כי על אף שאברהם אבינו ראש האומה הישראלית, 'עמודו של עולם' (רמב"ם עבודת כוכבים א, סוף ב) היה 'איתן' בדעתו, והלך כנגד כל העולם מבלי מורא ופחד (כדלהלן), בכל זאת הלך להתייעץ עם אוהביו, כי גדולה מעלת העצה מן האחרים שאינם נגועים בדבר, ועוד שיכולים להוסיף לו צדדים ושיקולים שלא חשב עליהם. נמצא כי מלבד המעלה ליטול עצה מההורים הרוצים לטובתו ואינם נגועים בדבר, ומעלת העצה מהזקנים והחכמים – שכאשר אינו יודע מה לעשות, וכיצד לפשוט את ספיקותיו, תמיד יכול ללכת אל החכמים וגדולי הדורות, והנוטל מהם עצה – אינו נכשל, עוד יש מעלה בעצם ההתייעצות עם אדם אחר, שבכך יכול לשמוע עצה שלא חשב עליה כלל, מזווית ראייה הנטולה נגיעות אישיות וכדומה.

וללימוד נוסף יש לנו מכאן, שגם לאחר שנטל עצה, ורוב אוהביו (שהם שנים מתוך השלשה שהלך אליהם) אמרו לו שלא ימול, לא שת לבו אליהם אלא השגיח רק בדברי ממרא על אף שבדרך כלל נקוט בידינו ש'יחיד ורבים, הלכה כרבים' (ברכות לו. שבת ס:

קל: יומא לו: ביצה יא. יבמות מ. מו: מז. כתובות כא. בבא קמא קב. עבודה זרה ז. בכורות לו. ונדה מט.). וכנראה משום שהבין שאלו שיעצוהו שלא ימול, בודאי אין לשמוע להם, שהרי זה נגד ציווי הקב"ה, ולא היה לו בזה כלל ספק. ובמקום שאין ספק, אפילו אם כל העולם יאמרו לו כנגד, אינו צריך לחשוש אליהם. ובפרט שזו היתה כל דרכו, ולכן נקרא "אברהם העברי", שכל העולם מעבר אחד והוא היה מהעבר השני (ב"ר מב, ח). וכמו שהבאנו במקום אחר שעל היהודי המאמין לדעת שעליו לעשות את האמת הצרופה מבלי להתפעל מדעת ההמון והסביבה, ולהלך שבשעה שצריך להוכיח אפילו אדם מכובד, יוכיחנו ולא יחוש על כבודו, אך יוכיחנו בנחת שלא יתבייש וישא עליו חטא.

תשובה: יש מעלה ליטול עצה מאחרים על ספיקותיו, שבכך יכולים להעמידו על דברים שלא חשב עליהם, או שהיה נגוע בהם, אבל כשמבין שמשיבים לו כנגד רצון ה', לא ישגיח בהם כלל.

רדיפה אחר המצוות

שאלה: האם האדם מחוייב לרדוף אחר המצוות או שצריך לקיימם רק כשבאות לידו?

ג. בראשית יח, א: "וירא אליו ה' באלוני ממורא, והוא יושב פתחו האוהל כזוהם היום". פירש רש"י "פתח האוהל – לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו". וקשה, שמאחר שהיה אותו היום חס ביותר, למה לא הסתגר בביתו מפני החוס כדרך כל בני האדם, אלא ישב בפתח האוהל לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו כפירוש רש"י. אף שכעת הוא זמן שאין אנשים ברחוב, ונפטר ממצוות הכנסת אורחים, בפרט שהיה אותו היום שלישי למילתו, ואולי היה לו פטור של חולה וזקן, בכל זאת לא הסכים לוותר על מצוות הכנסת אורחים, וישב 'בפתח האוהל' לראות שמא ימצא אחד מן העוברים ושבים שיוכל להכניסו לביתו, והיינו משום שרצה לרדוף אחר מצוות החסד. וכן מסופר על אחד מראשי הישיבות שמיד לאחר שעבר איזה ניתוח לא עלינו, התיישב וקיבל את התלמידים, את זה ליעוץ ואת זה לביאור הסוגיא הסבוכה, כשנגישה אליו הרבנית ופנתה אליו בתחנונים: הרי עדיין לא התאושת מהניתוח ועליך להימנע מלהתאמץ. השיבה: הרי גם אברהם אבינו נהג כך לאחר שעבר ניתוח של מילה, מיד חיפש אורחים עוד בטרם החלים (רק צריך זהירות שלא יחלה משום כך, ויפסיד יותר עשיית מצוות, וכבר דנו בזה אם מותר לסכן עצמו כדי לקיים שאר מצוות, ויזהר שלא יצא שכרו בהפסדו). עד כדי כך מצינו גם כי בשעה שראה שחרבו הכרכים שמסביבו ופסקו העוברים ושבים, כתוב (להלן כ, א) "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור, ויגר בגרר", ופירש רש"י (ומקורו בב"ר נב, א) "כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים (לעבור ליד ביתו, אמר: כיצד אפשר את החסד והצדקה מתוך ביתו, לכן) נסע לו משם (ונטה אהלו בגרר שהוא יותר מקום ישוב אנשים)".

ורואים עד כמה חיזו אחר קיום מצות הכנסת אורחים (עד כדי לעבור דירה למקום ששייך להכניס אורחים), ואפילו שלא היה מחוייב כלל.

ומובא בחז"ל (דרך ארץ ווטא, סוף פרק השלום ה. וכעין זה במדב"ר יט, כו ותנחומא חוקת כב): אמר חזקיה, גדול השלום, שבכל מצוה שבתורה כתוב בהן (שמות כג, ה) "כי תראה", (שם כג, כד) "כי תפגע", (דברים כב, ו) "כי יקרא", (שם כב, ח) "כי תבנה", כשבאה המצוה לידך אתה זקוק לעשותה. אבל השלום מה כתוב בו, (תהלים שם) "בקש שלום ורדפהו", בקשהו ממקומך ורדפהו במקום אחר, עד כאן. הרי שבשאר מצוות אינו מחוייב לרדוף אחריהם, אלא כשבאים לפניו, מחוייב בהם, ורק בבקשת השלום צריך לרדוף אחריו. אבל אברהם אינו בגודל רצונו לעשות נחת רוח ליוצרו, לא שמה חלילה בפטור של אונס, שהוא חולה ואין אנשים, אלא ייחל וציפה 'מתי יבא לידי ואקיימנה', לכן הוא ישב בפתח האוהל והמתין שמא יוכל לקיים מצוה חשובה זו. כדרך שאמרו (ברכות לה): דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון (כלומר שערי החצר והבית) כדי לחייב במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפטרן מן המעשר. ומבואר שמחמת תשוקתם לקיים מצות הבורא הכניסו עצמם לחיוב על אף שלא היו מחוייבים בדבר. וכעין מה שאנו מתפללים שלש פעמים בכל יום, בסוף שמונה עשרה 'ואחרי מצותיך תרדוף נפשי', ובפשטות הכוונה שנרצה כל כך לקיים המצוות עד שנרדוף אחריהם, אך לכאורה הכוונה שגם במקום שאיננו מחוייבים, נכניס עצמינו לחיוב המצוה.

וכן אמרו על משה רבינו (מכות י. מהו שכתוב (קהלת ה, ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף", זה משה רבינו שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה, עיין שם. הרי דאפילו שידע שאינם קולטות מכל מקום חפץ הוא לעשות מצוות אפילו בחלקם, כל מה שיש בידו לעשות רצון אבינו שבשמים. וזהו הטעם בדברי רש"י בהמשך (ד"ה כחום) שכתב שאברהם הצטער שלא באו אורחים, ולכן הקב"ה הביא לו מלאכים בדמות אנשים, עיין שם. והיינו משום כי אפילו שהיה פטור רצה לקיים את המצוות ולעשות נחת רוח ליוצרו.

תשובה: אפילו שמעיקר הדין אין האדם מחוייב לרדוף אחר המצוות אלא כשהגיעו לידו מחוייב לקיימם, אבל הצדיקים הרוצים לעשות רצון קונם משתדלים להכניס עצמם לחיוב במצוות.

צער במניעת קיום מצוה

שאלה: האם יש לאדם לרדוף אחר המצוות ולהצטער בהפסדם אף שלא התחייב במצוות אלו?

ד. בראשית יח, א: "וירא אליו ה' באלוני מברא, והוא יושב פתח האוהל כזוהם היום". פירש רש"י (ומקורו בבבא מציעא פו:) "כחום היום – הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא

להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים". וקשה, למה נצטער אברהם שלא קיים מצות הכנסת אורחים, הרי לא באו האורחים לפניו ולא כיבדו, אלא שלא היו אורחים באותו יום מחמת חום השמש, ומה יש לו להצטער בכך, וכי יש להצטער על מצוות שהיינו יכולים לעשות אף שלא הגיעו לידנו כלל.

ובפשטות יש לומר כיון שזו היתה מצוה שהיה מורגל בה בכל יום, לכן אפילו בחסרון של יום אחד ירבה הצער. ובפרט שהיה עמוד החסד, וזה היה עיקר תפקידו בעולם, לגלות את החסד ולהפיצו בעולם. **ועוד יש לומר** על פי דברי השל"ה (סוף מסכת פסחים, סוף פרק גר מצוה) שכתב "כתוב (תהלים כט, ג) 'עולם חסד יבנה', יזהר מאוד שלא יהא שום יום מימי חייו בלי גמילות חסד¹, או בגופו או בממונו או בנפשו, דהיינו שלומד תורה עם חבירו או עם בן חבירו, וסימנך (שם נב, ג) 'חסד אל כל היום', על כן בכל יום ויום יהיה אחרי איזה גמילות חסדים (וישתדל שלא יעבור עליו אף יום אחד בלא עשיית חסד), ואז יתנהג עמו הקב"ה במידת החסד" (עד כאן לשונו)², דוגמת אומרם (שבת קנא: וספרי פרשת ראה מד) "כל המרחם על הבריות – מרחמין עליו מן השמים", כי ב'מידה שאדם מודד – בה מודדין לו' (מגילה יב: סוטה ח: וסנהדרין ק. שמדדים לו במידה כנגד מידה). וכיון שראוי לעשות חסד בכל יום, מובן שיש לו להצטער על מניעת החסד של יום זה שהיה בחוליו. **והואיל** ואמרו בזוהר (ח"א פת. קסד. ועוד כדלהלן בדברים ח"ב יב, כה 'התעוררות מלמטה') שעל ידי ה'אתערותא דלתתא אתער האתערותא דלעילא', כלומר שעל ידי התעוררות שהאדם מעורר כאן למטה – מתעורר ההשפעה מלמעלה שתבוא עליו. וכל שכן אברהם שהיה עמוד החסד, לכן רצה להשפיע את התעוררות החסד בעולם, ונצטער במה שלא יכל לקיים חסד אפילו ביום אחד בלבד. ולכן אפילו שהיה חולה ביום השלישי למילתו, עד שהוצרך הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו

¹ בזוהר (הקדמת בראשית י:) כשדיברו בחיוב החסד בעולם, ובפרט בעת המועדים, הביאו שאם האדם לא משמח את העניים ועושה עמהם חסד כראוי, השטן מקטרב עליו למעלה, והקב"ה בוכה עליהם ועולה להחריב העולם, ואומר: הרי לא עשיתי את העולם אלא על חסד, שנאמר "אמרתיו עולם חסד יבנה", והעולם עומד על זה. ואם אינם עושים חסד עם העניים, אחריב את העולם, עיין שם.

² וכן כתב החפץ חיים (שם עולם ח"א פ"א) "מה טוב הוא לו שיעשה לו גמ"ח קבוע בביתו לפי כחו כדי שלא יחסר לו יום אחד מימי חייו ממצוה זו... ואפילו אם איש עני הוא ואין בכוחו לזה, יראה לקיים גמילות חסד בגופו בכל מה שיוכל... וכמו שנמצא בספר שער הקדושה למהר"ח ז"ל שהאדם צריך להתאונן בכל יום ולומר: אוי לי שפנה היום בלא תורה וחסד. [ובאמת מקרא מלא הוא בתורה, שנאמר (דברים יט, ט) 'שמור תשמרון את כל המצוה וגו' לאהבה את ה' אלקיך וללכת בדרכיו כל הימים', וידוע מה שמובא בספרי שהליכה בדרכיו הוא מה שנאמר 'ה' אל רחום וחנון ארך אפים רוב חסד'], עכ"ל.

וכן היה מנהג הגר"מ הורביץ זצ"ל – רבה של טיקטין, שבכל יום לא אכל פת שחרית עד שגמל חסד לאדם מישראל. פעם אחת עבר כל היום, ולא בא לידו לגמול חסד עם אדם. בלית ברירה ישב רבי מאיר כל אותו יום ולא בא מאכל לפיו. בא ערב וגם לילה ואין איש בא לביתו. הוא הצטער גדול, אך את מנהגו לא עזב. בשעה מאוחרת בלילה יצא לשוק, אולי יודמן לו לעשות חסד. והנה רואה הוא גוי עומד עם עגלה מלאה קרשים. מיד רץ אל הנגר שבעיר והודיע לו שעגלה מלאה קרשים עומדת בשוק למכירה. נחפו הנגר עם הרב אל העגלה, והתחיל נושא ונותן עם הגוי. ראה הנגר שמקח טוב עומד לפניו, פנה אל הרב: רבי, ה' הומין לי מציאה, אך דא עקא, איני יכול לזכות בה. מאחר שאין בידי פרוטה לפרוטה. תיכף השיבו הרב: אלך לביתי ואולי אמות הסכום. מיד רץ לביתו והביא את המעות לנגר, והלה קנה את הקרשים. רק אז שב רבי מאיר לביתו ואכל בשמחה את לחמו (עולם חסד יבנה).

באורחים, וכאשר ראה שמצטער על חסרונם (בבא מציעא פו:) זימן לו שלשה מלאכים הדומים לאנשים, נאמר (לעיל יח, ב) "וירץ לקראתם מפתח האוהל", והתחנן בפניהם (פסוק ג) "אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבור מעל עבדך".

אכן נראה שאין צריך לזה, אלא שמכאן יש ללמוד כמה גדולת עבד הרוצה ואוהב לעשות את מלאכת אדוניו. יש כאלו שאם אבא או אמא רצו לומר להם איזה דבר לעשות ולסוף לא אמרו, אומרים לעצמם: ברוך ה' נפטרתי מהעול הזה. וכן אם גילו שאינם מחוייבים באחת מן המצוות, שמחים הם בלבם: הנה התפטרנו מחיוב מצוה זו. אך לא כן אצל עובדי ה' באמת, אדרבה שמחים הם לקיים מצות בוראם, אף במה שלא נצטוו, וכל שכן במה שיכולים לקיים מצוה שיכולים להכניס עצמם לציוויו. כמו שמתפללים בסוף שמונה עשרה 'ואחרי מצוותיך תרדוף נפשי', כי מלבד שלא נברח חלילה מן המצוות, ולא רק שנקיימם כראוי, אלא מאהבתם נרדוף אחריהם.

וכן אמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן בשם רבי יהודה ברבי אלעאי (ברכות לה: וגיטין פא:.) בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון (כלומר שערי החצר והבית) כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצירות, דרך קרפיות, כדי לפטורן מן המעשר. שכן רבי ינאי אמר שאין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית (כלומר דרך פתח כניסה ויציאה). ומבואר כנזכר שהצדיקים מכניסים עצמם לחיוב כדי להרויח עוד מצוות בעבודת ה'. גם הרמח"ל ('מסילות ישרים' פרק יח, בביאור מידת החסידות) כתב: "המצוות המוטלות על כל ישראל כבר ידועות הן וחובתן ידועה עד היכן היא מגעת, אמנם מי שאוהב את הבורא יתברך שמו אהבה אמיתית לא ישתדל ויכוין לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבהן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל... דבר זה אנחנו רואים אותו בעינינו, שיוולד בכל עת ובכל שעה בין כל אוהב וריע, בין איש לאשתו, בין אב ובנו. כללו של דבר בין כל מי שהאהבה ביניהם עזה באמת, שלא יאמר לא נצטויתי יותר, די לי במה שנצטויתי בפירוש, אלא ממה שנצטווה ידון על דעת המצוה וישתדל לעשות לו מה שיוכל לדון שיהיה לו לנחת. וכמקרה הזה יקרה למי שאוהב את בוראו גם כן אהבה נאמנת, כי גם הוא מסוג האוהבים ותהיינה לו המצוות אשר צוויים גלוי ומפורסם לגילוי דעת לבד לדעת שאל הענין ההוא נוטה רצונו וחפצו יתברך שמו, ואז לא יאמר די לי במה שאמור בפירוש, או אפטור עצמי במה שמוטל עלי על כל פנים, אלא אדרבא יאמר כיון שכבר מצאתי ראיתי שחפצו יתברך שמו נוטה לזה, יהיה לי לעינים להרבות בזה הענין

ולתרחיב אותו בכל הצדדין שאוכל לדון שרצונו יתברך חפץ בו, וזהו הנקרא 'עושה נחת רוח ליוצרו'".

וכך גם במצות החסד, אפילו אם אין נצרך לזה אדם, אבל מצוה זו אינה רק מצוה ב'חפצא' לעשות חסד עם הנצרך לו, אלא היא מצוה ב'גברא' שהאדם יזכה לקיים מצוה נשגבה זו. ובפרט שיש בזה גם ענין של התדבקות במידותיו של הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה היה רחום וכדומה. **וכן** כתב הגרא"מ בלוך זצ"ל (ר"י טעלה): מדוע הצטער אברהם מכך שלא באו אורחים, הרי ביום חם כזה, ממילא יושבים כולם בבתיהם ואינם נזקקים לעזרה, ומה מצות חסד שייכת בזה. אלא שאנשים רגילים להבין שחסד הוא לעזור ולסייע לתיקון החברה, כדי שהעניים לא יסבלו יותר מדאי ויהיה להם מחיה ומוון, ואילו היו מסתדרים גם בלא צדקה וחסד – אזי יותר טוב. אבל לא כך מלמדת אותנו התורה, לא זו עיקרה של החסד, אלא מידת החסד דרושה לעושה אותה בעצמו, כדי שעל ידה יתעלה ויגיע לשלימות תכליתו [כלשון הגר"ח מוולאז'ין (בהקדמה לרוח חיים) 'כי כל האדם לא נברא לעצמו אלא רק להועיל לאחרים)]. **ולכן** נשתוקק אברהם לעשות חסד, על אף שלא היו אנשים ברחוב, כדי שלא יפסיד את עשיית החסד המזככת את האדם ומדבקת אותו בדרכי מידותיו של הקב"ה. וזהו שאמרו חז"ל (ויק"ר לד, י) 'יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית', כי זה לא רק מפני שבעל הבית זוכה על ידו לחיי עולם הבא, אלא גם בעולם הזה זוכה על ידו להתעלות ולהשתלם בתכליתו, עכ"ד.

(ועיין עוד מה שכתבנו בדברים ח"ג לג, ג 'כניסה תחת כנפי השכינה').

תשובה: ממעלות הצדיקים שאוהבים את קונם, לרדוף אחר המצוות ולהכניס עצמם לחיובי מצוות ולא להפטר מהם, וכשנפסד מהם המצוות מצטערים הם בכך.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה: על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הודמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום והשכל חולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבת מצוה' (כני"ל), ו'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכת והנחתה לחתנים) ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי ותרתי (ספורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שתשובותיהן כמסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (כשר בהלב ותעובות יו"ד פו-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהורים ומאורים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פירי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה הלקים שהם בראשית שמות וקרא כמדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסינות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי – ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כני"ל בחודש כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשים רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) בטלפון: BH5864229@GMAIL.COM 02-5864229

לְעֵנִין הַלְכָה

הערות מעשיות בהל' שביעית והל' בשורות טובות

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה **גליון 337**

ירידת גשמים בשנת השמיטה

שאלה: איזה נ"מ להלכה יש בזמן ירידת גשמים בשנת השמיטה?

תשובה: השקאת הגינה – בזמן הגשמים ע"פ רוב אין צורך להשקות הגינה ולכן אסור לעשות כן, דלא הותר השקאת הגינה אלא משום הפסד [לדוגמה – בימות הקיץ אם ניכר על הצמחים סימני צימאון כגון שינוי צבע, עלים שהתכווצו (יש להתייעץ עם גנן מותר להשקות)], אבל בזמן ירידת גשמים אין צורך בכך ולכן אסור להשקות.

איסור נטילת ידים בגינה או שטיפה על יד הרצפה בחורף
לאידך גיסא, בדרך כלל יש להחמיר לא ליטול ידים על צמחים בגינתו, וכן לשטוף הרצפה כשהמים מגיעים לצמחים שלו, מ"מ כשירדו גשמים מרובים בכמות שכבר אין תועלת בנטילת ידים בגינה, או שטיפת רצפה – גם זה הותר, (והארכנו בזה במק"א).

גדר 'חוץ לארץ' לענין שביעית

נחלקו פוסקי זמננו מה הם גבולות הארץ לענין כל ההלכות התלויות בארץ, ובגליון זה נאריך בעיקר בגבול הדרומי שזה עיקר הני"מ למעשה כיון שיש מקומות שהועדי הכשרות נוהגים לקחת משם לכתחילה (וכבר התחילו בשמיטה זו למכור ירקות ממקומות אלו (פארן וכדו'), ניתן לברר עם משגיח הכשרות מקור התוצרת, ובסלטים וקופסאות שימורים ועדי הכשרות נוהגים לרשום מקור התוצרת על הסלטים וכדו'), ומאידך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ועוד להחמיר בזה שאין לאכול משם^א מחמת שמקומות אלו עדיין לא נפקי מספק ארץ ישראל וכן רגילים לפרסם דעתו בזה במשך השמיטה^ב.

יש לציין שזה שאלה שדנו בעיקר רק מזמן המנחת יצחק, ובזמן החזון איש כמעט לא היה נוגע למעשה, ולכן דעת החזו"א בענין מבוסס על שמועות לא ברורות ונחלקו הפוסקים בדעתו.

תושבי חוץ לארץ: דבר זה נוגע באירופה ועוד מקומות בחו"ל שמייבאים סלטים שם במשך השמיטה.

הנוסע לחוץ לארץ בשמיטה: ראוי לברר עם רבני המקום וכדוי בענין המכשלות המצויות בחנויות שמצוי שמוכרים פירות ושימורים מתוצרת ארץ ישראל שנאסרו באכילה (לפעמים נאסרו לכתחילה, לפעמים נאסרו בדיעבד) מחמת דיני שמיטה.

הערבה הצפונית (ספק ארץ ישראל)

חלק הדרומי של ארץ ישראל (בערך מדרומה של ים המלח עד אילת) נקרא היערבה, חלק הצפוני ממנה נקרא ערבה הצפונית, והדרומי ערבה הדרומית.

שאלה: האם מותר לאכול ירקות מ'הערבה הצפונית' האם דינו כחוץ לארץ או דילמא נחשב כחלק מארץ ישראל בדיני התורה והירקות משם נאסרים באכילה (משום ספיחין).

תשובה: הנידון תלוי בגבולות התורה המוזכרות בפרשת מסעיהיכן הם והאריכו הפוסקים בענין ושנוי הדבר במחלוקת. לדעת הגר"ש^א אויערבך זצ"ל אפשר לסמוך על וועדי הכשרות

^א אכן ע' להלן שבתחילת שמיטה אין איסור אכילה מחמת ספיחין בירקות שהתחילו לגדול בערב שמיטה (וניתן לברר בלוח שמיטה).

^ב רגילים הבהמ"ד גובה להלכה בהתיישבות בראשות הגר"י אפרתי שליט"א (אמונת איש) לפרסם מודעות בענין הערבה הצפונית, להנהיגין כדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. [וכותנם בזה שהנושא שנוי המחלוקת גדולה בין הפוסקים זצוק"ל ויבלחט"א וכל א' יעשה ע"פ דעת רבותו].

המקילין להביא ירקות מהערבה הצפונית (מטעם ספיקא דרבנן לקולא) (ועיי משמרת השביעית קונטרס הגבול הדרומי סוף הספר עמי נד).

הגר"י ליברמן שליט"א האריך מאוד בביאור הנושא בספריו **משנת יוסף** ועל דעתו סמכו הבר"ץ עדה"ח ועוד פוסקים, להחשיב רוב הערבה הצפונית כחו"ל.

ועי **בשו"ת אור לציון** (פ"ו סעי' א) שהאריך לבאר גבולות ארץ ישראל והסיק שאילת ויטבתה הוא ודאי חוץ לארץ בין להקל בין להחמיר. ונאות הככר הנמצא דרומית לים המלח מעיקר הדין נראה שאין בו דיני שביעית (עייש בהערה). עכ"ל. [וכייש מקומות שרוב וועדי הכשרות מקילין בהם פארן, עין יהב, שהוא יותר דרום שאפשר להקל בזה.

דעת **הגר"ח קניבסקי שליט"א (דרך אמונה הל' תרומות פ"א)** שאמנם יש להוכיח שגבול הדרומי הוא נחל צין סמוך לים המלח (ומצפה רמון הוא חוץ לארץ) וכדעת המקילין, אך ציין שם (במפה עמי' ח) ששלח את הדברים לחמיו **הגר"ש אלישיב זצ"ל** וזה תשובתו "עברתי על מ"ש בענין הגבול הדרומי של אי"י הן אמנם הדברים בנויים ומיוסדים על מקורות נאמנים בבלי ירושלמי תוספתא ראשונים ואחרונים עם כל זאת להורות עפ"י הלכה למעשה הלכה ומורין כן **לע"ד אכתי מידי ספיקא לא נפקי עד שיבוא ויורה צדק**". עיי' להלן בזה.

וכן אמנם נטה דעת **הגר"נ קרליץ זצ"ל** (חוט שני עמי' רלב) להקל שמצפה רמון ודרומה לה הוא חוץ לארץ (וכייש עין יהב ופארן), אך למעשה כל השטח הסמוך לים המלח ודרומה לה יש להחשיבו כספק, והשטח שהוא מדרום הרבה ממכנגד ים המלח שהוא יותר סמוך לאילת (בערבה) הוא ודאי חוץ לארץ. ודעת המנחת יצחק להקל בזה (ראה סי' מנחת ירושלים).

ובחיידושים וביאורים להגר"ח גריינמן זצ"ל (מכות ח. ה) הוכיח שגבול הדרומי מסתיימת קצת דרום מים המלח של זמננו והביא ראיה ממדידות של ערי מקלט דכתיב 'ושלשת את גבול ארצך' (וזה בערך באותו מקום שנטה דעת **הגר"ח קניבסקי שליט"א** רק **הגר"ח קניבסקי** לא סמך על זה למעשה. ולדעת **הגר"ש אלישיב זצ"ל** אסור^א לאכול ירקות מהערבה

^א ס' משמרת השביעית קונטרס על הערבה.

^ב והביא ראיה מגמ' ב"ב דף ע"ד מ"א דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו ז' ימים וד' נהרות שמקיפין את אי"י.

^ג ע' קובץ מוריה שנת י"ט, עמי' קכה ואילך, שהאריך בזה הגי"ר זלמן מנחם קורן שליט"א, ממה שמפורש בתורה שיש מחברון עד שכם הוא שלישי ארץ ישראל (78 ק"מ), ומדד עוד 78 ק"מ והגיע לאיזור נחל צין (כעין הגבול של הגר"ח קניבסקי שליט"א).

עוד ראיה כתב שם - הרי כתוב בתורה (במדבר לד: ג) שים המלח הוא קצה גבול מזרחי, ואם נמשך עד אילת נמצא שים המלח אינו קצה גבול מזרחי והמשך הגבול ג"כ גבול מזרחי ולא גבול דרומי, ואף אם נימא שהתייבש ים המלח במשך השנים, האריך הגר"ו קורן שליט"א לבאר שאמנם ים המלח התייבש כמה קילומטרים במאה חמשים שנה האחרונות, ואמנם יש מקום שנאות הככר הוא בתוך התחום (עיי' באור לציון לעיל), אבל אין מקום לחשוב שחצבת הוא בתוך תחום אי"י. [ולכן למעשה ניתן להקל במקומות עין יהב ופארן].

^י שמענו מהגר"י אפרתי שליט"א כי כמה וכמה פעמים שאל ושב וחזר ושאל למרן רבינו זצוק"ל אודות ההשלכה למעשה שהערבה הצפונית היא ספק ארץ ישראל והיו דבריו ברורים למעשה כמו שכתבנו בישא יוסף לאסור השימוש בתוצרת המובאת משם. ובזכרוני שהסכים מרן זצוק"ל לדון כשבאו בשמינית לאסור מחמת נרע ולא מחמת ספיחין [דהיינו לאחר חנוכה] ועל זה אמר שגזירות

הצפוניות! [משום חשש גמור של איסור ספיחין], כיון דהוה ספק דרבנן של חסרון ידיעה ולכן חייבים להחמיר, ורק במקומות דרומיים יותר, מעיר יטבתה עד אילת הורה דאפשר לסמוך על הוראת החזון איש להקל בזה דדינה כחוץ לארץ (הגרי"ש אפרתי שליט"א יום עיון ניסן תשע"ד וש"ר בס' ישא יוסף ח"ה שביעית סי' י - יב).

וע' בארחות רבינו (ח"ב עמ' שסט) שאמר החזון איש במפורש שאינו מתחשב בספק בגבולות, וגם לא לענין צירוף, וכן כתב בס' שבות יצחק (שם עמ' סח) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ובקונטרס הגבול הדרומי כתב כשדנו לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל מדברי הרמב"ם בה' קידוש החודש והביאם הכפתור ופרח [לענין תרומות ומעשרות בשיטת רבי יהודה], שארץ ישראל היא מהמעלה השלישית עד שלושים וחמש, השיב שאם כן למעלה מקו השלושים צפונה בודאי אסור ליקח משם ולמעלה מעיר יטבתה סמוך לאילת, ולמטה מזה לדרום יש להקל שכבר הורה זקן, ולחידים אמר להעדיף פירות נכרים.²⁰

ערבה צפונית שהשריש לפני שביעית: אכן אם השריש לפני שביעית אז לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל להקל בזה במקומות אלו כשיטת הר"ש דכן הורה החזון איש (שבות יצחק שביעית עמ' צה) (וכתב שם אף לנהגין כהשו"ע) וכן ע' בס' משנת הגרי"ש עמ' צא). וכן הובא למעשה דעה זו בספר השמיטה להגרי"מ"ט זצ"ל פ"ו סי' ב.

הוראה שנמסרה לפירסום: וע' בס' שבות יצחק (שביעית עמ' סד) שעל פי הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשמיטה תשס"א ובשמיטה תשס"ח מסר הגרי"ש דז"י שליט"א (בע"מ שבות יצחק) מודעה דלהלן לפרסם ברבים בעיתון: "בדבר הירקות שמביאים מהערבה למעלה מקו רוחב השלושים, ראוי להביא לידיעת הציבור את הוראות רבותינו שהירקות שנזרעו שם בשביעית אסורים בדיעבד משום איסור ספיחין, וצריך שאילת

החכם על השימוש בכלים שבישלו בהם ירקות אלו. הדבר נוגע הן לכל יחיד בביתו, הן למסעדות בשיבות ובתתיים, והן לבעלי שמחה שמשתמשים בשירותי קייטרינג ואולמות. [וא"צ להאריך בחומר איסור מאכלות אסורות שמתמטמין את הלב]. גם בירקות שנזרעו בשיטת יש לזוהר מאיסור שמור ונעבד, ולפי מנהג ירושלים ועוד מקומות שמור ונעבד אסורים גם בדיעבד, ע"כ. וע"ש בס' שבות יצחק (עמ' סז) שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אסר לקחת משם ירקות אפילו לכשרות רגילה של הרבנות.

וכן ע' ס' משמרת השביעית קונטרס על הערבה ומשנת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ע' בדרך אמונה (ח"ב תרומות פ"א ציון הלכה ס"ק קס בשם החזון איש שישע"ר שקורין היום אילת ודאי חוץ לארץ ע"ע להלן.

וע"ע בס' משמרת השביעית שם שהביא מס' ארץ ישראל להגרי"מ"ט, ודעת הגרי"פ אפשטיין זצ"ל וכן כתב בס' מקראי קודש (פסח ח"ב סי' נח אות ב') שיש לנקוט שאילת הוא ארץ ישראל גם לענין תרומות ומעשרות (עכ"פ לחומרא), וביאר הגר"מ"מ קארפ שליט"א (בקונטרס הגבול הדרומי) ע"פ מה שכתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סי' מג שהסכים לכך החזון איש ע"ש) שזה מחמת מה שמשמע בפוסקים שהיה כיבוש שלמה המלך עד אילת (ולקח מס משם), ויש לזה דין קדושת עולי

כאלו אין לגזור באותם מקומות כיון שהיו רבנים חשובים זצ"ל ושליט"א שהתירו את הדבר.

¹ ובתחילת החורף יש יותר צדדים להקל דהוה שמור ונעבד' שהחזון איש הקיל בדיעבד ומקום צורך (היכן דלא נזרע בשביעית והתחיל לגדול בששית).

² והוסיף הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם הדין היה להקל בכל שטחי הספק משום ספיחין דרבנן לקולא, היה מותר ליקח ירק אפילו מהישוב מוצא הסמוך לירושלים, דספק אם התישבו שם עולי יבבל ואין בו איסור ספיחין (שבות יצחק שם עמ' סז). [דאיסור ספיחין תלוי בקדושה שניה שהתישבו במקום, ואנו לא יודעים היכן היה הישוב והיכן לא היה].

³ וביאר בשבות יצחק (שם עמ' סג) דאמנם הרמב"ם שם מיירי לענין מקום ראית הירח ולא בא לענין גבולות ארץ ישראל ע"ש, ועוד שבמקום אחר ברמב"ם (פ"א הי"ז) משמע שארץ ישראל היא מהמעלה עשרים ותשע [ולפ"ז גם אילת בתוך הגבול], וגם יש מרחק רב מיטבתה שעליה הורה החזון איש להיתר עד תחילת המעלה השלושים. מ"מ בצירוף דברי הרמב"ם י"ל שכל זה בכלל ספק דרבנן שיש לו גבול מוגדר, כי מקו השלושים ומטה משקל הספק הוא שונה, ולכן אפשר להקל מספק.

⁴ וע"ש דכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יבוא משהו לשאול אם אין מקום להחמיר ולחשוש לדעת הרמב"ם לא יאמר לו שלא נכון להדר ולהחמיר, ע"כ.

מצרים.

סליים מהערבה הצפונית (ספק ארץ ישראל)

לנהגים כדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וכנ"ל) לא לאכול ירקות מהערבה הצפונית, יש לדעת שמאכלים שרשום עליהם י'אפרץ הם מהערבה הצפונית ואסורים באכילה משום איסור ספיחין לדעה זו.

הל' בשורות טובות

(מענין הפרשה - 'כעת חיה ולשרה בן... ודי' פקד את שרה וכו', ילדה מלכה גם היא בניס...)

שמע בשורות טובות

כתב השו"ע (סי' רכב סעי' א) על שמועות שהן טובות לו לבדו מברך שהחיינו, ואם הן טובות לו ולאחרים מברך 'הטוב והמטיב'.

וע' מ"ב (שם ס"ק א בשם הפמ"ג) שכמדומה שהיום ממעטין בברכות אלו. (ומשמעות במ"ב סי' רכג ס"ק ז שאינו נכון). עכ"פ יברך בלי שם ומלכות.

לידת זכר

ילדה אשתו זכר: מברך הטוב והמטיב, וגם היא צריכה לברך (שו"ע סי' רכג סעי' א).²¹

שמע שנולד לו בן: והוא בעיר אחרת, מברך הטוב והמטיב (מ"ב שם ס"ק ב).

נולד בן לאוהבו, לבנו או לבתו: ע' בבה"ל (שם סעי' א ד"ה ילדה אשתו) שהביא י"א לברך הטוב למטיב ולמעשה הסיק שאין לברך ע"ש. [ואפשר לחייב עצמו בברכת הטוב והמטיב על יין ולכוון גם על הבשורה טובה (ראה פרטי דינים בזה בס' וזאת הברכה)].

ברכת שהחיינו על לידת בת

דעת המשנה ברורה: כתב המשנה ברורה (סי' רכג ס"ק ב ד"ה זכר) מדסתמו הפוסקים, משמע דאפילו היו לו כמה זכרים, ותאב שיוולד לו בת כדי שיקיים מצות פריה ורביה, אפילו הכי אם נולד לו בת אין מברך על זה. ומכל מקום נראה לי פשוט דבפעם ראשון כשרואה אותה מברך ברכת 'שהחיינו', דמי גרע ממי שרואה את חבירו לאחר שלשים יום ושמוח בראיתו דמברך שהחיינו.

ויש שלמדו מכאן שדעת המ"ב שעל כל לידת הבת מברך שהחיינו בשעת ראית התינוקת וכן מנהג העולם. ויש שדייקו מדברי המ"ב הנ"ל שרק אם תאב שיוולד לו בת מברך שהחיינו.

ודעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ ח"ה סי' מג אות ה) בדעת המ"ב שעל לידת בת יברך שהחיינו וכן הורה לעשות. וכן ע' בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ד סי' כב).

דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל: ע' בס' ישא יוסף (להגרי"ש אפרתי שליט"א (ח"ו סי' מז) בתשובה להגרי"ש שלמה קארפ שליט"א) שהורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לברך שהחיינו על לידת הבת. והעיד הרמ"ד ליון שליט"א שבאופן שיש שמחה גדולה בלידתה (כגון בלידת בת ראשונה) התיר לברך.

וע' בהליכות שלמה (פכ"ג סעי' ז) ובהסכמה לספר אוצר הברית שכתב הגר"ש אויערבך זצ"ל נראה שאין לברך שהחיינו על לידת בת וכן ע' בשו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן ס"ז.

לתרומות הערות והארות - 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: 089285647@gmail.com וכן הגיליון ללמוד ולקיים על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" 0722-549-661

דף היומי: ענינים מעשיים - שלוחה 1.2 לענין הלכה - שלוחה 3
← חדש בקו ד' אמות: לרגל התחלת מס' בבא בתרא בישיבת מיר, ניתן לשמוע שיעור יומי קצר בהל' ממס' בבא בתרא (היוק ראייה) שלוחה 6 באנגלית, שלוחה 8 בלה"ק, ע"י ת"ח חשוב מירושלים.

²¹ וע' רמ"א יש שכתבו להקל בברכה זו שאינה חובה אלא רשות, וע' מ"ב (שם ס"ק ז) דאינו נכון, וע' בבה"ל (שם) דהרבה פוסקים סבירא להו דהוא חובה.

²² והעיד שאביו הגר"מ קארפ שליט"א נהג לברך על פרי חדש לפטור ברכת שהחיינו בלידת נכדתו הראשונה.

²³ שכתב ויש לדון ברוב בני אדם הרואים תינוק בן יומנו או גם אחרי כמה ימים, עדיין אינם מכירים אותו, ותוך כמה דקות יכולים להחליפו בתינוק אחר ולא יבחינו כלל בכך, וא"כ עיקר שמחתו הוא רק הידיעה ולא הראיה, ואף על גב שלענין הכרת בכורה אמרינן דמיד כשיצא ראשו חשיב כבר כאפשר בהכרה, מ"מ לענין ברכה מסתבר שצריכים ראייה ברורה ולא בראיה מקופיאה, גם נכון לברר לדעת המחייבים בברכה איך הדין אם ראה בראשונה ולא בירך אם נזכר ומברך בראיה שניה כיון שאינו מכירה כלל מהראיה הראשונה.

בנותיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

פ' וירא תשפ"ב

פכ"א פ"ד וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים'

בענין חיוב האב במילת הבן האם הוא גם במילה שלא בזמנה והאם הוא גם בבן גדול.
ובענין חידוש הדבר אברהם שמילה שלא בזמנה קודמת למילה בזמנה.

בזמנה על האב, ואם נמנע הוא מלין אותו ב"ד עכ"ל מבואר בדברי הקרית ספר שחיוב האב הוא רק ביום השמיני.

ד) וכן כתב המחצית השקל (או"ח סי' תמ"ד ס"ק י"א) שחיוב האב במילת הבן מדאורייתא הוא רק ביום השמיני דע"ש במחה"ש שמפרש את דברי המג"א (שם) לגבי מי שהיה בדרך למול את בנו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו שמבואר במשנה בפסחים (מט.) שאם אינו יכול לחזור לביתו ולבער אז מבטלו בלבו שזהו רק קודם זמן איסורו אבל לאחר זמן איסורו שאינו יכול לבטל משום שאינו ברשותו כתב המג"א שצריך לבער החמץ אע"פ שע"ז מפסיד מילת הבן וז"ל ועשה דתשבתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עלי' עכ"ל שואל המחצית השקל שזה ניחא רק לגבי מילה ביום השמיני דהוי דין של זריזין מקדימין וזמן המצוה כל היום משו"ה עשה דתשבתו עדיף, אבל במילה שלא בזמנה הרי יש חיוב כל רגע ורגע, ות"י המח"ש וז"ל ולכאורה עלה ברוחי ניהו דגם אם עבר יום השמיני החיוב על האב למוהלו מ"מ אין בו חיוב דאורייתא, דהא בקידושין ילפי' דהאב חייב ללמול בנו מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וכו' והא אברהם מל יצחק ביום השמיני וכו' עכ"ל וכ"כ בהגהות חשק שלמה ביבמות דף עא. בד"ה אלא זכרים וז"ל וכו' נראה דאם עבר יום שמיני ולא מלו אותו תו אינו מוטל על האב אלא על ב"ד, עי' בירושלמי בפ"ק דר"ה ה"א ועי' במחצית השקל סי' תמ"ד ועי' בספר הקובץ על הרמב"ם עכ"ל הגהות חשק שלמה.

ה) ועי' מש"כ המנחת חינוך (שם) להוכיח מדברי הגמ' ביבמות (שם) שיש חיוב לאב במילת הבן גם במילה שלא בזמנה שהגמרא אומרת שערלות מעכבת בפסח גם בעשי' וגם באכילה שואלת הגמ' איך משכח"ל שיהי' עיכוב ערלות רק באכילה ולא בעשי' ויש כמה תי' בגמ' או שחלצתו חמה וצריכים לחכות ז' ימים מעת לעת או שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים בזמן עשי' הפסח ויצאו לחירות בשעת אכילה ועוד תי', שואל

א) הגמרא בקידושין כט. תנו רבנן האב חייב בבנו למולו וכו' מנלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, והיכא דלא מהלי' אבוה מיחייבי בי דינא למימהלי' דכתיב המול לכם כל זכר. והנה יש לדון בחיוב האב במילת הבן האם הוא גם במילה שלא בזמנה שהרי הפסוק וימול אברהם את יצחק בנו מיירי ביום השמיני, וכן יש לדון האם גם בבן גדול יש חיוב לאב למולו.

ב) ועי' במנחת חינוך (מצו' ב' ס"ק ד') שכתב להוכיח מתירוף התוס' בקידושין (כ"ט. ד"ה אותו) שיש חיוב לאב במילת הבן גם בבן גדול, שתוס' הקשו מדוע צריכים מיעוט דאותו ולא אותה שאין האם חייבת במילת הבן הרי תפוק"ל שהיו מצות עשה שהזמן גרמא שהרי מצות מילה היא רק מיום השמיני ונשים פטורות במצות עשה שהז"ג, ות"י התוס' וז"ל כיון שמיום שמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא עכ"ל ואם נאמר שבבן גדול אין חיוב לאב אז יחשב זמן גרמא מכיון שהמצוה היא רק עד זמן גדלות ע"כ שדעת תוס' שיש חיוב לאב במילת הבן גם בבן גדול, ועי' שם במנ"ח שמדברי הרמב"ם שכתב לגבי הדין שמילת זכריו מעכבת בפסח שזהו רק בבניו הקטנים אבל מילת עבדיו מעכב גם בעבדים גדולים מוכח שכל חיוב האב במילת הבן הוא רק בבניו הקטנים, וע"ש במנ"ח שמוכח מהרמב"ם שיש חיוב לאב במילת הבן גם במילה שלא בזמנה משום שאין לפרש שכוונת הרמב"ם בניו הקטנים היינו בני שמונת ימים דאין זה מתיישב בלשון הרמב"ם ע"ש.

ג) אמנם עי' מש"כ האחרונים להוכיח מדברי הקרית ספר בריש הל' מילה שחיוב האב במילת הבן הוא רק ביום השמיני וז"ל הקרית ספר וכו' למול את הזכרים דכתי' וביום השמיני ימול, ומצוה על האב למול את בנו וכו' וכת"י וימל אברהם את יצחק בנו וכו' ובי"ד מצווים למול את הבן ואת העבד וכו' אין מלין בנו שלא אדם שלא מדעתו, אלא א"כ עבר ונמנע למולו שבי"ד מלין אותו בע"כ, ונראה טעמא משום דבאביו כתיב וביום השמיני ובבי"ד לא כתיב אלא המול לכם משמע דמילה

המנ"ח הרי בשעת אכילה הוי כבר לאחר יום השמיני ואם כל חיוב האב הוי רק במילה ביום השמיני א"כ מדוע מעכב ערלות בזמן אכילת הפסח (וע"ע בערוך לנר ביבמות (שם) שדוחק לומר שהעיכוב הוא רק בכה"ג שהיה פשיעה כבר בערב פסח בעצמו אחר העשי' קודם שקיעת החמה שלא הוזכר כן בפוסקים ע"ש) ע"כ שיש חיוב לאב גם במילה שלא בזמנה וצ"ב להנך דסברי' שחיוב האב במילת הבן הוי רק במילה בזמנה מדוע חסרון מילת זכריו שלא בזמנה מעכב בפסח.

(ו) ויש שתי' בזה ע"פ מש"כ בחי' הגר"ח על הש"ס (סטנסיל סי' פה) שהעיכוב בפסח אין זה משום החיוב שיש למול שהרי גם טבילת אמהות מעכב בפסח אע"פ שאין בזה חיוב לאדון לגייר את השפחה, אלא הוי דין ערלות דכל הגויים ערלי לב וזה מעכב בפסח מצד עצם הערלות וכדין ערל שאינו אוכל בפסח, וא"כ גם במילה שלא בזמנה הגם שאין חיוב לאב מ"מ מצד הערלות מעכב, (וע"ע בקה"י ביבמות סי' מ"ג שכתב להוסיף בדברי הגר"ח שאין הכוונה שהעיכוב הוי מצד הערלות לחוד דא"כ מדוע הדין שכשיש אונס אין עיכוב ע"כ שיש חיוב למול מצד עשי' הפסח משום הערלות ע"ש ואכמ"ל).

(ז) ויתכן לפרש באופן אחר ע"פ מש"כ היונת אלם בסי' ל"ג ליישב את שאלת המהרש"א בדברי רש"י ביבמות (שם) שרש"י מפרש בתי' הגמ' שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים שמצות מילה מוטלת עליהם, שואל המהרש"א הרי נשים אינן חייבות במילת הבן ותי' המהרש"א שמשום עשי' קרבן הפסח יש חיוב לאשה לדאוג למילת הבן כמו שהאשה חייבת במילת עבדים, וביונת אלם כתב לתרץ וז"ל ונראה וכו' דהנה מלבד חיובא דאב על הבן ילפי' בקידושין עוד חיוב דבי"ד למול וכו' והוי דין על כל ישראל (עי' בחי' הרמב"ן) א"כ אפ"ל דנהי דנתמעטה האם מן חיוב דאב על הבן מ"מ מחוייבת מדין כל ישראל וזהו מעכב באכילה, ואף דלכל ישראל אין מעכב הך חיובא בעשי' הפסח, הוא משום דלא הוי זכריו דזהו עיקר הדין דמילת זכריו מעכבת בעשי' הפסח, אבל לגבי האם דמיקרי זכריו שפיר מעכב הך חיוב מילה דכל ישראל בעשי' הפסח עכ"ל וא"כ אפ"ל שזהו הטעם שיש עיכוב של מילת זכריו בעשי' הפסח גם במילה שלא בזמנה אע"פ שליכא חיוב דאב מ"מ יש עיכוב מצד החיוב של כל ישראל וכמו שפי' היונת אלם לגבי העיכוב של האם.

(ח) והנה בעיקר דינא דהמגן אברהם שיש להקדים ביעור חמץ למילת הבן עי' במשנ"ב בסי' תמ"ד ס"ק כ"ט שמפרש באופן אחר את דברי המג"א וז"ל אבל אי

קאי כבר בשעה שישית ע"כ יחזור לבער, שהרי אז אינו ברשותו לבטל, ואע"ג דעי"ז יתבטל מצות המילה, עשה דתשביתו חמיר טפי שהוא עובר עלי' בכל רגע, וע"ש בשער הציון (כ"ד) וז"ל מגן אברהם, ועי' באחרונים שגמגמו בדבריו שהרי מילה ג"כ החיוב בכל עת למול ולענ"ד הצדק עם המג"א דבמילה אף דחיובה ביום השמיני, מ"מ זמנה כל היום וכו' וגם מילה שלא בזמנה שחיובה בכל רגע ורגע מ"מ לא דמי לעשה דתשביתו דלענין חמץ כתיב אך ביום הראשון וכו' וכשמבטל יום אחד מצוה זו שוב א"א לתקן אותו והוי חסרון דלא יוכל להמנות, משא"כ מילה סוף סוף ימול אותו ולא חסר אלא מה שהשהה מלקיים וכו' עכ"ל

(ט) ולכאורה זה תלוי בנידון האחרונים האם יש להקדים מילה שלא בזמנה למילה בזמנה שדעת היד אליהו (סי' מ"א) והברית אברהם (סי' י"ד) שמילה בזמנה קודמת אבל דעת הדבר אברהם (ח"א סי' ל"ג וריש חלק ב') שיש להקדים המילה שלא בזמנה משום שעוברים בכל רגע על ביטול מצווה ועי' מש"כ הדבר אברהם בח"ב סי' א' ס"ק ב' בסופו וז"ל ומה שהביא כת"ר בשם ספר משנ"ב (סי' תמ"ד) דתשביתו עדיף ממילה שלא בזמנה וכו' משא"כ במילה סוף סוף ימול אותו ולא חיסר אלא מה שהשהה מלקיים, אין דבריו נראין שהרי גם במילה שלא בזמנה עובר בכל רגע ואין תקנה לעבירה זו במה שמוהלו אח"כ וכו' עכ"ל, וצ"ב בדברי המשנ"ב בזה.

(י) ועי' מש"כ בחידושי הגר"ח על הש"ס (סטנסיל סי' י"ח וסי' פ"ט) בד"ה אך מזה, וכו' וצריך לומר דכל הדין דעובר בכל שעה ושעה שייך רק על הבן כשיגדיל, משום שעליו החיוב להיות נימול, וכל שעה שאינו נימול הוא עובר, וכן בתשביתו החיוב הוא שיהא ביתו מושבת מחמץ וכשאינו מושבת עובר בכל רגע, אבל על האב יש רק מצוה לעשות מעשה המילה, ואינו שייך כלל לעבור בכל רגע ורגע וכו' עכ"ל ודוק'.

בענין חידוש הדבר אברהם שמילה שלא בזמנה קודמת למילה בזמנה.

(א) נחלקו האחרונים בכה"ג שיש לפנינו מילה בזמנה ומילה שלא בזמנה איזה קודמת. דדעת היד אליהו (מ"א) שמילה בזמנה קודמת משום דחביבה מצווה בשעתה, וכן דעת הברית אברהם (חאו"ח סי' יד שמילה בזמנה קודמת משום דהוי תדיר טפי, אמנם דעת הדבר אברהם (ח"א סי' ל"ג) שמילה שלא בזמנה קודמת משום שבמילה שלא בזמנה יש איסור בכל שעה ושעה של ביטול מצוה כמו שכתב הרמב"ם בריש הל' מילה וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדיל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה, ורק לגבי כרת כתב הרמב"ם

אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד.

ב ועי' שם בדבר אברהם שמביא ראי' לדבריו שבמילה שלא בזמנה יש ביטול עשה בכל רגע ורגע מדברי הגמ' בשבת קלג. לגבי מילה שדוחה איסור קציצת בהרת גם מילה בזמנה וגם מילה שלא בזמנה, והגמ' שואלת מדוע צריך ריבוי שמילה דוחה צרעת משום שעשה דוחה לל"ת הרי הוי דבר שאינו מתכוין ותי' אביי שמדובר שאבי הבן או' שמתכוין לטהר הבהרת, (וע"ש בגמ' שבהו"א סבר אביי שגם בפסיק ריש' אומרים דבר שאינו מתכוין מותר ע"ש) וע"ז שואלת הגמי מדוע צריך לדחות הלא הרי אפשר שימול אחר ותי' הגמ' בדליכא אחר, שואל הדבר אברהם זה ניחא לגבי מילה בזמנה שא"א להמתין משום שיעבור יום השמיני אבל לגבי מילה שלא בזמנה הרי אפשר להמתין למחר, והרי כתבו תוס' יבמות (ה ע"ב) שאפשר לקיים למחר נחשב אפשר לקיים שניהם ואין עדל"ת, ע"כ שבמילה שלא בזמנה יש ביטול מצוה בכל שעה ושעה משום הכי א"א להמתין למחר ע"ש. (ועי' מש"כ הרמב"ן והרשב"א בשבת (כד) שאפשר לקיים למחר לא חשיב אפשר לקיים שניהם, וע"ע בקה"י יבמות סי' ה מש"כ לפרש מה נחלקו תוס' והראשונים).

ג אמנם לכאורה יש לדון בראי' הדבר אברהם שיתכן שכל דברי התוס' שאפשר לקיים למחר נחשב אפשר לקיים שניהם ואינו דוחה לל"ת, זהו בעשה רגיל שדוחה לל"ת משום שהגדר הדין שעשה דוחה לל"ת הוא שביטול קיום העשה דוחה ללא ולכן באפשר לקיים למחר חשיב אפשר לקיים שניהם ואינו דוחה שהרי אין כאן ביטול המצוה שיכול להתקיים למחר, משא"כ לגבי עשה שיש בו כרת הגדר הוא שעצם קיום המצווה דוחה ללא ולכן גם כשיכול להמתין למחר אמרינן עשה דוחה ל"ת משום שקיום המצוה עכשיו דוחה לל"ת, ולא נחשב שאפשר לקיים שניהם משום שעכשיו א"א לקיים שניהם.

ד וראי' לזה ממש"כ האחרונים (התורת גיטין מא. ועוד) לפרש בדברי התוס' ד"ה לישא שפחה אינו יכול, לגבי חציו עבד וחציו בן חורין, שפי' התוס' שהטעם שלא אמרינן שעשה דפרו ורבו ידחה לל"ת דלא יהי' קדש ויהי' מותר בשפחה משום שבדידה ליכא עשה דאפילו מיפקדא אפשר לה בכיוצא בה, וכ"כ תוס' בב"ב (יג. ד"ה כופין), שואל התורת גיטין לדברי התוס' שאין בכח עשה דוחה ל"ת להתיר לאחרים, א"כ מדוע במחוסר כיפורים בערב פסח הדין הוא שמביא כפרתו בערב פסח לאחר תמיד של בין ערביים משום דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה לעשה דהשלמה, הרי הכהנים עוברים בעשה דהשלמה, (וע"ע מש"כ הפנ"י והגרעק"א

להעיר מדין עשה דוחה ל"ת ביבום, האם ההיתר הוא משום שגם היבמה חייבת במצות יבום, או שבכה"ג שזה צורת קיום המצוה אז יש בכח העשה להתיר גם לאחרים.) ותי' התורת גיטין שבכה"ג שהוי עשה אלים שיש בו כרת אז זה מתיר גם לאחרים (וע"ש שמביא שכעי"ז כתבו תוס' בפסחים נט. ד"ה אתי עשה, לגבי התנאי של בעידנא, שבעשה שיש בו כרת הוי עשה אלים ודוחה גם לא בעידנא.) והסברא היא שבעשה שיש בו כרת אז קיום המצוה מתיר ולא מה שהוא מחויב בעשי' המצוה ויתבטל המצווה גורם ההיתר, ולכן זה גורם היתר גם לאחרים, וא"כ אפ"ל שזהו הטעם שלא אמרינן אפשר למחר משום שהוי עשה שיש בו כרת ואז קיום המצוה מתיר ולא אמרי' אפשר למחר, ולא חשיב שיכול לקיים שניהם לגבי קיום המצוה שהרי עכשיו אי אפשר לקיים שניהם לכן עשה דוחה לל"ת.

ה והנה בעיקר דברי הדבר אברהם שמילה שלא בזמנה קודמת משום שיש ביטול מצוה כל רגע ורגע ובמילה בזמנה אין ביטול מצוה ורק משום זריזין מקדימין, עי' מש"כ בחי' הגר"ח הנ"ל שלגבי חיוב האב לא נחשב ביטול מצוה כל רגע ורגע משום שכל חיובו זהו מעשה המילה, ואין הבדל בין מילה בזמנה ומילה שלא בזמנה בשניהם יש דין זריזין מקדימין וע"ש שמכיון שאינו עובר במילה שלא בזמנה כל שעה ושעה אז אפשר שצריך להקדים את המילה בזמנה כדעת הברית אברהם.

ו ועי' שם בחי' הגר"ח שכתב להעיר שאם אין לאב ביטול מצוה במילה שלא בזמנה כל שעה ושעה מדוע הדין לדעת הרמב"ם בפ"א ממילה הט"ו שמילה שלא בזמנה דוחה יו"ט שני הרי אפשר למחר (אמנם דעת הרא"ש שמילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט שני וכ"כ השו"ע יו"ד סי' רס"ו) וכתב שלגבי דחי' יו"ט שני אז מכיון שהמילה גורמת שיהא נימול עכשיו זה מספיק כדי לדחות איסור יו"ט שני ע"ש

ז ויש להוסיף דאין להוכיח שאין ביטול מצוה כל שעה ושעה במילה שלא בזמנה ממה שאינו דוחה יו"ט אע"פ שיש מתוך שהותרה לצורך, משום שבעינן שיהי' צורך היום כמו שכתבו הרמב"ן שבת קכ"ד והר"ן בביצה יב. ומילה שלא בזמנה אינה נחשבת צורך היום ועי' מש"כ הביאור הלכה סי' תקי"ח ד"ה וספר תורה וכו' דלא הותר משום מתוך אלא מצוה השיכא ליום זה אבל דבר שהיה יכול לעשות מקודם, אף דהוא מצוה הוי כמילה שלא בזמנה דאינה דוחה יו"ט וכו' עכ"ל.

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת וירא

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב. עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשחציתו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

- א. מלאך נגלה להגר במדבר ובאר המים
- א. הצלת לוט מסדום ע"י המלאכים
- ב. שילוח הגר ושמעאל
- ב. לוט מארח את המלאכים
- ב. השי"ת הופך את ערי סדום
- ב. הולדת יצחק ומשתה אברהם
- ה. לקיחת שרה לאבימלך
- ו. המלאכים מבשרים על לידת יצחק
- ז. שכר אברהם על עמידתו בניסיון העקדה
- י. חיבת ד' לאברהם, ומעלותיו
- מ. עונש אבימלך ותפילת אברהם עליו
- ע. פירוט שמות בני נחור
- ר. אבימלך ואברהם כורתים ברית
- ר. לוט ובנותיו במערה
- ש. הניסיון העשירי - העקדה
- ש. אברהם מבקש רחמים על סדום

שאלה לשולחן שבת

"ונשתחוה ונשובה אליכם"

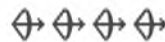
'ונשובה', התנבא שישובו שניהם. (רש"י)

רש"י כאן פירש שאמר דברים אלו בתורת נבואה אך בגמרא (מו"ק יח.) מובא: 'דאמר ר' יוחנן מניין שברית כרותה לשפתים, שנאמר: "ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם", והסתייע הדבר ששניהם חזרו.'

ויש לבאר את דברי אברהם, הרי ידע שיצחק ישחט ושיחזור בגפו, ומדוע הוציא דבר שקר מפיו? מטרת השאלה הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובל"ג אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

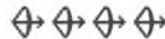
פנינים

"ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו" רבו הפירושים בהסבר כיצד האכיל אברהם את אורחיו בשר וחלב, ונביא ארבעה: א. כיבדם בחמאה וחלב תחילה ואחר כך בבשר וסבר שדי בקינוח והדחה בין המאכלים. ב. בירכו ברכת המזון כדי להפסיק בין המאכלים. ג. הבקר שהגיש להם אברהם נוצר מספר היצירה ואין לו דין בשר. ד. הניח לפניהם מאכלי חלב ומאכלי בשר ושכל אחד יבחר לו מה שירצה. וראיתי שבפסוק הג'ל רמוזים כל ההסברים האלו: המילים 'ויקח חמאה' מוטעמות בקדמא ואזלא לרמוז על כך שהקדים את החלב לבשר. המילה 'וחלב' מוטעמת ברביעי כנגד ד' הברכות שבברכת המזון שבירכו כדי להפסיק בין הסעודות. 'ובן הבקר אשר עשה' - כפשוטו ע"י ספר היצירה. והניח לפניהם את המאכלים כדי שיבחרו, רמוז במילים 'ויתן לפניהם', והוא עמד והשגיח עליהם לבל יערבו את המאכלים: 'הוא עומד עליהם תחת העץ'.

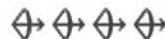
"וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו"

יש לבאר, מה הפירוש שהדבר היה רע "בעיני אברהם"? הגמרא (מגילה כח.) כותבת: אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, כי עיניו כהות, שנאמר: "ייהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת", משום שהסתכל בעשו הרשע. ולפי זה יש לפרש, שלכן "וירע הדבר מאד בעיני אברהם", כי חשש שעניו יכה "על אודת בנו", שכיון שישמעאל בנו הוא רשע בהיותו משחק לעבודה זרה, והרי אי אפשר לו לאב שלא להביט בבנו, ואז עלולות עיניו לכהות. (המשכילים יזהירו)

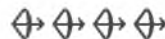
"ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום"

מפרש האלשיך את תשובתו הארוכה והמפולפלת של אבימלך, שלא כדרך הפשט, שאין זו תשובה ארוכה אחת של אבימלך לאברהם, אלא תוכנה של שיחה שלמה: "ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה" - אמר אבימלך לאברהם כמשמעות הפשוטה, ואז נפנה אל שר-צבאו, פיכול, והוכיחו: "וגם אתה לא הגדת לי". ומצטדק פיכול: "וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום".

"כי את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי הפרתי את הבאר הזאת"

יש לבאר כיצד תהיינה הכבשות לעדות על שאלת הבעלות על הבאר? אלא הכוונה היא, שאברהם אבינו אמר לאבימלך שיש לו ראייה מוכחת שהבאר שלו, מכיון שצאנו של אבימלך לא הסכים לשתות ממנה. על כך השיב אבימלך כי אין זאת ראייה ברורה מאחר ויתכן שהצאן לא רוצים לשתות ממקום חדש שאינו מוכר להם. אזי אמר אברהם שייקח שבע כבשות ממנו אשר מורגלים לשתות מן הבאר הזה, ובכל זאת כאשר רק יבואו לרשות אבימלך, כבר לא תשתנה מן הבאר. (פנינים יקרים)

"ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק"

מובא בחז"ל שהאבות הקדושים קיימו את כל התורה כולה ואפילו עירובי חצרות. לפי זה יש ששאלו מדוע לא מוזכר שקיים אברהם אבינו את מצוות 'פדיון הבן' ליצחק שהיה בכור לשרה אמו? ויש לומר: א. כשניטלה הכהונה ממלכי צדק מלך שלם היא ניתנה לאברהם והוא נעשה כהן (גדרים לב), לומר: א. כהן פטור מפדיון. (ילקוט אברהם) ב. פדיון הבן נוהגת רק ב'פטר רחם'. על שרה אמנו נאמר: "ותיה שרי עקרה אין לה ולד", ודרשו חז"ל שאפילו בית ולד (רחם) לא היה לה והיה נס גדול כשהתעברה ביצחק ללא רחם ולכן פטורים מפדיון. (ר' חיים פלאג'י) ג. אברהם פדה את יצחק שנאמר 'ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'. 'הגמל' ר"ת גמר ל' מיום היוולדו. ד. יש מתרצים שענין פדיון הבן התחדש רק לאחר חטא העגל. ה. לדעות שלאברהם הייתה בת ו'בכל' שמה. י"א שהיא נולדה עם יצחק, ויתכן שהיא הייתה הבכורה. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א לשאלה לשולחן שבת' תש"פ)

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם. זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:

1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'בין' 2. לשלוח שיק למערכת

העלון מוקדש לע"נ משה בן חזקאל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה

הידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה מתחילה באות המופיעה בתחילת השורה
- א. אברהם נטעו בבאר שבע
 - ב. שמו של אביהם של בני עמון
 - ג. ד' המטיר על סדום ועל עמורה
 - ד. אברהם יצוה לבניו לשמור את-
 - ה. תשובת אברהם לד', יצחק והמלאך בעקדה
 - ו. " _____ עפר _____"
 - ז. "כי ביצחק יקרא לך _____"
 - ח. כלי קיבול לנוזלים, ולמדבר אותו מביאים
 - ט. בנו של נחור מפילגשו
 - י. אברהם אמר לאבימלך שאין בגרר
 - כ. שבע מהן נתן אברהם לאבימלך
 - ל. "ואקחה פת לחם וסעדו _____"
 - מ. סכין שחיטה
 - נ. אבימלך אמר להש"ת שלקח את שרה ב-
 - ס. המלאכים היכו את אנשי סדום ב _____
 - ע. יצחק נשא להר המוריה _____
 - פ. שר צבא אבימלך
 - צ. ד' הפך בסדום את הערים, יושביהן ואת-
 - ק. אברהם ביקש משרה שתלוש ג' סאים ממנו
 - ר. מקצועו של ישמעאל
 - ש. בגיל זה יצחק נימול
 - ת. שם ארח אברהם את המלאכים

הידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה מסתיימת באות המופיעה בתחילת השורה
- א. הש"ת אמר לאבימלך שאברהם הוא-
 - ב. אחד מהדברים שאברהם הגיש לאורחיו
 - ג. "הגוי גם צדיק _____"
 - ד. אחד מבני נחור
 - ה. שמה של פילגש נחור
 - ו. " _____ שניהם _____" (רמז- בסיפור העקדה)
 - ז. אחד מבני נחור
 - ח. הגר השליכה את ישמעאל תחת -
 - ט. ניצל מסדום
 - י. "אם תשקר _____"
 - ך. האיל נאחז בקרניו ב-
 - ל. שניים מבני נחור
 - ם. הש"ת עצר כל _____ בבית אבימלך
 - ן. קיטור הארץ עלה כקיטור ה-
 - ס. כך מתרגם אונקלוס: "המלט על נפשך"
 - ע. "חלילה לך ... להמית צדיק עם _____"
 - ף. אברהם _____ על פני סדום לאחר שנהפכה
 - ץ. אברהם _____ לקראת אורחיו
 - ק. " _____ עשה לי אלוקים כל השומע _____ לי"
 - ר. "שבו לכם פה עם ה _____"
 - ש. אברהם _____ בעצמו את חמורו
 - ת. הסדומיים ניגשו לשוברה, מבלי יכולת לראותה

ואלה שמות

"זיחזיקו האנשים בידו וביד אשתו"
 מה היה שמה של אשת לוט? (התשובות במדור התשובות)

מן המדרש

גדולה צדקה שמיום שנברא העולם ועד אותה שעה הרי זה משתבח בו וקולט (מציל) עצמו מדינה של גיהנום, שנאמר: "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד", ואין יום רעה אלא יום דינה של גיהנום, שנאמר: "וגם רשע ליום רעה", ואומר: "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת". אבותינו הראשונים מפני מה זכו בעולם הזה ולימות המשיח ולעה"ב? מפני שנהגו עצמן בצדקה, שנאמר: "כי ידעתיו...". יצחק אבינו לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר: "זרעו לכם לצדקה". יעקב אבינו לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר: "קטנתי מכל החסדים", אין קטנתי אלא מעט, ואין מעט אלא צדקה, שנאמר: "טוב מעט בצדקה". משה לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר: "צדקת ד' עשה". אהרן לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר: "תורת אמת הייתה בפיהו", ואין אמת אלא צדקה, שנאמר: "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף". דוד לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר: "וצדקתך לבן מלך". אף הקב"ה נשתבח בצדקה, שנאמר: "והאל הקדוש נקדש בצדקה". כיסא הכבוד נשתבח בצדקה, שנאמר: "צדק ומשפט מכון כסאך". אדם נותן צדקה לחברו מתכוון אליו שיחיה ולא ימות, אף הקב"ה נותנה שיחיה ולא ימות, שנאמר: "וצדקה תציל ממות". מנין אתה אומר שמי שיש בידו לעשות צדקה ואינו עושה, לקיים נפשות ואינו מקיים, גורם מיתה לעצמו? שנאמר: "ויען נבל אל עבדי דוד ויאמר מי דוד ומי בן ישי ולקחתי את לחמי וגו". וכתוב: "ויהי כעשרת הימים ויגף ד' את נבל". מנין שמארכת ימיו של אדם? שנאמר בשלוח הקן במצווה קלה שבתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים", קל וחומר לצדקה שהיא חמורה בתורה. מנין שהיא מביאה את האדם לחיי העולם הבא? שנאמר: "אשרי האיש אשר לא הלך וגו". וכתוב: "אשרי שומרי משפט עושי צדקה וגו". מה אשרי האמור להלן בן העולם הבא, אף אשרי האמור כאן בן העה"ב. מנין ששוות לתורה? שנאמר: "אם בחקותי תלכו ואומר ונתתי שלום בארץ". ובצדקה הוא אומר: "והיה מעשה הצדקה שלום". ומנין שהתורה משולה בצדקה? שנאמר: "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת". ומנין שהיא ממהרת להביא את ימות המשיח ואת הגאולה? שנאמר: "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי". ומנין שהיא מעלה ומושיבה את נותנה כנגד כיסא הכבוד? שנאמר: "הולך צדקות ודובר מישרים וגו' הוא מרומים ישכון". (ע"פ ילקוט"ש)

מילה בפרשה

**נשאה את משאה,
 בתחושת קיפוח נוראה,
 שהיא קרבן המחנה,
 ולפי עושרה משתנה.**

המונח המבוקש הינו מילה בת 4 אותיות המופיעה בפרשה. אשר כל שורה בחידה רומזת להקשר שונה שלה. (יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות בעלי הגיה דומה)

התשובה תפרסם א"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

מי קרויים נערים והם בני המישיים ומעלה?

"וישיכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם"

מפסוק זה לומדת הגמרא (ברכות כו:) שאברהם אבינו תיקן תפילת שחרית, שהרי אין עמידה אלא לשון תפילה, שנאמר: "ויעמד פנחס ויפלל". ויתכן לומר, שלכן נהגו להתעטף בטלית ולהתעטר בתפילין דווקא בתפילת שחרית, מפני שכתוב בגמרא (סוטה יז.): 'דרש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו "אם מחוט ועד שרוך נעל" זכו בניו לשתי מצוות, לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין'. (משך חכמה) עוד, יש לומר שלכן כתוב בשו"ע (או"ח סי' כה) שיניח תפילין אחרי שלבש טלית, כי קודם אמר אברהם חוט ואח"כ שרוך נעל (שבזמנם היה עשוי מעור) המרמז על התפילין (עטרת זקנים שם).

שעשועי דאורייתא

"ויאמר אברהם אברהם"

היכן עוד בתורה כתוב: "אברהם אברהם", ומי עוד נכפל

שמו בתורה ובנ"ך?

מצאו נא בפרשה:

1. מילה המופיעה פעמיים ברציפות.
2. אחת מעשרת המכות.
3. שלושה מספרי התנ"ך.
4. 5 אותיות רצופות הנקראות ישר והפוך.
5. מילה המופיעה פעמיים ברציפות. (רק בכתיב)
6. שלושה מיני מאפה שונים.
7. שני דברים מגלגל המזלות.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לזכירת מספר פסוקי הפרשה

אברהם אבינו היה טוב עין: "עין טובה מנין? זאל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר..." (אדר"נ מד)

בפרשת וירא ישנם 147 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:

"טוב עין" = בגימטריא = 147

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: האם האויר בא" מחכים אף את הגויים? - כן. (חת"ס חולין יג: שכותב שם שהם חכמים יותר בא" ועובדים ע"ז יותר מדעת). **לסדר את הפרשה** - וישיב אברהם בבאר שבע. **חידו א' ת'** - אשל, בן עמי, גפריה, דרך ד', הנגי, ואנכי ואפר, זרע, חמת, טבת, יראת אלוקים, כבשות, לבכם, מאכלת, נקיון כפיו, סנוורים, עצי עולה, פיכול, צמח האדמה, קמח סולת, רובה קשת, שמונת ימים, תחת העץ. **חידו א' ת' הפוך** - נביא, חלב, תהרג, כשד, ראומה, וילכו יחדיו, בוז, שיח, לוט, לי ולניני ולנכדי, סבך, קמואל בתואל, רחם, כבשן, חוס, רשע, השקיף, רץ, צחוק יצחק, חמור, חבש, דלת. **שעשועי דאורייתא** - "אלה תולדות נח נח", "ואלה תולדות תרח תרח", "אלה תולדות אברהם אברהם הוליד את יצחק". ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני, ויאמר משה משה ויאמר הנני. בנ"ך: ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל, "לאיתיאל לאיתיאל", ואלה תולדות פרץ פרץ הוליד. 1. אברהם אברהם. 2. ארבה. 3. ויקרא, במדבר, הדברים. 4. האמנם אלד. 5. עצר עצר. 6. לחם, עוגות, מצות. 7. קשת, שור. **ואלה שמות** - שיטות שונות: 'עירית' (ילקוט שמעוני ומדרש), 'עידית' (גמרא), 'עדית', 'אשעורית' (פרקי דר' אליעזר, גרסאות שונות), 'עדות' (ספר הישר), 'עורית' (מושב זקנים), 'עזית' (מלח' (ילקוט הראובני). **מילה בפרשה לך לך** - שרי. "כשהחשובים שלו לקחיה" - השרים שלו=שרי, "כך כולם קראוה" - שרה נקראה שרי, "סולני המקלה רינגו" - סולני המקלה=שרי המקלה, "וירקות קטנים קנו" - עגבניות שרי. **טמונות בפרשה** - 1. "ומצות אפה" (יטג) ובאו המלאכים בפסח לאברהם. 2. "רובה קשת" (כאכ) 3. "וישפוט שפוט" (יטט) "השופט כל הארץ" (יח,כה) "ומשפט" (יח,יט) 4. "והוא עומד עליהם" (יח,ח) "שלושה אנשים נצבים עליו" (יח,ב) 5. "כחום היום" (יח,א) 6. המקום שאומרים שנמצא בו ה"נציב מלח" (יט,כו) 7. "אלף כסף" (כטז) 8. נקודות מעל לאותיות בפרשה: 3- "אליו" (יח,ט), 1- "ובקומה" (יט,לג) 9. "השמש יצא" (יט,כג) 'הוציא הקב"ה חמה' (רש"י יח,א) 10. 4 דלתות כמו אוהלו של אברהם. ויסע משם אברהם" (כא) 11. כתב ברייל של עיוורים - "הכו בסנוורים" (יט,יא) 12. "וחלב" (יח,ח) 13. "ויחבוש את חמורו" (כב,ג) 14. השופר מזכיר את אילו של יצחק (כב,ג) 15. מימיה - "חמת מים" (כא,יד) 16. שם העיר 'סדם' לאחר שנהפכה... **טמונות בהפשרה** - 1. "ויעמוד השמן" (ו) 2. "לא חודש" (כג) 3. "המשענת" (לא) 4. "ויסגור הדלת" (לג) **שאלה לשלחו השבת קהלת** - שאלנו: "טוב כעס משחוק כי ברוע פנים ייטב לב", פשוטו של מקרא הוא שיש תועלת לכעס על פני השחוק. ויש לבאר כיצד דבר זה מתיישב עם דברי חז"ל בגנות מידת הכעס? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. יש לכעוס על מה שצריך לכעוס בשכל ולא מרגש הכעס הנובע מגאוון. 2. שלמה אמר את זה על אדוניהו אחיו ש"לא עצבו אביו מימיו" ואם היה אביו כועס עליו, לא היה יוצא לתרבות רעה. 3. הכוונה לכעס ולצרות שמקבלים הצדיקים מהקב"ה בעולם הזה שמכפרים להם את הייסורים. 4. עדיף מאשר למלא שחוק פיגו בעולם הזה.

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת. **באתרים:** 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) 'תורת יוסף ודרשו'. **בשכונת בית ישראל בירושלים:** בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

© כל הזכויות שמורות לאהרן בייך.
ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

המושל בכל ארץ מצרים

פרקי חייו ומפעליו הגדולים
של החכם הראשי ליהודי מצרים
יושב על מדין ועומד בפרץ
ספרא רבה בחיבוריו הנפלאים

האי גאון וצדיק

רבי רפאל אהרן בן שמעון זצלה"ה

מחבר הספרים נהר מצרים, מצור דבש, ועוד
לרגל יום פטירתו "במר חשוון תרפ"ט

רבי רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל היה רבה ומנהיגה של קהילת יהודי מצרים למעלה משלושה עשורים [בין השנים תר"ו - תרפ"א], ניווט את ספינתו במים הסוערים של התקופה, ואף הותיר חותם לדורות בספריו החשובים "נהר מצרים", "מצור דבש" ועוד.

במשך יותר משלושים שנה נהג נשיאותו ברמה, והנהיג במסירות עצומה את כל ענייני הקהילה - ישב על מדין, הרביץ תורה, השיב פסקי הלכה, תיקן תקנות נצרכות, עמד בפרץ מול רוחות זרות, וייצג את הקהילה מול השלטונות.

ואז החליט להקים ועד שיעסוק בהוצאתם לאור.

כמו כן מצא בעיר פאס בית כנסת אחד שהתפילה בו היתה כפי נוסח יהודי מרוקו המקוריים (-המערביים) ובו סידור מיוחד בכתב יד, אותו הוציא אחרי כמה שנים לאור בשם "אהבת הקדמונים".

משא מצרים

תוך כדי שליחותו השנייה למרוקו קיבל פנייה מאת הגאון רבי יום טוב ישראל זצ"ל ונשיאי הקהילה של מצרים, לקבל על עצמו את משרת "חכם באשי" של מצרים, במקומו של הרב יום טוב הנ"ל אשר הזקין ונחלש.

בתחילה סירב ראב"ש מכמה נימוקים שפירט בהקדמה לספרו משפט וצדקה ביעקב: "עד בשחק נאמן וישראל גם הוא ידע כי בשתי ידי דחיתי את הכבוד הזה, ופעמים רבות מאנתי לשים הכתר הזה על ראשי. האחת כי אינני הגון וראוי לזה, ולרועה בקר לא הגעתי, אף כי להיות לראש לעדה נכבדה כזאת. ושנית כי אדע את משא העייפה אשר תשתרג על צווארי ואשר מצרים מעבידים אותי, בהיותי נושא משרה גבוהה בעיר הגדולה לאלקים המלאה תשואות אדם רב ועסקיה גדולים וכבירים הדרוש להם כח אדיר. גם צערי על פרידתי מירושלים עיר אבותי זיע"א היה נוקב ויורד הדרי לבבי, עדי אמאס כל כבוד ויקר בעד ריצוי אבניה וחנות עפרה..."

אך רבי יו"ט ישראל לא נתן לו מנוח והירבה עליו שליחים ומכתבים כדי לשכנעו, עד כי לא היה יכול ר' רפאל אהרן לסרב יותר

המערב, שהעלו ריקבון ועש מאין דורש. וכך השתכך וכתב:

"אמרתי אל לבי הלזו (-מרוקו) אשר היתה

מקום מפלט, מחסה ומסתור ביום צרה מתגרת נוגש לאבותינו ורבותינו הקדמונים מגורשי קאשטיליה זיע"א... הלא בלי תפונה (-בודאי) ימצאון בקרבה שרידי חכמתם אשר השאירו אחריהם ברכה... ואלה איפה הם? ויגעתי ומצאתי ארגזים מלאים כתבי יד המלאים חכמה ודעת חוקי האלקים ותורותיו, והמה טרף לשיני עש... אנתה איומה התפרצה מקירות לבי, עיני זלגו דמעות דם מתוגת רוח ועגמת נפש..."

מראש צור דבש אראנו

רבי רפאל אהרן נולד ברבאט שבמרוקו בשנת תר"ז לאביו הגאון רבי דוד בן שמעון (המכונה הדב"ש). בשנת תרי"ד עלה לא"י עם אביו אשר יסד את קהילת המערבים בירושלים (שנפרדה מעדת הספרדים), והיה רבה ומנהיגה.

רבו המובהק היה אביו שהשקיע בו את מיטב זמנו ומרצו. וכעדות הבן: "כי מאד מאד השתדל בעדי ללמדני תורה וחכמה, נפש צדיק לא שבעה מהלעיטני כשור, כל משא אשר אך אוכל לסובלו לפי ערך שנות נעורי".

כשמלאו לו י"ג שנים אביו השיאו אשה, מרת אסתר בן וואליד בתו של החכם השלם רבי יצחק בן וואליד, מהמשפחות המיוחסות שהגיעו עם גירוש ספרד לארצות צפון אפריקה.

למרות גילו הצעיר והוא אך בן י"ג שנים, כבר הכתירוהו בתואר 'חכם'.

בשנותיו המוקדמות שימש רבי רפאל אהרן את אביו בישיבתו ובית דינו, וספג ממנו מלא חופניים תורה וחכמה. בשנת תר"מ נפטר רבי דוד בעודו במיטב שנותיו והדבר השפיע על בנו קשות אשר עטרתו ניטלה מעליו. לימים יקרא את שם חיבורו הגדול "ומצור דבש", על שם אביו.

כעבור כמה שנים נשלח לארצות הגולה להיות שד"ר לעדת המערבים, בתחילה יצא לאירופה ולאחר מכן לערי מרוקו. בהיותו תאב דעת ואיש ספר, חקר אחרי כתבי יד קדמונים של חכמים גולי ספרד תושבי

והסכים למינוי.

עם כניסתו לתפקיד נחלץ בכל כוחו לעבודת הקודש. הוא נשא את משא העם כאשר ישא האומן את היונק וטיפול בכל עניני הציבור מבלי מנוחה ורפיון. לא היה דבר קטן או גדול בקהילה שלא היה מעורה בו. הוא היה הרב, הפוסק, המנהיג, האב הרוחני והגשמי, ונשא יחידי במשא הקודש, כפי שכתב באחד מספריו: "כחוק תקנה קדומה אשר במצרים, שרק דיין אחד הוא המטפל בצרכי הציבור, מקטן ועד גדול, בלי עתות מנוחה ומרגוע, רק בתנומות עלי משכב. יתעלה ויתרומם שמו יתברך הנותן כח לעשות חיל..."

ארץ מצרים לפניך

עם בואו נוכח במציאות המורכבת של יהדות מצרים, אשר בשנים ההן הלכה וגדלה בכמות (בשנות התר"ע מנתה יותר מחמישים אלף יהודים). למרות שבמשך כל הדורות היתה זו קהילה חשובה אשר שימשו בה גאוני ארץ ותפסה מקום של כבוד בעולם היהודי, עתה עם האצת תהליכי המודרנה, מצרים היתה הקהילה הראשונה מיהדות המזרח שנפגע מצבה הרוחני עד מאד, וזאת מכמה סיבות:

א) כבר החל מהמאה ה-18 למנינם התארגנו הקהילות היהודיות במצרים מסביב לנכבדי הקהילה ועשיריה דייקא. רבים מעשירים אלה נשאו עיניהם לאירופה. ילדיהם למדו בבתי ספר נכריים ולאחר מכן השלימו את לימודיהם בצרפת או באיטליה. והתוצאות היו בהתאם...

ב) עם התערבות המעצמות הזרות בחיים המדיניים, הכלכליים והחברתיים במצרים, הורגשה השפעתם גם בקרב האוכלוסייה היהודית שם. ומתוך כך היהודים במצרים נתנו חינוך כללי לילדיהם. בעקבות פתיחת בית ספר של חברת 'כל ישראל חברים' בקהיר בשנת 1698, גברה ההשפעה הזרה על הציבור היהודי.

ג) גם השפעת החברה המקומית המצרית, על היהודים היתה רבה. היהודים לא חיו בגטו או 'מלאח', ושכונותיה היו פתוחות כלפי העיר. גם לא נוצרה תרבות יהודית מיוחדת כמו שפה או מוסיקה, אלא הכל היה בצורה של השתלבות בחברה המצרית בכללותה. המוסיקה הערבית קנתה שביתה בקרב היהודים. הגיעו הדברים עד בתי הכנסת, כאשר החזנים המפורסמים של יהודי מצרים שילבו בתפילותיהם מנגינות רבות משל גדולי הזמר המצריים.

לרגל כל זאת, מצא ר' רפאל אהרן קהילה ללא בעלי תורה כמעט, וללא ישיבות, ושרבים מיהודיה שומרים על מצוות התורה למחצה לשליש ולרביע...

אודות השממה התורנית שבמצרים דאז, אנו מתוודעים בהקדמתו לספר 'מטוב מצרים', שם הוא כותב כי בדעתו לסדר חיבור שיערוך את רבני וגאוני מצרים אשר ישבו בה לפניו, דור אחר דור עד היום - "יען לדאבון לבב עתה בדורנו זה, העיר הזאת ריקנית היא מיישיבות חכמי התורה, וזולת בית דין הצדק והנלוים אליה למשרתי הקודש, הנשאר נער יכתבם. ופן קלי הדעת ידמו כי כן היה גורלה גם בדורות שעברו..."

דרש והתקין

אחת הדרכים המשמעותיות שפעל בכדי

להיטיב את המציאות העגומה, היתה באמצעות קביעת תקנות, שנקבעו ונאכפו וגרמו להאטת ההתדרדרות ואף לשיפור ותיקון. לא מובן הדבר מאליו שהדבר יעלה בידו, אך סיעתא דשמיא ליוותה את פעולותיו וכל תקנותיו נתקבלו והיכו שורש. זאת גם בזכות הקשרים הטובים שרקם עם פרנסי הקהילה וראשיה, אשר איפשרו לו לפעול כהבנתו.

ועל כך הוא כותב: "גם כל אשר חפצתי לתקן בקריה נאמנה הזאת, תקנות והסכמות וגדרים, לכונן סדרי העדה ומשטריה על אדני היראה וההנהגה האנושית לטובת הקהל בחומר וברוח, אלוקי אבי היה עמדי, עדי הקימותי כל אשר חפצתי לעשות..."

את תקנותיו שילב בתוך ספרו "נהר מצרים" המרכז את כל מנהגי מצרים (ופוק חזי כמה מן החכמה הוא לכלול את התקנות החדשות עם אלו הישנות, לאמור שהכל חד הוא ותוקפן של החדשות הוא כאילו הן אחוזות בידי הציבור זה מאות בשנים).

להלן נראה כמה מן התקנות:

ועשה שם תיקון גדול

אחת מתקנותיו החשובות לקהילתו, היתה שיש לערוך חופה וקידושין בבתי הכנסת. זאת כדי להציל ממכשולים רבים הנגרמים מעשיית החופה בבתי מלונות ובתי קפה, דבר שהחל להיות מאד מקובל. וכך הוא לשון התקנה בספר נהר מצרים:

"במצרים נהגו עתה לעשות החופה בתוך בית הכנסת כי המקום קדוש ויראת הקודש אשר בבית האלקים תציל את עם הקודש מכמה מכשולים אשר אין להעלות זכרם על הספר... ובכן הננו להודיע גלוי לכל העם כי על פי הסכמת בית דין הצדק והסכמת ז' טובי העיר נשיאי העדה, חוקה חקקנו וגזירה גזרנו שמכאן והלאה לא יורשה שום בר ישראל לעשות חופה לא בבתי מלון אורחים בכל אופן שיהיה, וכ"ש וק"ו בבתי משתאות ובתי קפה חלילה, רק או בבית החתן או בבית הכלה, ואם מעונם צר מהכיל יבחרו להם בית הכנסת אשר תיטב בעיניהם."

חמאה של גויים

חמאה של גויים הותרה למאכל ע"פ מנהג ישן של יהודי קהיר. הקשר החדש עם אירופה חייב את הרב רפאל אהרן לסייג את ההיתר. הוא קבע שההיתר חל רק על חמאה של "גויים ערבים כפריים... שעושים אותה שם שבחמאת הערבים האלה אין לחוש לזיוף. לא כן החמאה המיובאת מערי אירופה..."

"והשקית ברגלך"

גם בענין המקוואות נחלץ להתמודד עם נסיגה גדולה אצל העם בקיום חובה זו, דבר שנוצר מאופי המקוואות במצרים, ומצא לכך פתרון הלכתי ע"י שימוש במערכת צינורות חדשנית שהונחה בקהיר, תוך כדי שהוא מעמיק הן בהלכה והן בהבנת המציאות והשרטוטים של אותה מערכת צינורות שהקימה חברה צרפתית, וכמו שכתב:

"בענין המקוואות שבארץ מצרים הבנויים בחפירה בקרקע ועמוקים, שיורדים למקום המקוה במדרגות רבות כי גשם אין בכל הארץ, וע"כ מוכרחים לבנות בעומק האדמה למטה, לקבל בתוכם מימי הנילוס המבצבצים תחת הקרקע, ואופן בנינם ועשייתם גם הוא עזר לרעה ומקום מצא היצה"ר לתת

יד לפושעים הנותנים כתף סוררת לטהרת הטבילה, כי המקום מפחידם לסיבת עמקו ואפלתו, ע"כ קמתי בחסד ה' וסדרתי פסק דין ארוך להתיר לעשות מקוה טהרה בכל הבתים והחצרות למי שירצה, ממימי הנילוס המובאים בצינורות קבועים תחת הקרקע לשתייה לכל הבתים ע"י החברה הצרפתית, וגם טרחתי וקיבלתי מאת החברה צורת המכונה המביאה את המים... והסכימו עמי בהתירי רבנן תקיפי שבירושלים וחברון..."

כמו"כ קבע תקנה משמעותית הנקראת ביטול הקידושין שהביאה לתיקון גדול והסרת חרפה מישראל, ראה אודותיה בנהר מצרים דף קעא; ובמצור דבש דף קיא:

איכה ירעה בשדה החכמה?

בהקדמתו לספר תשובותיו 'ומצור דבש', מתאר כמה כבד העול המוטל על כתפיו, וכיצד במצב כזה לא נותר פנאי לעיון בעסק התורה:

"מובן הוא שאיש הרבוץ תחת משא לעיפה כזאת, איכה ירעה בשדה החכמה, ואיכה ירביץ בנאות התורה, איה עת ללמוד, ואיה עת ללמד, אם כל עתותיו ושעותיו אינן מסורים אליו, ולאשר נחשב לו אם תמצא ידו בעתות ספורות ללימודים קלי העיון..."

וממשיך: "ובכן גם אני בראותי את העול שהוטל עלי במאמר ההשגחה, בראשית בואי מצרימה, אמרתי נואש לחדש מעתה חידושי תורה בלימוד העיוני, בפסקי דינין ושו"ת ודומיהן הדרוש להם דעה צלולה, ואורח סלולה, מטרדות הזמן".

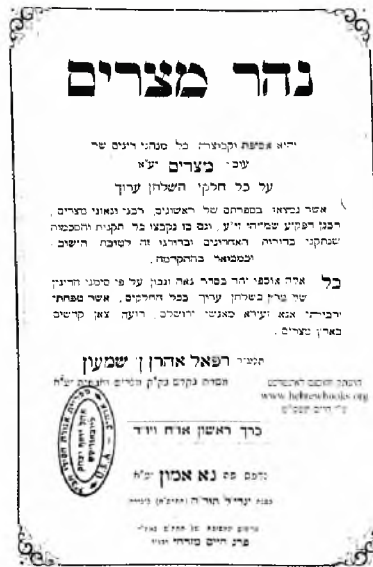
ועם כל זה, אין בפיו שום תלונה: "ועם לבבי אשיחה אולי כי לכך נוצרתי, לשום את כל משא העם הזה עלי, ואם ה' יעץ מי יפר, ומי יעמוד בסודו, ואהיה תמים עמו ואתנהלה לרגל עבודתי לצבור בכל כחי ובטוב לבבי, בישיע אלקים. ידידי הקורא, אל נא תדמה בדעתך, בהקשיבך אמרי אלה, שהנני מתאונן על גורלי, שא"כ הלא תשימוני לכופי טובה ליוצרי חלילה, לא כי, כי הנני שמח בחלקי, כי האלקים הגביר עלי מדות חסדיו והמתיק לי גזרתי בעבודתי להצבור ברחמים גדולים".

אך הנה בהמשך דבריו הוא כותב (בגילוי לב וכנות של ענווה) שאדרבה דוקא בעקבות נשיאת עול הציבור, זימנה לו ההשגחה העליונה את ההכרח ללון בעומקה של הלכה, כי בעקבות הרצון והצורך לתקן תקנות ולגדור פרצות הקהל, נוצר אצלו הכרח, טרם יגש לקבוע את כללי התקנה, לבחון את יסודות הענין ועומקו, וכך מחוייב הוא לעיין בש"ס ופוסקים, וכמו כן שואלים אותו האנשים משפטי צדק אשר פתרונם נדרש ממנו בלי יכולת להשתמט - "ובאופן כזה נאצלת לגנוב ולגזול בחזקת היד מעט

קט מעתותי המוקדשים להקהל, ומעט גם מעתות המנוחה ומרגוע, ואיחדם ללימודי אשר גם הוא מעסקי הציבור, ויהי לי היום למשמר והלילה למלאכה, ולאט לאט נקבצו תחת ידי כמה וכמה קונטרסים..."

ת"ח צריך שילמוד כתב שחיטה ומילה

אביו הגדול אשר הכיר בסגולות בנו, וייעד אותו מקטנותו להיות מנהיג ורועה נאמן בישראל, מצא לנכון ללמדו כל מלאכות הקודש כדי שיהיה מושלם לא רק בהלכה אלא גם במעשה. וכך כותב ר' רפאל אהרן:

"מלבד לימוד התורה אשר גם עד בלעי רוקי לא הרפני, עוד זאת בשנות נעורי למדני להיות סופר (ע"י אומן ששכר לי) והוא למדני להיות גם מליץ, ואעשה חיל במלאכה זו (וממנה נתפרנסתי בימי עלומי) וכן לא חדל ללמדני מלאכת השחיטה (לא למלאכה רק לשלימות מדע) וכן למדני להיות מוהל כי הוא היה אומן מומחה ז"ל ועוד ועוד..."

בהיותו סופר סת"ם מומחה כתב לעצמו ס"ת מהודר בכתביה תמה כליל היופי, והניח אותו בבהכ"ס כדי שיקראו בו הציבור לזכותו כל עת "וכן עשיתי אני הצעיר בס"ת שלי אשר זיכני ה' לכותבו לשמי... ולעולם הוא תחת רשותי ולזכותי..." (נהר מצרים הל' ס"ת סי' ח). ספר תורה זה מונח כיום בבית הכנסת 'זכור לאברהם' לעדת המערבים בירושלים.

כושר כתיבתו לא רק היה בתחום הסת"ם, אלא גם קולמוסו התורני הוא בעל חן וטעם נפלאים, כפי שנגלה לכל מעיין בספריו המתוקים מדב"ש.

שש אנכי על אמרתך

רבות בשנים מל את ילדי ישראל מתוך חביבות המצוה וללא שכר ותמורה, ולפעמים

אף הזיל כסף מכיסו כדי לסייע לאבי הבן בהוצאות. אך זמן מה אחר שעלה על כס הרבנות במצרים נאלץ לעזוב מלאכת קודש זו מהסיבה שכתב (נהר מצרים הל' מילה):

"פה במלכות מצרים כולה כמעט, המנהג פשוט אצלם שהמוהל בא על שכרו מאבי הבן, ולפעמים קוצץ דמים ואין מילה בלי פריכה (-ר"ל מליצה לפריעת חוב ממון). ובתחילת כניסתי לרעות ביעקב פה העירה, היה הדבר בעיני זר ומוזר, כי תל"ת אנחנו ואבותינו מוהלים מומחים אשר כרתנו ברית למאות ואלפים... וכן שמענו מזקנינו ואבותינו סיפרו לנו, שמעולם לא שמעו שהמוהל יקבל שכר וכ"ש לקצוץ דמים שאין זה דרכם של זרע אברהם אבינו ע"ה... ועל כן הוכרחנו לשתוק ולהסתלק מן מלאכת קודש הזאת כעת, כי לא נוכל לעמוד בקשר מלחמה עם המוהלים האומרים כי קפחנו פרנסתם".

נהר שאינו פוסק

לאורך הדורות ישבו במצרים אדירי תורה גדולי ישראל. מהם שהיו מתושבי המקום, ומהם שהגיעו מצרימה בעקבות גלותם ממקומם כגון בגירוש ספרד. מי לנו גדולים מהרס"ג, הרמב"ם, בנו רבי אברהם, הרדב"ז, מהר"י קורקוס, מהריק"ש, הגינת ורדים, פרח שושן, מהר"י פראגי, ועוד רבים.

בראות ר' רפאל אהרן שישנם מנהגים מסויימים ומיוחדים לקהילת מצרים, שינס מתניו להנציח את המנהגים הללו ולבאר אותם, יחד עם קביעת התקנות החדשות שהוא עצמו תיקן וקבע. את עבודתו פרסם בספר "נהר מצרים". בהקדמה הוא מסביר את החשיבות של המנהגים הללו אשר נוצרו או נתקיימו תחת שבטם של גדולי התורה שישבו במצרים, ועל כן משנה תוקף להם, וראוי לבארם.

וכך כתב:

"בק"ק מצרים יע"א (-יכווננה עליון אמן. או: יגן עליה אלקים) נשמע שיש להם מנהגים מיוחדים מיוסדים ע"פ דעת רבניה וגאוניה מאריות גברו זיע"א אשר ישבו על כסא ההוראה דור אחר דור, כי מימות רבינו הרמב"ם זיע"א אשר הוא הראשון אשר נטע אהלי התורה במצרים, מאז לא פסקה תורה ממנה, ורועי צאן קדשים במצרים כולם היו רבנים מפורסמים בתורה וחכמה ויראה."

ובהמשך ההקדמה הוא מפרסם - "אזהרה גמורה לכל הדורות הבאים אחרינו לשבת בקריה עליזה זו מצרים ולשבת על כסא ההוראה... אשר עליהם החוב מוטל לשמור ולעשות את כל המנהגים הכתובים בספר הזה, מהם אין לגרוע..."

להלן נביא מעט מן המנהגים הייחודיים למצרים, מתוך הספר נהר מצרים.

"נהגו ללבוש תפילין במנחת ערב יוה"כ בבית הכנסת. ושאלתי מה טעם למנהג זה, ואמרו לסיבת כי יש מהמוני עם אינם באים לבית הכנסת להתפלל כי אם בימים נוראים, ולובשים טלית ותפילין היום כדי שלא יהיה ביום הדין בסוג קרקפתא דלא מנח תפילין..."

"ביום שפותחים את סכר הנילוס אין אומרים תחנון לא בשחרית ולא במנחה של אותו יום, מאחר והוא יום שמחה לבני מצרים, שמתבשרים בו שהשנה תהיה מבורכת, והרי הוא כיום הוודאה על ירידת הגשמים."

"נהגו במצרים ביום שמתחנך הנער למצות תפילין שמלבישין אותו בבית הכנסת בשמחה ובשירים ונרות דולקות כבמזמוטי חתן שאין נופלים על פניהם בשחרית שמתפלל שם הנער המתחנך, ואע"פ שלא מצאתיו עד הנה מפורש בדברי הפוסקים אשר אתי, שמצות תפילין פוטרת נפ"א, מ"מ מנהגם של ישראל תורה היא, וסמך לדבר נ"ל שהוא דומה לחתן..."

"רבים היו מקילים בענין שינה בסוכה, מפני שהאוויר במצרים רע ומזיק מאד, וגם היתה סכנה בדבר אם חלילה יתקרר."

יצוין למה שהובא לעיל שהיתה תקנה קדומה במצרים, שרק דיין אחד הוא המטפל בצרכי הציבור מקטן ועד גדול.

מול ההמצאות החדשות

היה מהמשיבים הראשונים שהתמודדו עם החידושים הטכנולוגיים פורצי הדרך של התקופה.

את הקושי הגדול העומד בפני המורה הנוזק להורות את דבר ה' זו הלכה במציאות חדשה שלא שערום הקדמונים, ביטא הוא במתק לשונו בתשובתו (מצור דב"ש דף כג ע"א) אודות הדלקת אור החשמל ביו"ט:

"כמה יקשה על המורה בזה"ז להשיב על שאלות כאלה, יען ההמצאות החדשות ממינים אלה רבו מאד בדורותינו אשר גדלה ורחבה חכמת האדם בחרושת המעשה לכל מלאכת מחשבת, ע"י ידיעתם וחקירתם על יסודי הבריאה הראשיים אש רוח מים עפר כידוע ומפורסם, ויום נוצצים המצאות חדשות אשר לא שערום אבותינו וזקנינו ותכבד העבודה על המורה להשיב שואליו דבר על ההמצאות החדשות אם מותר להשתמש בהם בשבתות ויו"ט, כאשר יקיפנו בעכנאם יום יום, וקשה למצוא דוגמתם בתלמודינו הקדוש אשר ממנו תוצאות חיים בדרכי ההוראה אם להתיר

או לאסור, ורק ע"י טרחא רבתי ומוח צלול ושקט, וזמן פנוי מעסקים הטורדים יתכן לדמות מילתא למילתא, בחיפוש מחיפוש..."

מה נאים דרכי

דרכו עם הבריות היתה נעימה, וידע לרדת אל פשוטי העם.

את הנהגתו הראויה של ת"ח הוא שירטט (שער פקוד הל' ברכות): "וזה כלל גדול למדונו אבותינו ורבותינו להסתיר מעשיו אם הם מתורת חסד (-מידת חסידות) ולהתנהג בקרב ביתו כאשר לבבו יחפוץ להיות מן המחמירים ומן החסידים המהדרים. אכן במסיבת רעים ודודים תהיה דעתו מעורבת עם הבריות במה ששורת הדין מסייעתם ודי, ובזה ימצא תמיד כף נחת וחברתו עריבה ונעימה נאה ומשובחת, וריח לו כלבנון ערוגת הבושם שהכל מתבשמין בו."

בד בבד עם פעולותיו הברוכות בקרב הקהילה, הוא פעל רבות אצל השלטונות לרווחתם של בני קהילתו. בחכמתו הגדולה ידע לטוות קשרים הדוקים גם בקרב צירי הממשלות השונות שהיו במצרים והם היו לו לעזר בעניני הקהילה וסדריה, ובפרט בעניני היהודים הרבים תושבי מצרים שהיו נתינים של אותן ארצות. ידיעתו בשפות זרות - ערבית, צרפתית, איטלקית וספרדית, עזרו בידו ליצירת קשרים הדוקים אלה.

מי שדבריו נשמעין

על הדרך בה ידע להוכיח ולקנות את לב הבריות ולהטותם אל דעתו, תעיד העובדה הבאה. עד לבואו היה המנהג במצרים שאף שבשבתות רגילות היו מתפללים כל התפילות גם לחש וגם חזרת הש"ץ, בשבת שיש בה שמחת חתן, מתפללים תפילת מוסף אחת בקול רם (כנראה כמו "מנחה קצרה"), מפני הטורה. ר' רפאל אהרן לא הסכים לכך, והורה לערוך תפילה רגילה גם בשבת שכזו. על מה שארע בשבת שכזו, העיד הוא, וז"ל בקיצור:

"ובתחילת כניסתי לשרת בקודש נמצאתי בשבת שהיתה בה שמחת חתונה, והכבידו על הקהל טורה בריבוי עולים ואשכבות ונדבות לחיי פלוני ואלמוני. ובעת חזרת המוסף היו איזה אנשים שאמרו לש"ץ שיתפלל אחת כי כבר רד היום. ועליתי על התיבה ואמרתי לבעל השמחה, דע בני כי הקב"ה אומר שרוצה גם הוא להיות עולה לס"ת לשמחת בנך, האם לא תתרצה בזה? ונרעש והשתומם לדבריי על הפליאה הזאת ששמעו אזניו, ואמרתי לו כי בכל העולים שעלו לס"ת לשמחת חתונתך לא היה עליך לטורח שום אחד מהם, ורק בחלק הקב"ה את טורח, כי על כן חשוב כמה מינוטין ילכו

בעליית עולה אחד ואשכבה על דור אבותיו ונדבה ומי שבירך לחיי קרוביו וקרובותיו, והזמן הזה עצמו תתנהו לבורא עולם ששמחך בבנך ובחתונתו, ויתפלל הש"ץ חזרת מוסף כתקנה, ותחשוב בדעתך שכביכול הוא אחד מהעולים להבדיל. ותיכף ומיד נתנו צו הקהל לש"ץ שיתפלל שתיים"

הזהרו בגחלתן

הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל שהיה במצרים בזמן מלחה"ע הראשונה, והכיר מקרוב את רבי רפאל אהרן, הוא נהג לומר כי 'ר' אהרן בן שמעון, לרוב קדושתו, עניש וקטיל היה", וזאת ע"י מעשה שראה בהקשר לתקנה הנזכרת לעיל.

ומעשה שהיה כך היה: באחד הימים הוזמן ר' רפאל אהרן לערוך חופה וקידושין באחד מבתי הכנסת שבמצרים, לאחת המשפחות המיוחסות. כאשר עמד לערוך את החופה נודע לו כי בקרב המוזמנים ישנה אשה אחת שבאה בבגדים לא צנועים. הרב דרש בתוקף כי אשה זו תעזוב את המקום, וכל עוד שהיא לא תצא הוא לא יערוך את החופה. בעלי השמחה הסבירו לרב שהאשה הזו היא נכבדת וחשובה ולא נאה לדרוש ממנה לצאת. הרב עמד בתוקף על דרישתו וכל הסבר ושכנוע לא הועילו. בליט ברירה פנו אל האשה ובקשוה לצאת. אך היא התריסה ונתרה לעמוד במקום ואף פערה פיה נגד הרב, חוקיו ומשפטיו. הרב התיישב בכסא ואמר "אני מחכה שאשה זו תצא מהמקום הקדוש הזה". והנה לא עברו רגעים אחדים, והאשה נפלה על הארץ ומתה, והי המעמד לחרדת אלקים (מפי רבי יעקב כהן ר"מ בישיבת פורת יוסף ששמע מפיו של רבי עזרא. הובא במבוא ל'טוב מצרים').

בערוב הימים

בשנת תרפ"א, בהיותו כבן 57, עזב ר' רפאל אהרן את מצרים ושב לארץ ישראל, משאת נפשו. מתחילה הוא ביקש להתיישב בירושלים עיר מכורתו, אולם נסיבות משפחתיות אילצוהו להתיישב בתל אביב. גם בהיותו שם שמר על קשרי מכתבים עם יהודי קהיר.

בעשירי למרחשון התרפ"ט נתבקש רבי רפאל אהרן בן שמעון לשיבה של מעלה, בן פ"ב שנים, שבע ימים ומפעלים למען ה' ולמען עמו ישראל. תורתו עודנה נלמדת בפי רבים ושפתיו דובבות.

[בכתבת המאמר שאבנו מתוך הספר 'חכמי יהודי מצרים' מאת גיורא פוזיילוב, ובפרקי הרב שלמה דיין בספרו חכמי המערב בירושלים].

האשה יצאה מהחנות נכלמת - אפילו הגוי השפל ביותר אינו רוצה להראות כגנב

יהודים רבים ששואפים ללכת בדרכי ה' מקיימים בעצמם: "מה הוא רחום אף אתה רחום". בקרב שומרי התורה והמצוות ישנה היערכות מאורגנת של עשיית חסד. כאשר יהודי הלילה נאלץ לעבור ניתוח דחוף, ישנם יהודי הטורחים לסייע לו בכל הנדרש, שלא על מנת לקבל פרס. אנשים אלו נהנים לעשות חסד ללא פרסום ובלא שכותרים עליהם למחרת בעיתון: "פלוגי עשה כך וכך". הם עושים זאת לשם שמים והנאתם נובעת ממעשה החסד עצמו. ברם את ההנאה הזו יכול להרגיש רק מי שנופחה בו נשמה אלוקית, השואפת להתקרב לבורא יתברך.

בבני ברק ישנו יהודי בעל תשובה העובד עם ארגוני הרפואה. לאותו יהודי ישנם קשרים הדוקים עם הקונסול, וכאשר הוא מתקשר אל השגרירות ואומר: "פלוגי מדבר", הקונסול עוזב מיד את כל עיסוקיו ודואג להחתיים את הויזה ואת כל האישורים הנדרשים עבור העברת החולה לארצות הברית.

ארגוני הרפואה עומדים בקשר הדוק עם חברות הטיסה, וכאשר יש צורך להטיס חולה, אפילו באמצע הלילה, הם יוצרים קשר עם החברות השונות, שנוענות לבקשתם ומפנות מקום עבורו בטיסה הקרובה.

כל זה הוא מערך שלם של חסד, שנעשה שלא על מנת לקבל פרס, כל זה הוא כוחה של נשמת היהודי האלוקית השואפת לטוב!

הזוהר הקדוש אומר, ששני מלאכים מלווים את האדם בכל אשר ילך ומלאכים אלו הם כוחות מסוימים שהאדם מקבל על ידי שכלו. בכל יהודי מושרש כוח של קדושה וכנגד זה טבוע בו גם כוח טומאה. כוח הקדושה מגיע מהנשמה הקדושה, כפי שאנו אומרים בברכות השחר: "אלוקי נשמת בי טהורה היא", וכוננת הדברים היא שהקב"ה נתן באדם נשמה המשולה ל'נשימה', וכפי שהאדם אינו יכול לחיות בלי נשימה, כך הוא אינו יכול לחיות בלי נשמה.

ישנם כופרים הטוענים כי באדם אין כל נשמה, ולפיכך מטבעו הוא אינו שואף להיטיב לזולתו, אלא אם יש לו בכך נגיעה אישית או טובת הנאה, כגון שיזכה עקב כך לכבוד, או שברבות הימים רעהו יגמול לו על טובתו, וכיצא בזה.

האמת היא שאצל אומות העולם אין חסד של אמת, כפי שהגמרא במסכת בבא בתרא, אומרת: אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני, מהו שאמר הכתוב, צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת. נענה רבי אליעזר ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל דכת"ב, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין - חטא הוא להן, שאינם עושים אלא להתגדל בו".

נמצאנו למדים, שאומות העולם עושים צדקה רק כאשר נובעת להם מכך הנאה אישית, ברם אצל עם ישראל אין הדבר כן, מפני שהם שואפים לעשות טוב אף על פי שאין להם בכך כל נגיעה וטובת הנאה. כאשר יהודי גומל חסד לזולתו יש לו נחת וסיפוק מעצם המעשה, ולפיכך הוא משתדל לעשות זאת בסתר, באופן שאיש לא ידע ואף מקבל הטובה עצמו, ובזה יש לו הנאה רבה.

ישנם יהודי המוסרים את נפשם על מתן בסתר בלא תמורה והנאה, וזהו שנאמר: "צדקה תרומם גוי" (משלי יד לד), כלומר: היהודי מתרומם על ידי מצות הצדקה ומקבל מעצם עשייתה סיפוק רב.

"זה לעומת זה עשה האלוקים". כשם שהאדם יכול להתרומם על ידי מעשי חסד הנובעים מהנשמה, כך נותנים לו משמים אפשרות להגיע להשגות אלו מצד הטומאה. גם אדם המתעשר על ידי תככים וקנוניות, חש סיפוק רב ונהנה מכך שהצליח לרמות את זולתו ולהוציא את ממונו שלא כדין, אולם הסיפוק והשמחה הללו נובעים מכוח הטומאה.

הכרת סוחר יהודי, אדם ישר מאד, בעל חנות בדים בעיר ציריך שבשווייץ. אותו יהודי סיפר לי, שפעם נכנסה לחנותו גויה מקומית וביקשה לקנות בדים לילונות במידה מסוימת. לאחר שהסוחר היהודי חתך את הבדים בהתאם להזמנתה, היא הבחינה בבדים יפים יותר בצבע מזהב ונמלכה בדעתה, כשהיא מבקשת מהמוכר שיחתוך לה מהבדים הללו.

בעל החנות חתך לה מהבדים על פי מבוקשה ולאחר מכן הפנה את תשומת לבה לחיסרון קל בבד. "כאשר מתבוננים בבד מול השמש ניתן לראות שישנו נקב קטן בצד שמאל - אולי את לא רוצה את הבד הזה?"

האשה סקרה את הבד ואמרה: "כן אני רואה את הנקב והדבר לא מוצא חן בעיני, אולי אקח בד אחר!"
לאחר שהאיש חתך עבורה בד נוסף, חזרה בה הקונה לפתע מכל העסקה. "אני לא רוצה לקנות, קח את הכל בחזרה!" הגייה שהבינה שנהגה שלא כהוגן, חשה באי נעימות ורצתה לשלם עבור שלושת הבדים שנחתכו עבורה, אבל בעל החנות היהודי לא רצה לקבל ממנה דבר. "אצלנו בחנות הלקוח הוא כמו מלך!" הכריז באוזניה, "אם את לא רוצה לקנות עכשיו תקני פעם אחרת ואת הבדים ההתוכים אמכור למישהו אחר".

האשה יצאה מהחנות נכלמת - אפילו הגוי השפל ביותר אינו רוצה להראות כגנב - שלוש פעמים הותכים עבורה בדים ולבסוף היא מחזירה את הכל, הלוא יש בכך טעם גזל!

בכך לא הסתיים המעשה. ביום בהיר הופיעה האשה בחנות בשנית, כשהיא מלווה בבתה ובחתנה. השלושה החלו להזמין סחורה יקרה בכמויות גדולות ובסופה של העסקה יצא בעל החנות ברווחים עצומים.

אותה גייה ראתה לפנייה יהודי ישר, ויהודי ישר אצל הגויים זו 'מציאה', הוא יותר טוב מהגויים, ועקב כך היא ומלוויה קנו בחנותו את כל מבוקשם.

אותו יהודי סיפר לי את המעשה ואמר: "ודאי אתה מתפלא מדוע נתתי לה ללכת בלא לשלם על הסחורה שנחתכה על פי הזמנתה. דע לך כי אני 'סוחר', אני לא טיפש, אבל דבר אחד אני יודע, כשמתעסקים עם גויים צריכים להיזהר ביותר שלא לגרום חילול ה', וכאשר גוי אומר על יהודי שהוא נוהג ביושר - זהו קידוש ה' הכי גדול בעולם!"

האיש הוסיף ואמר: "מעולם לא הרגשתי כל כך טוב, כפי שהרגשתי בעת ששמעתי כי הגויים אומרים שהיהודים הם ישרים!"

כאשר האדם עושה קידוש ה' הוא מרגיש התרוממות הנפש. היצר הרע אומר לאדם: "אם תרמה ותעשה כל מיני 'חכמות', תוכל להרוויח הרבה כסף". ומאידך, היצר הטוב אומר לאדם: "עליך לעשות קידוש ה'!"

גם כאשר האדם מרמה את זולתו וגם כאשר הוא נוהג ביושר לפני משורת הדין, הוא מרגיש שמחה והתרוממות הנפש, אבל כאשר הוא גזול זו שמחה של טומאה וכאשר הוא נוהג ביושר ומקדיש שם שמים זו שמחה של קדושה!

הגר"א אומר שבאמת לימוד התורה האדם מרגיש את ההנאה הגדולה ביותר בעולם. ברגעים בהם האדם הוגה בתורה ה' הוא מתרומם ומרגיש את נשמתו השכלית. באותה העת הוא חש הנאה כה גדולה, עד שניתן לומר כי הבחירה אם ללמוד או לא ניטלת ממנו, שהרי אם הוא נמנע מלימוד התורה, הוא מונע מעצמו את החיים הטובים ביותר.

במשך כל חייהם אנשים מחפשים משהו נשגב הנמצא מעל חיי היומיום האפרוריים, וכשהם לא משיגים את מבוקשם הם מידרדרים לדברים בטלים עד שלבסוף הם נעשים רדודים ושפלים. ברם, כאשר הם מגיעים לרגע של אמת ומוצאים את הנשמה שלהם, אזי הם מתמלאים שמחה ואושר אמיתי.

בעבר למד בשיבתנו בחור בעל תשובה, שאמר לי שכאשר הוא יושב ולומד, הוא מרגיש את ההנאה הגדולה בחייו. "כשאני לומד תורה, אני מרגיש הרגשה כה עילאית, עד שאני לא נזקק לשום דבר אחר. כשאני מתפלל - אני מרגיש גבוה מכל עניני העולם. אני יודע שכאן בישיבה קיבלתי את מה שאני באמת רוצה!"

(מתוך הספר 'לקחת מוסר' משיחותיו של הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל)

הגאון רבי לוי גרוסברד שליט"א, ראש ישיבת 'תורת חיים' בבית שמש, עם שביבי אורה מדרכו החינוכית המיוחדת של סבו, איש האשכולות הגאון הגדול רבי שרגא צבי גרוסברד זצ"ל

אליעזר (לייזר) רוט

מספיקים להגיע אל הישיבה, להשתחל אל בית המדרש בשעה שהיו הכל מתפללים את תפילת השמונה עשרה, והיינו עומדים על מקומותינו עד שהסתיימה התפילה, או אז היינו ניגשים אל ראשי הישיבה ומאחלים להם 'גוט שבת', כמו כל הבחורים, בלי שמישהו ידע בהעדרנו ובשובנו.

"זה אולי נשמע מאוד מסובך, אבל בהתחשב בעובדה שבישיבה לא השתמשו בחשמל וגם לא היה גנרטור, זה היה די קל. בית המדרש של הישיבה הואר בלוקסים אחדים, האור היה קלוש למדי, ולכן לא הרגישו שחסרים כמה בחורים. היינו מקפידים להיכנס דווקא בשמונה עשרה, כשעיני המשגיח, רבי שרגא, היו עצומות כמונו, וכך הצלחנו להתמיד במנהג הזה תקופה לא קצרה.

"אבל כמו כל דבר טוב, גם הסיפור הזה של תפילה נלהבת בוויזניץ עם קהל רב, עברה מפה לאוזן, ואט אט הצטרפו אלינו בחורים נוספים, עד שהיתה קבוצה של כחמישה עשר בחורים שנעלמה לה מדי ליל שבת, וכמובן שבסופו של דבר נשיא הישיבה רבי שרגא, שם לב לכך והחליט לטפל בעניין בחכמתו הרבה."

"באותו ליל שבת, כשכולם החלו להתפלל את תפילת העמידה של מעריב, עמד רבי שרגא במקומו והפנה את מבטו לעבר הפתח. הוא התחיל להתפלל שמונה עשרה כמה דקות אחרי כולם, ובינתיים רשם בזיכרונו המופלא את שמותיהם של הבחורים שהשתחלו בשקט לבית המדרש, ולא העלו על קצה דעתם שרבי שרגא רואה אותם.

"הסתיימה התפילה, ניגשו הכל לאחל לראשי הישיבה ולנשיא הישיבה ברכת 'שבתא טבא', וגם אנחנו, מספר המוכר בחנות, 'הבחורים שלא היו בתפילה, נגשנו כמו בכל שבוע, אמרנו 'גוט שבת' ופנינו לסעודת השבת, מבלי שנדע שבעצם נתפסנו, ושאונו עתידים לתת את הדין על המעשה.

"במוצאי השבת, זומנו הבחורים הללו בזה אחר זה לחדרו של רבי שרגא, שנתן לכל אחד מהם 'פסק' ואף הורה לו להתייצב למחרת בישיבה יחד עם אביו, כדי שיוכל האב לקבל דין וחשבון על מעשי בנו שנמלט מהישיבה בזמן סדרי התפילות, והולך להתפלל במקומות אחרים שלא באישור הישיבה...".

"אני עצמי, מספר הבחור, 'הייתי האחרון ברשימה. אחרי שכולם

ידוע מאמר הכתוב "הנון לנער על פי דרכו", ורבו הפירושים בזה, אך המקובל והמפורסם מביניהם הוא הפירוש כי לכל נער ונער יש דרך אישית המתאימה לו בעבודת ה', ויש לחנכו על פי דרכו, ורק כך, כאשר החינוך מותאם אישית לכל נער, או אז צפוי החינוך לשאת פירות ולהביא לכך שגם כי יזקין אותו נער, לא יסור מאותו החינוך שהוענק לו בילדותו ובנעורו.

בעניין זה שוחחנו עם ראש ישיבת 'תורת חיים' בבית שמש, הגאון רבי לוי גרוסברד שליט"א, נכדו חביבו של הגאון הגדול רבי שרגא צבי גרוסברד זצ"ל, שהיה ממקימי עולה של תורה, מייסד ישיבת פוניבז' לצעירים, ולימים היה שליחו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, אשר הפקידו לעמוד בראש 'החינוך העצמאי' כידא אריכתא שלו עצמו.

רבי שרגא זצ"ל, היתה לו מושג סדורה בענייני החינוך, וחלקים נרחבים ממנה גם מופיעים בספר 'דעת שרגא', אשר נכתב מפיו על ידי נכדו הגאון רבי לוי שליט"א, ב'ועדים' שהיה הסבא הגדול מוסר בפני נכדיו. לימים קיבץ הנכד את המחברות וערך אותן לספר המופלא והמלא חכמה.

"את אחד הסיפורים המעניינים שמאפיינים בין היתר את הגישה החינוכית של סבא, זכיתי לשמוע באקראי, מפיו של מוכר בחנות, בעת שנכנסתי לקנות כלי כתיבה, בכיכר הרב דסלר בבני ברק. המוכר שמע ששמי גרוסברד ומייד קישר אותי אל הסבא רבי שרגא צבי. הוא התפנה לכמה רגעים מעיסוקיו בחנות, וסיפר לי את הסיפור הבא.

"היה זה בשנת תשכ"ה", הוא מסר, "למדנו בישיבה קטנה (ישיבת פוניבז' לצעירים היתה מכונה בפי כל בכינוי 'הישיבה קטנה' סתם), בלי לפרט על איזו ישיבה מדובר), והיה לנו מעין מנהג להתנגב מהישיבה בלילות שבת, ובמקום להתפלל בבית המדרש הישיבתי כפי שהיה מחויב מצד הישיבה, היינו צועדים לבית המדרש של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי חיים' מוויזניץ זצ"ל, להתפלל ערבית בצילו.

"בישיבה היו עושים הפסקה בין קבלת שבת לתפילת ערבית, ובוויזניץ היו מתפללים ברצף אחד מתפילת מנחה ועד אחרי ערבית של שבת, וכך היינו מספיקים לסיים את התפילה בוויזניץ, והיינו

אבל כמו כל דבר
טוב, גם הסיפור
הזה של תפילה
נלהבת בוויזניץ
עם קהל רב,
עברה מפה לאוזן,
ואט אט הצטרפו
אלינו בחורים
נוספים, עד
שהיתה קבוצה
של כחמישה
עשר בחורים
שנעלמה לה מדי
ליל שבת

ישיבתו בשיכון ויזניץ, רח' דמשק אליעזר, מה שנקרא אז ישיבת 'בית יוסף', ולימים כולל 'בית הלל'.

"כך גם עם בנו כ"ק מרן אדמו"ר בעל ה"שועות משה" זצ"ל, זכית' כמה פעמים להיכנס עמו לקודש פנימה והיה מתקבל על ידי ה"שועות משה" בכבוד אדיר, ובעת שחלה סבי' והיה באמצע טיש שמחת בית השואבה, פסק האדמו"ר והתפלל לרפואתו והתעניין אצל אבי זצ"ל שהגיע לעדכנו על מצבו, לעיני קהל עם רב.

ריקוד עם חלוצים

עוד אספר מעשה ששמעתי מפי זצ"ל, שהוא עצמו העיד כי המעשה הזה לימד אותו פרק יסודי ומאלף בחכמת החינוך.

סבי' היה יתום מגיל צעיר מאוד, לאחר שאביו הק' הי"ד, נרצה בידי בני העוולה הרוסים ימ"ש שתפסו אותו שדאג לבנות מקוה בשעת הגזירה, וגזרו עליו עונש של מלקות אכזריות מצד עשרות חיילים שהלקו אותו עד מוות רח"ל.

בעקבות כך, הפך דודו של סבא, רבי אבא גרוסברד, לשמש עבורו כדמות של אב ומחנך, וסבא ממש התחנך אצלו וספג ממנו רבות, ובכלל זה גם את משנתו החינוכית.

רבי אבא, היה משגיח משכמו ומעלה, הן בישיבת לומז'ה והן בישיבת פוניבז' ועוד, ופעם אחת סבא זצ"ל נסע עם הדוד רבי אבא לפתח תקוה, ובאמצע הדרך נעצר האוטובוס ולא יכול היה להמשיך.

"בדקו מה קרה, והתברר שיש קבוצה של אנשים שעומדים באמצע הכביש ורוקדים בהתלהבות גדולה. היתה זאת קבוצה של 'חלוצים'

נכנסו ונדרשו כל אחד להביא את אביו, נכנסתי גם אני וקיבלתי הוראה דומה.

"איני יודע מה קרה ואיך זה, אבל פתאום נפלטה לי מהפה טענה: "אמנם חטאתי", אמרתי לסבך רבי שרגא, "הלכתי להתפלל בוויזניץ, זה לא בסדר, אבל אם אני מביא את אבי מחוץ לעיר וגורם לו להפסיד יום עבודה כי הוא צריך לבוא עד בני ברק כחלק מהעונש על מעשי, אני צריך להבין את חומרת המעשה. האם באמת זאת כזאת עבירה גדולה ללכת להתפלל בוויזניץ, עד כדי כך שאבי צריך להפסיד יום עבודה ולהטלטל בדרכים בגלל זה? למה???"

"על פי דרכו"

"רבי שרגא הסתכל עלי, והשיב על אתר, "חלילה וחלילה, לא חטאת. להתפלל בוויזניץ זאת לא עבירה גדולה וגם לא חטא קטן. בדיוק בגלל זה אני רוצה שיבוא אביך לכאן ויחליט איפה הוא רוצה שתלמד. אם אתה מתפלל אצלנו בפוניבז', תלמד כאן, ואם אתה מתפלל בוויזניץ תלמד בוויזניץ..."

"לא ויתרתי", הוא מספר, "אמרתי לרבי שרגא, שאם אבא שלי ישמע למה הלכתי להתפלל בוויזניץ הוא ישמח מאוד ויטפח על שכמי לאות כבוד והערכה. הוא יגיד לי שעשיתי דבר טוב, ולא מגיע לי עונש על זה..."

"רבי שרגא שמע את הדברים, וביקש להבין. למה אתה חושב שלעזוב את הישיבה ולהתפלל במקום אחר זה דבר טוב שמגיע לך שבחים על כך?"

"הסברתי לו. בישיבה התפילה בליל שבת רדומה, אווירה מאוד כבדה. כמה לוקסים רעועים מאירים את החשכה אך בקושי, הבחורים עייפים ורדומים אחרי שביום שישו היו סדרי לימוד שלא אפשרו להם לנוח יותר מדי בין ההכנות לשבת, כך נראית התפילה.

"בוויזניץ לעומת זאת אני מתפלל בהיכל גדול, בית הכנסת מואר באור יקרות על ידי שישה עשר פרוז'קטורים רבי עוצמה. בוויזניץ מקפידים מאוד לישון בערב שבת, וכולם באים לתפילה כשהם רעננים וערניים, התפילה תוססת ושמחה, מתפללים בהתלהבות גדולה, שמחים עם כניסת השבת. כך צריכה להיראות תפילה, אני מרגיש שאני זוכה להתעלות רוחנית כשאני מתפלל שם..."

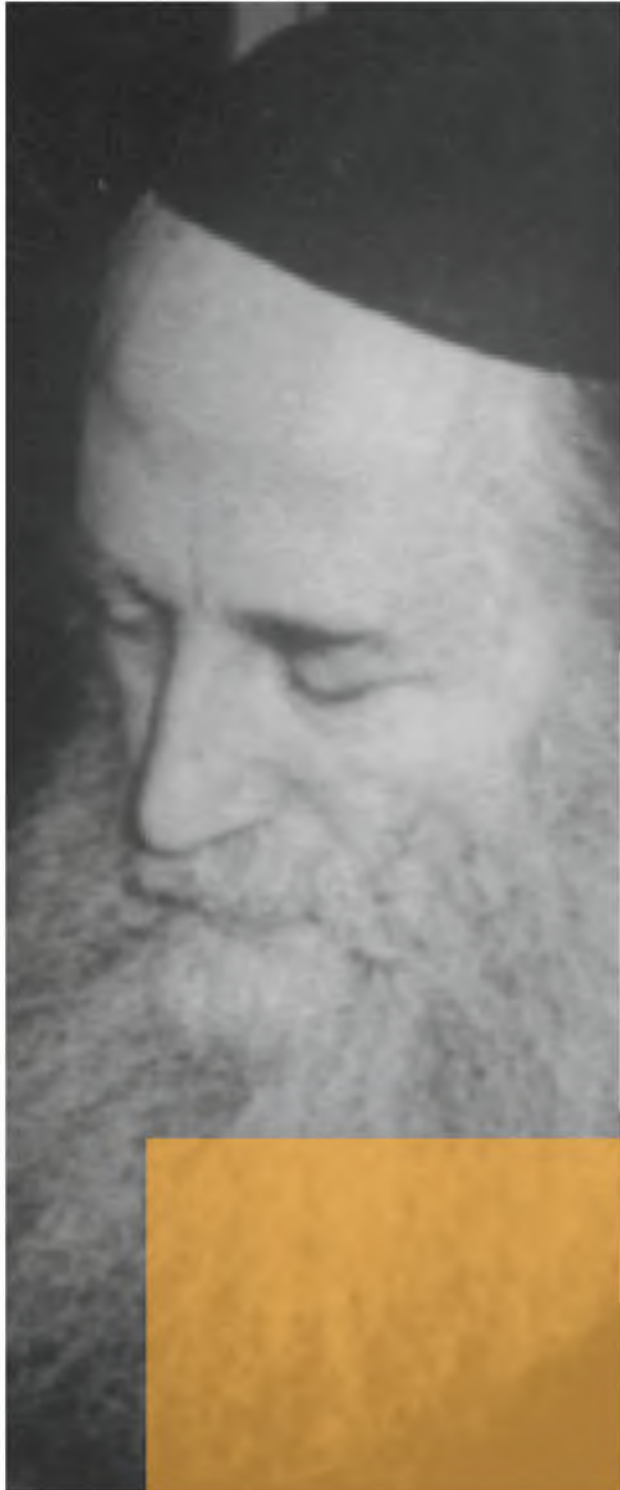
"כשמע את המניעים וראה את הלהט שהביא אותי להתפלל דווקא שם, סבר סבא וקיבל. הוא הודיע לי שלא רק שאני צריך להביא את אבי לישיבה, אלא שאני יכול להמשיך ללכת ולהתפלל בלילות שבת בוויזניץ גם מכאן ולהבא, ובלבד שאלך לשם לבדי ולא אקח עימי חברים נוספים מהישיבה".

"זאת היתה דרכו", מסביר ראש הישיבה הגאון רבי לוי גרוסברד, "סבא זצ"ל תמיד היה מתנהג עם כל בחור באופן ייחודי המותאם אישית לאופיו ואישיותו של הבחור, עם פיקחות עצומה ואורך רוח מופלא.

"ואם כבר הזכרנו את סבי' ואת האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' מוויזניץ זיע"א, לא אוכל שלא לספר על הקשר המופלא שהיה ביניהם, סבא היה המתווך בין הרבי לבין חמיו זקני הגה"צ רבי הלל ויטקינד שבנה את

ואיזה עונש להטיל על מי שהורשע בדין...

"אחר שהתמנה כשופט מן המניין, דאג סבא להביא לפני 'בית משפט' כמה 'מקרים' לדון, בנושאים שלא היו קשורים לתלמידים אלו ושלא עניינו אותם, אבל מפני כבודו ומפני המעמד שהעניק להם הסכימו לשפוט אותם, וכך הוא היה בוחר נושאים ומעלה לדיון, בעודו מדגיש בפניהם את גנותה של האכזריות וחשיבותה של הרחמנות, ואת האחריות שצריכה להיות לעיני השופט שחייב למצוא הוכחה ניצחת לפני שהוא מרשיע את הנידון ועוד כהנה וכהנה, עד שהצליח להסב את לבם אחורנית, ולהרים אותם מהמצב הנוראי בו היו נתונים עד אז, מה שאפשר להם לגדול בריאים ושלמים בגוף ובנפש.

שחגגו את סיום סלילתו של כביש חדש במקום, וזאת היתה דרכם שכל פעם שהתקדמו צעד נוסף בסלילת הכבישים ובניית ערים ויישובים בארץ ישראל, הם היו חוגגים ורוקדים בשמחה גדולה.

ניסה נהג האוטובוס לקרוא להם שיפנו את הכביש ויאפשרו לו לעבור, אבל החלוצים עשו עצמם כאילו אינם שומעים. הם רקדו ורקדו זמן ממושך. נוסעי האוטובוס נהיו עצבניים ונוזעמים, ואילו הרוקדים ששים ושמוחים מתעלמים מכל מה שקורה מסביב.

לפתע ירד אחד הנוסעים מהאוטובוס, נדחק בין החלוצים, נתן יד לאחד ויד לאחר, והחל לרקוד עימם במעגל כאילו היה אחד משלהם. וכך, בעודו רוקד איתם, הוא משך את המעגל אט אט לצד הדרך, עד שירדו כל החוגגים מהכביש, או אז חמק האיש בעדינות, עלה חזרה את האוטובוס והנהג מיהר להמשיך בנסיעה ולהימלט מהמקום לפני שיבינו החלוצים את אשר אירע עימם ויחזרו לחסום את הכביש....

"אמר רבי אבא מכאן לומדים דרך בחינוך התלמידים: אם יש מצב שאי אפשר לעמוד מן הצד ולכוון את התלמיד לדרך הישר והטוב, הדרך היא להיכנס לתוך תוכו ועי"ז לכוונו למוטב. סבא סיפר שהמוסר השכל הזה סייע לו במקרים רבים במשך שנות פעילותו כמחנך ומורה דרך לרבים.

על ידי אותו פיתרון הוא גם התמודד עם אחת הבעיות הקשות שניצבו באותה עת בפני הנהגת הישיבה, וכך היה המעשה.

בין תלמידי הישיבה, היו גם כמה וכמה נערים צעירים, ששרדו את השואה הנוראה. הם היו יתומים וחסרי כל, ובעיקר הם היו חסרי חינוך. כמו שבילו במחנות עבודה והשמדה, וכמי שנאלצו להיות עדים לא פעם ולא פעמיים לענישה פומבית של יהודים בידי הנאצים ימ"ש, חלק מהם איבדו את חוש הסלידה ממעשים של אכזריות ל"ע, והיה צריך לחנך אותם לכך ממש מהתחלה. להקנות להם את ההתנהגות הבסיסית של אדם, על אחת כמה וכמה של בן תורה.

"בחורים אלו היה להם מנהג שכאשר מיישהו מבין חבריהם היה עושה מעשה עוול, לדעתם, הם היו מענישים אותו בעצמם, על ידי שהיו מעמידים בין משפט שהורכב משלושה 'שופטים' נערים מתוכם, ואלו 'גזרו' עונש על האומלל, שהיה סופג ענישה גופנית קשה. כמוכן שרבני הישיבה לא יכלו לסבול את ההנהגה הזאת, אבל מי יוכל להעניש ולחנך ילדים מסכנים כאלו, אחרי מה שחוו בשואה הנוראה ואחרי שאיבדו את הוריהם ואת כל משפחתם? איך אפשר בכלל לנזוף בכזה ילד אומלל? איך אפשר להעניש אותו, ואיזה עונש בעולם יכול בכלל להרתיע אותו אחרי שהוא שרד עונשים בלתי נתפסים מידי הנאצים הארורים?

"טיכס סבא עצה, והחליט לעשות את אותו מעשה שעשה הנוסע באוטובוס ההוא. הוא פנה לאותם אומללים, ואמר שהוא מאוד מתרשם מחוש הצדק המפותח שלהם, שהם יודעים להקים בית משפט ולדון בכל עניין, ולא סתם מענישים את החבר הסורר בלי דין ומשפט. לכן, הוא רוצה לקיים בעצמו 'חבר אני לכל אשר יראוך', ומבקש שמכאן ולהבא יציבו אותו כאחד מהרכב השופטים, ובכל פעם שיבוא משפט כזה לפניהם, יקראו לו והוא ישתתף בדיונים ובקבלת ההחלטות אם להרשיע את הרשע או להצדיק את הצדיק,

אומרת שלא ראתה אותו בכלל בערב שבת, מגויסים הילדים למשימה החשובה.

ההצעה הכי הגיונית

כאילו לא עשינו כאן פסח ובדיקת חמץ. הבית עובר בדיקה מחודשת. סל הכביסה נשפך במרכז הסלון ועובר מיון קפדני, סלסלת העיתונים מגיעה אחריו, עגלת הירקות מתרוקנת ושבה ומתלאת לאטה. כל מה שאפשר לרוקן ורוקנו, כל מה שאפשר לפרק פירקנו, כל מה שאפשר לפתוח פתחנו... אין זכר לטלפון.

הטלפון יקר לי מאוד. יש בו זיכרונות של כל אנשי הקשר בעבודה שלי. בלעדיו אני בבעיה רצינית, חוץ מהעובדה שזה טלפון חדש שקניתי לא מזמן בדמים מרובים.

עשיתי חשבון שהפעם האחרונה שהשתמשת בטלפון היתה כשנסעת ביום שישי. לקחתי פנס ירדתי לרכב, חיפשתי וחיפשתי ולא מצאתי כלום.

אחרי שעה של חיפוש נואשים, מציעה רעייתי את ההצעה הכי הגיונית לשלב זה... "אם הטלפון לא במקרה, לא במכונת הכביסה, לא במזיח הכלים, לא בתוך הנעליים של תשעה באב וגם לא בתוך הדלי של הספונג'ה, סביר להניח שהוא בפח האשפה..."

אבל כבר בדקנו גם את הפח...

"אז כנראה שהוא היה בשקית האשפה הקודמת, זאת שנזרקה אל הזבל עוד לפני שהספקת לחזור הביתה מתפילת ערבית..." היא מסבירה לי.

יש לכם רעיון יותר טוב?

תודו שלא...

אין ברירה. אני עוטה כפפות גומי על ידי, לוקח איתי פנס, מזל שיש קורונה בעולם כך גם יש לי מסכה לעטות על פני כדי להתגונן מפני הריח הלא נעים בעליל. אני יורד אל הפח, הרחוב מלא באנשים ואני עומד שם ומחטט באשפה כאחרון הקבצנים... אני כבר לא זוכר מה היה הריח של הפח, כי הבושות היו גרועות הרבה יותר מהריח הלא נעים.

הוצאתי כמה שקיות, חיפשתי את זו הסגולה, זה הצבע של שקיות האשפה אצלנו בבית. מסתבר שאנחנו לא היחידים, היו כמה סגולות ואני הייתי צריך לזהות לפי פריטי האשפה אם זאת השקית שלנו או לא.

השקית שלנו אותרה, נשפכה גם היא על הרצפה, חיפשתי, ממשתי, העויתי את פני בתחושת גועל, ו... את הטלפון לא מצאתי...

שלוש מעלות טובות

את הסיפור הבא שמענו מפיו של סוכן הנסיעות הרב נתן הרמן, הבעלים של סוכנות הנסיעות 'תנופה טרוול', חסיד ברסלב נלהב מבית שמש, שמשתף אותנו בסיפור נפלא של השגחה פרטית.

ערב שבת קודש, שבת שאחרי הפסח. הבית נוצץ ובוהק, הניקיון של פסח עוד מורגש היטב בכל פינות הבית, והשטיפות שנעשו לאחר החג שחזרו אותו למרות האורחים הרבים שביקרו במהלך החג בביתנו.

ה'שלוש' ב'ת' שלי שולחת אותי לאיזה סידור קטן בפאתי העיר. אני לוקח איתי את הטלפון הסלולארי שבלעדיו אי אפשר ליצעוד לשום מקום, יורד אל החניה, נכנס לאוטו ונוסע למחוז חפצי.

בדרך אני מנצל את הזמן כדי להתקשר, לומר 'גוט שאבעס' לאבא, להחליף כמה מילים עם חבר טוב, ולבדוק עם הגבאי של בית הכנסת אם הוא צריך עזרה בהכנות לסעודה השלישית.

הסידור הקטן בוצע לשביעות רצונה של רעייתי, אני חוזר הביתה, מחנה את הרכב לא הרחק מפח האשפה, מרוקן את הפח הקטן של הרכב... "שיהיה נקי לכבוד שבת", אני חושב בחיך משועשע. מעניין לשאול רב אם יש עניין לנקות את האוטו לכבוד שבת למרות שלא משתמשים בו בכלל...

אני עולה הביתה ונכנס לקלחת של ההכנות האחרונות לכבוד שבת המלכה, מספיק אפילו לנוח מעט והצפצוף הגואל אותנו מאווירת החולין של ימות השבוע נשמע ברמה.

אחרי הדלקת נרות אני צועד לבית הכנסת יחד עם בני מחמד, כשבבית נשארות הבנות והאמא שלהן לערוך ולהכין את שולחן השבת ככלים הדורים לתפארת השבת ולכבוד נותן השבת.

שבת קודש. מעין עולם הבא. התפילות, הניגונים, ריקודי השמחה, אני תמיד אומר שלהיות ברסלבר זה תמיד טוב, וביתר שאת בשבת קודש...

אבל כמו כל דבר טוב, גם השבת מגיעה אל סיומה... אחרי סעודה שלישית ותפילת ערבית אנחנו חוזרים הביתה, אני מבדיל על היין, מקפל את הטלית וכמובן ממחר לחפש את הטלפון, הגיע הזמן להתחיל לעבוד...

אני פותח את הארון, שם מקום מנוחתו הקבועה של הטלפון בשבת ובמועדי ישראל, אבל הפעם הוא לא נמצא שם. בודק בארון הסמוך, אולי טעיתי במקום הנחתו בלחץ של ערב שבת, אבל גם הארון הסמוך ריק מכל זכר לכלי טכנולוגי מכל סוג שהוא. רק בגדים מוגהצים למשעי מקופלים כהלכה ממלאים אותו.

זה השלב שבו אני שואל את נוות ב'תי איפה היא שמה את הטלפון, כי אני בטח לא שמתי אותו בשום מקום אחר, וכשהיא

רעיון גאוני...

הבעיה שהבטרייה עומדת להסתיים ואף אחד לא ערב לנו עד שעות הבוקר.

ובכלל, אם הטלפון אכן נמצא בפח האשפה, סביר להניח שעד הבוקר הוא כבר יהיה בחייריה...

וכך בעודי שוכב על מיטתי ולא מצליח להירדם, הבריקה במוחי המחשבה... "הבלוטות"... הקליטה האלחוטית של הטלפון. כשהוא נמצא קרוב לאוטו, והאוטו מותנע, הטלפון נקלט והאוטו מדווח על כך שהוא מחובר...

הרגע הנכון

"מי הרתי להתלבש, נעלתי נעלי בית וירדתי לאוטו. התיישבתי התנעתי, התקרבתי אל הפח, ו... כלום לא קרה. התאכזבתי קשות, אבל החלטתי לא לוותר. בטח הטלפון מכוסה בערימות של אשפה ולכן הקליטה יותר חלשה. אולי הוא בצד השני של הפח, ננסה להתקרב עם האוטו.

עליתי על המדרכה, נצמדתי לפח ו... "הטלפון מחובר", בישרה לי ההקלטה האוטומטית...

קפצתי החוצה, לבשתי מחדש כפפות, התחלתי לרוקן את הפח. רק אחרי שהוצאתי ארבעים שקיות אשפה, ותאמינו לי שזה היה מאוד מאוד לא נעים, ראיתי לפתע אור כחול בוהק. הטלפון!!!

אני מנסה לגעת בו ולא מצליח... מתברר שהטלפון נפל לי מהיד כשרוקנתי את האשפה מהאוטו לכבוד שבת, ומיד לאחר מכן בא מישהו אחר וזרק שולחן סלונג קטן שנשבר, פלטת השולחן עשויה פלסטיק שקוף, הוא ישב על הטלפון באלכסון ויצר מעין 'מגלשה' לאשפה שנזרקה לאחר מכן. כל מה שזרקו אחרים לפח החליק על גבי הפלסטיק, וכך נשאר הטלפון נקי בלי שום לכלוך ובלי שום מיצים בעלי ניחוחות שונים שעלולים היו לפגוע בו.

הוצאתי את הטלפון והסתכלתי... הבטרייה היתה רגע לפני שהתרוקנה לחלוטין. מצאתי אותו בדיוק בזמן הנכון.

עליתי הביתה, שמח ומרוצה. התפילות שלי התקבלו, מסתבר שהייתי צריך לעבור את הנסיון הזה, אבל לא הגיע לי נזק כספי. הקב"ה ניסה אותי, ואני מקווה שעמדותי היטב בניסיון. אבל בכל מקרה לא נגרם לי שום נזק כספי.

חזרתי למיטתי, נשכבתי לישון, ובעוד שמורות עיני נעצמות להן אחרי ששבת וקראתי קריאת שמע, אני שומע את משאת האשפה מתקרבת, ואת אנשיה יורדים ועושים את עבודתם: "המשיכו במלאכתכם", פניתי אליהם במחשבותי, "הגענתם בדיוק בזמן שבו רצה הקב"ה שתגיעו. עכשיו אתם כבר יכולים לרוקן את האשפה..."

מלא אכזבה החזרתי את השקית אל הפח, לא לפני שאספתי חזרה את כל האשפה והשארתי אחרי שטח נקי עוד יותר משהיה קודם לכן.

אני עכשיו כמו אותו אחד שגם קיבל מכות, גם אכל דגים שריחם נודף וגם גורש מהעיר. הפכתי את הבית, חיטטתי באשפתות ונשארתי בלי הטלפון... ממש שלוש מעלות טובות למקום עלינו.

עליתי הביתה, ועכשיו הגיע שלב הסגולות. עשרה שקלים לרבי עקיבא בער מאמסטרדם, 'אמר רבי בנימין' שלוש פעמים, 'גער ה' בך השטן' עוד שלוש פעמים, 100 שקל לקופת העיר אם נמצא את הטלפון... ועוד 100 לועד הרבנים.

שום כלום. אין טלפון ואין עונה...

וזה בדיוק העניין, שאין עונה. לכל אורך הערב אני מנסה להתקשר לטלפון, אבל הבעיה שאצלי הוא תמיד על רטט... הקו פעיל, הטלפון עם בטרייה, ואני זוכר שהטענתי את הבטרייה באוטו ביום שישי כי היא עמדה להסתיים. זאת אומרת שאין בו הרבה בטרייה גם עכשיו כי הנסיעה לא היתה ארוכה.

קיוונו שאולי מישהו מצא אותו ויענה, אבל לא רצינו לצלצל יותר מדי כדי לא לגמור את מעט הבטרייה שעוד נותרה בו.

אבל אין עונה, ואין שום זכר לקול של רטט בכל חלקי הבית...

ואז בעצם הבנתי שמישהו אחד עיקרי עדיין לא עשיתי מספיק טוב...

פניתי לשוחח עם הקדוש ברוך הוא. התפללתי מעומק הלב, ביקשתי שיעזור לי לקבל את הניסיון בשמחה ובאהבה, שלא אכעס ולא אתמלא זעם, ביקשתי את עזרתו המופלאה גם במציאת הטלפון או לכל הפחות בכיסוי ההוצאות שאצטרך להוציא כדי לקנות אחר במקומו.

וזהו... המשכנו בשגרת המוצ"ש, עד שבשעה אחת וחצי בלילה בערך הלכתי לישון.

כל הזמן עברה בראשי המחשבה שאולי לא חיפשתי מספיק טוב בפח. מי יודע, אולי זאת בכלל לא היתה השקית שלנו. אולי היתה עוד שקית שזרקנו ביום שישי ובה היה הטלפון?

ואז נזכרתי שבשעה שבע ורבע בבוקר הטלפון מצלצל. זאת הפעם היחידה ביממה שבה הוא מצלצל. הוא כל היום על רטט, אבל השעון המעורר עובד ומשמיע קול. החלטתי שמחר בשבע בבוקר מעירים את כל המשפחה, ובשבע ורבע אני אעמוד ליד פח האשפה, שאר בני המשפחה יתפזרו כל אחד במקום אחר בבית, ומי שישמע את הצלצל יזדרז לאתר את מיקומו המדויק של הטלפון...

יומא טבא הוא לדבנן אור חדש הופיע בעולם התורה

ספר

אוצר היין על הלכות יין נסך

ספר זה מבאר הלכות וסוגיות הנוגעים בתקופתינו
עקב ריבוי היינות המיוצרים בחו"ל

בספר זה תמצאו:

- קיצור ההלכות המצויות.
- פירוש קצר על סדר השו"ע.
(כדוגמת המ"ב)
- ביאור מורחב בדברי הראשונים האחרונים
והפוסקים.
- ציוני דרך ללומדים סוגיות אלו במסכת
עבודה זרה.

מתאים לאברכי הכוללים,
למורי הוראה,
למשגיחי כשרות,
ולכל החפץ לדעת הלכות אלו.
(הושם דגש גם לפסקי ההלכה
לפי דעת מרן הב"י זצ"ל)

• בשורה לשוחרי הלכה •

יצא לאור הספר הנפלא

"שמענו כן ראינו"

פסקים ותשובות

מרשכבה"ג מרן שר התורה

רבנו חיים קניבסקי שליט"א

אותם העלה הרה"ג

ר' שמעון הכהן ברעכער זצ"ל

ובו למעלה מאלף
שאלות ונידונים
על סדר משנה ברורה
(חלק א - ב)

וכן בעניני צדקה וברכת כהנים
ונוסף עליו הערות, מראי מקומות
וציונים לתשובות
ממרן שר התורה שליט"א,
מתוך ספריו אותם הוסיף
המחבר זצ"ל.

והכל ערוך בשפה ברורה
להבין דבר ה' - זו הלכה!

• יו"ל לרגל שנה לפטירתו של הרב המחבר זצ"ל •

פסקים ותשובות

מרבנו מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

שנרשמו ע"י תלמידו

רבי שמעון הכהן ברעכער זצ"ל

ניתן להשיג בחנויות הספרים המוכרות

הוצאה לאור צוף | הפצת ראשית 02-6504055 | קולמוס 072-2441670

ספר

נפש שוקקה

על המישה חומשי תורה

בשורה מרנינה לעולם התורה, אשר נפשם שוקקה לדבר ה', בעת הגלות נגלות לאור עולם מאמרי מוסר עמוסים וגדושים בתוכן עשיר, ומלאים בעומק בלתי נדלה בים התורה, שיחותיו ומאמריו של הגה"צ רבי משה יונה רוזנגרטן שליט"א רב דקהילת קרעסטיר עיה"ק ירושלים.

המעייין בספרו זוכה לצלול במים עמוקים, לגלות מהי עומקה של תורה. כיצד ניתן לדלות מדקדוק המקראות פנינים נסתרים אשר רגל איש טרם דרכה בהם. ובנוסף, היאך ללמוד מוסר מכל המופיע בתורה מתוך מבט מעמיק ומרומם, רחוק מכל זיק שטחיות. והכל כלול במאמרי חז"ל בבקיאות נדירה מכל מרחבי הש"ס והמדרשים, מגדולי פרשני התורה, ועד ספרי רבותינו מאורי המוסר שבכל הדורות. כל מאמר מבוסס היטב במקראות התורה, ובחז"ל הקדושים.

נראה כי המחבר שליט"א מקנה בספרו כמין משקפי ראייה אשר על ידם יוכלו התלמידי חכמים לראות אל נכון את כוונת התורה לאמיתה, מבלי להיגרר אחר הבנות מחוכמות, אלא בהיצמדות לתורה עצמה ובקירובה אל השכל לרומם מבטנו למבט עמוק זך ומאיר.

ואכן כשמו של הספר כן הוא - "נפש שוקקה", שכן אך מתוך תשוקה עזה להבנת עומקה של תורה ניתן להשיג רוממות כה רבה בהבנת התורה. ואכן ניתן לומר בפה מלא - "כל צמא לכו למים", וכל איש המשתוקק לניחוחות מדורות קודמים, יוכל למצוא מבוקשו בספר זה, ולהשביע נפשו הצמאה למים חיים, ערבים ומתוקים.

ומן העניין להביא מעט מדברי המחבר שליט"א אודות מעלת נשמת ה' הנטועה בקרב כל איש ישראל, ותשוקתה לדביקות אמת. שהלא זוהי מגמת הספר למלא חפץ הנשמה ולרומם מבטינו למבט עמוק. ואלו דבריו (מאמר נשמה שנתת בי, פרשת בראשית): "כי נפש האדם הינה שונה בתכלית מכל נפשות היצורים, כי אצל האדם עליו גדול הוא מכל הנבראים בהיות נשמתו ונפשו שני רעים אשר לא ייפרדו זה מזה.

ואשר על כן זהירות יתירה מוטלת על כתפיו של כל איש ישראלי אשר בקרבו שוכנת נשמת אלוקיו, להיותו משמרה כבבת עינו ולהשמר מאד מלהכניס בלבו דברים אשר נוגדים מזון הנשמה.

ובהעלות האדם בערכי קודש אלו הרי הוא מחייה בקרבו נשמת אלוקיו והוא מרומם על כל תהילה. וחלילה להיפך הרי ביד האדם להוריד נשמה אשר חוצבה תחת כסא הכבוד לדברי סרק אשר אין בהם כל עסק אצל נשמתו הטהורה" עכ"ד.

הספר יצא על ידי מכון זכרון ישראלי ומוסדות קרעסטיר שבנשיאותו של הגה"צ ר' משה יונה רוזנגרטן שליט"א. הספר הודפס ע"י ההוצאה לאור המובחרת - צוף, שבראשות הרב נתן פלדמן שליט"א. ומופצת בימים אלו בחנויות הספרים המובחרות על ידי הפצת קולמוס.

חדש על המדף
יומא טבא לדבנן

הופיע ויצא לאור בשעתו"מ

ספר

נפש שוקקה

על חמישה חומשי תורה

שיחות שנאמרו מפי מורינו הגאון הצדיק

רבי משה יונה רוזנברטן שליט"א

רב דק"ק קדעסטיד שע"י מכון זכרון ישעי'

נדפס ע"י תלמידיו ושומעי לקחו

חדש!

לפרטים ולהשגת הספר 073-3477777
או במייל: k07334777@gmail.com

יומא טבא לשוחררי חיים
ספר

סמא דחיי

הופיע במהדורה חדשה ומורחבת מאד

כאלף שבע מאות שנה חלפו מאז שהתהלך הרוכל בעיירות הסמוכות לציפורי והכריז "מאן בעי סמא דחיי?" "מאן בעי סמא דחיי?" קריאה זו עודנה מהדהדת ונוקבת בתביעתה, שהרי מי הוא זה ואיזהו שאינו חפץ בסם חיים?! כל אשר לו ייתן איש בעד נפשו! מה לא יעשה אדם בשביל לזכות בחיים?! אך למרבה הפלא רבים המה שבמקום לאכול את סם החיים, הם אוכלים וזוללים את סם המוות של לשון הרע.

כמלאך הגואל מלשון הרע זרחה בשנת תרל"ג שמשו של הכהן הגדול מראדין מרן החפץ חיים זצ"ל אשר חידש את הקריאה הנוקבת "מאן בעי סמא דחיי", ומסר נפשו לעורר את ליבם של ישראל לברוח מסם המוות, ולאכול מסם החיים, וחולל מהפיכה עצומה בשמירת הלשון, מהפיכה שהולכת וגוברת כל הזמן.

התחדשות ורענונות קיבלה מהפיכה זו לפני כעשרים ואחת שנה בהופעת הספר הנפלא והחשוב "סמא דחיי" בנושא שמירת הלשון ותקון המדות, אשר חיבר הרב אברהם צבי נשרי שליט"א, ובו קיבץ מספרי החפץ חיים ועוד כמאה ושישים ספרים וחיבורים, מאמרים ורעיונות, פירושים וביאורים, סיפורים ומשלים, עובדות והנהגות, בנושא שמירת הלשון.

תועלתו של הספר היא גדולה ועצומה הן בדברי החפץ חיים זצ"ל שהובאו בו אשר כתב בנושאים רבים שהם מפורזים בספריו במקומות רבים אחת הנה ואחת הנה, וחוברו כאן אל מקום אחד לפי נושאים. והן בדברים הנפלאים משאר גדולי הדורות שהובאו בו, וכמובן בספרים הרבים שהובאו בו שכידוע כמה גדולה תועלתם לחיזוק והתעוררות.

ההתלהבות הרבה בה התקבל בס"ד הספר, והביקוש העצום אליו אשר מאז המהדורה הראשונה שנחטפה כבכורה בטרם קיץ הודפס בעוד מהדורות רבות מאד, והתגובות הנלהבות של המוני לומדי המעידים על חיזוקם הגדול בשמירת הלשון בפרט, ואף בשאר ענייני עבודת ה' אשר שמירת הלשון היא פתח גדול להתחזקות בהם, המה מעידים כאלף עדים על גודל נחיצותו הרבה ותועלתו העצומה של "סמא דחיי" זה.

יום בשורה לישראל הוא אשר לאחר שנים שאזל הספר מן השוק ורבים אומרים מי יראנו טוב ויטעימונו מסם החיים, יוצא הספר במהדורה חדשה ובה נוספו מיני מרקחת וסמים חדשים רבים מאד, יקרים מפנינים, מאירים ומעוררים, ועוד המון ספורים ועובדות, אשר שולבו יחד עם החומר הרב שבמהדורות הקודמות, וסודרו מחדש יחדיו בחלוקה מפורטת לפי נושאים בשבעים פרקים, בעימוד מאיר עיניים נח וקל ללימוד.

ההוספת הרבות שנוספו במהדורה זו הופכות את הספר ממש לפני חידוש, שאף מי שברשותו הספר במהדורות קודמות ימצא בו תועלת רבה גדולה וחיידושים רבים מאד.

יעזור ה' שכשכם שהתקבל הספר בברכה מרובה במהדורותיו הקודמות כן יתקבל בחיבה אף במהדורתו זו, ורבים רבים יהנו מאורו, ישביעו נפשם ויטעמו מסמי החיים המתוקים אשר בו, ובה נקרב את הגאולה השלימה ובנין בית המקדש, שכידוע עיקר סיבת החורבן ואורך הגלות המרה והארוכה בה אנו נמצאים כאלפיים שנה, הם בעוון שנאת חנם ולשון הרע.

הספר מעוטר בהסכמות נלהבות מגדולי ישראל זצ"ל ושליט"א.

יו"ל על ידי הוצאת צוף של הרב נתן פלדמן שליט"א להשיג בחנויות הספרים - הפצה קולמוס, ואצל המחבר - 036185744. משלוחים/ הנחה לכמויות.

נותרה כמות מצומצמת במחיר מבצע מיוחד של הספר "שערי אמונה ובטחון" ד' כרכים - ליקוט נפלא מעורר ומחזק מאד בענייני אמונה ובטחון ממאות ספרים וחיבורים בשילוב ספורים רבים, בהסכמת גדולי ישראל, להשיג אצל המחבר בטלפון הנ"ל.

חדש בגמ"ח!

מסלול הפקדות מזכות גדולות, ב100% החזר | מס' מצטרפים מוגבל

מינימום הפקדה חד פעמית בסך 20,000 ש"ח ל-3 שנים

לחתן את כולם בכבוד? איתנו זה אפשרי!

גמ"ח 'אוסר בכבוד' הבנוי על חסד ועזרה הדדית, מציע תוכניות בלעדיות לחיסכון לחתונות הילדים (**עד גיל 16**) ועבור הון עצמי לרכישת דירה, אתם בוחרים כמה להפקיד ובהתאם, הזוג הצעיר יקבל הלוואה עד **300,000₪** בכריסה נוחה במיוחד!

תכניות בהתאמה אישית
וכן תכנית משפחתית
משתלמת

בהוראת גדולי הפוסקים
ניתן להפקיד מכספי
מעשר לכתחילה

מודל פיננסי
שנבדק ואושר
ע"י בכירי הכלכלנים

פיקוח הלכתי: **גלאטרהון**
חברי ועד ההלכה:
רבי יעקב לנדו ורבי נעם פל שליט"א

פיקוח פיננסי וליווי משפטי:

התכנית de פישאן, נון יעקב

מס' ילדים מתחת גיל 13 8

הלוואה לכל ילד 100,000₪

הפקדה חודשית בתכנית משפחתית 1,000₪

למידע מותאם עבורכם צרו קשר עכשיו

073-3679295

או במייל: office@osher-b.org

♦ חובה בכל בית ♦

חדש בארון הספרים!

הגיליון ההלכתי שכבש את העולם
יצא לאור סדרת הכרכים 'מחדר הוראה'

קובץ חוקי חיים ב' ברכים

והוא ליקוט ופסקי הלכה
שע"י 'חדר הוראה' שכונת מנחת יצחק ירושלים שבדאשות
הגאון רבי חיים אהרן בלייער שליט"א
מגדולי הפוסקים בירושלים עיה"ק

♦ כולל מפתח מפורט ♦

מעט מתוך הסכמת הרבנים שליט"א:
♦ כ"ק מרן גאב"ד ירושלים שליט"א ♦
ערוך ומסודר בטוטו"ד השווה לכל נפש, עם
ציון מקור הדברים לכל דבר, ויש בזה תועלת
גדולה וזיכוי הרבים לדעת את דבר ה' זו הלכה.
♦ מרן בעל שבת הקהתי שליט"א ♦
אחרי שהגילונות נכתבו ומסודרים בלשון השווה
לכל נפש, ומקיפים דברים והלכות השכיחים
ביותר, ראוי שימצא הקובצים בכל בית, וקבעו
כל המשפחה לימוד מתוכם כספרי יסוד של
הלכה לדעת למעשה אשר יעשו וכו'. כי אין
אדם שלא יהיה לו תועלת מהם.

- חדש בחנויות הספרים המובחרות -

הוצאה לאור צוף | הפצת קולמוס

להשיג בחדר הוראה רחוב מנחת יצחק 20, ירושלים טלפון: 052-7619332 חוקי חיים